Prof. dr. Tudorel TOADER
Judecător la Curtea Constituțională

Constituția României

reflectată în jurisprudența constituțională

SI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Prof. univ. dr. Tudorel TOADER
Judecător la Curtea Constituțională

5802/II

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI

reflectată în jurisprudența constituțională

CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cuvânt-înainte

Patrimoniul constituțional jurisprudențial este opera tuturor judecătorilor, creată prin activitatea desfășurată, împreună cu magistrații-asistenți, în cei aproape 20 de ani de constituționalizare a dreptului. În acest sens, deciziile prin care au fost respinse obiecțiile ori, după caz, excepțiile de neconstituționalitate au constatat conformitatea legii cu valorile, principiile și regulile constituționale, deciziile interpretative au arătat sensul constituțional pe care îl au normele juridice criticate, în timp ce deciziile de constatare a neconstituționalității fac parte din ordinea juridică normativă.

Deciziile de neconstituționalitate pronunțate în cadrul controlului *a priori* previn promulgarea și intrarea în vigoare a unor legi neconstituționale, în fiecare caz concret, Parlamentul fiind obligat să reexamineze dispozițiile respective pentru punerea lor de acord cu decizia Curții Constituționale. Deciziile de neconstituționalitate pronunțate în cadrul controlului *a posteriori* au ca efect suspendarea de drept a normelor juridice declarate neconstituționale, de la data publicării în Monitorul Oficial, după care încetarea efectelor juridice la 45 de zile, dacă, în acest interval, Parlamentul sau Guvernul, după caz, nu pun de acord prevederile neconstituționale cu dispozițiile Legii fundamentale.

Constituționalizarea dreptului semnifică și imposibilitatea reluării, chiar și prin intermediul unui alt act normativ, a unei soluții legislative declarate neconstituțională, în condițiile în care atât considerentele, cât și dispozitivul deciziilor sunt general obligatorii și se impun cu aceeași forță tuturor subiectelor de drept.

Concomitent cu deciziile pronunțate în fiecare cauză, raportându-se la principiile și valorile constituționale, jurisprudența a creat și un set de reguli general valabile. Fără a ne raporta la obiectul excepțiilor și criticile de neconstituționalitate, demersul nostru încearcă să surprindă temeiurile și soluțiile cu valoare de principiu constituțional, aplicabile și altor situații, similare celor avute în vedere la adoptarea deciziilor Curții Constituționale.

Autorul

Iași, 30 noiembrie 2011

Cuprins

Titlul I. Principii generale 1
Articolul 1. Statul român 1
Articolul 2. Suveranitatea 7
Articolul 3. Teritoriul 7
Articolul 4. Unitatea poporului şi egalitatea între cetăţeni 8
Articolul 5. Cetăţenia 9
Articolul 6. Dreptul la identitate 9
Articolul 7. Românii din străinătate 10
Articolul 8. Pluralismul şi partidele politice 10
Articolul 9. Sindicatele, patronatele şi asociaţiile profesionale 12
Articolul 10. Relaţii internaţionale 14
Articolul 11. Dreptul internaţional şi dreptul intern 14
Articolul 12. Simboluri naţionale 14
Articolul 13. Limba oficială 15
Articolul 14. Capitala 15

Titlul II. Drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale 16
Capitolul I. Dispoziţii comune 16
Articolul 15. Universalitatea 16
Articolul 16. Egalitatea în drepturi 19
Articolul 17. Cetăţenii români în străinătate 38
Articolul 18. Cetăţenii străini şi apatrizii 39
Articolul 19. Extrădarea şi expulzarea 40
Articolul 20. Tratatele internaţionale privind drepturile omului 41
Articolul 21. Accesul liber la justiţie 43
Capitolul II. Drepturile şi libertăţile fundamentale 73
Articolul 22. Dreptul la viaţă şi la integritate fizică şi psihică 73
Articolul 23. Libertatea individuală 74
Articolul 24. Dreptul la apărare 85
Articolul 25. Libera circulaţie 93
Articolul 26. Viaţa intimă, familială şi privată 95
Articolul 27. Inviolabilitatea domiciliului 100
Articolul 28. Secretul corespondenţei 102
Articolul 29. Libertatea conştiinţei 103
Articolul 30. Libertatea de exprimare 107

Articolul 31. Dreptul la informație 109
Articolul 32. Dreptul la învățătură 111
Articolul 33. Accesul la cultură 114
Articolul 34. Dreptul la ocrotirea sănătății 115
Articolul 35. Dreptul la mediu sănătos 117
Articolul 36. Dreptul de vot 118
Articolul 37. Dreptul de a fi ales 119
Articolul 38. Dreptul de a fi ales în Parlamentul European 122
Articolul 39. Libertatea întrunirilor 123
Articolul 40. Dreptul de asociere 124
Articolul 41. Munca și protecția socială a muncii 128
Articolul 42. Interzicerea muncii forțate 133
Articolul 43. Dreptul la grevă 134
Articolul 44. Dreptul de proprietate privată 135
Articolul 45. Libertatea economică 154
Articolul 46. Dreptul la moștenire 157
Articolul 47. Nivelul de trai 158
Articolul 48. Familia 166
Articolul 49. Protecția copiilor și a tinerilor 168
Articolul 50. Protecția persoanelor cu handicap 170
Articolul 51. Dreptul de petiționare 171
Articolul 52. Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică 173
Articolul 53. Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți 175
Capitolul III. Îndatoririle fundamentale 182
Articolul 54. Fidelitatea față de țară 182
Articolul 55. Apărarea țării 182
Articolul 56. Contribuții financiare 182
Articolul 57. Exercitarea drepturilor și a libertăților 185
Capitolul IV. Avocatul Poporului 187
Articolul 58. Numirea și rolul 187
Articolul 59. Exercitarea atribuțiilor 187
Articolul 60. Raportul în fața Parlamentului 188

Titlul III. Autoritățile publice 189
Capitolul I. Parlamentul 189
Secțiunea 1. Organizare și funcționare 189
Articolul 61. Rolul și structura 189
Articolul 62. Alegerea Camerelor 192

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

Articolul 63. Durata mandatului 193
Articolul 64. Organizarea internă 193
Articolul 65. Ședințele Camerelor 196
Articolul 66. Sesiuni 196
Articolul 67. Actele juridice și cvorumul legal 197
Articolul 68. Caracterul public al ședințelor 198
Secțiunea a 2-a. Statutul deputaților și al senatorilor 198
Articolul 69. Mandatul reprezentativ 198
Articolul 70. Mandatul deputaților și al senatorilor 198
Articolul 71. Incompatibilități 198
Articolul 72. Imunitatea parlamentară 200
Secțiunea a 3-a. Legiferarea 202
Articolul 73. Categorii de legi 202
Articolul 74. Inițiativa legislativă 205
Articolul 75. Sesizarea Camerelor 206
Articolul 76. Adoptarea legilor și a hotărârilor 207
Articolul 77. Promulgarea legii 209
Articolul 78. Intrarea în vigoare a legii 210
Articolul 79. Consiliul Legislativ 210
Capitolul II. Președintele României 211
Articolul 80. Rolul Președintelui 211
Articolul 81. Alegerea Președintelui 211
Articolul 82. Validarea mandatului și depunerea jurământului 212
Articolul 83. Durata mandatului 212
Articolul 84. Incompatibilități și imunități 212
Articolul 85. Numirea Guvernului 214
Articolul 86. Consultarea Guvernului 217
Articolul 87. Participarea la ședințele Guvernului 217
Articolul 88. Mesaje 217
Articolul 89. Dizolvarea Parlamentului 217
Articolul 90. Referendumul 218
Articolul 91. Atribuții în domeniul politicii externe 219
Articolul 92. Atribuții în domeniul apărării 219
Articolul 93. Măsuri excepționale 220
Articolul 94. Alte atribuții 220
Articolul 95. Suspendarea din funcție 222
Articolul 96. Punerea sub acuzare 223
Articolul 97. Vacanța funcției 223
Articolul 98. Interimatul funcției 223

Articolul 99. Răspunderea președintelui interimar 223
Articolul 100. Actele Președintelui 223
Articolul 101. Indemnizația și celelalte drepturi 224
Capitolul III. Guvernul 224
Articolul 102. Rolul și structura 224
Articolul 103. Învestitura 225
Articolul 104. Jurământul de credință 225
Articolul 105. Incompatibilități 225
Articolul 106. Încetarea funcției de membru al Guvernului 226
Articolul 107. Primul-ministru 226
Articolul 108. Actele Guvernului 226
Articolul 109. Răspunderea membrilor Guvernului 227
Articolul 110. Încetarea mandatului 230
Capitolul IV. Raporturile Parlamentului cu Guvernul 230
Articolul 111. Informarea Parlamentului 230
Articolul 112. Întrebări, interpelări și moțiuni simple 231
Articolul 113. Moțiunea de cenzură 231
Articolul 114. Angajarea răspunderii Guvernului 232
Articolul 115. Delegarea legislativă 236
Capitolul V. Administrația publică 243
Secțiunea 1. Administrația publică centrală de specialitate 243
Articolul 116. Structura 243
Articolul 117. Înființarea 243
Articolul 118. Forțele armate 244
Articolul 119. Consiliul Suprem de Apărare a Țării 244
Secțiunea a 2-a. Administrația publică locală 245
Articolul 120. Principii de bază 245
Articolul 121. Autorități comunale și orășenești 246
Articolul 122. Consiliul județean 247
Articolul 123. Prefectul 248
Capitolul VI. Autoritatea judecătorească 249
Secțiunea 1. Instanțele judecătorești 249
Articolul 124. Înfăptuirea justiției 249
Articolul 125. Statutul judecătorilor 255
Articolul 126. Instanțele judecătorești 256
Articolul 127. Caracterul public al dezbaterilor 269
Articolul 128. Folosirea limbii materne și a interpretului în justiție 269
Articolul 129. Folosirea căilor de atac 270

Articolul 130. Poliția instanțelor 273
Secțiunea a 2-a. Ministerul Public 273
Articolul 131. Rolul Ministerului Public 273
Articolul 132. Statutul procurorilor 278
Secțiunea a 3-a. Consiliul Superior al Magistraturii 280
Articolul 133. Rolul și structura 280
Articolul 134. Atribuții 282

Titlul IV. Economia și finanțele publice 285
Articolul 135. Economia 285
Articolul 136. Proprietatea 291
Articolul 137. Sistemul financiar 293
Articolul 138. Bugetul public național 294
Articolul 139. Impozite, taxe și alte contribuții 295
Articolul 140. Curtea de Conturi 298
Articolul 141. Consiliul Economic și Social 299

Titlul V. Curtea Constituțională 301
Articolul 142. Structura 301
Articolul 143. Condiții pentru numire 302
Articolul 144. Incompatibilități 302
Articolul 145. Independența și inamovibilitatea 302
Articolul 146. Atribuții 302
Articolul 147. Deciziile Curții Constituționale 316

Titlul VI. Integrarea euroatlantică 321
Articolul 148. Integrarea în Uniunea Europeană 321
Articolul 149. Aderarea la Tratatul Atlanticului de Nord 324

Titlul VII. Revizuirea Constituției 325
Articolul 150. Inițiativa revizuirii 325
Articolul 151. Procedura de revizuire 326
Articolul 152. Limitele revizuirii 326

Titlul VIII. Dispoziții finale și tranzitorii 328
Articolul 153. Intrarea în vigoare 328
Articolul 154. Conflictul temporal de legi 328
Articolul 155. Dispoziții tranzitorii 328
Articolul 156. Republicarea Constituției 329

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Titlul I. Principii generale

Articolul 1. Statul român

(1) România este stat naţional, suveran şi independent, unitar şi indivizibil.

(2) Forma de guvernământ a statului român este republica.

(3) România este stat de drept, democratic şi social, în care demnitatea omului, drepturile şi libertăţile cetăţenilor, libera dezvoltare a personalităţii umane, dreptatea şi pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradiţiilor democratice ale poporului român şi idealurilor Revoluţiei din decembrie 1989, şi sunt garantate.

(4) Statul se organizează potrivit principiului separaţiei şi echilibrului puterilor – legislativă, executivă şi judecătorească – în cadrul democraţiei constituţionale.

(5) În România, respectarea Constituţiei, a supremaţiei sale şi a legilor este obligatorie.

1. Articolul 1 alin. (3) din Constituţie enunţă elementele definitorii ale statului român, care reprezintă valori supreme în spiritul tradiţiilor poporului român *(Decizia nr. 92 din 13 februarie 2007, M. Of. nr. 149 din 1 martie 2007)*.

2. Prin definiţie, statul de drept presupune obligativitatea respectării Constituţiei şi a legilor, aşa cum prevăd şi dispoziţiile art. 1 alin. (5) din Legea fundamentală *(Decizia nr. 383 din 30 septembrie 2004, M. Of. nr. 1026 din 5 noiembrie 2004)*.

3. Statul de drept constituie un mecanism a cărui funcţionare implică instituirea unui climat de ordine, în care recunoaşterea şi valorificarea drepturilor unui individ nu pot fi concepute în mod absolut şi discreţionar, ci numai în corelaţie cu respectarea drepturilor celorlalţi şi ale colectivităţii în ansamblu *(Decizia nr. 659 din 11 mai 2010, M. Of. nr. 408 din 18 iunie 2010)*.

4. Textul art. 1 alin. (3) din Constituţie consacră un principiu general care stă la baza statului român, iar nu un drept, astfel că acest principiu nu poate fi considerat a fi încălcat decât, eventual, în măsura încălcării unuia dintre drepturile şi libertăţile fundamentale ale cetăţenilor, garantate de Constituţie, sau a vreunui alt text constituţional relevant sub aspectul conţinutului art. 1 alin. (3) din Legea fundamentală *(Decizia nr. 264 din 22 iunie 2004, M. Of. nr. 732 din 13 august 2004)*.

5. Invocarea ca temei al criticilor de neconstituționalitate a prevederilor din Legea fundamentală referitoare la principiul statului de drept nu poate constitui un criteriu de referință decât mediat, din cauza gradului mare de generalitate a acestor dispoziții, iar eventuala încălcare a lor poate fi consecința încălcării unor norme constituționale cu domeniu precis determinat *(Decizia nr. 1227 din 5 octombrie 2010, M. Of. nr. 783 din 23 noiembrie 2010).*

6. Pentru buna funcționare a statului de drept, o importanță deosebită o are colaborarea dintre puterile statului, care ar trebui să se manifeste în spiritul normelor de loialitate constituțională, comportamentul loial fiind o prelungire a principiului separației și echilibrului puterilor în stat *(Decizia nr. 1 din 4 ianuarie 2011, M. Of. nr. 135 din 23 februarie 2011).*

7. Niciun instrument juridic prevăzut de Constituție nu poate fi lipsit de eficiență, golirea lui de conținut determinând caracterul lui iluzoriu și, implicit, încălcarea principiului constituțional al statului de drept *(Decizia nr. 1 din 4 ianuarie 2011, M. Of. nr. 135 din 23 februarie 2011).*

8. Principiul stabilității raporturilor juridice, deși nu este în mod expres consacrat de Constituția României, se deduce atât din prevederile art. 1 alin. (3), potrivit cărora România este stat de drept, democratic și social, cât și din preambulul Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, astfel cum a fost interpretat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în jurisprudența sa *(Decizia nr. 416 din 7 aprilie 2011, M. Of. nr. 419 din 5 iunie 2011).*

9. Într-un stat de drept, conform art. 1 alin. (3) din Constituție, repararea unui act injust nu se poate realiza decât prin recurgerea la procedee legale, care să nu contravină dispozițiilor constituționale și obligațiilor ce decurg din tratatele și documentele internaționale pe care statul român și le-a asumat și a căror respectare este obligatorie, conform dispozițiilor art. 11 și art. 20 din Constituție. În acest sens este și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (cauzele *Raicu c. României*, 2006, și *Pincová și Pinc c. Republicii Cehe*, 2003) *(Decizia nr. 923 din 23 iunie 2009, M. Of. nr. 520 din 29 iulie 2009).*

10. Drepturile și libertățile fundamentale ale cetățeanului sunt valori constituționale ce se întemeiază pe demnitatea umană și libera dezvoltare a personalității umane [art. 1 alin. (3) din Legea fundamentală], drepturi de care beneficiază numai persoanele fizice. Drepturile persoanelor juridice, cum este și cazul angajatorului, sunt stabilite prin actele juridice de înființare, care le determină capacitatea juridică adecvată realizării scopurilor lor. De aceea, instituirea unui tratament juridic diferit este pe deplin justificată

obiectiv și rațional *(Decizia nr. 1109 din 8 septembrie 2009, M. Of. nr. 678 din octombrie 2009)*.

11. În concordanță cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, activitatea executorilor judecătorești constituie „un element esențial al statului de drept", iar, întrucât aceștia nu dețin forța publică coercitivă, „statului îi revine obligația de a lua toate măsurile necesare pentru ca ei să poată duce la îndeplinire sarcina cu care au fost învestiți" (Hotărârea din 22 iunie 2004, pronunțată în cauza *Pini și Bertani și Manera și Atripaldi c. României*) *(Decizia nr. 804 din 21 iunie 2011, M. Of. nr. 675 din 22 septembrie 2011)*.

12. Prin posibilitatea unor autorități militarizate de a constata contravențiile săvârșite de civili nu este afectat în niciun fel art. 1 alin. (3) din Constituție referitor la statul român ca stat de drept, democratic și social. Dimpotrivă, în acord cu dreptatea și democrația socială ca valori supreme, Jandarmeria Română – instituție specializată a statului, cu statut militar, ca o componentă a Ministerului Administrației și Internelor – exercită, în condițiile legii, atribuțiile ce îi revin cu privire la apărarea ordinii și liniștii publice, a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, a proprietății publice și private, la prevenirea și descoperirea infracțiunilor și a altor încălcări ale legilor în vigoare, precum și la protecția instituțiilor fundamentale ale statului și combaterea actelor de terorism *(Decizia nr. 1330 din 4 decembrie 2008, M. Of. nr. 873 din 23 decembrie 2008)*.

13. Principiul separației și echilibrului puterilor în stat presupune existența unui control reciproc între puterile statului, sub aspectul exercitării în conformitate cu legea a atribuțiilor lor specifice, acesta fiind un mecanism specific statului de drept și democratic, pentru evitarea abuzurilor din partea uneia sau alteia dintre puterile statului *(Decizia nr. 1109 din 8 septembrie 2011, M. Of. nr. 773 din 2 noiembrie 2011)*.

14. Planificarea bugetului statului și concretizarea politicilor și măsurilor financiare și bugetare ale statului în plan legislativ sunt aspecte ce nu privesc controlul de constituționalitate exercitat de Curtea Constituțională, în caz contrar realizându-se o ingerință a acestei instanțe în atributele puterilor legislativă și executivă ale statului, ceea ce ar contraveni principiului separației și echilibrului puterilor în stat, consfințit de art. 1 alin. (4) din Constituție *(Decizia nr. 214 din 14 aprilie 2005, M. Of. nr. 428 din 20 mai 2005)*.

15. Controlul textelor de lege invocate ca temei de drept, realizat de instanța învestită cu soluționarea unei cauze, corespunde atribuțiilor constituționale ale instanțelor judecătorești. Potrivit art. 124 alin. (3) din Constituție, în activitatea de înfăptuire a justiției judecătorii se supun numai legii, a cărei

interpretare se realizează în mod necesar în procesul soluționării cauzelor, întrucât interpretarea este o fază indispensabilă aplicării legii. În acest sens este și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care a reținut, în cauza *C.R. c. Regatului Unit* (1995), că, „oricât de clar ar fi textul unei dispoziții legale, în orice sistem juridic există, în mod inevitabil, un element de interpretare judiciară (...)". Așa fiind, prin interpretarea și aplicarea de către instanță a textelor de lege nu se realizează un „transfer" de competență din sfera puterii legislative în sfera puterii executive și judecătorești *(Decizia nr. 241 din 10 mai 2005, M. Of. nr. 497 din 13 iunie 2005)*.

16. Sunt neconstituționale dispozițiile prin care se conferă instanțelor judecătorești competența de a desființa norme juridice instituite prin lege și de a crea în locul acestora alte norme sau de a le substitui cu norme cuprinse în alte acte normative, întrucât încalcă principiul separației puterilor, consacrat în art. 1 alin. (4) din Constituție, precum și prevederile art. 61 alin. (1), în conformitate cu care Parlamentul este unica autoritate legiuitoare a țării *(Decizia nr. 1325 din 4 decembrie 2008, M. Of. nr. 872 din 23 decembrie 2008)*.

17. Reglementarea pe calea ordonanțelor și a ordonanțelor de urgență constituie, așa cum se prevede expres în art. 115 din Constituție, o atribuție exercitată de Guvern în temeiul delegării legislative, iar depășirea limitelor acestei delegări, stabilite prin însuși textul Constituției, reprezintă o imixtiune nepermisă în competența legislativă a Parlamentului, altfel spus, o violare a principiului separației puterilor în stat *(Decizia nr. 544 din 28 iunie 2006, M. Of. nr. 568 din 30 iulie 2006)*.

18. În condițiile în care avocatura este un serviciu public, și nu o autoritate publică, aceasta nu se circumscrie puterii judecătorești și, drept urmare, reglementarea legală a acesteia, potrivit opțiunii legiuitorului, nu poate fi calificată ca o încălcare a principiului separației puterilor *(Decizia nr. 260 din 12 mai 2005, M. Of. nr. 548 din 28 iunie 2005)*.

19. Nu se încalcă principiul separației puterilor prin aprobarea de către un reprezentant al executivului a statutului corpului executorilor bancari. Executarea titlurilor executorii nu reprezintă un act de înfăptuire a justiției, în sensul prevăzut de art. 126 alin. (1) din Constituție; nici executorii bancari și nici executorii judecătorești nu fac parte din puterea judecătorească, astfel că nu există contrarietate cu dispozițiile art. 1 alin. (4) din Constituție care consacră principiul separației și echilibrului puterilor *(Decizia nr. 662 din 8 decembrie 2005, M. Of. nr. 100 din 2 februarie 2006)*.

20. Potrivit Constituției, Ministerul Public este parte componentă a autorității judecătorești, și nu a puterii executive sau a administrației publice. Ca

urmare, participarea procurorului la judecarea cauzelor în fața instanțelor de judecată nu este de natură să aducă atingere principiului separației puterilor în stat *(Decizia nr. 681 din 15 decembrie 2005, M. Of. nr. 33 din 13 ianuarie 2006)*.

21. Separația puterilor în stat nu înseamnă lipsa unui mecanism de control între puterile statului, dimpotrivă, presupune existența unui control reciproc, precum și realizarea unui echilibru de forțe între acestea. Actele puterii executive sunt cenzurate pe calea contenciosului administrativ, iar aceasta presupune, printre altele, și posibilitatea instanței de judecată de a suspenda executarea actului pretins nelegal, chiar cât timp autoritatea publică emitentă a actului atacat are încă facultatea de a dispune revocarea sau anularea acestuia, mai ales că în acest interval de timp actul în cauză își produce efectele. Această măsură reprezintă o garanție pentru respectarea drepturilor și libertăților cetățenești, precum și a valorilor constituționale *(Decizia nr. 594 din 20 mai 2008, M. Of. nr. 455 din 18 iunie 2008)*.

22. Deși stabilirea cuantumului și verificarea plății taxelor judiciare de timbru nu sunt acte propriu-zise de înfăptuire a justiției, acestea sunt strâns legate de actul de justiție, privind chestiuni prejudiciale ce țin pe loc ori chiar împiedică înfăptuirea actului de justiție. Prin urmare, darea în competența organelor Ministerului Finanțelor Publice a soluționării contestațiilor împotriva modului de stabilire, de către instanța judecătorească, a taxei judiciare de timbru este contrară principiului separației puterilor în stat și, în mod direct, dispozițiilor art. 125 alin. (1) din Constituție *(Decizia nr. 197 din 29 aprilie 2004, M. Of. nr. 521 din 9 iunie 2004)*.

23. Faptul că, ulterior momentului pronunțării unei soluții de neîncepere a urmăririi penale, scoatere de sub urmărire penală sau încetare a urmăririi penale, se dispune de către șeful poliției rutiere pe raza căreia a fost săvârșită fapta suspendarea exercitării dreptului de a conduce autovehicule nu constituie o imixtiune a puterii executive în activitatea autorității judecătorești. Cele două tipuri de organe ale autorității de stat implicate, procurorul și instanța de judecată, pe de o parte, ca reprezentanți ai autorității judecătorești, iar, pe de altă parte, șeful poliției, ca exponent al puterii executive, își exercită atribuțiile specifice în etape distincte, succesive, principiul separației puterilor în stat fiind pe deplin respectat *(Decizia nr. 124 din 1 februarie 2011, M. Of. nr. 171 din 10 martie 2011)*.

24. În acord cu dispozițiile art. 1 alin. (4) din Constituție referitoare la organizarea statului potrivit principiului separației puterilor legislativă, executivă și judecătorească, Parlamentul, ca unică autoritate legiuitoare a

țării, poate stabili, în considerarea unor situații de interes public, ca anumite fapte antisociale să fie catalogate drept infracțiuni, autorii lor urmând a suporta consecințele ce decurg din aceasta *(Decizia nr. 568 din 3 mai 2011, M. Of. nr. 471 din 5 iulie 2011)*.

25. Deși principiul puterii de lucru judecat nu este un principiu constituțional, încălcarea lui printr-o normă legală ar contraveni separației puterilor în stat. În acest sens, în virtutea principiului separației puterilor în stat, Parlamentul nu are competența de a interveni în procesul de realizare a justiției. Astfel, dreptul de a legifera al Parlamentului se exercită numai cu respectarea autorității de lucru judecat și fără a împiedica instanțele judecătorești de a-și exercita atribuțiile prevăzute de art. 124 din Constituție, de realizare a justiției *(Decizia nr. 431 din 26 martie 2009, M. Of. nr. 285 din 30 aprilie 2009)*.

26. Activitatea Comisiei pentru individualizarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate, constituită în penitenciare, nu constituie o imixtiune în activitatea instanțelor judecătorești sau o încălcare a competențelor constituționale ale acestora *(Decizia nr. 312 din 3 martie 2011, M. Of. nr. 258 din 12 aprilie 2011)*.

27. Existența unei proceduri de sancționare a faptelor contrare legii în domeniul clauzelor abuzive din contractele încheiate între comercianți și consumatori nu impietează asupra principiului separației puterilor în stat, constituind tocmai expresia aplicării acestui principiu constituțional, în accepțiunea sa plenară, care include echilibrul și controlul reciproc al puterilor în stat *(Decizia nr. 326 din 23 martie 2010, M. Of. nr. 365 din 3 iunie 2010)*.

28. Obligația respectării legilor, consacrată de art. 1 alin. (5) din Constituție, nu presupune, prin conținutul său, asigurarea unui cadru legislativ inflexibil. Intervenția legislativă este necesară atât pentru a adapta actele normative la realitățile economice, sociale și politice existente, dar și pentru a asigura un cadru legislativ unitar, care să contribuie la o mai bună aplicare a legii și la îndepărtarea oricăror situații echivoce sau inechități în aplicarea legii *(Decizia nr. 1237 din 6 octombrie 2010, M. Of. nr. 785 din 24 noiembrie 2010)*.

29. Articolul 1 alin. (5) din Constituție instituie obligativitatea respectării legilor fără a distinge între cetățenii români și străini ori apatrizi *(Decizia nr. 1228 din 5 octombrie 2010, M. Of. nr. 783 din 23 noiembrie 2010)*.

30. Executarea pe teritoriul României a hotărârilor judecătorești definitive pronunțate de instanțele străine este supusă unor reguli distincte față de cele privitoare la executarea hotărârilor pronunțate de instanțele de judecată autohtone, deoarece acestea nu sunt opozabile instanțelor românești decât ca elemente de fapt, ce urmează să fie avute în vedere într-o hotărâre jude-

cătorească pronunțată în România. Astfel fiind, hotărârile judecătorești străine pot produce efecte juridice în România numai ca urmare a recunoașterii și încuviințării executării lor, în condițiile stabilite de textele de lege criticate, iar instituirea acestei proceduri este consecința aplicării principiului suveranității naționale *(Decizia nr. 1036 din 14 iulie 2011, M. Of. nr. 706 din 6 octombrie 2011)*.

Articolul 2. Suveranitatea

(1) Suveranitatea națională aparține poporului român, care o exercită prin organele sale reprezentative, constituite prin alegeri libere, periodice și corecte, precum și prin referendum.

(2) Niciun grup și nicio persoană nu pot exercita suveranitatea în nume propriu.

1. În cadrul democrației reprezentative, suveranitatea națională aparține într-adevăr poporului român, însă aceasta nu poate fi exercitată într-un mod direct, nemijlocit, la nivel individual, forma de exercitare fiind cea indirectă, mijlocită, prin procedeul alegerii organelor reprezentative *(Decizia nr. 419 din 26 martie 2009, M. Of. nr. 274 din 28 aprilie 2009)*.

2. Articolul 2 din Constituție nu prevede nicidecum necesitatea supunerii legilor aprobării prin referendum în vederea adoptării acestora *(Decizia nr. 551 din 16 decembrie 2004, M. Of. nr. 79 din 24 ianuarie 2004)*.

Articolul 3. Teritoriul

(1) Teritoriul României este inalienabil.

(2) Frontierele țării sunt consfințite prin lege organică, cu respectarea principiilor și a celorlalte norme general admise ale dreptului internațional.

(3) Teritoriul este organizat, sub aspect administrativ, în comune, orașe și județe. În condițiile legii, unele orașe sunt declarate municipii.

(4) Pe teritoriul statului român nu pot fi strămutate sau colonizate populații străine.

Notă. A se vedea și:

- O.U.G. nr. 105/2001 privind frontiera de stat a României (M. Of. nr. 352 din 30 iunie 2001);
- Legea nr. 17/1990 privind regimul juridic al apelor maritime interioare, al mării teritoriale, al zonei contigue și al zonei economice exclusive ale României, republicată (M. Of. nr. 765 din 21 octombrie 2002).

1. Organizarea administrativă a teritoriului înseamnă delimitarea acestuia, potrivit unor criterii economice, sociale, culturale, de mediu, populație etc., în unități administrativ-teritoriale, în scopul organizării și funcționării administrației publice locale în temeiul principiilor descentralizării, autonomiei locale și deconcentrării serviciilor publice, precum și al eligibilității autorităților administrației publice locale *(Decizia nr. 1177 din 12 decembrie 2007, M. Of. nr. 871 din 20 decembrie 2007)*.

2. Articolul 3 alin. (3) teza I din Constituție reglementează organizarea administrativă a teritoriului, prin delimitarea acestuia în unități administrativ-teritoriale – comune, orașe și județe –, iar în teza a II-a sunt menționate municipiile ca fiind unele orașe declarate, în condițiile legii, ca atare. Prin stabilirea serviciilor publice de salubrizare a localităților, înființate și organizate la nivelul comunelor, orașelor, municipiilor, județelor și al sectoarelor municipiului București, precum și al asociațiilor de dezvoltare intercomunitară având ca obiectiv serviciile de salubrizare, nu se înfrâng sub nicio formă dispozițiile constituționale ale art. 3 alin. (3) referitoare la organizarea teritoriului României, sub aspect administrativ, în comune, orașe și județe *(Decizia nr. 156 din 10 februarie 2009, M. Of. nr. 158 din 13 martie 2009)*.

Articolul 4. Unitatea poporului și egalitatea între cetățeni

(1) Statul are ca fundament unitatea poporului român și solidaritatea cetățenilor săi.

(2) România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială.

Notă. A se vedea și:

- O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată (M. Of. nr. 99 din 8 februarie 2007);
- Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, republicată (M. Of. nr. 150 din 1 martie 2007).

1. Situația juridică a anumitor categorii de persoane justifică aplicarea unui tratament diferit, în scopul unei mai bune înfăptuiri a justiției *(Decizia nr. 553 din 16 decembrie 2004, M. Of. nr. 40 din 12 ianuarie 2005)*.

2. Tradițiile culturale și realitățile sociale sunt încă în stadiu de evoluție către asigurarea unei egalități faptice reale între sexe, astfel încât nu se

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

poate ajunge la concluzia că, în prezent, condițiile sociale din România pot fi considerate ca susținând o egalitate absolută între bărbați și femei. Dincolo de modificările firești ce apar în societate sub aspectul mentalităților, al culturii, educației și cu privire la tradiții, prevederea unui tratament egal între sexe apare tot mai necesară în contextul curentului european care impune statelor alinierea la standardele unui tratament egal, nediscriminatoriu între bărbați și femei *(Decizia nr. 1237 din 6 octombrie 2010, M. Of. nr. 785 din 24 noiembrie 2010)*.

3. Diferențierea hotărârilor care pot fi sau nu pot fi supuse apelului în materie civilă se face pe criteriul valorii obiectului litigiului, iar nu pe cel al averii și, prin urmare, nu se instituie discriminări pe criteriile prevăzute de art. 4 din Constituție, de natură să aducă atingere principiului egalității cetățenilor în fața legii *(Decizia nr. 206 din 28 februarie 2008, M. Of. nr. 342 din 2 mai 2008)*.

Articolul 5. Cetățenia

(1) Cetățenia română se dobândește, se păstrează sau se pierde în condițiile prevăzute de legea organică.

(2) Cetățenia română nu poate fi retrasă aceluia care a dobândit-o prin naștere.

Notă. A se vedea și:

► Legea nr. 21/1991 a cetățeniei române, republicată (M. Of. nr. 576 din 13 august 2010).

Articolul 6. Dreptul la identitate

(1) Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

(2) Măsurile de protecție luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români.

Notă. A se vedea și:

► Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, ratificată prin Legea nr. 33/1995 (M. Of. nr. 82 din 4 mai 1995);

► Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare, ratificată prin Legea nr. 282/2007 (M. Of. nr. 752 din 6 noiembrie 2007);

▶ Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, la care România a aderat prin Decretul nr. 345/1970 (B. Of. nr. 92 din 28 iulie 1970).

1. Elementele subiective și obiective care caracterizează noțiunea de „minoritate" sunt premisele obligației statului, mai ales în privința persoanelor aparținând minorităților naționale, de a respecta și de a garanta dreptul la identitate al acestora. Rezultă că statul are atât o obligație negativă, de abținere, aceea de a nu aduce atingere, prin măsurile adoptate, identității persoanelor aparținând minorităților, cât și una pozitivă, de a sprijini păstrarea și dezvoltarea identității acestora, ca parte a patrimoniului cultural universal *(Decizia nr. 2 din 4 ianuarie 2011, M. Of. nr. 136 din 23 februarie 2011)*.

2. Reglementarea modalităților în care statul garantează dreptul la identitate al minorităților naționale nu este de domeniul Constituției, ci al legii *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011)*.

Articolul 7. Românii din străinătate

Statul sprijină întărirea legăturilor cu românii din afara frontierelor țării și acționează pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase, cu respectarea legislației statului ai cărui cetățeni sunt.

Notă. A se vedea și:
▶ Legea nr. 299/2007 privind sprijinul acordat românilor de pretutindeni, republicată (M. Of. nr. 261 din 22 aprilie 2009);
▶ Legea nr. 156/2000 privind protecția cetățenilor români care lucrează în străinătate, republicată (M. Of. nr. 291 din 5 mai 2009).

Articolul 8. Pluralismul și partidele politice

(1) Pluralismul în societatea românească este o condiție și o garanție a democrației constituționale.

(2) Partidele politice se constituie și își desfășoară activitatea în condițiile legii. Ele contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor, respectând suveranitatea națională, integritatea teritorială, ordinea de drept și principiile democrației.

Notă. A se vedea și:
▶ Legea nr. 14/2003 a partidelor politice (M. Of. nr. 25 din 17 ianuarie 2003);

▶ Legea nr. 334/2006 privind finanțarea activității partidelor politice și a campaniilor electorale, republicată (M. Of. nr. 510 din 22 iulie 2010).

1. Atât organizarea, cât și întreaga activitate a partidelor sunt guvernate de norme juridice proprii cuprinse în statute ale acestora, respectând ordinea de drept și principiile democrației. Un partid politic structurat și care funcționează potrivit unei discipline stricte poate cere tuturor membrilor săi să adopte o anumită atitudine politică față de anumite probleme la un moment dat, iar instanțele de judecată nu sunt competente să exercite funcția de înfăptuire a justiției pentru acte de încălcare a disciplinei interne, deoarece răspunderea juridică în materie nu este reglementată prin norme juridice de drept comun, ci prin norme juridice proprii statutului partidelor. În concluzie, partidele se organizează și funcționează pe baza unor norme proprii, adoptate după o procedură proprie, cu o jurisdicție proprie recunoscută de lege *(Decizia nr. 952 din 25 iunie 2009, M. Of. nr. 571 din 17 august 2009)*.

2. Având ca obiectiv promovarea valorilor și intereselor naționale, a pluralismului politic, contribuția la formarea opiniei publice, participarea în alegeri și constituirea unor autorități publice, partidele politice trebuie să fie primele subiecte de drept care să tindă la stabilirea unei depline conformități cu legea, inclusiv cu dispozițiile legale care reglementează condițiile de înființare și activitatea lor. Așa fiind, sancțiunea radierii partidului care nu se supune obligației legale de înscriere apare nu numai ca firească, dar și necesară într-o societate democratică, guvernată de respectul legii *(Decizia nr. 517 din 25 noiembrie 2004, M. Of. nr. 49 din 14 ianuarie 2004)*.

3. Încetarea mandatului de consilier local ca urmare a pierderii calității de membru al partidului pe a cărui listă a fost ales este o consecință a dispozițiilor art. 8 alin. (2) din Constituție, potrivit cărora partidele politice contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor. Electoratul acordă votul său unei persoane, pentru a îndeplini o funcție publică la nivelul administrației locale, în considerarea programului politic al partidului din rândurile căruia face parte la momentul alegerii și pe care această persoană urmează să îl promoveze pe perioada mandatului său de consilier local sau județean. Or, de vreme ce alesul local nu mai este membru al partidului pe listele căruia a fost ales, înseamnă că nu mai întrunește condițiile de reprezentativitate și legitimitate necesare îndeplinirii programului politic pentru care alegătorii au optat *(Decizia nr. 197 din 4 martie 2010, M. Of. nr. 209 din 2 aprilie 2010)*.

4. Aprecierea oportunității unui anumit prag de reprezentativitate nu este o problemă de constituționalitate, cât timp pragul instituit nu are ca efect suprimarea exercitării dreptului de asociere, urmărind numai ca asocierea cetățenilor în partide să aibă semnificația instituționalizării unui curent politic, fără de care partidul rezultat nu își poate îndeplini rolul său constituțional, prevăzut de art. 8 alin. (2), de a contribui la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor. Criteriul reprezentativității nu este, în sine, neconstituțional, el fiind în general acceptat în domeniul exercitării dreptului de asociere în partide politice, ținând seama de rolul lor de a contribui la formarea și exprimarea voinței politice a cetățenilor. Acest criteriu ar putea fi neconstituțional dacă prin efectele sale ar duce la suprimarea dreptului la asociere sau ar fi sinonim cu o asemenea suprimare *(Decizia nr. 954 din 6 iulie 2010, M. Of. nr. 551 din 5 august 2010)*.

5. Forța principiilor care se degajă din cuprinsul art. 8 și art. 9 din Constituție, ce garantează organizarea democratică a vieții sociale sau contribuie la apărarea drepturilor și intereselor profesionale, nu este legată intrinsec de condiția asigurării de către stat a sediilor pentru persoanele juridice în cauză. Aceasta, întrucât atât partidele politice, cât și organizațiile patronale sau sindicale iau ființă în temeiul dreptului la asociere, dispunând de patrimoniu propriu. Deși ele sunt subiecte de drept public, nu se bucură, în mod esențial, de suportul material al statului, cu excepția partidelor politice, care pot primi finanțare de la bugetul de stat în limitele și în condițiile strict reglementate de legea finanțării partidelor politice. Așadar, independența patrimonială este de esența partidelor politice și a persoanelor juridice prevăzute de art. 9 din Constituție *(Decizia nr. 375 din 6 iulie 2005, M. Of. nr. 591 din 8 iulie 2005)*.

Articolul 9. Sindicatele, patronatele și asociațiile profesionale

Sindicatele, patronatele și asociațiile profesionale se constituie și își desfășoară activitatea potrivit statutelor lor, în condițiile legii. Ele contribuie la apărarea drepturilor și la promovarea intereselor profesionale, economice și sociale ale membrilor lor.

Notă. A se vedea și:

► Legea nr. 62/2011 a dialogului social (M. Of. nr. 322 din 10 mai 2011).

1. Organizațiile sindicale reprezentative din unități sunt partenere sociale ale patronatului și, participând la negocierea și încheierea contractelor

colective de muncă, la soluționarea pe calea tratativelor a eventualelor conflicte de interese, precum și la numeroase alte acțiuni, acționează nu numai în reprezentarea și apărarea intereselor membrilor lor, ci și pentru satisfacerea intereselor legale ale patronatului *(Decizia nr. 1180 din 6 noiembrie 2008, M. Of. nr. 823 din 8 decembrie 2008)*.

2. Temeiul constituțional în virtutea căruia sindicatele au dreptul de a întreprinde orice acțiune prevăzută de lege, inclusiv de a formula acțiune în justiție în numele membrilor lor, îl constituie prevederile art. 9 din Constituție. Nu există nicio interdicție constituțională pentru ca legea și statutele organizațiilor sindicale să prevadă dreptul acestora de a introduce acțiuni în justiție în numele membrilor lor și de a-i reprezenta pe aceștia în cauzele al căror obiect este compatibil cu rolul sindicatelor, respectiv de a apăra drepturile sau interesele profesionale, economice și sociale ale membrilor lor *(Decizia nr. 366 din 28 septembrie 2004, M. Of. nr. 1014 din 3 noiembrie 2004)*.

3. Reglementarea prin lege a exercitării profesiei de avocat și organizarea avocaților în barouri – asociații profesionale cu un specific deosebit – sunt o garanție legală pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Așadar, întrucât instituția avocaturii îndeplinește o funcție de interes public, aceea a promovării și apărării drepturilor persoanelor fizice și juridice, se impune cerința de reglementare prin lege a tuturor aspectelor ce țin de organizarea și exercitarea profesiei de avocat, deci implicit a modului de organizare a avocaților în asociații profesionale – barouri –, precum și a modului de dobândire a personalității juridice *(Decizia nr. 236 din 4 martie 2008, M. Of. nr. 243 din 28 martie 2008)*.

4. Restrângerea drepturilor salariaților în ceea ce privește contribuția la elaborarea normelor de muncă, cu efectul potențării poziției angajatorului în raporturile de muncă, reprezintă o expresie a marjei de apreciere a legiuitorului, fără să fie încălcate dispozițiile art. 9 din Constituție, în condițiile în care se mențin rolul organizațiilor sindicale și dreptul lor de a-și exercita liber activitatea, chiar dacă nu mai au un drept de veto în privința elaborării normelor de muncă, tocmai pentru că activitatea economică a angajatorului nu este condusă de către sindicat. Desigur, în măsura în care angajatorul elaborează norme de muncă absurde, acestea se vor reflecta în contractele individuale de muncă ale angajaților și, în acest fel, pot apărea conflicte de muncă, ce vor fi tranșate de instanțele judecătorești *(Decizia nr. 383 din 23 martie 2011, M. Of. nr. 281 din 21 aprilie 2011)*.

5. A se vedea și *Decizia nr. 375 din 6 iulie 2005, supra*, la pct. 5 de sub art. 8.

Articolul 10. Relații internaționale

România întreține și dezvoltă relații pașnice cu toate statele și, în acest cadru, relații de bună vecinătate, întemeiate pe principiile și pe celelalte norme general admise ale dreptului internațional.

Articolul 11. Dreptul internațional și dreptul intern

(1) Statul român se obligă să îndeplinească întocmai și cu bună-credință obligațiile ce-i revin din tratatele la care este parte.

(2) Tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern.

(3) În cazul în care un tratat la care România urmează să devină parte cuprinde dispoziții contrare Constituției, ratificarea lui poate avea loc numai după revizuirea Constituției.

Notă. A se vedea și:

► Legea nr. 590/2003 privind tratatele (M. Of. nr. 23 din 12 ianuarie 2004).

Prevederile din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene sunt aplicabile, de principiu, în controlul de constituționalitate în măsura în care asigură, garantează și dezvoltă prevederile constituționale în materia drepturilor fundamentale, cu alte cuvinte, în măsura în care nivelul lor de protecție este cel puțin la nivelul normelor constituționale în domeniul drepturilor omului *(Decizia nr. 4 din 18 ianuarie 2011, M. Of. nr. 194 din 21 martie 2011)*.

Articolul 12. Simboluri naționale

(1) Drapelul României este tricolor; culorile sunt așezate vertical, în ordinea următoare începând de la lance: albastru, galben, roșu.

(2) Ziua națională a României este 1 Decembrie.

(3) Imnul național al României este „Deșteaptă-te române".

(4) Stema țării și sigiliul statului sunt stabilite prin legi organice.

Notă. A se vedea și:

► Legea nr. 102/1992 privind stema țării și sigiliul statului (M. Of. nr. 236 din 24 septembrie 1992);

► Legea nr. 75/1994 privind arborarea drapelului României, intonarea imnului național și folosirea sigiliilor cu stema României de către autoritățile și instituțiile publice (M. Of. nr. 237 din 26 august 1994);

▶ H.G. nr. 687/1993 privind folosirea și expunerea stemei României (M. Of. nr. 295 din 17 decembrie 1993).

Articolul 13. Limba oficială

În România, limba oficială este limba română.

1. Dreptul cetățenilor aparținând minorităților naționale de a utiliza limba maternă în învățământ, administrație și justiție nu afectează caracterul oficial al limbii române prevăzut de art. 13 din Constituție, caracter garantat, indirect, și prin art. 152 alin. (1) din Constituție. Faptul că există programe școlare speciale pentru învățarea limbii române, care se adresează membrilor unei minorități naționale, are semnificația luării în considerare a situației lor specifice, respectiv a faptului că aceste persoane au o altă limbă maternă decât limba română. Așadar, situația diferită a membrilor minorităților naționale în mod evident reclamă și un tratament juridic diferit pentru a se asigura o egalitate efectivă și accesul la o educație de calitate pentru toate persoanele. Prin urmare, legiuitorul trebuie să țină cont de acest lucru și să adapteze cerințele de învățare a Limbii și literaturii române în funcție de situația concretă a persoanelor aparținând minorităților naționale. Nu în ultimul rând, instituțiilor statului român le revine obligația să asigure un număr optim de ore necesar pentru studiul adecvat al Limbii și literaturii române *(Decizia nr. 2 din 4 ianuarie 2011, M. Of. nr. 136 din 23 februarie 2011).*

2. Caracterul oficial al limbii române instituie obligativitatea utilizării acesteia în raporturile cetățenilor cu autoritățile statului, în această limbă fiind redactate și aduse la cunoștința publică toate actele oficiale ale statului român. Consacrarea constituțională a caracterului oficial al limbii române trebuie coroborată cu dispozițiile art. 32 din Legea fundamentală referitoare la dreptul minorităților naționale de a învăța în limba lor maternă și de a fi instruite în această limbă și cu prevederile art. 128 care reglementează dreptul minorităților de a utiliza limba maternă în justiție *(Decizia nr. 1585 din 19 noiembrie 2009, M. Of. nr. 65 din 28 ianuarie 2010).*

Articolul 14. Capitala

Capitala României este municipiul București.

Titlul II. Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale

Capitolul I. Dispoziții comune

Articolul 15. Universalitatea

(1) Cetățenii beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea.

(2) Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile.

Notă. A se vedea și:

- Codul civil – Legea nr. 287/2009, republicată, art. 6 (M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011);
- Codul penal, art. 10-16;
- Convenția europeană a drepturilor omului, art. 7;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 49.

1. Consecințele înscrierii principiului neretroactivității în Constituție sunt foarte severe și probabil, tocmai de aceea, soluția aceasta nu se întâlnește în foarte multe țări, dar, în același timp, ridicarea la rangul de principiu constituțional se justifică prin faptul că asigură în condiții mai bune securitatea juridică și încrederea cetățenilor în sistemul de drept, precum și datorită faptului că blochează nesocotirea separației dintre puterea legislativă, pe de o parte, și puterea judecătorească sau cea executivă, pe de altă parte, contribuind în acest fel la consolidarea statului de drept *(Decizia nr. 9 din 7 martie 1994, M. Of. nr. 326 din 25 noiembrie 1994)*.

2. Singura restricție constituțională în materia succesiunii legilor o constituie principiul neretroactivității, consacrat de art. 15 alin. (2) din Constituție *(Decizia nr. 1 din 7 ianuarie 2004, M. Of. nr. 75 din 29 ianuarie 2004)*.

3. Atunci când este vorba despre măsuri luate de autoritățile regimului anterior în baza unor reglementări legale valabile la data luării acelor măsuri, Curtea Constituțională nu se poate pronunța asupra conformității reglementărilor respective cu Constituția din 1991, întrucât ar însemna ca textele și principiile acesteia să fie aplicate unor situații create într-un alt regim constituțional; ar fi, așadar, o aplicare retroactivă a Constituției, ceea

ce ar contraveni principiului neretroactivității legii, consacrat de art. 15 alin. (2) din Legea fundamentală *(Decizia nr. 157 din 30 martie 2004, M. Of. nr. 412 din 10 mai 2004)*.

4. Aplicarea criteriului ierarhic al supremației Constituției față de o lege anterioară ale cărei efecte s-au consumat în trecut ar însemna să se confere regimului constituțional actual un efect retroactiv, încălcându-se principiul neretroactivității legii. Soluționarea conflictului legilor în timp face necesară diferențierea dreptului subiectiv, constituit sub imperiul legii anterioare, de cel născut potrivit legii posterioare; această din urmă lege nu poate, fără a avea caracter retroactiv, să aducă atingere modalității în care legea anterioară a constituit dreptul respectiv, modalitate guvernată de principiul *tempus regit actum (Decizia nr. 73 din 19 iulie 1995, M. Of. nr. 177 din 8 august 1995)*.

5. Un act normativ nu este retroactiv atunci când modifică pentru viitor o stare de drept născută anterior și nici atunci când suprimă producerea în viitor a efectelor unei situații juridice constituite sub imperiul legii vechi, pentru că în aceste cazuri legea nouă nu face altceva decât să reglementeze pentru perioada ulterioară intrării ei în vigoare, adică în domeniul ei propriu de aplicare *(Decizia nr. 784 din 3 iunie 2010, M. Of. nr. 608 din 27 august 2010)*.

6. Calificarea în prezent a unor fapte petrecute în trecut și reglementarea unor efecte juridice legate de aceste fapte nu constituie o încălcare a principiului neretroactivității legii civile, de vreme ce efectele lor se produc numai pentru viitor, din momentul intrării în vigoare a actului normativ *(Decizia nr. 443 din 15 septembrie 2005, M. Of. nr. 876 din 29 septembrie 2005)*.

7. Ori de câte ori o lege nouă modifică starea legală anterioară cu privire la anumite raporturi, toate efectele susceptibile a se produce din raportul anterior, dacă s-au realizat înainte de intrarea în vigoare a legii noi, nu mai pot fi modificate ca urmare a adoptării noii reglementări, care trebuie să respecte suveranitatea legii anterioare *(Decizia nr. 830 din 8 iulie 2008, M. Of. nr. 559 din 24 iulie 2008)*.

8. Este încălcat principiul neretroactivității, consacrat de art. 15 alin. (2) din Constituție, în situația în care dispozițiile modificatoare – care nu constituie norme de procedură, pentru a se invoca principiul aplicării lor imediate, ci sunt dispoziții de drept material – se aplică inclusiv situațiilor în care există o hotărâre judecătorească pronunțată în primă instanță, care, deși nedefinitivă, poate fi legală și temeinică prin raportare la legislația aflată în vigoare la data pronunțării acesteia *(Decizia nr. 1354 din 20 octombrie 2010, M. Of. nr. 761 din 15 noiembrie 2010)*.

9. Un text de lege, prin trimiterea, pentru completarea ori aplicarea corespunzătoare, la alte reglementări legale intrate în vigoare anterior, nu devine retroactiv, întrucât dispozițiile sale vor fi aplicate numai raporturilor juridice născute după intrarea sa în vigoare, iar nu și raporturilor juridice preexistente *(Decizia nr. 649 din 29 noiembrie 2005, M. Of. nr. 1162 din 21 decembrie 2005)*.

10. O eventuală diferență de tratament juridic rezultată în urma modificării legii nu reprezintă o problemă de constituționalitate, ci una de succesiune în timp a legii, ce se aplică numai pentru viitor. Astfel, ori de câte ori o lege nouă modifică dispozițiile legale anterioare cu privire la anumite raporturi sociale, toate efectele produse înainte de intrarea ei în vigoare nu mai pot fi modificate ca urmare a adoptării noii reglementări *(Decizia nr. 1105 din 8 septembrie 2011, M. Of. nr. 783 din 4 noiembrie 2011)*.

11. Fără a contraveni principiului neretroactivității legii, cu excepția legii penale mai favorabile, consacrat de art. 15 alin. (2) din Constituție, nicio lege nu poate prevedea în textul ei, pentru intrarea în vigoare, o dată anterioară celei la care este publicată în Monitorul Oficial al României *(Decizia nr. 7 din 15 ianuarie 2002, M. Of. nr. 220 din 2 aprilie 2002)*.

12. Un text de lege modificat sau nou introdus nu poate intra în vigoare înaintea împlinirii termenului prevăzut de art. 78 din Constituție, respectiv 3 zile de la data publicării în Monitorul Oficial al României a actului normativ modificator *(Decizia nr. 568 din 2 noiembrie 2005, M. Of. nr. 1060 din 26 noiembrie 2005)*.

13. Legislația contravențională din România intră sub incidența prevederilor art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, iar o eventuală sancționare contravențională a unei persoane pentru o faptă săvârșită în trecut, în condițiile în care această faptă nu mai constituie, în prezent, contravenție, apare ca fiind nejustificată *(Decizia nr. 83 din 2 martie 2004, M. Of nr. 241 din 18 martie 2004)*.

14. Potrivit principiului neretroactivității legilor, consacrat de art. 15 alin. (2) din Constituție, o lege devine obligatorie numai după publicarea ei în Monitorul Oficial al României, Partea I, rămânând în vigoare până la abrogarea ei explicită sau implicită. Dacă, la schimbarea prin lege a competenței instanțelor, se prevede că procesele în curs de judecată vor continua să fie judecate de instanțele legal învestite, iar hotărârile pronunțate înainte de intrarea în vigoare a dispozițiilor modificatoare rămân supuse căilor de atac și termenelor prevăzute de legea sub care au fost pronunțate, potrivit regulii *tempus regit actum*, este respectat întocmai principiul neretro-

activităţii legilor *(Decizia nr. 152 din 30 martie 2004, M. Of. nr. 402 din 11 mai 2004).*

15. Stabilindu-se prin lege elementele care trebuie întrunite pentru ca o persoană să fie calificată lucrător sau colaborator al Securităţii, nu este încălcat principiul constituţional al neretroactivităţii legii civile, de vreme ce efectele atribuirii unei astfel de calităţi se produc numai pentru viitor, din momentul intrării în vigoare a normei legale *(Decizia nr. 46 din 20 ianuarie 2011, M. Of. nr. 165 din 8 martie 2011).*

16. Redefinirea unei taxe printr-un act normativ distinct faţă de cel iniţial nu echivalează cu instituirea unei noi taxe, atât timp cât natura juridică a celor două taxe este identică. Faptul că iniţial taxa a fost definită ca taxă specială pentru autoturisme şi autovehicule şi ulterior a fost definită drept taxă pe poluare nu poate acredita ideea că se instituie taxa pe poluare pentru trecut, câtă vreme respectiva taxă formase deja obiectul unor acte administrativ-fiscale (decizii de impunere), care, la momentul contestării lor, fuseseră aduse la îndeplinire prin plată voluntară *(Decizia nr. 1152 din 28 septembrie 2010, M. Of. nr. 745 din 8 noiembrie 2010).*

17. Potrivit prevederilor art. 47 alin. (2) din Constituţie, condiţiile de exercitare a dreptului la pensie şi la alte forme de asistenţă socială se stabilesc prin lege şi, prin urmare, este dreptul exclusiv al legiuitorului de a modifica sau completa legislaţia în materie şi de a stabili data de la care operează recalcularea, însă orice prevedere nouă poate fi aplicată numai de la data intrării sale în vigoare, pentru a respecta principiul neretroactivităţii legii, consacrat de art. 15 alin. (2) din Constituţie *(Decizia nr. 990 din 30 iunie 2009, M. Of. nr. 536 din 3 august 2009).*

Articolul 16. Egalitatea în drepturi

(1) Cetăţenii sunt egali în faţa legii şi a autorităţilor publice, fără privilegii şi fără discriminări.

(2) Nimeni nu este mai presus de lege.

(3) Funcţiile şi demnităţile publice, civile sau militare, pot fi ocupate, în condiţiile legii, de persoanele care au cetăţenia română şi domiciliul în ţară. Statul român garantează egalitatea de şanse între femei şi bărbaţi pentru ocuparea acestor funcţii şi demnităţi.

(4) În condiţiile aderării României la Uniunea Europeană, cetăţenii Uniunii care îndeplinesc cerinţele legii organice au dreptul de a alege şi de a fi aleşi în autorităţile administraţiei publice locale.

Notă. A se vedea și:
- O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată (M. Of. nr. 99 din 8 februarie 2007);
- Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați, republicată (M. Of. nr. 150 din 1 martie 2007);
- Convenția europeană a drepturilor omului, art. 14;
- Protocolul nr. 12 adițional la Convenția europeană a drepturilor omului;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 20-21.

1. Egalitatea în fața legii și a autorităților publice, consacrată cu titlu de principiu de art. 16 alin. (1) din Constituție, își găsește aplicare doar atunci când părțile se găsesc în situații identice sau egale, care impun și justifică același tratament juridic și deci instituirea aceluiași regim juridic. *Per a contrario*, când acestea se află în situații diferite, regimul juridic aplicabil fiecăreia nu poate fi decât diferit, soluție legislativă care nu contravine, ci, dimpotrivă, decurge logic din chiar principiul enunțat. Când criteriul în funcție de care își găsește aplicarea un regim juridic sau altul are caracter obiectiv și rezonabil, și nu subiectiv și arbitrar, fiind constituit de o anumită situație prevăzută de ipoteza normei, și nu de apartenența sau de o calitate a persoanei, privitor la care își găsește aplicare, așadar *intuitu personae*, nu există temei pentru calificarea reglementării deduse controlului ca fiind discriminatorie, deci contrară normei constituționale de referință *(Decizia nr. 192 din 31 martie 2005, M. Of. nr. 527 din 21 iunie 2005)*.

2. În absența unei prevederi prohibitive exprese, este de principiu că legea are, de regulă, caracter normativ, natura primară a reglementărilor pe care le conține fiind dificil de conciliat cu aplicarea acestora la un caz sau la cazuri individuale, că este dreptul legiuitorului de a reglementa anumite domenii particulare într-un mod diferit de cel utilizat în cadrul reglementării cu caracter general sau, altfel spus, de a deroga de la dreptul comun, precum și că, în ipoteza în care reglementarea specială, diferită de cea constitutivă de drept comun, are caracter individual, fiind adoptată *intuitu personae*, ea încetează de a mai avea legitimitate, dobândind caracter discriminatoriu și, prin aceasta, neconstituțional *(Decizia nr. 970 din 31 octombrie 2007, M. Of. nr. 796 din 22 noiembrie 2007)*.

3. O derogare de la dreptul comun se poate realiza numai printr-o reglementare cu caracter normativ care are în vedere colectivități de persoane *(Decizia nr. 600 din 9 noiembrie 2005, M. Of. nr. 1060 din 26 noiembrie 2005)*.

4. Violarea principiului egalității și nediscriminării există atunci când se aplică tratament diferențiat unor cazuri egale, fără să existe o motivare

obiectivă și rezonabilă, sau dacă există o disproporție între scopul urmărit prin tratamentul inegal și mijloacele folosite *(Decizia nr. 107 din 1 noiembrie 1995, M. Of. nr. 85 din 26 aprilie 1996)*.

5. Ar fi contrar art. 16 alin. (1) din Constituție să se pretindă uniformitate acolo unde există diferențe clare și obiective de situație sau, după caz, de regim juridic aplicabil *(Decizia nr. 782 din 12 mai 2009, M. Of. nr. 406 din 15 iunie 2009)*.

6. Dispozițiile art. 16 din Constituție vizează egalitatea în drepturi între cetățeni în ceea ce privește recunoașterea în favoarea acestora a unor drepturi și libertăți fundamentale, nu și identitatea de tratament juridic asupra aplicării unor măsuri, indiferent de natura lor. În felul acesta se justifică nu numai admisibilitatea unui regim juridic diferit față de anumite categorii de persoane, dar și necesitatea lui *(Decizia nr. 238 din 10 mai 2005, M. Of. nr. 500 din 14 iunie 2005)*.

7. Alineatul (1) al art. 16, prin cuprinsul său, se corelează cu prevederile constituționale ale art. 4 alin. (2), care determină criteriile nediscriminării, și anume rasa, naționalitatea, originea etnică, limba, religia, sexul, opinia, apartenența politică, averea sau originea socială *(Decizia nr. 164 din 25 februarie 2010, M. Of. nr. 233 din 13 aprilie 2010)*.

8. Textul art. 16 alin. (1) din Constituție, coroborat cu cel al art. 4 alin. (2) din Legea fundamentală, vizează discriminările prohibite, nu și pe cele admisibile, vizează deci „discriminarea negativă", nu și „discriminarea pozitivă", ținând seama de specificitatea unor situații sau de scopul realizării unei justiții distributive, pentru a anula sau pentru a diminua inegalitățile obiective. Totodată, textele constituționale arătate vizează egalitatea între cetățeni cât privește recunoașterea în favoarea acestora a unor drepturi, nu identitatea în tratament juridic cât privește exercitarea sau realizarea acelor drepturi. Astfel se explică nu numai admisibilitatea unui tratament juridic diferit și privilegiat față de anumite categorii de persoane, dar și necesitatea lui *(Decizia nr. 27 din 12 martie 1996, M. Of. nr. 85 din 26 aprilie 1996)*.

9. Este apanajul legiuitorului de a regla anumite carențe ale unui act normativ rezultate din procesul de aplicare a legii, fără ca prin aceasta să fi încălcat egalitatea în drepturi a cetățenilor. Cu toate acestea, legiuitorul, la o situație de discriminare pozitivă, nu poate răspunde prin măsuri legislative care să consacre alte discriminări pozitive, ci numai prin acte normative de natură a readuce pe făgașul normal o situație care dădea naștere la discriminări pozitive *(Decizia nr. 834 din 26 mai 2009, M. Of. nr. 501 din 21 iulie 2009)*.

10. Situația diferită în care se află cetățenii în funcție de reglementarea aplicabilă potrivit principiului *tempus regit actum* nu poate fi privită ca o încălcare a dispozițiilor constituționale care consacră egalitatea în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și discriminări *(Decizia nr. 1541 din 25 noiembrie 2010, M. Of. nr. 30 din 13 ianuarie 2011)*.

11. Respectarea egalității în drepturi, precum și a obligației de nediscriminare, stabilite prin art. 16 alin. (1) din Constituție, presupune luarea în considerare a tratamentului pe care legea îl prevede față de cei cărora li se aplică în decursul perioadei în care reglementările sale sunt în vigoare, tratament juridic care nu poate fi decât diferit la situații diferite *(Decizia nr. 381 din 30 septembrie 2004, M. Of. nr. 1011 din 2 noiembrie 2004)*.

12. Legea nouă este aplicabilă de îndată tuturor situațiilor care se vor constitui, se vor modifica sau se vor stinge după intrarea ei în vigoare, precum și tuturor efectelor produse de situațiile juridice formate după abrogarea legii vechi. Neadmiterea unei atare soluții ar determina rezolvarea diferențiată a aceleiași situații juridice în raport cu data modificării legii procesuale, ceea ce ar contraveni principiului egalității în drepturi a cetățenilor, aplicând persoanelor aflate în aceeași situație juridică un tratament discriminatoriu, contrar spiritului legii noi. Principiul aplicării imediate a normei procesuale este de sorginte legală, iar nu constituțională, legiuitorul având posibilitatea de a deroga de la acesta în anumite situații particulare, fără ca o atare soluție să poată fi calificată ca neconstituțională *(Decizia nr. 141 din 15 martie 2005, M. Of. nr. 495 din 13 iunie 2005)*.

13. Neconstituționalitatea unui text legal nu se poate pretinde prin simpla comparație dintre reglementarea veche și cea nouă, aceasta din urmă fiind considerată mai puțin favorabilă și declanșând automat un așa-zis conflict de constituționalitate. Nu se poate vorbi despre discriminare în ipoteza în care, prin jocul unor prevederi legale – așadar, inclusiv prin succesiunea în timp a unor acte normative –, anumite persoane pot ajunge în situații defavorabile, apreciate astfel în mod subiectiv, prin prisma propriilor lor interese *(Decizia nr. 1038 din 14 septembrie 2010, M. Of. nr. 742 din 5 noiembrie 2010)*.

14. Existența pe teritoriul României a unor legi cu aplicabilitate teritorială distinctă și care reglementează diferit regimul juridic al uzucapiunii nu contravine dispozițiilor Legii fundamentale. Cu privire la acest aspect, Curtea Constituțională a reținut faptul că în istoria statului unitar român au existat și mai există norme legale aplicabile doar pe o anumită parte a teritoriului național, însă existența unor acte normative diferite pentru anumite zone

ale ţării nu este de natură să creeze discriminări *(Decizia nr. 650 din 28 aprilie 2009, M. Of. nr. 357 din 27 mai 2009)*.

15. Principiul egalităţii în faţa legii, consacrat prin art. 16 din Constituţie, presupune instituirea unui tratament egal pentru situaţii care, în funcţie de scopul urmărit, nu sunt diferite. De aceea, el nu exclude, ci, dimpotrivă, presupune soluţii diferite pentru situaţii diferite. În acelaşi sens este şi jurisprudenţa constantă a Curţii Europene a Drepturilor Omului, care a statuat, în aplicarea prevederilor art. 14 din Convenţia privind apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale privind interzicerea discriminării, că reprezintă o încălcare a acestor prevederi orice diferenţă de tratament săvârşită de stat între indivizi aflaţi în situaţii analoage, fără o justificare obiectivă şi rezonabilă (de exemplu, prin Hotărârea din 13 iunie 1979, pronunţată în cauza *Marckx c. Belgiei*, şi prin Hotărârea din 29 aprilie 2008, pronunţată în cauza *Burden c. Regatului Unit*). Totodată, prin Hotărârea din 6 aprilie 2000, pronunţată în cauza *Thlimmenos c. Greciei*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că dreptul de a nu fi discriminat, garantat de Convenţie, este încălcat nu numai atunci când statele tratează în mod diferit persoane aflate în situaţii analoage, fără a exista justificări obiective şi rezonabile (spre exemplu, Hotărârea din 28 octombrie 1987, pronunţată în cauza *Inze c. Austriei*), ci şi atunci când statele omit să trateze diferit, tot fără a exista justificări obiective şi rezonabile, persoane aflate în situaţii diferite *(Decizia nr. 545 din 28 aprilie 2011, M. Of. nr. 473 din 6 iulie 2011)*.

16. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că o deosebire de tratament juridic este discriminatorie atunci când nu este justificată în mod obiectiv şi rezonabil, aceasta însemnând că nu urmăreşte un scop legitim sau nu păstrează un raport rezonabil de proporţionalitate între mijloacele folosite şi obiectivul avut în vedere (în acest sens, a se vedea hotărârile pronunţate în cauzele *„Aspecte privind regimul lingvistic în şcolile belgiene" c. Belgiei*, 1968, *Marckx c. Belgiei*, 1979, *Rasmussen c. Danemarcei*, 1984, *Abdulaziz, Cabales şi Balkandali c. Regatului Unit*, 1985, *Gaygusuz c. Austriei*, 1996, *Larkos c. Ciprului*, 1999, *Bocancea şi alţii c. Moldovei*, 2004). Totodată, în conformitate cu jurisprudenţa aceleiaşi instanţe de contencios al drepturilor omului, statele beneficiază de o anumită marjă de apreciere în a decide dacă şi în ce măsură diferenţele între diversele situaţii similare justifică un tratament juridic diferit, iar scopul acestei marje variază în funcţie de anumite circumstanţe, de domeniu şi de context (în acest sens, a se vedea hotărârile pronunţate în cauzele *„Aspecte privind regimul lingvistic în şcolile belgiene" c. Belgiei*, 1968, *Gaygusuz c. Austriei*, 1996, *Bocancea şi*

alții c. Moldovei, 2004) *(Decizia nr. 190 din 2 martie 2010, M. Of. nr. 224 din 9 aprilie 2010).*

17. Principiul egalității prevăzut de Constituție pentru cetățeni nu poate ca, prin extensie, să primească semnificația unei egalități între cetățeni și autoritățile publice. Așa cum rezultă din dispozițiile constituționale ale art. 16, cetățenii se bucură de drepturile prevăzute în Constituție și în legi, fiind egali în fața acestora și a autorităților publice, în timp ce autoritățile publice exercită atribuțiile ce le sunt stabilite de lege, potrivit competenței lor, în realizarea funcțiilor pentru care sunt create *(Decizia nr. 454 din 20 septembrie 2005, M. Of. nr. 946 din 25 octombrie 2005).*

18. Textul constituțional al art. 16 alin. (1) ar fi aplicabil în cazul persoanelor colective față de care s-a promovat un tratament juridic diferențiat numai dacă astfel regimul juridic diferit s-ar răsfrânge asupra cetățenilor, implicând inegalitatea lor în fața legii și a autorităților publice *(Decizia nr. 512 din 18 noiembrie 2004, M. Of. nr. 1246 din 23 decembrie 2004).*

19. Principiul egalității în drepturi a cetățenilor poate fi invocat de o persoană juridică numai în situația în care, datorită unui tratament juridic diferențiat promovat față de aceasta, regimul juridic diferit s-ar răsfrânge asupra cetățenilor, implicând inegalitatea lor în fața legii sau a autorităților publice, sau în situația în care, prin intermediul persoanei juridice, cetățenii își exercită un drept constituțional, cum este asocierea în partide politice *(Decizia nr. 529 din 25 noiembrie 2004, M. Of. nr. 1236 din 22 decembrie 2004).*

20. Discriminarea este rezultatul unui tratament juridic diferit aplicabil aceleiași categorii de subiecte de drept sau unor situații care nu se deosebesc în mod obiectiv și rezonabil. Or, chiar dacă au calitatea de părți în cadrul unui litigiu, persoanele juridice și cele fizice nu se pot compara sub aspectul situației juridice în care se află *(Decizia nr. 263 din 24 februarie 2009, M. Of. nr. 170 din 18 martie 2009).*

21. Egalitatea de tratament între subiectele de drept îmbracă, în materie procesuală, forma specifică a egalității de arme între justițiabili *(Decizia nr. 322 din 14 septembrie 2004, M. Of. nr. 1013 din 3 noiembrie 2004).*

22. Obligația plății taxelor judiciare de timbru, ca una dintre condițiile sesizării legale a instanțelor judecătorești, este prevăzută de norme procedurale a căror adoptare, potrivit prevederilor art. 126 alin. (2) din Constituție, intră în competența exclusivă a legiuitorului, care are opțiunea liberă în determinarea cererilor pentru care trebuie plătite taxe judiciare de timbru, a cuantumului acestora, precum și a părților care au obligația să le plătească, cu condiția să nu instituie un tratament juridic diferit pentru situații identice.

În raport cu obiectul acțiunilor sau al cererilor, cuantumul taxelor judiciare de timbru este stabilit în mod diferit, prin sume fixe, în cazul cererilor al căror obiect nu este evaluabil în bani, și prin cote procentuale aplicate la valoarea obiectului cererii, când acesta este evaluabil în bani. Legea privind taxele de timbru nu instituie nici privilegii și nici discriminări, toate persoanele care promovează un anumit tip de acțiune sau cerere fiind obligate să plătească taxele judiciare de timbru în valoare și în condiții identice *(Decizia nr. 168 din 22 martie 2005, M. Of. nr. 362 din 28 aprilie 2005)*.

23. Instituirea de taxe și cauțiuni în legătură cu procedurile judiciare reprezintă un atribut exclusiv al legiuitorului, pe care acesta și-l exercită fie din rațiuni legate de descurajarea exercitării cu rea-credință a drepturilor procesuale – în cazul cauțiunilor –, fie în considerarea unor situații concrete în care se impune gratuitatea serviciului public al justiției sau, dimpotrivă, stabilirea în sarcina părților din proces a unor obligații fiscale – în cazul taxelor judiciare de timbru și al timbrului judiciar. Instituirea de către legiuitor a unor excepții de la regula generală a plății taxelor judiciare de timbru (scutiri de la plata taxei) nu constituie o discriminare sau o atingere adusă principiului constituțional al egalității în drepturi *(Decizia nr. 125 din 1 martie 2005, M. Of. nr. 440 din 24 mai 2005)*.

24. Scutirea autorităților publice de la plata taxelor judiciare de timbru este justificată, în mod obiectiv și rațional, de faptul că autoritățile respective – creditori bugetari – sunt finanțate de la bugetul de stat pentru a putea funcționa, iar taxele respective se fac venit tot la bugetul de stat, astfel că ar fi absurd ca autoritățile în cauză să fie obligate (formal) să plătească din buget o taxă care revine aceluiași buget, astfel că nu este încălcat principiul egalității în drepturi prevăzut de Constituție *(Decizia nr. 424 din 13 septembrie 2005, M. Of. nr. 1029 din 21 noiembrie 2005)*.

25. Prerogativa președintelui instanței învestite cu soluționarea cererii de strămutare de a suspenda judecarea pricinii îi permite acestuia ca, în funcție de motivele de strămutare invocate, de seriozitatea și credibilitatea lor, să aprecieze asupra măsurii în care suspendarea se impune, pentru a se evita o soluție părtinitoare. Opțiunea președintelui instanței de judecată cu privire la suspendarea pricinii nu este determinată de calitatea părților și, în consecință, nu sunt încălcate prevederile art. 16 alin. (1) din Constituție *(Decizia nr. 573 din 3 noiembrie 2005, M. Of. nr. 1143 din 19 decembrie 2005)*.

26. Competența recunoscută instanței de a hotărî asupra admisibilității unei probe, în funcție de pertinența și concludența sa, este un corolar firesc și necesar al învestirii sale cu soluționarea cauzei, pe care este ținută

să o finalizeze printr-o hotărâre legală și temeinică. Dincolo de rațiunile care impun și justifică o atare prerogativă, consacrarea ei nu relevă niciun fine de neconstituționalitate. Astfel, în absența oricărui criteriu cu valențe discriminatorii, nu este încălcat art. 16 alin. (1) din Constituție *(Decizia nr. 590 din 8 noiembrie 2005, M. Of. nr. 1099 din 6 decembrie 2005)*.

27. Procurorul fiind, prin natura sa, un organ al legii, un reprezentant al interesului general al societății în activitatea judiciară, prezența lui în procesul civil este cât se poate de firească. Susținerea că, întrucât procurorului i se atribuie calitatea de parte în procesul civil, sunt încălcate prevederile art. 16 alin. (1) și (2) și art. 21 alin. (1) și (2) din Constituție nu poate fi primită, în primul rând pentru faptul că procurorul nu este parte în procesul civil decât în sens procesual, iar nu și în sens material, iar în îndeplinirea acestei atribuții – ca de altfel în îndeplinirea tuturor atribuțiilor sale – el are obligația, înscrisă în art. 132 alin. (1) din Constituție, de a fi imparțial. Procurorul apără ordinea normativă, iar în felul acesta nu dezechilibrează procesul în favoarea unuia sau altuia dintre titularii drepturilor supuse judecății *(Decizia nr. 68 din 3 februarie 2005, M. Of. nr. 145 din 17 februarie 2005)*.

28. Principiul egalității în drepturi vizează egalitatea în drepturi în fața legii a cetățenilor, și nu a procurorilor ca reprezentanți ai Ministerului Public, calitate în care nu pot fi purtători de drepturi subiective proprii. Împrejurarea că la ședința de judecată participă un procuror din cadrul parchetului corespunzător instanței competente ori un procuror din cadrul Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism nu este de natură să afecteze în vreun fel egalitatea justițiabililor în fața legii, deoarece, indiferent de structura căreia îi aparține, reprezentantul Ministerului Public are același rol constituțional în activitatea judiciară, de reprezentant al intereselor generale ale societății și de apărător al ordinii de drept, precum și al drepturilor și libertăților cetățenilor *(Decizia nr. 1196 din 24 septembrie 2009, M. Of. nr. 712 din 22 octombrie 2009)*.

29. Hotărârile pronunțate în cadrul unei proceduri speciale, cum este somația de plată, nu au autoritatea lucrului judecat asupra fondului raporturilor juridice dintre părți. Mijloacele procedurale puse la îndemâna părților diferă tocmai datorită caracterului special al procedurii, fără ca prin aceasta să se instituie vreo discriminare, fără ca una dintre părți să fie privilegiată și, ca atare, fără a fi încălcat principiul egalității în fața legii, consacrat constituțional de art. 16 alin. (1) *(Decizia nr. 251 din 15 iunie 2004, M. Of. nr. 611 din 6 iulie 2004)*.

30. Suspendarea provizorie a executării silite constituie o măsură cu caracter vremelnic, care se ia pe calea ordonanței președințiale numai „în cazuri urgente", care justifică această procedură specială. În acest mod nu este încălcat principiul egalității cetățenilor în fața legii, întrucât o astfel de măsură se ia în considerarea naturii urgente a cauzelor, iar nu a persoanelor care o solicită, acestea beneficiind de un tratament egal în fața legii *(Decizia nr. 112 din 11 martie 2004, M. Of. nr. 265 din 25 martie 2004)*.

31. Principiul egalității în drepturi nu implică tratarea juridică uniformă a tuturor infracțiunilor, iar reglementarea unui regim sancționator în funcție de acoperirea prejudiciului cauzat prin infracțiunea săvârșită este expresia firească a principiului constituțional menționat, care impune ca la aceleași situații juridice să se aplice același regim, iar la situații juridice diferite tratamentul juridic să fie diferențiat *(Decizia nr. 1214 din 5 octombrie 2010, M. Of. nr. 808 din 3 decembrie 2010)*.

32. Principiul egalității în drepturi nu implică tratarea juridică uniformă a tuturor infracțiunilor, iar reglementarea unui regim sancționator diferențiat în funcție de conduita persoanelor cercetate care pot contribui la aflarea adevărului în anumite cauze este expresia firească a principiului constituțional menționat, care impune ca la aceleași situații juridice să se aplice același regim, iar la situații juridice diferite tratamentul juridic să fie diferențiat. Aceasta constituie o măsură de politică penală determinată de recrudescența unor fenomene antisociale grave, precum criminalitatea organizată, terorismul, traficul de droguri și traficul de persoane, respectiv de necesitatea instituirii de către stat a unui sistem de măsuri în vederea asigurării protecției martorilor și nu este de natură să aducă atingere principiului egalității în drepturi *(Decizia nr. 666 din 18 mai 2010, M. Of. nr. 398 din 16 iunie 2010)*.

33. Legiuitorul român a optat pentru regula generală de urmărire, judecare și sancționare din oficiu a infracțiunilor, ca fapte antisociale. Este dreptul constituțional al legiuitorului de a stabili și anumite excepții de la această regulă generală. Astfel, s-a prevăzut ca în anumite cazuri, datorită caracterului și conținutului concret al faptelor, statutului special al autorului faptei ori al persoanei vătămate sau relațiilor speciale dintre făptuitor și persoana lezată, punerea în mișcare a acțiunii penale să fie condiționată de existența plângerii prealabile a persoanei vătămate. Generalizarea acestei condiționări ar împiedica însă, în mod evident, protecția eficientă a societății, a intereselor generale față de faptele care prezintă pericol social, prevăzute de legea penală. În consecință, nu se poate vorbi de încălcarea principiului

constituțional al egalității în drepturi *(Decizia nr. 104 din 4 februarie 2010, M. Of. nr. 144 din 4 martie 2010)*.

34. Limitarea legală a aplicării suspendării condiționate, a suspendării sub supraveghere sau a executării pedepsei la locul de muncă nu încalcă niciunul dintre criteriile egalității în drepturi. Cele trei măsuri de individualizare a executării pedepsei sunt create de legiuitor și puse la dispoziția instanței ca mijloace de individualizare judiciară a executării pedepsei și dau inculpatului numai o vocație, iar nu un drept de a beneficia de ele. Fiind o creație a legiuitorului, este firesc ca acesta să determine nu numai condițiile, dar și sfera de incidență a acestor măsuri, respectiv să excludă persoanele care au săvârșit infracțiuni deosebit de grave sau infracțiuni de violență care vădesc o periculozitate aparte a infractorului, nefiind încălcate dispozițiile art. 16 alin. (1) din Constituție, care vizează egalitatea în drepturi între cetățeni în ceea ce privește recunoașterea în favoarea acestora a unor drepturi și libertăți fundamentale, nu și identitatea de tratament juridic asupra aplicării unor măsuri, indiferent de natura lor *(Decizia nr. 240 din 27 mai 2004, M. Of. nr. 562 din 24 iunie 2004)*.

35. Stabilirea prin lege a criteriilor de determinare a pedepselor care se grațiază, precum și a infracțiunilor pentru săvârșirea cărora nu se aplică iertarea de pedeapsă intră în competența exclusivă a legiuitorului. Toți infractorii aflați în aceeași situație beneficiază ori sunt exceptați de la beneficiul grațierii, deopotrivă, în raport cu natura infracțiunii și a conținutului acesteia, în formularea legală în vigoare la data săvârșirii infracțiunii. Condamnații care au săvârșit infracțiuni diferite sau chiar de aceeași natură, dar în perioade diferite, când legea penală a reglementat în redactări diferite conținutul infracțiunilor respective, se află, evident, în situații diferite, ceea ce permite și instituirea unui tratament juridic diferențiat, conform opțiunii libere a legiuitorului, fără a se putea reține instituirea unor privilegii sau a unor discriminări *(Decizia nr. 546 din 7 decembrie 2004, M. Of. nr. 107 din 2 februarie 2004)*.

36. Nu este contrară principiului egalității instituirea unor reguli speciale, inclusiv în ceea ce privește căile de atac, atât timp cât ele asigură egalitatea juridică a cetățenilor în utilizarea lor *(Decizia nr. 460 din 28 octombrie 2004, M. Of. nr. 1153 din 7 decembrie 2004)*.

37. Situația diferită a părților prezente la dezbateri sau la pronunțare, care, în cunoștință de cauză, pot să promoveze căile de atac împotriva hotărârii pronunțate, justifică un tratament juridic diferit, respectiv stabilirea ca moment de la care începe să curgă termenul pentru declararea acestor

căi de atac pe cel al pronunţării hotărârii *(Decizia nr. 38 din 20 ianuarie 2011, M. Of. nr. 189 din 18 martie 2011)*.

38. Stabilirea unei singure căi de atac împotriva hotărârii pronunţate de instanţă nu poate fi caracterizată ca o discriminare în raport cu părţile din alte categorii de procese, tocmai pentru că situaţiile juridice sunt diferite, iar, pe de altă parte, Constituţia nu prevede obligativitatea reglementării în toate cazurile a două căi de atac *(Decizia nr. 439 din 26 octombrie 2004, M. Of. nr. 1263 din 28 decembrie 2004)*.

39. Limitarea dreptului părţii vătămate de a exercita căile ordinare de atac cu privire la latura penală exclusiv în cauzele în care acţiunea penală se pune în mişcare la plângere prealabilă este contrară principiului egalităţii în drepturi, consacrat de art. 16 alin. (1) din Constituţie, deoarece pun persoana vătămată, care este subiect pasiv al infracţiunii şi al raportului substanţial de conflict, în poziţie de inferioritate faţă de inculpat, subiectul activ al infracţiunii, care are dreptul de a folosi nestânjenit calea de atac a apelului. Or, este inadmisibil ca inculpatul să poată folosi calea de atac a apelului, iar victima sa, parte vătămată în proces, să nu aibă acest drept *(Decizia nr. 100 din 9 martie 2004, M. Of. nr. 261 din 24 martie 2004)*.

40. Diferenţierea între regimul juridic al părţii vătămate şi cel al părţii civile şi al părţii civilmente responsabile, în sensul că partea vătămată poate face apel în ceea ce priveşte latura penală a cauzei, iar partea civilă numai în ceea ce priveşte latura civilă, este contrară principiului constituţional al egalităţii cetăţenilor în faţa legii *(Decizia nr. 482 din 9 noiembrie 2004, M. Of. nr. 1200 din 15 decembrie 2004)*.

41. Principiul egalităţii de tratament juridic constă în aplicarea echitabilă a unei norme de drept subiectelor aflate în cazuri identice sau similare. Inculpatul se află în situaţii diferite în cursul urmăririi penale şi în faza judecăţii şi de aceea stabilirea unor termene diferite pentru încetarea de drept a măsurii arestării preventive corespunde situaţiilor specifice şi asigură o mai bună desfăşurare a actului de justiţie *(Decizia nr. 13 din 20 ianuarie 2004, M. Of. nr. 76 din 29 ianuarie 2004)*.

42. Faptul că legiuitorul a instituit numai pentru faza urmăririi penale o durată maximă în care învinuitul sau inculpatul este supus măsurii obligării de a nu părăsi ţara nu poate conduce la concluzia că în acest mod s-ar crea o discriminare nejustificată a persoanelor aflate în faza judecăţii, faţă de care instanţa poate dispune luarea măsurii preventive pe întreaga durată a desfăşurării procesului. Această împrejurare este justificată de necesitatea soluţionării cu celeritate a procesului penal şi pentru evitarea obstrucţionării

cercetării judecătorești. Este evident că situațiile în care se află aceste persoane nu sunt similare, astfel încât tratamentul juridic nu poate fi decât diferențiat *(Decizia nr. 352 din 23 septembrie 2004, M. Of. nr. 949 din 14 octombrie 2004)*.

43. Persoanele care sunt trimise în judecată prin rechizitoriu și cele care ajung în fața instanței de judecată prin formularea plângerii împotriva rezoluției procurorului de neîncepere a urmăririi penale nu se află în aceeași situație juridică, fiind supuse unor instituții juridice diferite. Astfel, spre deosebire de situația soluționării plângerii formulate împotriva rezoluției sau ordonanței procurorului de netrimitere în judecată, care are în vedere persoane față de care nu s-au desfășurat decât acte de urmărire penală, în situația persoanelor care au fost trimise în judecată prin rechizitoriu s-a pornit acțiunea penală, iar acestea au dobândit calitatea de inculpat. Așa fiind, odată pornită acțiunea penală, instanța procedează la judecata în fond a cauzei, dând, după caz, o soluție de condamnare, de achitare sau încetare a procesului penal, în timp ce în cazul soluționării plângerilor împotriva rezoluțiilor sau ordonanțelor procurorului de netrimitere în judecată, instanța nu judecă infracțiunea care a făcut obiectul urmăririi penale, ci verifică doar rezoluția sau ordonanța atacată, pe baza lucrărilor dosarului și a materialului din dosarul cauzei și a oricăror înscrisuri noi prezentate. În consecință, aceste aspecte justifică aplicarea soluției consacrate în jurisprudența Curții Constituționale, potrivit căreia instituirea unui tratament juridic diferențiat nu poate fi privită ca o încălcare a prevederilor art. 16 alin. (1) din Constituție, atâta vreme cât situațiile avute în vedere sunt diferite *(Decizia nr. 468 din 4 noiembrie 2004, M. Of. nr. 1229 din 12 decembrie 2004)*.

44. Interdicția de a renunța, în tot sau în parte, la drepturile prevăzute de lege în favoarea salariaților este o măsură de protecție a acestora din urmă, menită să asigure exercițiul neîngrădit al drepturilor și al intereselor legitime ce li se cuvin în cadrul raporturilor de muncă, pentru a-i feri de consecințele unor eventuale abuzuri ori amenințări din partea angajatorilor. O astfel de măsură de protecție nu poate fi considerată a fi un privilegiu, contrar prevederilor art. 16 alin. (1) din Constituție, atât timp cât ea se justifică în considerarea situației unei anume categorii sociale care reclamă o astfel de protecție *(Decizia nr. 322 din 14 iunie 2005, M. Of. nr. 702 din 3 august 2005)*.

45. Rolul instanței de contencios constituțional este acela de a veghea la respectarea principiilor constituționale în reglementarea salarizării, printre acestea regăsindu-se și principiul egalității în drepturi, care presupune un

salariu egal pentru o muncă egală *(Decizia nr. 243 din 16 martie 2010, M. Of. nr. 328 din 18 mai 2010)*.

46. Interdicția persoanelor care se reîncadrează în muncă la societățile comerciale cu capital majoritar de stat de a beneficia de venitul lunar de completare nu constituie o discriminare față de cei care se reîncadrează la societăți comerciale cu capital privat, deoarece, în primul caz, atât salariul, cât și venitul în completare ar fi suportate de la bugetul de stat și, respectiv, de la bugetul asigurărilor pentru șomaj. În consecință, neexistând o situație juridică identică, tratamentul juridic acordat nu poate fi decât diferit, astfel cum reiese din dispozițiile constituționale ale art. 16 din Constituție *(Decizia nr. 465 din 12 aprilie 2011, M. Of. nr. 485 din 8 iulie 2011)*.

47. Schimbarea opticii legiuitorului în sensul ca forma scrisă să fie o cerință *ad validitatem* a contractului individual de muncă nu poate duce în niciun caz la concluzia potrivit căreia statul a creat un dezechilibru între părțile cocontractante. Este dreptul exclusiv al legiuitorului de a stabili condițiile cerute în vederea încheierii unui contract, indiferent de natura lui. Această competență a legiuitorului trebuie corelată cu faptul că stabilirea în materie de contracte a unor excepții de la principiul consensualismului trebuie să fie justificată în mod obiectiv și rezonabil. Raportat la acest aspect, încheierea în formă scrisă a contractului de muncă este justificată de combaterea unor practici ale angajatorilor prin care, profitând de faptul că forma scrisă a contractului de muncă era doar un *instrumentum probationis*, se sustrăgeau de la plata impozitelor și taxelor datorate bugetului de stat sau bugetului asigurărilor sociale de stat datorate prin efectul încheierii contractului de muncă. O atare conduită se reflecta negativ și în planul protecției sociale a angajatului, care nu beneficia de stagiu de cotizare pentru perioadele lucrate neînregistrate de către angajator la autoritățile competente și nici de asigurare de sănătate sau socială *(Decizia nr. 383 din 23 martie 2011, M. Of. nr. 281 din 21 aprilie 2011)*.

48. Este rezonabil și echitabil ca salariaților cu contract de muncă cu timp parțial să li se acorde concediu de odihnă proporțional cu timpul efectiv lucrat, în caz contrar, prin acordarea unui concediu de odihnă ca și salariaților cu timp integral, s-ar ajunge la o egalizare nejustificată și inechitabilă a duratei de concediu *(Decizia nr. 331 din 16 septembrie 2004, M. Of. nr. 1039 din 10 noiembrie 2004)*.

49. Instituția concedierii colective, cu tot ceea ce aceasta presupune în înțelesul Codului muncii, nu se poate aplica la nivelul personalului din instituțiile și autoritățile publice, având în vedere situația specifică a acestuia. O

atare viziune este justificată de faptul că aceia care sunt angajați în raporturi de muncă în mediul bugetar sunt legați, în mod esențial, din punctul de vedere al sursei din care sunt alimentate salariile/indemnizațiile sau soldele, de bugetul public național, de încasările și de cheltuielile din acest buget, dezechilibrarea lui putând avea consecințe în ceea ce privește diminuarea cheltuielilor. Or, salariile/indemnizațiile/soldele reprezintă astfel de cheltuieli – mai exact, cheltuieli de personal. În schimb, în mediul privat, raporturile de muncă sunt guvernate întotdeauna de contractul individual de muncă încheiat între un angajat și un angajator. Cele reținute mai sus nu au semnificația faptului că nu se vor putea lua măsuri de concediere colectivă la nivelul instituțiilor și autorităților publice și nici că eventualele măsuri de concediere colectivă pot fi dispuse de către angajatorul public numai în virtutea propriei voințe și a propriului act de decizie. Din contră, măsurile de concediere colectivă în privința personalului din instituțiile și autoritățile publice al cărui raport de muncă izvorăște în temeiul unui contract individual de muncă se vor putea face doar în baza unor reglementări primare speciale, care vor cuprinde măsuri de acompaniere corespunzătoare, de natură să nu discrimineze această categorie de salariați față de salariații din mediul privat. În aceste condiții, nu se poate susține încălcarea dispozițiilor art. 16 din Constituție *(Decizia nr. 383 din 23 martie 2011, M. Of. nr. 281 din 21 aprilie 2011)*.

50. Persoanele care optează pentru exercitarea unor profesii sau meserii și pentru încadrarea în funcții pentru care reglementările legale cer și existența avizului, autorizației ori atestării din partea unor autorități de specialitate se află într-o situație diferită față de celelalte categorii de salariați cărora nu li se cer aceste documente în momentul încadrării în funcție, ceea ce justifică, în mod obiectiv și rezonabil, tratamentul juridic diferit. Astfel, retragerea de către autoritatea care le-a emis a avizului, autorizației ori atestării, în momentul în care constată că nu mai sunt îndeplinite condițiile acordării, retragere ce determină încetarea de drept a contractului individual de muncă pentru încheierea căruia existența acestor documente era o condiție obligatorie, nu reprezintă un tratament juridic discriminator, în sensul interzis de art. 16 alin. (1) din Constituție, ci aplicarea unui tratament juridic diferențiat în raport cu situația diferită în care se află anumite categorii de persoane *(Decizia nr. 545 din 7 decembrie 2004, M. Of. nr. 85 din 25 ianuarie 2005)*.

51. O măsură de protecție a salariaților nu poate fi considerată a fi un privilegiu, contrară prevederilor art. 16 alin. (1) din Constituție, atât timp cât ea se justifică în considerarea situației unei anume categorii sociale care reclamă o astfel de protecție. Reglementarea competenței materiale și teritoriale a instanțelor judecătorești în cazul conflictelor de muncă nu

reprezintă o instituire a unor privilegii sau discriminări și nici nu aduce atingere dreptului la un proces echitabil. Salariatul și angajatorul sunt două părți ale conflictului de muncă, situate pe poziții opuse și cu interese contrare, situația lor diferită justificând, în anumite privințe, și tratamentul juridic diferențiat. Angajatorul este cel care deține documentele și toate celelalte probe pertinente pentru elucidarea conflictului și pentru stabilirea drepturilor și obligațiilor părților raportului juridic de muncă, fiind necesară și firească obligația acestuia de a prezenta aceste probe *(Decizia nr. 494 din 11 noiembrie 2004, M. Of. nr. 59 din 18 ianuarie 2004)*.

52. Nicio dispoziție constituțională nu împiedică legiuitorul să suprime cumulul pensiei cu salariul, cu condiția ca o asemenea măsură să se aplice în mod egal pentru toți cetățenii, iar eventualele diferențe de tratament să aibă o rațiune licită *(Decizia nr. 409 din 7 aprilie 2011, M. Of. nr. 421 din 16 iunie 2011)*.

53. În conformitate cu prevederile art. 47 alin. (2) din Constituție, dreptul cetățenilor la pensie și la alte forme de asistență socială se exercită în condițiile legii. Așadar, legiuitorul are libertatea de opțiune în reglementarea condițiilor și criteriilor de acordare a pensiei, a modului de calcul și de plată a acesteia, precum și a procedurii de solicitare, de stabilire a pensiei și de exercitare a contestațiilor. În consecință, poate face diferențieri, prin norme derogatorii, pentru anumite categorii de persoane, cu condiția ca tratamentul juridic instituit să fie identic pentru situații egale *(Decizia nr. 615 din 15 noiembrie 2005, M. Of. nr. 1096 din 6 decembrie 2005)*.

54. Instituirea unor măsuri concrete prin care să se asigure egalitatea între femei și bărbați trebuie raportată la condițiile sociale concrete. Tendința este aceea de extindere a sferei tratamentului egal între bărbați și femei, inclusiv prin impunerea unor vârste de pensionare din ce în ce mai apropiate sau chiar identice în anumite cazuri, tendință ce corespunde atât evoluției condițiilor sociale, dar și necesității de a răspunde criticilor formulate din perspectiva femeilor care se considerau discriminate în raport cu bărbații sub aspectul încetării raporturilor lor de muncă urmare a atingerii vârstei legale de pensionare, la o vârstă inferioară celei a bărbaților. În sensul acestei evoluții este și extinderea cerinței unui stagiu egal de cotizare între femei și bărbați la toate categoriile de pensionari. Prin urmare, în prezent, femeile pot ieși la pensie la vârsta mai redusă prevăzută de lege, dar în condițiile realizării stagiului de cotizare egal cu cel al bărbaților. În contextul actual, o astfel de măsură nu poate fi privită ca aducând atingere principiului discriminării, ci, din contră, apare ca o expresie a acestui principiu, un pas

înainte către realizarea unui tratament egal efectiv între cele două sexe *(Decizia nr. 287 din 24 februarie 2011, M. Of. nr. 364 din 25 mai 2011).*

55. Dincolo de modificările firești ce apar în societate sub aspectul mentalităților, al culturii, educației și cu privire la tradiții, prevederea unui tratament egal între sexe apare tot mai necesară în contextul curentului european care impune statelor alinierea la standardele unui tratament egal, nediscriminatoriu între bărbați și femei. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin Hotărârea din 22 august 2006, pronunțată în cauza *Walker c. Regatului Unit*, a subliniat posibilitatea și chiar necesitatea egalizării tratamentului juridic dintre bărbați și femei. Cu toate acestea, a fost lăsată la latitudinea statelor aprecierea momentului și a intervalului de timp necesar operării acestor modificări. De asemenea, Curtea de Justiție a Uniunii Europene de la Luxembourg, plecând de la principiul asigurării unei remunerări egale între femei și bărbați, pentru o muncă egală, prin Decizia din 13 noiembrie 2008, pronunțată în cauza C-46/07, *Comisia Comunităților Europene c. Italiei*, dar și prin Decizia din 26 martie 2009, pronunțată în cauza C-559/07, *Comisia Comunităților Europene c. Greciei*, a statuat că măsurile sociale trebuie să contribuie la asigurarea unei vieți profesionale a femeilor egale cu cea a bărbaților. Impunerea unor vârste de pensionare diferite nu are aptitudinea de a compensa dezavantajele și greutățile pe care le întâmpină femeile în cariera lor profesională din cauza statutului lor social. De asemenea, s-a amintit că preocuparea pentru creșterea copiilor nu trebuie raportată doar la femei, ci și la bărbați și că, din această perspectivă, situația celor două sexe este comparabilă. În acest context, Curtea Constituțională, observând schimbarea condițiilor sociale, cel puțin la nivelul celorlalte țări europene, care reclama instituirea egalității de tratament, a arătat totuși că doar legiuitorul este în măsură să aprecieze în mod concret momentul în care această schimbare va avea loc. Adoptând Legea privind sistemul unitar de pensii publice, legiuitorul a considerat că este momentul să inițieze o reglementare care să conducă, gradual, la instituirea unui tratament egal între bărbați și femei sub aspectul vârstei de pensionare. Desigur, tradițiile culturale și realitățile sociale sunt încă în stadiu de evoluție către asigurarea unei egalități faptice reale între sexe, astfel încât nu se poate ajunge la concluzia că, în prezent, condițiile sociale din România pot fi considerate ca susținând o egalitate absolută între bărbați și femei. De aceea, soluția adoptată de legiuitor în sensul unei creșteri treptate a vârstei de pensionare a femeii pe parcursul a 15 ani este singura care poate să asigure adecvarea acestei măsuri la realitatea socială și să dea un caracter constituțional nor-

mei de lege *(Decizia nr. 1237 din 6 octombrie 2010, M. Of. nr. 785 din 24 noiembrie 2010).*

56. Cadrele militare în activitate, soldații și gradații voluntari, polițiștii și funcționarii publici cu statut special din sistemul administrației penitenciarelor, din domeniul apărării naționale, ordinii publice și siguranței naționale au beneficiat și continuă să beneficieze de un statut aparte, justificat de natura activității desfășurate, care creează condițiile unei uzuri corporale accentuate prin expunere la pericole de vătămare corporală și chiar de amenințare a vieții, astfel încât stabilirea unor vârste de pensionare și stagii de cotizare diferite de cele prevăzute, ca regulă generală, pentru restul asiguraților nu încalcă art. 16 din Constituție *(Decizia nr. 1237 din 6 octombrie 2010, M. Of. nr. 785 din 24 noiembrie 2010).*

57. Eliminarea completă a unor categorii de persoane de la beneficiul unei forme de asigurare prevăzut de lege pentru toate categoriile de asigurați nu se poate realiza fără a fi încălcat principiul constituțional al egalității în drepturi. Această soluție vizează și dreptul de opțiune al părinților în ceea ce privește acordarea concediului pentru îngrijirea copilului și a indemnizației aferente, așa încât instituirea unui tratament diferențiat între femeile și bărbații, cadre militare în activitate, cu prilejul acordării concediului pentru îngrijirea copilului este neconstituțională, cu atât mai mult cu cât ambele categorii de persoane au același statut profesional, ceea ce conduce la concluzia că singura justificare a diferenței de tratament se întemeiază pe diferența de sex. În acest sens s-a pronunțat și Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza *Schuler-Zgraggen c. Elveției* (1993), când a statuat că egalitatea sexelor este un scop important al statelor membre ale Consiliului Europei și numai considerente foarte puternice pot conduce la aprecierea că instituirea unui tratament diferențiat este compatibilă cu Convenția. Mai mult, Curtea de la Strasbourg a subliniat necesitatea unei justificări obiective și raționale în instituirea unui astfel de tratament *(Decizia nr. 90 din 10 februarie 2005, M. Of. nr. 245 din 24 martie 2005).*

58. Inegalitatea existentă în materie de impunere între stat și ceilalți contribuabili care dețin în proprietate mai multe clădiri se justifică, pe de o parte, prin natura și destinația clădirilor aparținând statului menite să servească interesul general, iar, pe de altă parte, prin necesitatea simplificării unor operații financiare, având în vedere că instituțiile statului sunt finanțate de la buget, iar statul contribuie la veniturile și cheltuielile bugetelor locale prin sume defalcate din unele venituri ale bugetului de stat și subvenții de la bugetul de stat *(Decizia nr. 477 din 9 noiembrie 2004, M. Of. nr. 54 din 17 ianuarie 2005).*

59. Plățile anticipate se datorează pentru veniturile din activități independente, din cedarea folosinței bunurilor, cu excepția celor realizate din arendare. O asemenea exceptare este motivată de faptul că veniturile realizate din arendare nu pot fi anticipate, acestea fiind rezultatul unui concurs de factori naturali. Astfel, în anumiți ani agricoli veniturile realizate sunt cu mult mai mici decât cele din anii anteriori, situație ce se datorează unor fenomene naturale ce nu pot fi prevăzute. În caz contrar, s-ar putea ajunge ca în cazul arendei să fie datorate sarcini fiscale anticipate cu mult mai mari decât venitul efectiv realizat. Considerentele de mai sus justifică, în mod obiectiv și rațional, tratamentul diferit pe care îl au veniturile realizate din arendare. În aceste condiții, nu se poate reține existența niciunei discriminări între persoanele care realizează venituri din activități independente, respectiv arendare *(Decizia nr. 246 din 19 februarie 2009, M. Of. nr. 159 din 16 martie 2009).*

60. Excluderea femeii minore care s-a căsătorit din categoria persoanelor fizice cu capacitate deplină de exercițiu, devenind astfel persoană majoră, aduce atingere principiului egalității, aplicându-se la situații egale un tratament juridic diferit. Egalitatea cetățenilor în fața legii, fără privilegii și fără discriminări, este consacrată ca drept fundamental de dispozițiile art. 16 alin. (1) din Constituție, însă, în privința soților, în plus, Constituția instituie o garanție specială a egalității prin dispozițiile art. 48 alin. (1), care prevăd că „Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora (...)". Ținând seama de aceste garanții constituționale, restrângerea exercițiului drepturilor femeii minore care s-a căsătorit este de natură să determine o inegalitate de statut juridic față de soț, care nu este justificată în mod obiectiv și rațional de dispozițiile art. 53 din Constituție, ce prevăd că restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți se impune „pentru apărarea siguranței naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor, desfășurarea instrucției penale, prevenirea consecințelor unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav" *(Decizia nr. 217 din 20 aprilie 2005, M. Of. nr. 417 din 18 mai 2005).*
Notă. În prezent, minorul, indiferent de sex, care se căsătorește înainte de a împlini 18 ani, dobândește capacitate deplină de exercițiu.

61. Între adoptator și copilul adoptat nu poate exista egalitate de tratament juridic, ei neaflându-se, în privința posibilității de desfacere a adopției, în aceeași situație juridică. Legea refuză adoptatorului dreptul de a cere desfacerea adopției, pentru că adopția nu se încheie în interesul său, ci numai în interesul copilului adoptat, și nici nu este, prin natura sa, un contract care să poată fi denunțat de către una dintre părțile contractante pe calea rezoluțiunii sau a rezilierii, pentru neîndeplinirea de către cealaltă parte a

obligațiilor asumate *(Decizia nr. 434 din 21 octombrie 2004, M. Of. nr. 80 din 24 ianuarie 2005)*.

62. În materia contractului de închiriere a locuințelor, raporturile locative contractuale iau naștere, în mod direct, între proprietarul imobilului cu destinația de locuință și chiriaș – titular al contractului de închiriere. Persoanele care locuiesc împreună cu acesta, înscrise în contractul de închiriere, dobândesc dreptul de a folosi locuința împreună cu titularul contractului, neputând lua decizii și încheia acte juridice care privesc raporturile ce rezultă din contractul de închiriere. Prin urmare, aceste două categorii de persoane se află în situații juridice diferite, ceea ce justifică o diferență de tratament juridic, astfel încât nu poate fi reținută încălcarea art. 16 alin. (1) și (2) din Constituție *(Decizia nr. 526 din 25 noiembrie 2004, M. Of. nr. 16 din 6 ianuarie 2004)*.

63. Diferența de regim juridic între societățile pe acțiuni și alte tipuri de societăți este o consecință firească a deosebirilor de substanță care există între aceste categorii de societăți, fără a echivala cu o discriminare sau o inechitate nepermisă într-un stat de drept *(Decizia nr. 169 din 22 martie 2005, M. Of. nr. 408 din 13 mai 2005)*.

64. Posibilitatea de a efectua înregistrări în registrul comerțului atât în baza hotărârilor judecătorului delegat, cât și a unor hotărâri irevocabile nu pune un semn de egalitate între natura și specificul cauzelor care au avut ca rezultat pronunțarea acestor acte. Astfel, încheierile judecătorului delegat se pronunță în urma solicitării pentru efectuarea înmatriculării sau a unor înregistrări în registrul comerțului și a depunerii actelor necesare în acest sens și vizează respectarea condițiilor necesare pentru a se face înregistrarea. În schimb, cauzele în care deja s-au pronunțat hotărâri irevocabile ce trebuie menționate în registrul comerțului pot avea naturi și obiecte diferite, despre care trebuie să se facă mențiune în registrul comerțului. Așa fiind, este mai mult decât evident că cele două situații nu sunt analoage, astfel că instituirea unui tratament juridic diferențiat nu este de natură să aducă atingere principiului egalității în drepturi *(Decizia nr. 873 din 10 iulie 2008, M. Of. nr. 580 din 1 august 2008)*.

65. În materia răspunderii pentru încălcarea disciplinei interne, personalul clerical din cadrul unor culte se află în situații diferite față de cetățenii laici, în sensul că primii se supun normelor juridice și canonice speciale, iar ceilalți cetățeni se supun normelor juridice cu caracter general de aplicabilitate, astfel încât instituirea unui tratament diferit se justifică prin statutul juridic

diferit al membrilor clerului *(Decizia nr. 446 din 7 aprilie 2011, M. Of. nr. 338 din 16 mai 2011)*.

66. Raţiunea publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, a înregistrării şi radierii partidelor politice sau, în mod corespunzător, a alianţelor politice legal constituite, care rezidă în asigurarea publicităţii necesare cu privire la apariţia unui nou subiect în viaţa politică a ţării, nu subzistă şi în cazul în care cererea de înregistrare sau de radiere este respinsă de instanţa competentă, pentru că nu sunt îndeplinite condiţiile prevăzute de lege. În consecinţă, nu se poate pune problema încălcării principiului egalităţii, situaţiile fiind deosebite, ceea ce justifică, raţional şi obiectiv, un tratament juridic deosebit *(Decizia nr. 230 din 25 mai 2004, M. Of. nr. 677 din 28 iulie 2004)*.

67. Dispoziţiile care prevăd că în unităţile şcolare cu predare şi în limbile minorităţilor naţionale unul dintre directori va fi obligatoriu din rândul cadrelor didactice din minoritatea respectivă nu reprezintă o încălcare a prevederilor art. 16 din Constituţia României, avându-se însă în vedere faptul că trebuie să fie respectate şi criteriile de competenţă profesională. Aceste dispoziţii legale reprezintă opţiunea legiuitorului, care a dorit ca în structurile de conducere ale instituţiilor de învăţământ respective să fie reprezentate şi persoanele aparţinând minorităţi naţionale, ca o expresie a unei societăţi în care se promovează cunoaşterea şi toleranţa reciproce *(Decizia nr. 2 din 4 ianuarie 2011, M. Of. nr. 136 din 23 februarie 2011)*.

68. Situaţia străinilor declaraţi indezirabili în scopul apărării securităţii naţionale este diferită de a celorlalţi cetăţeni străini, ceea ce poate determina legiuitorul să stabilească drepturi diferite pentru aceste două categorii de cetăţeni străini *(Decizia nr. 37 din 29 ianuarie 2004, M. Of. nr. 183 din 3 martie 2004)*.

Articolul 17. Cetăţenii români în străinătate

Cetăţenii români se bucură în străinătate de protecţia statului român şi trebuie să-şi îndeplinească obligaţiile, cu excepţia acelora ce nu sunt compatibile cu absenţa lor din ţară.

Notă. A se vedea şi:

- Legea nr. 299/2007 privind sprijinul acordat românilor de pretutindeni, republicată (M. Of. nr. 261 din 22 aprilie 2009);
- Legea nr. 156/2000 privind protecţia cetăţenilor români care lucrează în străinătate, republicată (M. Of. nr. 291 din 5 mai 2009).

1. Ca urmare a apartenenţei la statul român, cetăţenii români din străinătate, în temeiul art. 17 din Constituţie, se bucură de protecţia statului. Aceasta presupune existenţa unor acorduri şi convenţii care permit o colaborare juridică conformă cu normele general admise ale dreptului internaţional. Altfel spus, protecţia nu poate fi convertită într-o cauză de impunitate pentru faptele antisociale comise pe teritoriul unui stat străin, instanţa română fiind datoare să verifice numai dacă sunt întrunite condiţiile extrădării, şi nicidecum să se pronunţe cu privire la temeinicia urmăririi sau condamnării dispuse de autoritatea străină şi nici asupra oportunităţii extrădării. În caz contrar, s-ar aduce atingere principiului referitor la recunoaşterea reciprocă a hotărârilor penale *(Decizia nr. 134 din 20 februarie 2007, M. Of. nr. 190 din 20 martie 2007)*.

2. Luarea unor măsuri legislative pentru sancţionarea cetăţenilor români sau a persoanelor fără cetăţenie domiciliate pe teritoriul României, care săvârşesc fapte de trecere ilegală a frontierei unui stat străin sau care racolează, îndrumă ori călăuzesc mai multe persoane în scopul trecerii frauduloase a frontierei unui stat străin sau organizează aceste activităţi ilegale, nu poate reprezenta o încălcare a dispoziţiilor art. 17 din Legea fundamentală, referitoare la obligaţia statului român de a asigura protecţia cetăţenilor săi aflaţi în străinătate. Dimpotrivă, aceste măsuri sunt stabilite prin lege şi justificate de securizarea frontierelor, precum şi de prevenirea unor consecinţe negative, cum ar fi migraţia ilegală *(Decizia nr. 292 din 9 iunie 2005, M. Of. nr. 595 din 11 iulie 2005)*.

Articolul 18. Cetăţenii străini şi apatrizii

(1) Cetăţenii străini şi apatrizii care locuiesc în România se bucură de protecţia generală a persoanelor şi a averilor, garantată de Constituţie şi de alte legi.

(2) Dreptul de azil se acordă şi se retrage în condiţiile legii, cu respectarea tratatelor şi a convenţiilor internaţionale la care România este parte.

Notă. A se vedea şi:

- O.U.G. nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România, republicată (M. Of. nr. 421 din 5 iunie 2008);
- Legea nr. 122/2006 privind azilul în România (M. Of. nr. 428 din 18 mai 2006);
- Convenţia europeană a drepturilor omului, art. 16;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 18.

1. Protecția generală a cetățenilor străini și a apatrizilor care locuiesc în România, consacrată la nivel constituțional, are semnificația garantării exercitării, de către aceștia, a tuturor drepturilor și libertăților, cu excepția celor pentru care Constituția sau legea impune calitatea de cetățean român, însă în egală măsură are și semnificația că aceeași categorie de persoane trebuie să se supună legislației naționale și să îndeplinească obligațiile corelative acestor drepturi și libertăți. Prin urmare, nu este contrar spiritului drepturilor și libertăților garantate de art. 18 alin. (1) și art. 26 din Constituție ca prin lege specială să fie reglementate condițiile în care cetățenii străini sau apatrizii pot beneficia de protecția generală a statului român, sub toate formele sale *(Decizia nr. 385 din 19 martie 2009, M. Of. nr. 293 din 5 mai 2009)*.

2. Limitarea în timp a perioadei în care un cetățean străin își poate efectua studiile nu reprezintă o nesocotire a prevederilor constituționale care garantează cetățenilor străini și apatrizilor care locuiesc în România protecția generală a persoanelor și a averilor *(Decizia nr. 50 din 31 ianuarie 2008, M. Of. nr. 149 din 27 februarie 2008)*.

Articolul 19. Extrădarea și expulzarea

(1) Cetățeanul român nu poate fi extrădat sau expulzat din România.

(2) Prin derogare de la prevederile alineatului (1), cetățenii români pot fi extrădați în baza convențiilor internaționale la care România este parte, în condițiile legii și pe bază de reciprocitate.

(3) Cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale sau în condiții de reciprocitate.

(4) Expulzarea sau extrădarea se hotărăște de justiție.

Notă. A se vedea și:

- Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie, republicată (M. Of. nr. 377 din 31 mai 2011);
- Protocolul nr. 4 adițional la Convenția europeană a drepturilor omului, art. 3-4;
- Protocolul nr. 7 adițional la Convenția europeană a drepturilor omului, art. 1;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 19.

1. Procedura extrădării pasive este expresia firească a normei constituționale potrivit căreia cetățenii români pot fi extrădați în baza convențiilor internaționale la care România este parte, în condițiile legii și pe bază de reciprocitate. Așa fiind, reglementarea procedurii de judecată a unui astfel de incident este, în conformitate cu art. 126 alin. (2) din Legea fundamentală, în sarcina legiuitorului român, evident, cu respectarea drepturilor și libertăților

fundamentale care implică, între altele, şi dreptul la un proces echitabil *(Decizia nr. 134 din 20 februarie 2007, M. Of. nr. 190 din 20 martie 2007)*.

2. După aderarea la Uniunea Europeană, mandatul european de arestare este cheia de boltă a cooperării judiciare care implementează principiul recunoaşterii reciproce a hotărârilor represive. Ca urmare a Deciziei-cadru a Consiliului Uniunii Europene din 13 iunie 2002, s-a urmărit, pe de o parte, instituirea unei proceduri simplificate care să înlocuiască procedura formală şi greoaie de extrădare prevăzută de documentele internaţionale, iar, pe de altă parte, transformarea Uniunii Europene într-o zonă liberă a securităţii şi justiţiei *(Decizia nr. 134 din 20 februarie 2007, M. Of. nr. 190 din 20 martie 2007)*.

Articolul 20. Tratatele internaţionale privind drepturile omului

(1) Dispoziţiile constituţionale privind drepturile şi libertăţile cetăţenilor vor fi interpretate şi aplicate în concordanţă cu Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, cu pactele şi cu celelalte tratate la care România este parte.

(2) Dacă există neconcordanţe între pactele şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, şi legile interne, au prioritate reglementările internaţionale, cu excepţia cazului în care Constituţia sau legile interne conţin dispoziţii mai favorabile.

Notă. A se vedea şi:

- Declaraţia universală a drepturilor omului (semnată de către România la 14 decembrie 1955);
- Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale şi Protocoalele sale adiţionale (ratificată de către România prin Legea nr. 30/1994, publicată în M. Of. nr. 135 din 31 mai 1994);
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (J.O. nr. C 303 din 14 decembrie 2007);
- Pactul internaţional cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale (ratificat de România prin Decretul nr. 212/1974, publicat în B. Of. nr. 146 din 20 noiembrie 1974);
- Pactul internaţional cu privire la drepturile civile şi politice (ratificat de România prin Decretul nr. 212/1974, publicat în B. Of. nr. 146 din 20 noiembrie 1974).

1. România a devenit parte la Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale în urma ratificării ei prin Legea nr. 30/1994, asumându-şi obligaţia de a-i respecta prevederile, precum şi interpreta-

rea dată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului Convenției, în limitele prevăzute de aceasta. În caz contrar, România ar fi în situația unei părți la Convenție care nu își respectă obligațiile asumate pe planul dreptului internațional public și al dreptului intern, contrar prevederilor art. 11 alin. (1) și (2) și art. 20 alin. (1) din Constituție *(Decizia nr. 233 din 15 februarie 2011, M. Of. nr. 740 din 17 mai 2011)*.

2. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut în jurisprudența sa (cauza *Dumitru Popescu c. României*, Hotărârea din 26 aprilie 2007, cauza *Vermeire c. Belgiei*, Hotărârea din 29 noiembrie 1991) faptul că prevederile Convenției pentru apărarea drepturilor și a libertăților fundamentale fac parte integrantă din ordinea juridică internă a statelor semnatare, acest aspect implicând obligația pentru judecătorul național de a asigura efectul deplin al normelor acesteia, asigurându-le preeminența față de orice altă prevedere contrară din legislația națională. Curtea Europeană a constatat că statutul conferit Convenției în dreptul intern permite instanțelor naționale să înlăture, din oficiu sau la cererea părților, prevederile dreptului intern pe care le consideră incompatibile cu Convenția și protocoalele sale adiționale *(Decizia nr. 724 din 1 iunie 2010, M. Of. nr. 465 din 7 iulie 2010)*.

3. Pentru ca principiul *non bis in idem* să își găsească aplicare, persoana în cauză trebuie să fi suferit o condamnare, să fi fost achitată sau să se fi dispus încetarea urmăririi penale pentru fapta cu privire la care este din nou urmărită sau judecată. În situația concursului de infracțiuni însă, infractorului i se aplică o pedeapsă principală, fără ca prin aceasta să fie încălcate în vreun fel dispozițiile art. 4 parag. 1 din Protocolul nr. 7 la Convenție *(Decizia nr. 299 din 23 martie 2010, M. Of. nr. 295 din 6 mai 2010)*.

4. Ocrotirea interesului dobânditorului de bună-credință, fiind determinată de rațiuni care vizează asigurarea securității circuitului civil și stabilitatea raporturilor civile, nu se află în contradicție cu dispozițiile art. 20 alin. (2) din Constituție și cu dispozițiile art. 1 din Primul Protocol adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale *(Decizia nr. 92 din 4 martie 2004, M. Of. nr. 345 din 20 aprilie 2004)*.

5. Stabilind o reglementare separată a drepturilor judecătorilor, procurorilor și altor categorii de personal din sistemul justiției față de personalul auxiliar din cadrul instanțelor judecătorești și al parchetelor de pe lângă acestea, precum și din cadrul altor unități din sistemul justiției, legiuitorul a avut în vedere existența unor diferențe între aceste categorii profesionale, diferențe generate nu în ultimul rând de specificul și complexitatea activităților desfășurate. Așa fiind, nu sunt încălcate prevederile art. 20 din Consti-

tuție raportate la cele ale art. 23 din Declarația Universală a Drepturilor Omului privind obligația acordării unui salariu egal pentru o muncă egală *(Decizia nr. 1538 din 17 noiembrie 2009, M. Of. nr. 85 din 9 februarie 2009).*

Articolul 21. Accesul liber la justiție

(1) Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime.

(2) Nicio lege nu poate îngrădi exercitarea acestui drept.

(3) Părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil.

(4) Jurisdicțiile speciale administrative sunt facultative și gratuite.

Notă. A se vedea și:

- Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată, art. 6-7 (M. Of. nr. 827 din 13 septembrie 2005);
- Legea nr. 554/2004 a contenciosului administrativ, art. 1 (M. Of. nr. 1154 din 7 decembrie 2004);
- Convenția europeană a drepturilor omului, art. 6;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 47.

1. Noțiunea de drept subiectiv – în opoziție cu cea de drept obiectiv, înțeleasă ca ansamblu de reguli obligatorii care reglementează relațiile sociale – este definită ca un interes legitim, material sau moral, care conferă titularului posibilitatea de a adopta conduita necesară pentru realizarea interesului urmărit. Așadar, dreptul și interesul nu constituie două concepte distincte, ci primul îl implică în mod necesar pe al doilea, iar acesta din urmă își găsește expresie juridică în primul. În ceea ce privește noțiunea de libertate, aceasta este definită ca posibilitatea de a face tot ceea ce nu aduce atingere dreptului altei persoane. Prin urmare, libertatea constituie cadrul în care un drept poate fi exercitat în mod legitim și în afara căruia valorificarea acestuia devine abuzivă și, ca atare, prohibită. Altfel spus, conceptul de libertate se suprapune cu acela de drept valorificat legitim. Față de argumentele prezentate în prealabil, apare ca fiind evident faptul că termenii de drept (subiectiv), libertate și interes nu desemnează concepte autonome, ipoteză în care referirea exclusivă la drept în cuprinsul unor texte de lege ar fi putut fi considerată ca o restrângere a accesului liber la justiție, ci, dimpotrivă, noțiuni ale căror sfere se întrepătrund *(Decizia nr. 609 din 15 noiembrie 2005, M. Of. nr. 1114 din 9 decembrie 2005).*

2. Reglementarea de către legiuitor, în limitele competenței ce i-a fost conferită prin Constituție, a condițiilor de exercitare a unui drept – subiectiv sau procesual – constituie o modalitate eficientă de a preveni exercitarea sa abuzivă în detrimentul altor titulari de drepturi. Întrucât accesul liber la justiție, ca, de altfel, oricare alt drept fundamental, consacrat ca atare de Constituție, are caracter legitim numai în măsura în care este exercitat cu bună-credință, în limite rezonabile, cu respectarea drepturilor și intereselor în egală măsură ocrotite ale celorlalte subiecte de drept, stabilirea de către legiuitor a acestor limite nu aduce nicio îngrădire dreptului în sine, ci, dimpotrivă, creează premisele valorificării sale în concordanță cu exigențele generale proprii unui stat de drept *(Decizia nr. 56 din 17 februarie 2004, M. Of. nr. 215 din 11 martie 2004).*

3. Articolul 21 din Constituție garantează accesul liber la justiție, cu finalitatea apărării drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale reclamantului, fără a conține nicio precizare referitoare la modul în care acestea urmează a fi dovedite. Este însă evident că, pentru a putea fi apărate, ele trebuie să existe, iar existența lor trebuie probată în condițiile prevăzute prin lege. Aceasta nu îndreptățește însă susținerea că instituirea anumitor exigențe în materie ar constitui o încălcare a accesului liber la justiție *(Decizia nr. 666 din 15 decembrie 2005, M. Of. nr. 59 din 23 ianuarie 2006).*

4. Liberul acces la justiție semnifică faptul că orice persoană poate sesiza instanțele judecătorești în cazul în care consideră că drepturile, libertățile sau interesele sale legitime au fost încălcate, iar nu faptul că acest acces nu poate fi supus niciunei condiționări, competența de a stabili regulile de desfășurare a procesului în fața instanțelor judecătorești revenindu-i legiuitorului, fiind o aplicare a dispozițiilor constituționale cuprinse în art. 126 alin. (2). De altfel, în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului s-a reținut că o caracteristică a principiului liberului acces la justiție este aceea că nu este un drept absolut (cauza *Ashingdane c. Regatului Unit*, 1985). Astfel, acest drept, care cere prin însăși natura sa o reglementare din partea statului, poate fi subiectul unor limitări sau condiționări atât timp cât nu este atinsă însăși substanța sa *(Decizia nr. 221 din 21 aprilie 2005, M. Of. nr. 516 din 17 iunie 2005).*

5. Liberul acces la justiție este pe deplin respectat ori de câte ori partea interesată, în vederea valorificării unui drept sau interes legitim, a putut să se adreseze cel puțin o singură dată unei instanțe naționale *(Decizia nr. 71 din 15 ianuarie 2009, M. Of. nr. 49 din 27 ianuarie 2009).*

6. Accesul liber la justiție, ca de altfel orice drept fundamental, consacrat ca atare de Constituție, are caracter legitim numai în măsura în care este exercitat cu bună-credință, în limite rezonabile, cu respectarea drepturilor și intereselor în egală măsură ocrotite ale celorlalte subiecte de drept *(Decizia nr. 691 din 31 mai 2011, M. Of. nr. 672 din 21 septembrie 2011)*.

7. Judecătorul „spune dreptul", dar numai în formele și în condițiile procedurale instituite de lege. Pe cale de consecință, legiuitorul poate institui, în considerarea unor situații deosebite, reguli speciale de procedură, ca și modalitățile de exercitare a drepturilor procedurale, principiul liberului acces la justiție presupunând posibilitatea neîngrădită a celor interesați de a utiliza aceste proceduri, în formele și în modalitățile instituite de lege *(Decizia Plenului nr. 1 din 8 februarie 1994, M. Of. nr. 69 din 16 martie 1994)*.

8. Accesul liber la justiție consacrat de art. 21 din Constituție implică, între altele, adoptarea de către legiuitor a unor reguli de procedură clare, în care să se prescrie cu precizie condițiile și termenele în care justițiabilii își pot exercita drepturile lor procesuale, inclusiv cele referitoare la căile de atac împotriva hotărârilor pronunțate de instanța de judecată, în caz contrar judecătorul fiind constrâns să stabilească el însuși, pe cale jurisprudențială, în afara legii, adică substituindu-se legiuitorului, regulile necesare pentru a se pronunța asupra recursului cu judecarea căruia a fost învestit, încălcând astfel dispozițiile art. 1 alin. (4) din Constituție privind separația puterilor *(Decizia nr. 647 din 5 octombrie 2006, M. Of. nr. 921 din 14 noiembrie 2006)*.

9. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin Hotărârea din 21 februarie 1975, pronunțată în cauza *Golder c. Regatului Unit*, relevă importanța deosebită pe care această instanță o atribuie principiului liberului acces la justiție pentru însăși existența unei societăți democratice. Astfel, acestei hotărâri îi poate fi atribuit un dublu merit: pe de o parte, acela de a fi tranșat problema privind sfera de aplicabilitate a art. 6 parag. 1 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, în sensul în care acesta reglementează nu numai condițiile necesare desfășurării unui proces echitabil, ci și dreptul de a accede la un astfel de proces pentru apărarea drepturilor prevăzute de lege, iar, pe de altă parte, acela de a fi subliniat importanța exercitării unui asemenea drept în contextul unei societăți democratice și al unui stat de drept. Așa cum s-a subliniat în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, simpla sa consacrare legală, chiar și la nivelul suprem, prin Constituție, nu este de natură a asigura și o eficacitate reală a acestuia, atât timp cât, în practică, exercitarea sa întâmpină obstacole. Accesul la justiție trebuie să fie asigurat, în consecință,

în mod efectiv și eficace. În sensul considerentelor expuse mai sus, în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului s-a statuat că scopul Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale este „să apere nu drepturi teoretice sau iluzorii, ci concrete și efective", în acest sens fiind Hotărârea din 12 iulie 2001, pronunțată în cauza *Prințul Hans-Adam II de Liechtenstein c. Germaniei*, și Hotărârea-pilot din 12 octombrie 2010, pronunțată în cauza *Maria Atanasiu și alții c. României*. Totodată, principiul accesului liber la justiție implică și adoptarea de către legiuitor a unor reguli de procedură clare, care să cuprindă cu precizie condițiile și termenele în care justițiabilii își pot exercita drepturile lor procesuale. În acest sens, prin Hotărârea din 29 martie 2000, pronunțată în cauza *Rotaru c. României*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului reamintește că o normă este „previzibilă" numai atunci când este redactată cu suficientă precizie, în așa fel încât să permită oricărei persoane să își corecteze conduita, iar prin Hotărârea din 26 aprilie 1979, pronunțată în cauza *Sunday Times c. Regatului Unit*, aceeași Curte a decis că „cetățeanul trebuie să dispună de informații suficiente asupra normelor juridice aplicabile într-un caz dat și să fie capabil să prevadă, într-o măsură rezonabilă, consecințele care pot apărea dintr-un act determinat. Pe scurt, legea trebuie să fie, în același timp, accesibilă și previzibilă" *(Decizia nr. 670 din 18 mai 2011, M. Of. nr. 421 din 16 iunie 2011)*.

10. Prin Hotărârea din 25 noiembrie 1996 a Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza *Wingrove c. Regatului Unit* s-a statuat că legea internă pertinentă trebuie să fie formulată cu o precizie suficientă pentru a permite persoanelor interesate – care pot apela, la nevoie, la sfatul unui specialist – să prevadă într-o măsură rezonabilă, în circumstanțele speței, consecințele care pot rezulta dintr-un act determinat. O lege care atribuie o putere de apreciere nu contravine, în principiu, acestei exigențe, cu condiția ca întinderea și modalitățile de exercițiu ale acestei atribuții să fie definite cu o precizie suficientă, având în vedere scopul legitim în joc, pentru a furniza individului o protecție adecvată împotriva arbitrariului *(Decizia nr. 57 din 14 ianuarie 2010, M. Of. nr. 182 din 22 martie 2010)*.

11. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a precizat că previzibilitatea consecințelor ce decurg dintr-un act normativ determinat nu poate avea o certitudine absolută, întrucât, oricât de dorit ar fi aceasta, ar da naștere la o rigiditate excesivă a reglementării (Hotărârea din 20 mai 1999, pronunțată în cauza *Rekvényi c. Ungariei*). În același sens este și jurisprudența mai recentă a instanței de la Strasbourg, care, în Hotărârea din 15 ianuarie 2009, pronunțată în cauza *Ligue du monde islamique et Organisation islamique*

mondiale du secours islamique c. Franţei, a arătat că, urmare a principiului generalităţii legilor, dispoziţiile acestora nu se bucură de o precizie absolută, iar una dintre tehnicile de reglementare constă în folosirea de categorii generale, mai degrabă decât de liste exhaustive. Totodată, reluând cele statuate prin Hotărârea din 25 mai 1993, pronunţată în cauza *Kokkinakis c. Greciei*, şi prin Hotărârea din 15 noiembrie 1996, pronunţată în cauza *Cantoni c. Franţei*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că numeroase legi utilizează, prin forţa lucrurilor, formule mai mult sau mai puţin precise, cu scopul de a evita rigiditatea excesivă şi de a se putea adapta la schimbările de situaţie. În plus, Curtea a observat că interpretarea şi aplicarea unor astfel de texte depinde de practică *(Decizia nr. 1127 din 23 septembrie 2010, M. Of. nr. 772 din 18 noiembrie 2010)*.

12. În jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului s-a arătat că legea trebuie să îndeplinească anumite condiţii calitative, printre acestea numărându-se previzibilitatea (Hotărârea din 22 noiembrie 1995, pronunţată în cauza *S.W. c. Regatului Unit*, sau Hotărârea din 15 noiembrie 1996, pronunţată în cauza *Cantoni c. Franţei*). În acest sens, Curtea Europeană a remarcat că nu poate fi considerată „lege" decât o normă enunţată cu suficientă precizie, pentru a permite cetăţeanului să îşi controleze conduita. Apelând la nevoie la consiliere de specialitate în materie, el trebuie să fie capabil să prevadă, într-o măsură rezonabilă, faţă de circumstanţele speţei, consecinţele care ar putea rezulta dintr-o anumită faptă (Hotărârea din 25 ianuarie 2007, pronunţată în cauza *Sissanis c. României*) *(Decizia nr. 527 din 19 aprilie 2011, M. Of. nr. 383 din 1 iunie 2011)*.

13. Liberul acces la justiţie este compatibil cu instituirea unor proceduri speciale pentru situaţii deosebite şi implică existenţa unor proceduri unice pentru situaţii deosebite *(Decizia nr. 98 din 1 februarie 2011, M. Of. nr. 248 din 8 aprilie 2011)*.

14. Existenţa oricărui impediment administrativ, care nu are o justificare obiectivă sau raţională şi care ar putea până la urmă să nege dreptul persoanei interesate de a se adresa direct şi nemijlocit instanţelor de judecată pentru apărarea drepturilor, a libertăţilor şi a intereselor sale legitime, încalcă prevederile art. 21 alin. (1)-(3) din Constituţie *(Decizia nr. 467 din 22 aprilie 2008, M. Of. nr. 422 din 5 iunie 2008)*.

15. Instituirea unei proceduri administrative prealabile, obligatorii, fără caracter jurisdicţional nu este contrară principiului liberului acces la justiţie, cât timp decizia organului administrativ poate fi atacată în faţa unei instanţe

judecătorești *(Decizia nr. 670 din 15 decembrie 2005, M. Of. nr. 77 din 27 ianuarie 2006).*

16. Prin instituirea procedurii prealabile de conciliere, ca de altfel în toate cazurile în care legiuitorul a condiționat valorificarea unui drept de exercitarea sa în cadrul unei anumite proceduri, nu s-a urmărit restrângerea accesului liber la justiție, de care, în mod evident, cel interesat beneficiază în condițiile legii, ci, exclusiv, instaurarea unui climat de ordine, indispensabil, în vederea exercitării dreptului constituțional prevăzut de art. 21, prevenindu-se astfel abuzurile și asigurându-se protecția drepturilor și intereselor legitime ale celorlalte părți *(Decizia nr. 335 din 16 septembrie 2004, M. Of. nr. 955 din 19 octombrie 2004)*

17. În reglementarea exercitării dreptului de acces la justiție, legiuitorul are posibilitatea să impună anumite condiții de formă, ținând de natura și de exigențele administrării justiției, fără însă ca aceste condiționări să aducă atingere substanței dreptului sau să îl lipsească de efectivitate. Deși accesul la o instanță de judecată nu este un drept absolut, ci este susceptibil de limitări, în special în ceea ce privește condițiile de admisibilitate a unei căi de atac, totuși, aceste limitări nu trebuie să restrângă accesul deschis unui justițiabil de o asemenea manieră sau până la un asemenea punct încât dreptul să fie atins în însăși substanța lui. Sancționarea cu nulitatea absolută a omisiunii de a se preciza în cuprinsul cererii de recurs „numele, domiciliul sau reședința părților ori, pentru persoanele juridice, denumirea și sediul lor, precum și, după caz, numărul de înmatriculare în registrul comerțului sau de înscriere în registrul persoanelor juridice, codul unic de înregistrare sau, după caz, codul fiscal și contul bancar", precum și – dacă recurentul locuiește în străinătate – „domiciliul ales în România, unde urmează să i se facă toate comunicările privind procesul" apar ca un formalism inacceptabil de rigid, de natură să afecteze grav efectivitatea exercitării căii de atac și să restrângă nejustificat accesul liber la justiție *(Decizia nr. 176 din 24 martie 2005, M. Of. nr. 356 din 27 aprilie 2005).*

18. Cerința legală a numirii martorilor și a adreselor lor de domiciliu, în cazul în care se dorește dovedirea faptului pretins cu martori, este perfect constituțională, ea nefiind de natură să împiedice liberul acces la justiție ori să îngrădească părții dreptul la un proces echitabil, ci, dimpotrivă, să asigure îndeplinirea condițiilor procedurale necesare pentru o temeinică soluționare a litigiului dedus judecății *(Decizia nr. 288 din 24 februarie 2011, M. Of. nr. 480 din 7 iulie 2011).*

19. Reglementarea taxelor de timbru în justiție nu este contrară dreptului de liber acces la justiție, iar principiul egalității în fața legii nu este încălcat, în condițiile în care se pune problema scutirii de la plata taxelor de timbru pentru autorități și instituții publice bugetare, ținându-se seama de faptul că taxele respective se fac venit la bugetul de stat *(Decizia nr. 578 din 3 noiembrie 2005, M. Of. nr. 1101 din 7 decembrie 2005).*

20. Accesul la justiție nu presupune gratuitatea actului de justiție și nici, implicit, realizarea unor drepturi pe cale judecătorească în mod gratuit. În cadrul mecanismului statului, funcția de restabilire a ordinii de drept, ce se realizează de către autoritatea judecătorească, este de fapt un serviciu public ale cărui costuri sunt suportate de la bugetul de stat. În consecință, legiuitorul este îndreptățit să instituie taxe judiciare de timbru pentru a nu se afecta bugetul de stat prin costurile procedurii judiciare deschise de părțile aflate în litigiu *(Decizia nr. 84 din 27 ianuarie 2011, M. Of. nr. 165 din 8 martie 2011).*

21. Accesul liber la justiție nu înseamnă că acesta trebuie să fie în toate cazurile gratuit. Articolul 21 din Constituție nu instituie nicio interdicție cu privire la taxele în justiție, fiind legal și normal ca justițiabilii care trag un folos nemijlocit din activitatea desfășurată de autoritățile judecătorești să contribuie la acoperirea cheltuielilor acestora. Echivalentul taxelor judiciare de timbru este integrat în valoarea cheltuielilor stabilite de instanța de judecată prin hotărârea pe care o pronunță în cauză, plata acestora revenind părții care cade în pretenții. În cauza *Kreuz c. Poloniei*, 2001, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut că, în conformitate cu principiile care se degajă din jurisprudența sa, ea nu a respins niciodată ideea de impunere a unor restricții financiare cu privire la accesul unei persoane la justiție, tocmai în interesul unei bune administrări a justiției *(Decizia nr. 112 din 24 februarie 2005, M. Of. nr. 314 din 14 aprilie 2005).*

22. Regula este cea a timbrării acțiunilor în justiție, excepțiile fiind posibile numai în măsura în care sunt stabilite de legiuitor. Plata taxelor judiciare de timbru fiind o condiție legală pentru începerea proceselor civile, obligația la plata anticipată a acestor taxe (în unele cazuri până la un termen ulterior, stabilit de instanța judecătorească) este justificată, ca și sancțiunea anulării acțiunii sau cererii, în caz de neplată a acestora. De altfel, legea prevede că instanța judecătorească poate acorda scutiri, reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru, eliminând astfel restrângerea accesului la justiție din lipsa ori din puținătatea mijloacelor bănești *(Decizia nr. 155 din 17 martie 2005, M. Of. nr. 387 din 9 mai 2005).*

23. Legiuitorul a reglementat ajutorul public judiciar ca formă de asistență acordată de stat, în condițiile legii, oricărei persoane fizice, în situația în care aceasta nu poate face față cheltuielilor unui proces sau celor pe care le implică obținerea unor consultații juridice în vederea apărării unui drept sau interes legitim în justiție, fără a pune în pericol întreținerea sa ori a familiei sale. Prin această reglementare se urmărește asigurarea efectivității dreptului de acces la justiție, prin stabilirea unor minime și rezonabile condiții. Stabilirea unor limite și condiții privind acordarea ajutorului public judiciar a fost determinată de posibilitatea asigurării resurselor financiare publice necesare, de realizarea unei distribuiri echitabile a ajutorului, de prevenirea exercitării abuzive a cererii de ajutor și a prejudicierii altor categorii de persoane fizice care ar fi în nevoie de susținere din partea statului și l-ar solicita, fără a se îngrădi în acest mod accesul efectiv la justiție *(Decizia nr. 264 din 24 februarie 2009, M. Of. nr. 198 din 30 martie 2009).*

24. În nicio situație o persoană juridică nu poate fi beneficiara ajutorului public judiciar. Acesta se acordă acelei persoane fizice care se află în nevoie și care nu poate face față cheltuielilor unui proces sau celor pe care le implică obținerea unor consultații juridice în vederea apărării unui drept sau interes legitim în justiție, fără a pune în pericol întreținerea sa ori a familiei sale, și pe care îl solicită în formele prevăzute de lege. Ajutorul se acordă numai „părților" din proces, nu și altor participanți în procesul civil, și poate privi ambele faze ale procesului civil sau numai una dintre ele *(Decizia nr. 263 din 24 februarie 2009, M. Of. nr. 170 din 18 martie 2009).*

25. Prerogativa instanței de a cenzura, cu prilejul stabilirii cheltuielilor de judecată, cuantumul onorariului avocațial convenit, prin prisma proporționalității sale cu amplitudinea și complexitatea activității depuse, este cu atât mai necesară cu cât respectivul onorariu, convertit în cheltuieli de judecată, urmează a fi suportat de partea potrivnică, dacă a căzut în pretenții, ceea ce presupune în mod necesar ca acesta să îi fie opozabil. Or, opozabilitatea sa față de partea potrivnică, ce este terț în raport cu convenția de prestare a serviciilor avocațiale, este consecința însușirii sale de instanță prin hotărârea judecătorească prin al cărei efect creanța dobândește caracter cert, lichid și exigibil. În sensul celor arătate este și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care, învestită fiind cu soluționarea pretențiilor la rambursarea cheltuielilor de judecată, a statuat că acestea urmează a fi recuperate în măsura în care constituie cheltuieli necesare care au fost în mod real făcute în limita unui cuantum rezonabil. Avocatul, prin exercitarea profesiei sale, îndeplinește o activitate economică, activitate care constă în oferirea de bunuri sau servicii pe o piață liberă (Hotărârea din 19 februarie

2002, pronunțată în cauza *Wouters și alții* de către Curtea de Justiție a Comunităților Europene), însă orice activitate economică se desfășoară „în condițiile legii"; în consecință, legiuitorul a apreciat că valoarea onorariului trebuie să fie proporțională cu serviciul prestat, instituind astfel posibilitatea limitării sale în cazul în care nu există un just echilibru între prestația avocațială și onorariul solicitat *(Decizia nr. 1018 din 14 iulie 2011, M. Of. nr. 687 din 28 septembrie 2011).*

26. Întrucât textul constituțional nu distinge, rezultă că accesul liber la justiție nu se referă exclusiv la acțiunea introductivă la prima instanță de judecată, ci și la sesizarea oricăror altor instanțe care, potrivit legii, au competența de a soluționa fazele ulterioare ale procesului, inclusiv, așadar, la exercitarea căilor de atac, deoarece apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor legitime ale persoanelor presupune, în mod logic, și posibilitatea acționării împotriva hotărârilor judecătorești considerate ca fiind nelegale sau neîntemeiate. Ca urmare, limitarea dreptului unor părți ale unuia și aceluiași proces de a exercita căile legale de atac constituie o restrângere a accesului liber la justiție *(Decizia nr. 482 din 9 noiembrie 2004, M. Of. nr. 1200 din 15 decembrie 2004).*

27. Accesul liber la justiție nu înseamnă accesul la toate căile de atac și, deci, la toate gradele de jurisdicție, legiuitorul fiind suveran în a limita, pentru rațiuni impuse de specificul domeniului supus reglementării, un atare acces *(Decizia nr. 484 din 9 noiembrie 2004, M. Of. nr. 50 din 14 ianuarie 2005).*

28. Legiuitorul poate să reglementeze termenele de declarare a căilor de atac, forma în care trebuie să fie făcută declarația, conținutul său, instanța la care se depune, competența și modul de judecare, soluțiile ce pot fi adoptate și altele de același gen, fără ca prin aceasta să se aducă atingere dreptului de acces la justiție în substanța sa. Curtea de la Strasbourg, în Hotărârea din 12 noiembrie 2002, pronunțată în cauza *Běleš și alții c. Republicii Cehe*, a constatat că dreptul de acces la un tribunal nu este absolut și se pretează la limitări implicit admise, în special în ceea ce privește condițiile de admisibilitate a unui recurs, având în vedere că presupune reglementarea din partea statului, care se bucură, în această privință, de o anumită marjă de apreciere *(Decizia nr. 230 din 15 februarie 2011, M. Of. nr. 272 din 19 aprilie 2011).*

29. Constituția nu reglementează gradele de jurisdicție și nici numărul ori natura căilor de atac care pot fi exercitate. Articolul 21 alin. (1) din Constituție consacră liberul acces la justiție al oricărei persoane pentru apărarea drepturilor și libertăților ori a intereselor sale legitime. Acest drept fundamental nu impune și accesul la toate structurile judecătorești,

la toate mijloacele procedurale de înfăptuire a justiției și nici la toate căile de atac prevăzute pentru diferite cauze. Tratatele ratificate de România fac, într-adevăr, parte din dreptul intern, iar în caz de neconcordanță între prevederile tratatelor și convențiilor internaționale referitoare la drepturile omului, la care România este parte, și reglementările din dreptul intern, au prioritate cele internaționale. Însă niciuna dintre reglementările internaționale nu impune mai multe grade de jurisdicție, ci doar accesul liber la justiție. Excepție fac prevederile art. 2 din Protocolul nr. 7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care, pentru cauzele penale, stabilesc dreptul persoanei declarate vinovată de o instanță judecătorească să se adreseze cu un recurs efectiv la o instanță superioară *(Decizia nr. 505 din 4 octombrie 2005, M. Of. nr. 984 din 7 noiembrie 2005).*

30. Protocolul nr. 7 adițional la Convenție vizează două grade de jurisdicție cu privire la judecata pe fond a cauzei, și nu a contestării legalității și temeiniciei unor măsuri preventive *(Decizia nr. 392 din 12 iulie 2005, M. Of. nr. 757 din 19 august 2005).*

31. Dacă legiuitorul este suveran în a reglementa diferit, în situații diferite, accesul la o cale ordinară de atac, fără ca prin aceasta să fie afectat liberul acces la justiție, *a fortiori* o atare concluzie se impune atunci când în discuție este accesul la o cale extraordinară de atac care, prin definiție, are caracter de excepție și deci poate fi valorificată numai în cazurile expres și limitativ prevăzute de lege, în caz contrar existând riscul producerii unor perturbări majore ale stabilității și securității raporturilor juridice *(Decizia nr. 387 din 30 septembrie 2004, M. Of. nr. 1041 din 10 noiembrie 2004).*

32. Rațiunea reglementării instituției revizuirii se întemeiază tocmai pe recunoașterea de către legiuitor a situației că și o hotărâre judecătorească poate fi greșită, nu neapărat din motive imputabile instanței de judecată, ipoteză în care trebuie să se dea posibilitatea reformării acesteia. Competența instanței de revizuire de a schimba, în tot sau în parte, hotărârea atacată este dată tocmai de scopul urmărit de legiuitor, și anume de a se corecta hotărârea respectivă *(Decizia nr. 259 din 22 februarie 2011, M. Of. nr. 340 din 17 mai 2011).*

33. Prin finalitatea sa proprie, revizuirea asigură înlăturarea din sfera ordinii de drept a acelor hotărâri definitive care, prin erorile judiciare pe care le conțin, aduc gravă atingere ordinii de drept normative și principiilor fundamentale de politică procesuală. Cererea de revizuire are în vedere situația în care, după rămânerea definitivă a hotărârii, s-au descoperit fapte sau împrejurări necunoscute de instanță. În consecință, faptele probatorii

trebuie să fie noi, iar nu mijloace de probă a unor fapte și împrejurări cunoscute de instanță la soluționarea cauzei *(Decizia nr. 52 din 27 ianuarie 2005, M. Of. nr. 145 din 17 februarie 2005).*

34. Instituția recursului în interesul legii este o cale extraordinară de atac, a cărei rațiune izvorăște din necesitatea de a asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii, și nu de a se reforma hotărârile judecătorești definitive. Tocmai de aceea dezlegarea dată problemelor de drept judecate este *ex nunc* obligatorie pentru instanțe. O asemenea reglementare nu afectează cu nimic prevederile referitoare la accesul liber la justiție, având în vedere faptul că deciziile pronunțate ca urmare a formulării unui recurs în interesul legii sunt obligatorii pentru instanțele ierarhic inferioare, acestea urmând să țină seama de ele în judecarea cauzelor aflate pe rolul lor în modul prevăzut de lege *(Decizia nr. 458 din 12 aprilie 2011, M. Of. nr. 431 din 21 iunie 2011).*

35. Caracterul unitar al procesului civil impune respectarea garanțiilor ce caracterizează dreptul la un proces echitabil atât în faza judecății, cât și a executării silite, cea mai importantă dintre aceste garanții fiind „dreptul la un tribunal" în sensul art. 21 din Constituție și al art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, adică liberul acces la o instanță independentă și imparțială, stabilită prin lege, și controlul actelor efectuate în ambele faze ale procesului de către instanțele judecătorești. În același sens s-a pronunțat și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care a statuat în jurisprudența sa că „dreptul la un tribunal garantat de art. 6 parag. 1 din Convenție ar fi iluzoriu dacă ordinea juridică internă a unui stat contractant ar permite ca o hotărâre judecătorească definitivă și obligatorie să rămână inoperantă în detrimentul unei părți. Executarea unei sentințe, a oricărei instanțe, trebuie considerată ca făcând parte integrantă din «proces» în sensul art. 6" (Hotărârea din 12 iulie 2007, pronunțată în cauza *SC Ruxandra Trading c. României*, și hotărârea pronunțată în cauza *Hornsby c. Greciei*, 1997) *(Decizia nr. 831 din 23 iunie 2011, M. Of. nr. 613 din 30 august 2011).*

36. Instanța de la Strasbourg a statuat în mod constant în jurisprudența sa că executarea unei sentințe sau hotărâri trebuie considerată ca făcând parte integrantă din „proces", în sensul art. 6 parag. 1 din Convenție, și că dreptul la instanță ar fi iluzoriu dacă ordinea juridică internă a unui stat contractant ar permite ca o hotărâre judecătorească definitivă și obligatorie să rămână inoperantă în detrimentul unei părți (Hotărârea din 28 iunie 2005, pronunțată în cauza *Virgil Ionescu c. României*). Totodată, s-a statuat

că nu este sarcina Curții Europene a Drepturilor Omului să stabilească dacă sistemul juridic intern este capabil să garanteze executarea hotărârilor pronunțate de către instanțe, ci este responsabilitatea fiecărui stat contractant să creeze un arsenal juridic adecvat și suficient pentru a asigura respectarea obligațiilor pozitive care îi revin (Hotărârea din 17 iunie 2003, pronunțată în cauza *Ruianu c. României*). În ceea ce privește neexecutarea obligației stabilite printr-o hotărâre definitivă în sarcina unui particular, Curtea a reținut că statul, în calitatea sa de deținător al forței publice, este chemat să aibă un comportament diligent și să asiste creditorii în executarea hotărârilor judecătorești definitive ce le sunt favorabile (Hotărârea din 14 februarie 2008, pronunțată în cauza *Butan și Dragomir c. României*) *(Decizia nr. 924 din 7 iulie 2011, M. Of. nr. 675 din 22 septembrie 2011).*

37. Procesul civil parcurge două faze: judecata și executarea silită, aceasta din urmă intervenind în cazul hotărârilor susceptibile de a fi puse în executare cu ajutorul forței de constrângere a statului sau a altor titluri executorii, în măsura în care debitorul nu își execută de bunăvoie obligația. Faptul că debitorul își execută creanța eșalonat nu reprezintă o durată excesivă a executării unei hotărâri judecătorești. Executarea eșalonată a unor titluri executorii care au ca obiect drepturi bănești nu este interzisă în niciun mod de Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale; executarea *uno icto* constituie doar o altă modalitate de executare, fără ca acest lucru să însemne că este singura și unica posibilă modalitate de executare *(Decizia nr. 432 din 7 aprilie 2011, M. Of. nr. 358 din 23 mai 2011).*

38. Faptul că soluționarea contestației la executare se poate face de către o instanță de grad inferior celei care a judecat fondul nu are ca rezultat încălcarea accesului la justiție și excluderea unui control judiciar veritabil, deoarece un astfel de control se realizează în cadrul soluționării căilor de atac împotriva hotărârii instanței care a judecat fondul cauzei, iar nu în cadrul soluționării contestației la executare *(Decizia nr. 805 din 21 iunie 2011, M. Of. nr. 675 din 22 septembrie 2011).*

39. Reglementarea de către legiuitor, în limitele competenței ce i-a fost conferită prin Constituție, a condițiilor de exercitare a unui drept, subiectiv sau procesual, inclusiv prin instituirea unor termene, nu constituie o restrângere a exercițiului acestuia, ci doar o modalitate eficientă de a preveni exercitarea sa abuzivă, în detrimentul altor titulari de drepturi, în egală măsură ocrotite *(Decizia nr. 400 din 5 octombrie 2004, M. Of. nr. 1012 din 3 noiembrie 2004).*

40. Liberul acces la justiție presupune accesul la mijloacele procedurale prin care se înfăptuiește actul de justiție, a căror stabilire este de competența exclusivă a legiuitorului, așa cum reiese din dispozițiile art. 126 alin. (2) din Constituție. Exercitarea unui drept de către titularul său nu poate avea loc decât într-un anumit cadru, prestabilit de legiuitor, cu respectarea anumitor exigențe, cărora li se subsumează și instituirea unor termene, după a căror expirare valorificarea respectivului drept nu mai este posibilă. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în cauza *Golder c. Regatului Unit*, a stabilit că accesul la un tribunal (accesul la justiție) nu este absolut și că poate fi supus la restricții legitime, cum ar fi termenele legale de prescripție, de decădere etc. *(Decizia nr. 110 din 24 februarie 2005, M. Of. nr. 240 din 22 martie 2005).*

41. Imprescriptibilitatea, consfințită cu titlu de principiu în legislația civilă, nu este consacrată ca atare în Constituție. Așa fiind, legiuitorul poate, în considerarea unor rațiuni majore, să deroge de la acest principiu *(Decizia nr. 253 din 15 iunie 2004, M. Of. nr. 728 din 12 august 2004).*

42. Instituția prescripției, în general, și termenele în raport cu care își produce efectele aceasta nu pot fi considerate de natură să îngrădească accesul liber la justiție, finalitatea lor fiind aceea de asigurare a unui climat de ordine, indispensabil exercitării în condiții optime a acestui drept constituțional *(Decizia nr. 110 din 24 februarie 2005, M. Of. nr. 240 din 22 martie 2005).*

43. Instituția decăderii se fundamentează pe însuși scopul termenelor de procedură. Astfel, ea este destinată să garanteze celeritatea procedurii judiciare, să contribuie la apărarea intereselor legitime ale părților și să garanteze securitatea raporturilor juridice. Instituția decăderii, în general, și termenele în raport cu care își produce efectele aceasta nu pot fi considerate de natură a îngrădi dreptul la un proces echitabil, finalitatea lor fiind, dimpotrivă, de a-l facilita, prin asigurarea unui climat de ordine, indispensabil exercitării în condiții optime a acestui drept constituțional, prevenindu-se eventualele abuzuri și limitându-se efectele perturbatoare asupra stabilității și securității raporturilor juridice civile *(Decizia nr. 1022 din 14 iulie 2011, M. Of. nr. 675 din 22 septembrie 2011).*

44. Prin instituirea obligativității întâmpinării se asigură *de plano* echilibrul procesual al părților în litigiu, reclamantul având posibilitatea de a cunoaște apărările pârâtului, precum și probele utilizate în susținerea lor, posibilitate de care pârâtul beneficiază prin luarea la cunoștință a acțiunii introductive a reclamantului. De asemenea, se previne exercitarea abuzivă sau cu întârziere

a drepturilor procesuale, instanța fiind în măsură de a cunoaște, încă de la început, cadrul procesual *(Decizia nr. 474 din 4 noiembrie 2004, M. Of. nr. 1245 din 23 decembrie 2004)*.

45. Instituirea obligației de plată a cauțiunii, ca o condiție a suspendării executării, are o dublă finalitate, și anume, pe de o parte, de a constitui o garanție pentru creditor în ceea ce privește acoperirea eventualelor daune suferite ca urmare a întârzierii executării silite, prin efectul suspendării acesteia, și, pe de altă parte, de a preveni și limita eventualele abuzuri în valorificarea unui atare drept de către debitorii rău-platnici. Întrucât plata cauțiunii nu constituie o condiție de admisibilitate a contestației la executare, ci exclusiv pentru a putea solicita suspendarea executării silite, instituirea acestei obligații nu poate fi calificată ca o modalitate de a restrânge accesul liber la justiție. Jurisprudența Curții Constituționale este în concordanță și cu cea a Curții Europene a Drepturilor Omului, care, în cauza *Z și alții c. Regatului Unit*, 2001, a statuat, de principiu, că accesul liber la justiție nu este absolut, el putând fi supus „la restricții legitime, cum ar fi termenele legale de prescripție, ordonanțele care impun depunerea unei cauțiuni *iudicatum solvi* (...)" *(Decizia nr. 108 din 22 februarie 2005, M. Of. nr. 238 din 22 martie 2005)*.

46. Articolul 6 parag. 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale se referă exclusiv la soluționarea în fond a cauzei, el nefiind aplicabil unei proceduri derivate, cu caracter derogatoriu, astfel cum este recuzarea *(Decizia nr. 120 din 1 martie 2005, M. Of. nr. 346 din 25 aprilie 2005)*.

47. Recuzarea nu constituie o acțiune de sine-stătătoare, având ca obiect realizarea sau recunoașterea unui drept subiectiv al autorului cererii, ci o procedură integrată procesului în curs de judecată, al cărei scop este tocmai asigurarea desfășurării normale a judecății, iar nu împiedicarea accesului la justiție *(Decizia nr. 110 din 1 februarie 2011, M. Of. nr. 197 din 22 martie 2011)*.

48. Instituția recuzării în procesele judiciare se justifică prin imperativul asigurării unei judecăți imparțiale, în care părțile să fie protejate de eventuala părtinire a judecătorului, cauzată de legătura de rudenie sau afinitate cu una dintre părți, interesul personal pe care îl are în soluționarea cauzei deduse judecății sau alte asemenea împrejurări, expres prevăzute de lege. Recuzarea nu poate fi, în consecință, decât individuală, iar nu colectivă, și nici nu poate conduce, în sistemul nostru juridic, la împiedicarea tuturor judecătorilor unei instanțe de a judeca procesele cu care au fost învestiți în condițiile legii. Legiuitorul nu a înțeles să restrângă accesul liber la justiție sau

dreptul la apărare, ci să asigure un climat de ordine, indispensabil exercitării, în condiții optime, a acestor drepturi constituționale *(Decizia nr. 105 din 1 februarie 2011, M. Of. nr. 197 din 22 martie 2011)*.

49. Cererea de recuzare nu constituie o acțiune de sine stătătoare, având ca obiect realizarea sau recunoașterea unui drept subiectiv al autorului cererii, ci o procedură integrată procesului în curs de judecată, al cărei scop este tocmai asigurarea desfășurării normale a judecății, iar nu împiedicarea accesului la justiție. Judecarea cererii de recuzare nu vizează fondul cauzei și nu presupune în mod necesar dezbateri contradictorii, instanța pronunțând în ședință publică o încheiere asupra recuzării, prin această reglementare legiuitorul având în vedere instituirea unei proceduri simple și operative de soluționare. Tocmai în considerarea acestui principiu constituțional, consacrat de prevederile art. 21 din Legea fundamentală, legiuitorul a prevăzut posibilitatea atacării numai odată cu fondul a încheierii prin care s-a respins cererea de recuzare, spre deosebire de încheierile prin care se încuviințează sau se respinge abținerea, precum și de aceea prin care se încuviințează recuzarea, care nu sunt supuse niciunei căi de atac *(Decizia nr. 11 din 18 ianuarie 2005, M. Of. nr. 154 din 22 februarie 2005)*.

50. Deoarece litigiul dedus instanței de arbitraj comercial se finalizează printr-o hotărâre arbitrală, care însă poate fi desființată printr-o acțiune în anulare soluționată de către instanțele judecătorești competente, prevederile legale care reglementează arbitrajul nu contravin dispozițiilor constituționale ale art. 21 referitoare la accesul liber la justiție și nici celor cuprinse în art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale *(Decizia nr. 1027 din 14 septembrie 2010, M. Of. nr. 739 din 5 noiembrie 2010)*.

51. Stabilirea unor reguli speciale de procedură în cazul judecării plângerii împotriva rezoluției sau ordonanței procurorului de netrimitere în judecată (cum este și regula potrivit căreia singurele probe admise sunt înscrisurile noi) este realizată de legiuitor în exercitarea competenței sale constituționale și nu încalcă liberul acces la justiție *(Decizia nr. 414 din 12 octombrie 2004, M. Of. nr. 1119 din 29 noiembrie 2004)*.

52. Ordonanța prin care s-a dispus redeschiderea urmăririi penale nu are un caracter absolut, fiind supusă unei verificări de legalitate și oportunitate, deoarece învinuitul sau inculpatul, în situația în care se dispune trimiterea sa în judecată, are asigurat accesul la justiție prin posibilitatea de a invoca în fața instanței de judecată toate neregularitățile săvârșite în cursul urmăririi penale sau, în cazul în care se dispune scoaterea de sub urmărire penală,

încetarea urmăririi penale ori clasarea, are posibilitatea formulării unei plângeri în fața instanței împotriva rezoluției sau a ordonanței procurorului de netrimitere în judecată *(Decizia nr. 540 din 7 decembrie 2004, M. Of. nr. 15 din 5 ianuarie 2005)*.

53. Restricția mandatarului care nu are calitatea de avocat de a pune concluzii orale în instanță nu constituie o împiedicare a accesului liber la justiție, întrucât partea însăși poate participa la dezbateri și poate pune concluzii înaintea instanței de judecată, iar mandatarul are posibilitatea să formuleze cereri și să propună probe în tot cursul procesului, precum și dreptul de a depune concluzii scrise *(Decizia nr. 285 din 7 iunie 2005, M. Of. nr. 696 din 2 august 2005)*.

54. Restrângerea dreptului magistratului de a ataca hotărârea de revocare din funcția de conducere numai la cazul în care revocarea s-a dispus ca sancțiune disciplinară contravine în mod evident prevederilor art. 21 alin. (1) din Constituție, deoarece nu numai în acest caz magistratul se află în situația de a-și apăra drepturile și interesele legitime, ci și în toate celelalte cazuri în care apreciază că măsura luată împotriva lui este nejustificată *(Decizia nr. 433 din 21 octombrie 2004, M. Of. nr. 1267 din 12 decembrie 2004)*.

55. Reglementarea prin lege de răspunderi și sancțiuni contravenționale nu îngrădește accesul liber la justiție al persoanelor și nu contravin dreptului la un proces echitabil, în condițiile în care legea prevede posibilitatea atacării în justiție a actului de constatare a contravenției și deci examinarea cazului de către un judecător independent și imparțial *(Decizia nr. 736 din 2 iunie 2011, M. Of. nr. 512 din 20 iulie 2011)*.

56. Instituirea pentru Avocatul Poporului a atribuției referitoare la posibilitatea sesizării instanței de contencios administrativ asigură atât ocrotirea interesului public, cât și respectarea interesului privat al persoanei fizice ale cărei drepturi, libertăți sau interese legitime au fost vătămate, fără a fi încălcat art. 21 alin. (1) din Constituție, deoarece acordarea unei asemenea competențe Avocatului Poporului, precum și celorlalte autorități – prefect, Ministerul Public, Agenția Națională a Funcționarilor Publici – nu exclude și nu limitează dreptul persoanei vătămate într-un drept al său ori într-un interes legitim de către o autoritate publică de a se adresa justiției. Avocatul Poporului nu se substituie în drepturile procesuale ale cetățeanului, ci îl sprijină pe acesta, inclusiv prin introducerea acțiunii la instanța de contencios administrativ, el fiind singurul care decide continuarea sau nu a procesului împotriva autorității administrative abuzive *(Decizia nr. 507 din 17 noiembrie 2004, M. Of. nr. 1154 din 7 decembrie 2004)*.

57. Prevederile art. 21 din Legea fundamentală referitoare la accesul la o instanță de judecată nu au aplicabilitate în materia contestării baremului sau rezultatului unui examen sau concurs, existând obligativitatea comisiilor de contestații de a se pronunța asupra acestor cereri. Dispozițiile menționate din Constituție sunt însă aplicabile în ceea ce privește legalitatea procedurii de desfășurare a examenului sau concursului respectiv. În același sens este și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care, prin Hotărârea pronunțată în cauza *Van Marle și alții c. Olandei*, 1986, și prin Decizia de inadmisibilitate pronunțată în cauza *San Juan c. Franței*, 2002, a statuat cu valoare de principiu că evaluarea cunoștințelor și a experienței necesare pentru admiterea într-o profesie este similară cu susținerea unui examen de tip școlar sau universitar și nu poate intra în domeniul de aplicare a art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, îndepărtându-se atât de la competența normală a unui judecător, învestit de regulă cu soluționarea unui diferend, cât și de la garanțiile instituite de art. 6 din Convenție, care nu sunt de natură să se aplice „litigiilor" ce ar putea apărea în această materie *(Decizia nr. 480 din 20 aprilie 2010, M. Of. nr. 383 din 10 iunie 2010)*.

58. Instanțele de judecată nu sunt competente să exercite funcția de înfăptuire a justiției în cadrul cultelor religioase pentru acte de încălcare a disciplinei interne, deoarece răspunderea juridică în materie nu este reglementată prin norme juridice de drept comun, ci prin norme juridice proprii acelor culte. De altfel, este echitabil să se stabilească răspunderea disciplinară a personalului clerical de către organe de judecată ale cultelor, deoarece numai acestea pot aprecia dacă actele de indisciplină săvârșite sunt sau nu compatibile cu rolul spiritual al cultului. În acest mod nu este încălcat art. 21 din Constituție privind accesul la justiție, având în vedere și faptul că legea instituie garanția liberului acces la justiție pentru membrii clerului în cazul contravențiilor și infracțiunilor, adică în cazul săvârșirii unor acte antisociale, stabilite prin norme generale *(Decizia nr. 446 din 7 aprilie 2011, M. Of. nr. 338 din 16 mai 2011)*.

59. Răspunderea disciplinară a medicilor își are temeiul în obligațiile ce izvorăsc din prevederile legilor și regulamentelor profesiei medicale, ale Codului de deontologie medicală și ale regulilor de bună practică profesională, ale Statutului Colegiului Medicilor din România ori ale deciziilor obligatorii adoptate de organele de conducere ale Colegiului Medicilor din România. Prin urmare, această formă specială de răspundere vizează strict raporturile dintre medic, pe de o parte, și categoria profesională din care face parte sau reprezentantul acestei categorii, de cealaltă parte. Acest cadru

al răspunderii disciplinare justifică soluția legislativă care consacră dreptul de a ataca în justiție decizia Colegiului Medicilor din România doar pentru medicul sancționat prin această decizie. Aceasta nu are însă semnificația restrângerii dreptului persoanei care a formulat plângerea împotriva medicului de a obține în justiție repararea drepturilor sau intereselor sale vătămate prin conduita medicului *(Decizia nr. 871 din 10 iulie 2008, M. Of. nr. 580 din 1 august 2008)*.

60. Semnificația art. 21 alin. (2) din Constituție, potrivit căruia accesul la justiție nu poate fi îngrădit prin lege, este aceea că nu se poate exclude de la exercițiul drepturilor procesuale nicio categorie sau grup social. Însă legiuitorul poate institui, în considerarea unor situații deosebite, reguli speciale de procedură, precum și modalități particulare de exercitare a drepturilor procedurale, astfel încât accesul liber la justiție nu înseamnă accesul, în toate cazurile, la toate structurile judecătorești și la toate căile de atac. În consecință, instituirea unor reguli speciale privind exercitarea căilor de atac nu contravine prevederilor constituționale cuprinse în art. 21 privind accesul liber la justiție, atâta timp cât părților interesate le este asigurată posibilitatea de a formula o cale de atac împotriva hotărârii judecătorești considerate defavorabilă *(Decizia nr. 572 din 3 noiembrie 2005, M. Of. nr. 1144 din 19 decembrie 2005)*.

61. În jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (de exemplu, cauza *Golder c. Regatului Unit*, 1975) s-a statuat că „dreptul de acces la tribunale nu este un drept absolut". S-a arătat că, „fiind vorba de un drept pe care Convenția l-a recunoscut fără să îl definească în înțelesul restrâns al cuvântului, există posibilitatea limitărilor implicit admise chiar în afara limitelor care circumscriu conținutul oricărui drept" *(Decizia nr. 661 din 8 decembrie 2005, M. Of. nr. 81 din 30 ianuarie 2006)*.

62. Impunerea prin lege a unor exigențe, cum ar fi instituirea unor termene sau plata unor taxe, pentru valorificarea de către titular a dreptului său subiectiv, chiar dacă constituie îngrădiri ale accesului liber la justiție, are o solidă și indiscutabilă justificare prin prisma finalității urmărite, constând în limitarea în timp a stării de incertitudine în derularea raporturilor juridice și în restrângerea posibilităților de exercitare abuzivă a respectivului drept. Prin intermediul lor se asigură climatul de ordine, indispensabil pentru valorificarea plenară a drepturilor proprii, cu respectarea atât a intereselor generale, cât și a drepturilor și intereselor legitime ale celorlalți titulari, cărora statul este ținut, în egală măsură, să le acorde ocrotire *(Decizia nr. 40 din 29 ianuarie 2004, M. Of. nr. 229 din 16 martie 2004)*.

63. Instituirea unei căi de atac ca modalitate de acces la justiție implică în mod necesar asigurarea posibilității de a o utiliza pentru toți cei care au un drept, un interes legitim, capacitate și calitate procesuală. Or, adăugarea la acestea a unei condiții suplimentare, a cărei neîndeplinire are semnificația drastică a unui veritabil fine de neprimire a cererii de sesizare a instanței cu respectiva cale de atac, constituie o îngrădire a accesului liber la justiție, contravenind astfel prevederilor art. 21 alin. (1) și (2) din Constituție *(Decizia nr. 40 din 29 ianuarie 2004, M. Of. nr. 229 din 16 martie 2004)*.

64. Aplicarea cerinței procesului echitabil se impune numai în legătură cu procedura de desfășurare a procesului, iar nu și în ceea ce privește cadrul juridic sancționator al faptelor, adică în materia dreptului substanțial. Nici din cuprinsul art. 21 alin. (3) din Constituție și nici din cel al art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau al jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului nu se poate desprinde concluzia că aplicarea cerinței procesului echitabil ar trebui să excedeze necesității asigurării garanțiilor procesuale, spre a se intra în materii din câmpul dreptului substanțial *(Decizia nr. 1168 din 15 septembrie 2011, M. Of. nr. 806 din 15 noiembrie 2011)*.

65. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin Hotărârea din 23 iunie 1981, pronunțată în cauza *Le Compte, Van Leuven și De Meyere c. Belgiei*, a statuat că procedurile disciplinare intră sub incidența art. 6 parag. 1 referitor la dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzei într-un termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială. Astfel, garanțiile dreptului la un proces echitabil implică dreptul părților de a lua cunoștință de toate aspectele litigiului (Hotărârea din 20 februarie 1996, pronunțată în cauza *Lobo Machado c. Portugaliei*) și presupune respectarea principiului contradictorialității (Hotărârea din 18 februarie 2010, pronunțată în cauza *Baccichetti c. Franței*). Referitor la competența unor organisme profesionale de a judeca acțiuni disciplinare, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a arătat că în numeroase state ale Consiliului Europei abaterile disciplinare sunt de competența acestor structuri, iar o asemenea atribuire de competență nu este contrară dispozițiilor Convenției, care impune totuși unul dintre următoarele sisteme: sau jurisdicțiile organismelor profesionale îndeplinesc exigențele art. 6 parag. 1 din Convenție, sau ele nu le îndeplinesc și atunci legea națională trebuie să permită accesul la o instanță judecătorească ce prezintă toate garanțiile dreptului la un proces echitabil și la soluționarea cauzei de către o instanță independentă și imparțială (Hotărârea din 10 februarie 1983, pronunțată în cauza *Albert și Le Compte c. Belgiei*, Hotărârea din 22 noiembrie 1995, pronunțată în cauza *Bryan c. Regatului Unit*, Hotărârea

din 20 mai 1998, pronunțată în cauza *Gautrin și alții c. Franței*, Hotărârea din 16 decembrie 2008, pronunțată în cauza *Frankowicz c. Poloniei*, Hotărârea din 29 octombrie 2009, pronunțată în cauza *Chaudet c. Franței*) *(Decizia nr. 128 din 1 februarie 2011, M. Of. nr. 248 din 8 aprilie 2011)*.

66. În condițiile în care textul constituțional, consacrând dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil, nu înțelege să subordoneze respectarea acestuia încadrării într-un anumit termen, care astfel ar deveni un criteriu de constituționalitate, conceptele de „echitabil" și „rezonabil" au caracter relativ, respectarea sau încălcarea lor urmând a fi stabilită de la caz la caz, în funcție de circumstanțele concrete ale cauzei *(Decizia nr. 46 din 27 ianuarie 2005, M. Of. nr. 204 din 10 martie 2005)*.

67. Articolul 6 parag. 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale consacră dreptul persoanei la un proces echitabil. În sensul practicii instanței europene, conceptul de „proces echitabil" nu implică în mod necesar existența mai multor grade de jurisdicție, a unor căi de atac, nici, pe cale de consecință, posibilitatea exercitării acestor căi de atac – inclusiv a celor extraordinare – de către toate părțile din proces *(Decizia nr. 321 din 14 iunie 2005, M. Of. nr. 745 din 16 august 2005)*.

68. Din punct de vedere terminologic, noțiunea de „tribunal independent și imparțial", specifică actelor normative internaționale invocate de autorul excepției, are un caracter autonom, fiind dezvoltată în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și aprobată, practic unanim, de literatura de specialitate în materie. Astfel, această noțiune trebuie privită în sensul Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Substanța garanției în discuție este dată de „dreptul la un tribunal" ca drept de acces la justiție sau la un judecător, adică la un organ de jurisdicție. După cum a decis instanța europeană de contencios al drepturilor omului, un „tribunal" se caracterizează, în sens material, prin rolul său jurisdicțional, acela de a tranșa, pe baza normelor legale aplicabile și după o procedură organizată, orice litigiu dat în competența sa. În același timp, el trebuie să îndeplinească un ansamblu de condiții, precum organizarea tribunalului prin lege, independența și durata mandatului membrilor săi, ca și imparțialitatea și existența altor garanții de procedură (a se vedea, în acest sens, Hotărârea din 22 iunie 2000, pronunțată în cauza *Coëme și alții c. Belgiei*) *(Decizia nr. 1233 din 22 septembrie 2011, M. Of. nr. 824 din 22 noiembrie 2011)*.

69. În jurisprudența sa (cauza *Raicu c. României*, Hotărârea din 19 octombrie 2006, și cauza *Androne c. României*, Hotărârea din 22 decembrie 2004), Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat în mod constant că „drep-

tul la un proces echitabil în faţa unei instanţe, garantat de art. 6 parag. 1 din Convenţie, trebuie interpretat în lumina preambulului Convenţiei, care enunţă supremaţia dreptului ca element al patrimoniului comun al statelor contractante. Unul dintre elementele fundamentale ale supremaţiei dreptului este principiul securităţii raporturilor juridice, care prevede, printre altele, ca soluţia dată de o manieră definitivă în orice litigiu de către instanţe să nu mai fie repusă în discuţie. În baza acestui principiu, niciuna dintre părţi nu este abilitată să solicite supervizarea unei hotărâri definitive şi executorii cu singurul scop de a obţine o reexaminare a cauzei şi o nouă decizie în privinţa sa. Supervizarea nu trebuie să devină un apel deghizat, iar simplul fapt că pot exista două puncte de vedere asupra subiectului respectiv nu este un motiv suficient de a rejudeca o cauză" *(Decizia nr. 431 din 26 martie 2009, M. Of. nr. 285 din 30 aprilie 2009)*.

70. O componentă a garanţiilor unui proces echitabil este principiul egalităţii armelor, ce semnifică tratarea egală a părţilor pe toată durata desfăşurării procedurii în faţa unei instanţe de judecată, fără ca una să fie dezavantajată în raport cu cealaltă. Totodată, principiul contradictorialităţii, o altă componentă a dreptului la un proces echitabil, presupune, în esenţă, posibilitatea pentru părţile unui proces de a lua cunoştinţă de toate probele şi observaţiile prezentate judecătorului, de natură să îi influenţeze decizia şi de a le discuta *(Decizia nr. 1456 din 4 noiembrie 2010, M. Of. nr. 6 din 4 ianuarie 2011)*.

71. Principiul contradictorialităţii este una dintre regulile de bază ale desfăşurării procesului civil şi presupune ca orice aspect legat de soluţionarea pricinii să fie supus dezbaterii părţilor. Dezbaterile în contradictoriu au loc însă între părţile care, legal citate, se şi prezintă în instanţă. Altminteri, absenţa uneia dintre părţi, dacă legea nu impune prezenţa ei obligatorie, nu împiedică desfăşurarea judecăţii *(Decizia nr. 1565 din 7 decembrie 2010, M. Of. nr. 24 din 11 ianuarie 2011)*.

72. Noţiunea de proces echitabil presupune egalitatea mijloacelor în ceea ce priveşte părţile, adică posibilitatea ca fiecare dintre acestea să îşi expună cauza în faţa instanţei, în condiţii care să nu o dezavantajeze în mod semnificativ faţă de partea adversă. Apelul, cale de atac cu caracter devolutiv, provoacă o nouă judecată în fond, atât cu privire la problemele de fapt, cât şi cu privire la cele de drept. Partea care nu a fost legal citată la judecarea fondului şi al cărei apel a fost admis va putea prezenta în faţa instanţei de apel, care va reţine cauza în vederea judecării, toate motivele, mijloacele de apărare şi dovezile arătate în motivarea apelului. Aşadar,

procedura apelului asigură egalitatea părților și egalitatea mijloacelor de apărare aflate la dispoziția acestora *(Decizia nr. 320 din 14 septembrie 2004, M. Of. nr. 1027 din 8 noiembrie 2004)*.

73. Obligația părților de a-și exercita drepturile procesuale cu respectarea dispozițiilor stabilite de lege reprezintă expresia aplicării principiului privind dreptul persoanei la judecarea procesului său în mod echitabil și într-un termen rezonabil, potrivit prevederilor art. 6 parag. 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, instituirea unor reglementări care să prevină abuzurile servind unei bune administrări a justiției, precum și necesității aplicării și respectării drepturilor și garanțiilor procesuale ale părților *(Decizia nr. 717 din 31 mai 2011, M. Of. nr. 630 din 5 septembrie 2011)*.

74. În situația în care părților nu le este deschisă calea de atac a apelului, apare firesc ca instanța să poată cerceta sub toate aspectele cauza dedusă judecății. Această posibilitate, coroborată cu principiul rolului activ al judecătorului, este menită să asigure părților o judecată echitabilă și să conducă instanța la cercetarea și aprecierea tuturor aspectelor relevante pentru pronunțarea unei soluții *(Decizia nr. 49 din 20 ianuarie 2011, M. Of. nr. 186 din 17 martie 2011)*.

75. Scopul recursului constă în asigurarea unui control judecătoresc al legalității și al aflării adevărului în judecarea și soluționarea cauzelor penale de prima instanță și de instanța de apel, aspect de natură să contribuie la îndeplinirea exigențelor care condiționează într-o societate democratică procesul echitabil *(Decizia nr. 539 din 7 decembrie 2004, M. Of. nr. 61 din 18 ianuarie 2005)*.

76. Faptul că revizuirea se poate exercita numai în anumite cazuri, strict și limitativ prevăzute de legiuitor, este determinat de caracterul acesteia de cale extraordinară de atac și nu împiedică părțile interesate de a apela la instanțele judecătorești, de a fi apărate, de a promova căile de atac ordinare prevăzute de lege și de a se prevala de garanțiile procesuale care condiționează un proces echitabil. Posibilitatea exercitării căii de atac extraordinare a revizuirii reprezintă o garanție în plus a eliminării pericolului neîndreptării erorilor judiciare, în concordanță cu imperativele dreptului la un proces echitabil, iar nu o încălcare a acestui drept *(Decizia nr. 250 din 15 iunie 2004, M. Of. nr. 728 din 12 august 2004)*.

77. Dispozițiile art. 6 parag. 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale nu cuprind cerința ca instanța care judecă litigiile în primă instanță să aibă în compunere un anumit număr

de judecători, ci lasă libertate autorităţii legiuitoare naţionale să instituie acea instanţă independentă şi imparţială, care să asigure judecarea în mod echitabil, în mod public şi într-un termen rezonabil a cauzelor. Judecarea cauzelor în complet colegial sau în complet format dintr-un singur judecător nu este de natură, prin ea însăşi, să încalce drepturile cetăţenilor sau accesul acestora la justiţie, deoarece hotărârile pronunţate au aceeaşi putere juridică pentru toate părţile în proces, indiferent de numărul judecătorilor care le-au pronunţat *(Decizia nr. 130 din 1 martie 2005, M. Of. nr. 468 din 2 iunie 2005).*

78. Judecarea recursului de către aceeaşi instanţă care a soluţionat apelul nu constituie în sine o prezumţie a lipsei de imparţialitate a judecătorilor care se pronunţă asupra recursului. Cele două căi de atac – apelul şi recursul – sunt guvernate de reguli procedurale distincte, menite să asigure realizarea dreptului la un proces echitabil, chiar şi în situaţia judecării recursului de către aceeaşi instanţă care a judecat, în temeiul normelor de competenţă anterioare, apelul împotriva hotărârii judecătoriei *(Decizia nr. 318 din 14 iunie 2005, M. Of. nr. 730 din 11 august 2005).*

79. Stabilirea, în unele situaţii, a competenţei teritoriale alternative nu aduce atingere, sub nicio formă, dreptului părţilor de a beneficia de un proces echitabil şi nu afectează imparţialitatea justiţiei *(Decizia nr. 858 din 24 iunie 2010, M. Of. nr. 604 din 26 august 2010).*

80. Faptul că instanţa este cea care apreciază cu privire la concludenţa şi utilitatea probelor propuse de părţi, inclusiv cu privire la prezentarea mijloacelor materiale de probă, nu aduce nicio atingere dreptului la un proces echitabil, câtă vreme instanţa are obligaţia de a motiva admiterea sau respingerea cererii pentru administrarea unei probe. Obligaţia impusă de legiuitor constituie o garanţie a dreptului la un proces echitabil, permiţând părţii ca, în cunoştinţă de cauză, să îşi exercite drepturile procesuale şi, eventual, să promoveze căile de atac prevăzute de lege, atunci când apreciază că respingerea sau admiterea unei probe s-a realizat cu încălcarea dispoziţiilor legale *(Decizia nr. 82 din 27 ianuarie 2011, M. Of. nr. 148 din 21 martie 2011).*

81. Chiar dacă probele nu sunt percepute în totalitate „nemijlocit" de către noul complet de judecată, administrarea acestora, realizată în condiţii de publicitate şi contradictorialitate, precum şi consemnarea în scris a tuturor actelor procesuale constituie suficiente garanţii pentru ca părţii să nu îi fie încălcat dreptul la un proces echitabil prin schimbarea completului de judecată până la începerea dezbaterilor *(Decizia nr. 343 din 21 septembrie 2004, M. Of. nr. 980 din 25 octombrie 2004).*

82. Faptul că instanța de recurs nu poate administra probe testimoniale noi nu constituie o încălcare a dreptului la un proces echitabil. În cazul în care se constată că sunt necesare probe noi, instanța poate să admită recursul și să dispună rejudecarea cauzei de către instanța de recurs *(Decizia nr. 76 din 27 ianuarie 2011, M. Of. nr. 133 din 22 februarie 2011)*.

83. Curtea de la Strasbourg, în cauza *Klimentyev c. Rusiei* din 16 noiembrie 2006, a statuat că, pentru a asigura dreptul la un proces echitabil, este esențial ca toate probele să fie prezentate de față cu acuzatul, în cadrul unei audieri publice, pentru a se putea oferi contraargumente. Acest lucru nu înseamnă totuși că declarațiile martorilor trebuie făcute în fața tribunalului pentru a fi admise ca mijloace de probă. Utilizarea declarațiilor din faza de instrucție penală a cazului nu încalcă, în principiu, art. 6 parag. 3 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, atât timp cât se respectă dreptul la apărare. De regulă, acest drept impune ca acuzatul să aibă ocazia de a pune întrebări martorului care depune mărturie împotriva sa, fie atunci când face aceste declarații, fie într-un stadiu ulterior al procedurilor *(Decizia nr. 410 din 10 aprilie 2008, M. Of. nr. 338 din 1 mai 2008)*.

84. Conceptul de proces echitabil, consacrat și de art. 6 parag. 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, presupune judecarea cauzei în fața unei instanțe independente și imparțiale, singura în măsură să decidă cu privire la necesitatea tuturor aspectelor menite să slujească actului de înfăptuire a justiției prin aflarea adevărului. Iată de ce este lipsit de relevanță că, în materie penală, părțile nu pot da expertului explicații decât mediat. În plus, partea interesată poate să ceară numirea unui expert-parte sau poate formula cereri și depune memorii de natură să justifice, între altele, dispunerea de către instanță ori de către organul de urmărire penală a efectuării unui supliment de expertiză sau chiar a unei noi expertize *(Decizia nr. 307 din 23 martie 2010, M. Of. nr. 287 din 3 mai 2010)*.

85. Dreptul de a nu se autoincrimina presupune ca, într-un proces penal, acuzarea să își dovedească și să își formuleze învinuirea fără a recurge la probe obținute prin metode coercitive sau opresive, contrar voinței acuzatului (cauza *Saunders c. Regatului Unit*, 1996). Faptul că, în condițiile legii, procesele-verbale încheiate de alte organe decât cele de urmărire penală sau instanța de judecată pot constitui mijloace de probă nu este de natură să aducă nicio atingere dreptului părților la un proces echitabil, câtă vreme, în vederea aflării adevărului, aceste acte pot fi combătute cu orice

alte probe propuse de părţi *(Decizia nr. 331 din 28 iunie 2005, M. Of. nr. 675 din 28 iulie 2005)*.

86. Regula exercitării căilor de atac împotriva încheierilor numai odată cu hotărârea prin care s-a soluţionat fondul cauzei se impune pentru asigurarea desfăşurării procesului cu celeritate, într-un termen rezonabil, exigenţă recunoscută cu valoare de principiu atât în sistemul nostru constituţional, cât şi în Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, care consacră la art. 6 parag. 1 dreptul oricărei persoane „la judecarea în mod echitabil, în mod public şi într-un termen rezonabil a cauzei sale". Sub acest aspect, prin posibilitatea exercitării căilor de atac împotriva hotărârilor judecătoreşti prin care se soluţionează fondul cauzei, este asigurat accesul liber la justiţie *(Decizia nr. 121 din 1 martie 2005, M. Of. nr. 239 din 22 martie 2005)*.

87. Prin instituirea caracterului irevocabil al deciziilor prin care s-a dispus rejudecarea cauzelor nu se aduce atingere în niciun fel dreptului la un proces echitabil, ci, dimpotrivă, se oferă tuturor părţilor interesate exercitarea acestui drept în condiţii de echitate, întrucât, de vreme ce se procedează la o nouă judecată asupra fondului, partea interesată are posibilitatea să îşi valorifice toate drepturile şi interesele legitime fără niciun fel de limitări *(Decizia nr. 122 din 1 martie 2005, M. Of. nr. 252 din 25 martie 2005)*.

88. Plata cheltuielilor judiciare în condiţiile prevăzute de Codul de procedură penală nu încalcă dreptul la un proces echitabil, deoarece, de regulă, sumele necesare sunt avansate de stat, iar în cazurile în care se solicită ca plata să o facă părţile chiar în cursul procesului, de exemplu, în cazul unor expertize solicitate de părţile civile ori de părţile responsabile civilmente, refuzul plăţii nu împiedică desfăşurarea procesului şi nu înlătură obligarea organului judiciar de a soluţiona cauza în mod corect, echitabil, cu respectarea tuturor garanţiilor procesuale stabilite de lege *(Decizia nr. 131 din 3 martie 2005, M. Of. nr. 304 din 12 aprilie 2005)*.

89. Întreaga reglementare referitoare la măsurile asigurătorii este menită să dea eficienţă dreptului la un proces echitabil pe parcursul procesului penal, învinuitul sau inculpatul beneficiind de toate garanţiile procesuale specifice. Astfel, nu se încalcă prezumţia de nevinovăţie, deoarece instituirea acestor măsuri nu echivalează cu o pronunţare asupra vinovăţiei învinuitului sau inculpatului. Măsurile asigurătorii au caracter provizoriu, finalitatea lor constând în garantarea executării obligaţiilor cu caracter patrimonial, în cazul condamnării inculpatului printr-o hotărâre judecătorească definitivă, pronunţată cu respectarea garanţiilor reglementate de Codul de procedură penală pentru desfăşurarea unui proces echitabil, aşadar numai

dacă instanța de judecată constată vinovăția inculpatului sau a părții responsabile civilmente. De altfel, împotriva măsurii asigurătorii luate și a modului de ducere la îndeplinire a acesteia, învinuitul sau inculpatul, partea responsabilă civilmente, precum și orice altă persoană interesată se pot plânge procurorului sau instanței de judecată, în orice fază a procesului penal și orice altă persoană care pretinde un drept asupra lucrurilor ridicate poate cere stabilirea acestui drept și restituirea *(Decizia nr. 133 din 1 februarie 2011, M. Of. nr. 188 din 17 martie 2011)*.

90. Soluția legislativă potrivit căreia împăcarea părților poate interveni numai până la momentul rămânerii definitive a hotărârii nu este de natură să conducă la încălcarea dreptului la soluționarea cauzei într-un termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, ci, dimpotrivă, este o soluție legislativă firească, ce dă expresie acestui principiu constituțional. Astfel, nu se poate susține că părțile ar trebui să aibă posibilitatea de a se împăca și după rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești, întrucât împăcarea părților este o cauză care înlătură efectul săvârșirii unei infracțiuni și, în consecință, este firesc ca aceasta să poată interveni numai între momentul săvârșirii infracțiunii și momentul stabilirii răspunderii penale prin hotărârea judecătorească rămasă definitivă *(Decizia nr. 1090 din 14 octombrie 2008, M. Of. nr. 786 din 25 noiembrie 2008)*.

91. În condițiile în care acțiunea în constatarea calității de lucrător sau colaborator al Securității este introdusă la o instanță de judecată, a cărei hotărâre poate fi atacată cu recurs, nu se poate reține încălcarea dreptului la un proces echitabil, deoarece procedura de judecată respectă principiile fundamentale privind oralitatea, contradictorialitatea, publicitatea și dreptul la apărare, părțile beneficiind de posibilitatea de a uza de garanțiile prevăzute de legea procesual civilă pentru a-și susține poziția asupra problemelor de fapt și de drept *(Decizia nr. 46 din 20 ianuarie 2011, M. Of. nr. 165 din 8 martie 2011)*.

92. Luarea măsurii administrative a returnării străinilor după o perioadă de timp de ședere în România, în care nu și-au clarificat situația juridică ori după ce cererea lor de ședere a fost respinsă, nu afectează dreptul acestora de a avea acces liber la justiție și la un proces echitabil, desfășurat într-un interval de timp rezonabil *(Decizia nr. 307 din 8 iulie 2004, M. Of. nr. 804 din 31 august 2004)*.

93. În practica Curții Europene a Drepturilor Omului, cerința privind judecarea unui proces în mod echitabil și într-un termen rezonabil nu se analizează în abstract, ci se raportează la fiecare caz, ținându-se seama de

durata procedurii, de natura pretențiilor, de complexitatea procesului, de comportamentul autorităților și al părților, de dificultatea dezbaterilor, de aglomerarea rolului instanței, de exercitarea căilor de atac etc. *(Decizia nr. 185 din 27 aprilie 2004, M. Of. nr. 490 din 1 iunie 2004).*

94. Una dintre garanțiile desfășurării unui proces echitabil este reprezentată de principiul celerității procedurilor judiciare. Prin impunerea respectării unui „termen rezonabil" pentru înfăptuirea actului de justiție, atât Constituția, cât și Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale consacră importanța administrării justiției fără întârzieri de natură a-i compromite eficacitatea și credibilitatea, statul fiind responsabil pentru activitatea ansamblului serviciilor sale, nu numai pentru cea a organelor judiciare. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat, în repetate rânduri, că aprecierea caracterului rezonabil al duratei unei proceduri judiciare trebuie să fie făcută prin raportare la criteriile consacrate în materie de jurisprudența sa, și anume: 1. complexitatea cauzei în fapt și în drept; 2. comportamentul părților din proces; 3. comportamentul autorităților statale competente. Curtea Europeană a decis că, atunci când cauza depășirii termenului rezonabil al soluționării litigiului o constituie comportamentul părților, o atare împrejurare nu dispensează judecătorul național de îndatorirea pe care o are de a asigura celeritatea procedurii. Partea interesată este, la rândul ei, ținută să aducă la îndeplinire cu diligență actele procesuale ce îi revin, să nu uzeze de manevre dilatorii și să folosească posibilitățile oferite de normele procesuale interne pentru reducerea timpului în care se derulează procedura de judecată, să nu întreprindă demersuri contrare realizării acestui scop (cauza *Union Alimentaria Sanders S.A. c. Spaniei*, 1989). Totuși, sub acest aspect, instanța europeană a reținut că nu se poate reproșa unui reclamant faptul că, în cadrul duratei unei proceduri judiciare contestate, el a pus în valoare toate căile de atac de care dispunea în dreptul intern (cauza *Erkner și Hofauer c. Austriei*, 1987, sau cauza *Lechner și Hess c. Austriei*, 1987), inclusiv apelarea la procedura derulată în fața unei curți constituționale naționale care influențează soluția litigiului dezbătut de jurisdicțiile naționale de drept comun (cauza *Bock c. Germaniei*, 1989) *(Decizia nr. 1106 din 22 septembrie 2010, M. Of. nr. 672 din 4 octombrie 2010).*

95. În niciuna dintre cauzele supuse judecății Curții de la Strasbourg, cerința termenului rezonabil nu a fost interpretată în sensul obligației statelor și a autorităților de a asigura un proces mai lung. Din contră, soluția constantă a fost aceea că „justiția nu trebuie realizată cu întârzieri de natură să îi compromită eficacitatea și credibilitatea", sens în care pot fi amintite

hotărârile pronunțate în cauzele *Moreira de Azevedo c. Portugaliei* (1990) și *H. c. Franței* (1989) *(Decizia nr. 61 din 1 februarie 2005, M. Of. nr. 207 din 11 martie 2005)*.

96. Potrivit cerințelor impuse de art. 21 din Constituție și de art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, autoritatea publică este ținută a constitui un arsenal de mijloace care să permită executarea hotărârilor judecătorești, executare văzută ca parte integrantă a procesului civil, fără a cărei finalizare dreptul de acces la justiție nu poate fi calificat ca real și efectiv. Tocmai de aceea autoritățile dispun de un termen rezonabil pentru a identifica mijloacele adecvate de punere în executare a hotărârilor judecătorești, acest termen neputând însă să depășească ceea ce este strict necesar pentru a găsi soluțiile cele mai potrivite în situațiile excepționale date. În acest sens sunt relevante Hotărârea din 17 iunie 2003 a Curții Europene a Drepturilor Omului, pronunțată în cauza *Ruianu c. României*, Hotărârea din 19 martie 1997, pronunțată în cauza *Hornsby c. Greciei*, Hotărârea din 28 iulie 1999, pronunțată în cauza *Immobiliare Saffi c. Italiei*, Hotărârea din 7 mai 2002, pronunțată în cauza *Burdov c. Rusiei*, și Hotărârea din 31 martie 2005, pronunțată în cauza *Matheus c. Franței*. Este adevărat că autoritățile statale nu se pot prevala de lipsa fondurilor necesare executării unei hotărâri judecătorești îndreptate împotriva sa, dar, în situații de excepție, cum ar fi îndatorare excesivă, încetare de plăți, dificultăți financiare deosebite, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în jurisprudența sa constantă, a apreciat că stabilirea unui termen rezonabil pentru executare este o măsură ce intră în marja de apreciere a statului, respectând atât dreptul de acces la justiție, cât și dreptul la un proces echitabil (sub aspectul duratei procedurii). În acest context, perioade de prelungire a fazei de executare de 8 luni, 10 luni, dar și de 2 ani și 7 luni au fost apreciate ca justificate în condițiile de excepție date (Hotărârea *Burdov c. Rusiei*, precitată; cauza *Société de Gestion du Port de Campoloro c. Franței*, Hotărârea din 26 septembrie 2006; cauza *Vladimir Sergeyevich Kornilov c. Ucrainei*, Decizia de admisibilitate din 7 octombrie 2003; cauza *Aleksey Fedorovich Mamon c. Ucrainei*, Decizia de admisibilitate din 19 mai 2005; cauza *Vasyl Petrovych Krapyvnytskiy c. Ucrainei*, Decizia de admisibilitate din 17 septembrie 2002) *(Decizia nr. 190 din 2 martie 2010, M. Of. nr. 224 din 9 aprilie 2010)*.

97. Mecanismul eșalonării plății, ca modalitate de executare a unei hotărâri judecătorești, poate fi considerat în concordanță cu principiile consacrate de jurisprudența Curții Constituționale și Curții Europene a Drepturilor Omului, dacă sunt respectate anumite condiții: tranșe de efectuare a plăților

intermediare precis determinate, termen rezonabil de executare integrală, acoperirea eventualei devalorizări a sumei datorate. Proporţionalitatea măsurii de eşalonare este un concept cu conotaţii variabile, jurisprudenţa Curţii Constituţionale şi a Curţii Europene a Drepturilor Omului fiind evolutivă. Tendinţa acesteia este de limitare a marjei de apreciere a statului, fără însă ca prin aceasta să îi nege dreptul de a-şi acorda un termen rezonabil în care să identifice mecanismele de plată şi sursele de finanţare necesare *(Decizia nr. 190 din 2 martie 2010, M. Of. nr. 224 din 9 aprilie 2010)*.

98. Termenul în care instanţa este obligată să rezolve plângerea împotriva rezoluţiilor sau ordonanţelor procurorului de netrimitere în judecată a fost instituit în considerarea dreptului părţii la soluţionarea cauzei într-un termen rezonabil, în concordanţă cu prevederile art. 21 alin. (3) din Constituţie, respectiv art. 6 din Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale. Câtă vreme plângerea vizează doar verificarea legalităţii rezoluţiei sau ordonanţei procurorului atacate, iar nu judecarea fondului cauzei, este de dorit ca acest examen al legalităţii actului atacat să se realizeze cu celeritate, pentru a nu tergiversa eventuala judecare a fondului cauzei *(Decizia nr. 414 din 12 octombrie 2004, M. Of. nr. 1119 din 29 noiembrie 2004)*.

99. Regula potrivit căreia, în situaţia în care chemarea în garanţie determină întârzierea judecăţii, instanţa poate dispune disjungerea celor două cereri spre a fi judecate separat are drept scop soluţionarea cauzei într-un termen rezonabil, în deplin acord cu exigenţele impuse de dreptul la un proces echitabil *(Decizia nr. 227 din 15 februarie 2011, M. Of. nr. 324 din 11 mai 2011)*.

100. Procedura specială, derogatorie privind modalitatea administrării probelor în cazul judecării cererilor referitoare la conflictele de muncă este o opţiune a legiuitorului, care a avut în vedere instituirea unei proceduri simple şi urgente, adaptată raporturilor de muncă şi exercitării dreptului la muncă. Termenul astfel instituit are în vedere soluţionarea procesului cu celeritate, absenţa lui prelungind starea de conflict dintre angajat şi angajator, ceea ce ar genera o stare de incertitudine în ceea ce priveşte raporturile de muncă, afectându-le astfel grav stabilitatea şi securitatea care trebuie să le caracterizeze *(Decizia nr. 49 din 20 ianuarie 2011, M. Of. nr. 186 din 17 martie 2011)*.

101. Obligarea la plata unei cauţiuni nu aduce atingere dreptului persoanei la judecată în termen rezonabil, întrucât prin aceasta nu se prelungeşte

termenul de soluționare a cauzei *(Decizia nr. 41 din 29 ianuarie 2004, M. Of. nr. 283 din 31 martie 2004)*.

102. Reglementarea prin lege a obligației judecătorului-sindic de a soluționa deodată, printr-o singură sentință, toate contestațiile cu privire la creanțele și drepturile de preferință trecute de administratorul judiciar sau de lichidator în tabelul preliminar de creanțe, chiar dacă pentru soluționarea unora ar fi nevoie de administrare de probe, constituie expresia uneia dintre caracteristicile definitorii ale procedurii insolvenței, și anume celeritatea în realizarea scopurilor declarate mai sus. Departe de a îngrădi drepturi consacrate constituțional, reglementarea constituie o garanție a aplicării principiului prevăzut de art. 6 parag. 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale privind judecarea unei cauze în mod echitabil și într-un termen rezonabil, în scopul înlăturării oricăror abuzuri din partea părților, prin care s-ar tinde la tergiversarea nejustificată a soluționării unui proces *(Decizia nr. 550 din 3 mai 2011, M. Of. nr. 639 din 7 septembrie 2011)*.

103. Jurisdicțiile speciale administrative reprezintă o activitate jurisdicțională realizată de un organ de jurisdicție ce funcționează în cadrul unei instituții a administrației publice sau al unor autorități administrative autonome, care se desfășoară conform procedurii imperative prevăzute într-o lege specială, procedură asemănătoare cu cea a instanțelor de judecată, desfășurată însă paralel și separat de aceasta *(Decizia nr. 307 din 14 iunie 2005, M. Of. nr. 666 din 26 iulie 2005)*.

104. Sunt facultative și gratuite numai jurisdicțiile speciale administrative. Nicio dispoziție constituțională nu interzice ca prin lege să se instituie o procedură administrativă prealabilă, fără caracter jurisdicțional, cum este procedura recursului administrativ grațios sau a celui ierarhic *(Decizia nr. 670 din 15 decembrie 2005, M. Of. nr. 77 din 27 ianuarie 2006)*.

105. Textul art. 21 alin. (4) din Constituție prevede că jurisdicțiile speciale administrative sunt facultative și gratuite, fără a se referi la căile administrative de atac *(Decizia nr. 478 din 9 noiembrie 2004, M. Of. nr. 69 din 20 ianuarie 2005)*.

106. Nu reprezintă un drept constituțional contestarea pe cale administrativă a hotărârilor ori a măsurilor luate de autoritățile administrației publice *(Decizia nr. 301 din 6 iulie 2004, M. Of. nr. 785 din 26 august 2004)*.

107. Actele de soluționare de către organele administrative a contestațiilor, respectiv a reclamațiilor formulate potrivit dispozițiilor din Codul de procedură fiscală nu sunt acte de jurisdicție, ci acte administrative supuse

cenzurii instanței de judecată, cărora nu le este aplicabilă dispoziția constituțională privind caracterul facultativ al procedurii *(Decizia nr. 689 din 20 decembrie 2005, M. Of. nr. 98 din 1 februarie 2006)*.

108. Instituirea, în legătură cu exercitarea profesiei de avocat, a unei jurisdicții administrative și a unor căi de atac specifice acesteia nu înlătură posibilitatea celor interesați de a se adresa instanțelor judecătorești, fie în mod direct – ținând seama de prevederile art. 21 alin. (4) din Constituția României, în conformitate cu care jurisdicțiile speciale administrative sunt facultative –, fie după parcurgerea unei trepte speciale sau după epuizarea tuturor căilor de atac instituite în cadrul jurisdicțiilor specifice profesiei de avocat *(Decizia nr. 34 din 29 ianuarie 2004, M. Of. nr. 116 din 10 februarie 2004)*.

109. Din perspectiva modului de organizare, funcționare și a competențelor exercitate, cultele nu constituie autorități publice în sensul Legii contenciosului administrativ. Prin urmare, jurisdicția în cadrul cultelor nu este una specială administrativă *(Decizia nr. 448 din 7 aprilie 2011, M. Of. nr. 424 din 17 iunie 2011)*.

110. „Organele proprii de judecată religioasă" au ca scop doar restabilirea disciplinei interne a cultului, iar nu restabilirea ordinii juridice stabilite prin norme de reglementare generală *(Decizia nr. 446 din 7 aprilie 2011, M. Of. nr. 338 din 16 mai 2011)*.

111. Activitățile de cercetare și de constatare desfășurate de Agenția Națională de Integritate, în temeiul cărora este sesizată instanța de judecată, solicitându-se confiscarea averii, sau organele de urmărire penală, nu se pot încadra în modalitățile de exercitare a jurisdicțiilor speciale administrative, deoarece nu sunt facultative, așa cum prevede art. 21 alin. (4) din Constituție, ci obligatorii *(Decizia nr. 415 din 14 aprilie 2010, M. Of. nr. 294 din 5 mai 2010)*.

Capitolul II. Drepturile și libertățile fundamentale

Articolul 22. Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică

(1) Dreptul la viață, precum și dreptul la integritate fizică și psihică ale persoanei sunt garantate.

(2) Nimeni nu poate fi supus torturii și niciunui fel de pedeapsă sau de tratament inuman ori degradant.

(3) Pedeapsa cu moartea este interzisă.

Notă. A se vedea și:
- Codul de procedură penală, art. 5^1;
- Convenția europeană a drepturilor omului, art. 2 și art. 3;
- Protocolul nr. 6 adițional la Convenția europeană a drepturilor omului;
- Protocolul nr. 13 adițional la Convenția europeană a drepturilor omului;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 2-4.

1. Atingerea adusă integrității fizice prin recoltarea de probe biologice în vederea stabilirii alcoolemiei este justificată de necesitatea ocrotirii vieții, integrității corporale și a sănătății tuturor persoanelor participante la traficul rutier. De altfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis că dreptul de a nu se autoincrimina nu poate fi extins, în cadrul unei proceduri penale, la date ce pot fi obținute de la acuzat prin recurgerea la puteri coercitive, date care există independent de voința suspectului, cum ar fi prelevarea unor probe biologice sau a unor țesuturi corporale în scopul unei analize ADN (Hotărârea din 22 iunie 1999, pronunțată în cauza *Tirado Ortiz și Lozano Martin c. Spaniei*) *(Decizia nr. 116 din 1 februarie 2011, M. Of. nr. 171 din 10 martie 2011).*

2. Păstrarea de către copilul din afara căsătoriei a numelui de familie al tatălui prezumtiv, în condițiile în care acțiunea acestuia în tăgăduirea paternității a fost admisă, nu poate constitui o încălcare a dreptului la integritate psihică a persoanei, de natură a contraveni art. 22 alin. (1) din Constituție *(Decizia nr. 60 din 17 februarie 2004, M. Of. nr. 203 din 9 martie 2004).*

Articolul 23. Libertatea individuală

(1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile.

(2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege.

(3) Reținerea nu poate depăși 24 de ore.

(4) Arestarea preventivă se dispune de judecător și numai în cursul procesului penal.

(5) În cursul urmăririi penale arestarea preventivă se poate dispune pentru cel mult 30 de zile și se poate prelungi cu câte cel mult 30 de zile, fără ca durata totală să depășească un termen rezonabil, și nu mai mult de 180 de zile.

(6) În faza de judecată instanța este obligată, în condițiile legii, să verifice periodic, și nu mai târziu de 60 de zile, legalitatea și temeinicia arestării preventive și să dispună, de îndată, punerea în libertate a inculpatului, dacă temeiurile care au determinat arestarea preventivă au

încetat sau dacă instanţa constată că nu există temeiuri noi care să justifice menţinerea privării de libertate.

(7) Încheierile instanţei privind măsura arestării preventive sunt supuse căilor de atac prevăzute de lege.

(8) Celui reţinut sau arestat i se aduc de îndată la cunoştinţă, în limba pe care o înţelege, motivele reţinerii sau ale arestării, iar învinuirea, în cel mai scurt termen; învinuirea se aduce la cunoştinţă numai în prezenţa unui avocat, ales sau numit din oficiu.

(9) Punerea în libertate a celui reţinut sau arestat este obligatorie, dacă motivele acestor măsuri au dispărut, precum şi în alte situaţii prevăzute de lege.

(10) Persoana arestată preventiv are dreptul să ceară punerea sa în libertate provizorie, sub control judiciar sau pe cauţiune.

(11) Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătoreşti de condamnare, persoana este considerată nevinovată.

(12) Nicio pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condiţiile şi în temeiul legii.

(13) Sancţiunea privativă de libertate nu poate fi decât de natură penală.

Notă. A se vedea şi:

- Codul de procedură penală, art. 5, art. 5^2, art. 100-106, 136-160^{10};
- Convenţia europeană a drepturilor omului, art. 5-7;
- Protocolul nr. 4 la Convenţia europeană a drepturilor omului, art. 1;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 6, art. 48 şi art. 49 alin. (1).

1. Libertatea individuală priveşte libertatea fizică a persoanei, dreptul său de a se putea comporta şi mişca liber, de a nu fi ţinută în sclavie, arestată sau deţinută decât în cazurile şi după formele expres prevăzute de Constituţie şi de legi *(Decizia nr. 448 din 26 octombrie 2004, M. Of. nr. 50 din 14 ianuarie 2005)*.

2. Reţinerea unei persoane constituie o ingerinţă majoră în ceea ce priveşte libertatea persoanei, astfel încât reglementarea duratei maxime pe care aceasta o poate avea, printr-o normă de rang constituţional, constituie o reală garanţie a libertăţii individuale. Durata reţinerii constituie o chestiune de politică penală a statului, care trebuie să asigure un just echilibru între imperativul realizării intereselor generale ale societăţii şi al apărării ordinii de drept, constând în identificarea şi aducerea în faţa autorităţilor judiciare competente a persoanelor cu privire la care există motive temeinice de

a bănui că au săvârșit o infracțiune ori de a crede în necesitatea de a le împiedica să săvârșească o infracțiune sau să se sustragă după săvârșirea acesteia, pe de o parte, și interesul comun al apărării drepturilor individului, pe de altă parte, fără a atinge substanța dreptului la libertate al unei persoane *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011).*

3. Măsurile preventive sunt instituții de drept procesual cu caracter de constrângere, având drept scop asigurarea unei bune desfășurări a procesului penal. Ele vizează starea de libertate a învinuitului sau inculpatului și au drept efect fie privarea de libertate, fie restrângerea libertății de mișcare, reglementarea lor reflectând principiile înscrise în art. 23 din Constituție privind garantarea libertății individuale. Instituirea unor limite diferite în raport cu fazele procesului penal, respectiv urmărire penală sau cauză în curs de judecată, la care arestarea preventivă încetează de drept, nu reprezintă o încălcare a principiului libertății individuale, ci, dimpotrivă, acestea sunt stabilite pentru îndeplinirea scopului măsurilor preventive, și anume asigurarea bunei desfășurări a procesului penal. Caracterul rezonabil al măsurii arestării preventive este apreciat prin raportare la gravitatea infracțiunii săvârșite, complexitatea și specificul cauzei, astfel încât prin durata sa să permită realizarea scopului pentru care a fost instituită, respectiv garantarea bunei desfășurări a procesului penal în toate fazele sale *(Decizia nr. 531 din 13 octombrie 2005, M. Of. nr. 942 din 21 octombrie 2005).*

4. Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului (cauzele *Brogan și alții c. Regatului Unit*, 1988, *Kurt c. Turciei*, 1998, *Lukanov c. Bulgariei*, 1997), temeiul arestării preventive constă în existența unor „date" care să obiectiveze „motivele" pentru care se bănuiește că persoana față de care s-a dispus arestarea preventivă a săvârșit o infracțiune, în acest sens organele judiciare având obligația să dețină și să învedereze „o explicație credibilă și întemeiată" pentru dispunerea măsurii. Aceste date trebuie să conducă la bănuiala sau presupunerea că învinuitul sau inculpatul a săvârșit o infracțiune. Dacă organele judiciare ar deține probe certe de vinovăție, s-ar impune pronunțarea unei hotărâri de condamnare la pedeapsa cu închisoarea, iar nu la luarea unei măsuri privative de libertate cu caracter provizoriu *(Decizia nr. 21 din 20 ianuarie 2005, M. Of. nr. 155 din 22 februarie 2005).*

5. Din punct de vedere constituțional, nu interesează câte mandate de arestare preventivă sunt emise împotriva unei persoane și nici dacă acestea sunt emise în aceeași cauză sau în cauze diferite, ci dacă măsura arestării a fost luată „numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege", așa cum

în mod imperativ se dispune în art. 23 alin. (2) din Constituţie. Pe de altă parte, având în vedere că libertatea individuală este indivizibilă, este evident că, indiferent câte mandate de arestare s-ar emite împotriva unei persoane pentru săvârşirea infracţiunilor de care este învinuită, durata măsurii arestării preventive nu poate depăşi, în cursul urmăririi penale, termenele prevăzute de art. 23 alin. (5) din Constituţie. Prevenirea depăşirii acestor termene pe calea unor mandate de arestare succesive emise în cursul urmăririi penale având ca obiect aceleaşi persoane şi aceleaşi fapte este însă de competenţa organelor judiciare, şi nu de resortul justiţiei constituţionale *(Decizia nr. 567 din 27 octombrie 2005, M. Of. nr. 1047 din 24 noiembrie 2005)*.

6. Măsura arestării provizorii dispusă în vederea predării către un stat membru al Uniunii Europene constituie o măsură privativă de libertate temporară, în acord cu art. 23 alin. (2) din Constituţia României, care satisface pe deplin exigenţele constituţionale prevăzute de art. 21 şi art. 24, partea având la îndemână toate garanţiile procesuale specifice unui proces echitabil, sens în care poate invoca unul dintre motivele de refuz al executării, are dreptul de a fi informată cu privire la conţinutul mandatului european de arestare, are dreptul de a fi audiată şi asistată de un apărător ales sau numit din oficiu, are dreptul la un interpret dacă nu înţelege ori nu vorbeşte limba română şi are posibilitatea de a formula recurs împotriva hotărârii referitoare la arestare etc. *(Decizia nr. 733 din 1 iunie 2010, M. Of. nr. 481 din 14 iulie 2010)*.

7. Luarea în custodie publică nu reprezintă o măsură privativă de libertate, ci este o măsură administrativă de restrângere temporară a dreptului de circulaţie, scopul fiind de a-i împiedica pe străinii depistaţi cu şedere ilegală pe teritoriul ţării de a se sustrage măsurilor de returnare dispuse de autorităţile române împotriva lor *(Decizia nr. 276 din 26 mai 2005, M. Of. nr. 546 din 28 iunie 2005)*.

8. Potrivit art. 23 alin. (4) şi (5) din Legea fundamentală, privarea de libertate se dispune numai în cursul procesului penal, ceea ce implică atât faza de urmărire penală, cât şi faza de judecată, cu singura deosebire că în cursul primei faze a procesului penal arestarea preventivă se poate dispune pe o perioadă de maximum 180 de zile *(Decizia nr. 388 din 13 aprilie 2010, M. Of. nr. 317 din 14 mai 2010)*.

9. Prin stabilirea obligaţiei instanţei ca, după înregistrarea dosarului, în cauzele în care inculpatul este trimis în judecată în stare de arest, să examineze din oficiu legalitatea şi temeinicia arestării preventive, înainte de expirarea duratei arestării, se dă expresie prevederilor constituţionale ale

art. 23 alin. (4), respectiv celor ale art. 23 alin. (6) *(Decizia nr. 1611 din 26 noiembrie 2009, M. Of. nr. 887 din 18 decembrie 2009).*

10. Prevederile art. 23 alin. (6) din Constituție nu stabilesc doar obligația verificării de către instanță a legalității și temeiniciei arestării preventive, ci stabilesc, de asemenea, obligația instanței ca, urmare a verificării efectuate, să dispună punerea în libertate a inculpatului (textul constituțional reglementând expres situațiile în care instanța este obligată să procedeze în acest mod), măsura corelativă fiind menținerea arestării preventive a inculpatului (atunci când nu subzistă situațiile impuse de prevederile constituționale). Faptul că prevederile art. 23 alin. (6) din Constituție nu se referă în mod expres la menținerea arestării preventive nu înseamnă că legiuitorul constituant nu a avut în vedere această instituție, așa încât nu se poate susține că prevederile constituționale invocate ar constitui temei doar pentru punerea în libertate a inculpatului *(Decizia nr. 208 din 4 mai 2004, M. Of. nr. 485 din 31 mai 2004).*

11. Potrivit art. 23 alin. (7) din Legea fundamentală, încheierile instanței privind măsura arestării preventive sunt supuse căilor de atac prevăzute de lege. Rezultă că opțiunea legiuitorului de a nu fi prevăzut o astfel de cale de atac și împotriva încheierii de menținere a măsurii arestării preventive, dată la judecarea în recurs a cauzei penale, nu poate fi considerată neconstituțională, deoarece, potrivit art. 129 din Constituție, împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și Ministerul Public pot exercita căile de atac, în condițiile legii. Este atributul exclusiv al legiuitorului de a institui căile de atac și condițiile în care acestea pot fi exercitate *(Decizia nr. 458 din 28 octombrie 2004, M. Of. nr. 60 din 18 ianuarie 2004).*

12. Dreptul constituțional al persoanei arestate preventiv de a cere punerea sa în libertate provizorie sub control judiciar sau pe cauțiune nu se poate realiza decât în condițiile prevăzute de Codul de procedură penală, care arată în ce situații poate funcționa o măsură procesuală, oricare ar fi aceasta. Restrângerea exercițiului dreptului constituțional menționat se face pe baza prevederilor constituționale ale art. 53, care impun necesitatea asigurării desfășurării instrucției penale. Interzicerea liberării provizorii sub control judiciar sau pe cauțiune a anumitor categorii de persoane arestate preventiv se face în scopul bunei desfășurări a procesului penal *(Decizia nr. 207 din 4 mai 2004, M. Of. nr. 468 din 25 mai 2004).*

13. Prezumția de nevinovăție este proprie doar procesului penal, neavând nicio legătură cu cauzele de natură civilă, comercială, fiscală sau de contencios administrativ, întrucât este reglementată în legătură cu libertatea

individuală a persoanei. Or, reținerea și arestarea nu pot fi puse în discuție decât cu prilejul unui proces penal, în cadrul căruia, până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, respectarea prezumției de nevinovăție este obligatorie, potrivit prevederilor art. 23 alin. (11) din Constituție și celor ale art. 6 parag. 2 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale *(Decizia nr. 208 din 15 februarie 2011, M. Of. nr. 218 din 30 martie 2011)*.

14. Prezumția de nevinovăție guvernează numai fazele de urmărire penală și de judecată, ea nu este aplicabilă fazei de executare a pedepsei, deoarece situația juridică a condamnatului nu este identică cu cea a făptuitorului, învinuitului ori cu cea a inculpatului *(Decizia nr. 1028 din 14 iulie 2011, M. Of. nr. 623 din 1 septembrie 2011)*.

15. Prezumția de nevinovăție este reglementată în legătură cu libertatea individuală a persoanei privind reținerea, arestarea și soluționarea procesului penal, până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare. Articolul 23 alin. (11) din Legea fundamentală consacră prezumția de nevinovăție exclusiv pentru ipoteza răspunderii penale. Această concluzie rezultă nu numai din termenii reglementării constituționale, făcându-se referire explicită la „hotărârea judecătorească de condamnare", dar și din economia reglementărilor, prevederile fiind înscrise în cuprinsul dispozițiilor cu privire la „libertatea individuală" *(Decizia nr. 16 din 20 ianuarie 2005, M. Of. nr. 145 din 17 februarie 2005)*.

16. Prezumția de nevinovăție consacrată prin art. 23 alin. (11) din Constituție implică interdicția de a se lua împotriva unei persoane măsuri de constrângere pentru vreo faptă de natură a atrage răspunderea juridică, de care această persoană ar fi acuzată. Exercitarea acțiunii civile, fie împreună, fie separat de acțiunea penală, nu constituie o măsură de constrângere a făptuitorului, ci un drept al părții păgubite prin comiterea unei fapte penale de a fi despăgubită pentru prejudiciul cauzat. Vinovăția inculpatului, ca element atât al răspunderii penale, cât și al răspunderii civile a acestuia, se stabilește prin hotărârea definitivă de condamnare, și nu în momentul exercitării acțiunii civile. Altfel spus, alăturarea acțiunii civile celei penale nu are semnificația declarării cu anticipație a vinovăției inculpatului. Prin hotărârea definitivă pronunțată de instanță în urma judecării, acesta poate fi condamnat și obligat la despăgubirile solicitate de partea civilă – în cazul în care se stabilește că a comis cu vinovăție infracțiunea pentru care a fost trimis în judecată și a cauzat prejudiciul reclamat de partea civilă –, după cum poate fi exonerat atât de răspunderea penală, cât și de răspunderea civilă,

dacă se stabilește nevinovăția sa. Judecarea celor două acțiuni împreună sau judecarea lor separată – cu suspendarea judecării acțiunii civile în acest caz – constituie aspecte ale procedurii de judecată, pe care legiuitorul este liber să le reglementeze în conformitate cu prevederile art. 126 alin. (2) din Constituție *(Decizia nr. 387 din 7 iulie 2005, M. Of. nr. 662 din 26 iulie 2005)*.

17. Reglementând, printre cazurile în care poate fi luată măsura reținerii și a arestării preventive, și pe acela în care există „indicii temeinice", respectiv „date sau indicii suficiente", legea nu îl consideră pe inculpat deja vinovat de săvârșirea infracțiunii – lucru ce nu este posibil de stabilit decât prin hotărârea judecătorească de condamnare rămasă definitivă –, ci prevede numai o condiție pentru luarea măsurii reținerii sau a arestării preventive a inculpatului, esențialmente diferite de privarea de libertate în executarea unei pedepse definitiv aplicate. Măsura reținerii, ca și aceea a arestării preventive, constituie o restrângere provizorie a libertății persoanei, permisă de Constituție prin art. 53, în scopul bunei desfășurări a instrucției penale, iar condiția ca fapta să fie prevăzută de legea penală reprezintă tocmai o garanție împotriva luării arbitrare a acestor măsuri. De altfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în cauza *Brogan și alții c. Regatului Unit*, 1988, a decis că nu s-au violat prevederile art. 5 parag. 1 lit. c) din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale atunci când arestarea persoanei respective s-a făcut în condițiile existenței unor „motive verosimile" de a bănui că a săvârșit o infracțiune *(Decizia nr. 462 din 28 octombrie 2004, M. Of. nr. 34 din 11 ianuarie 2005)*.

18. Dispozițiile care prevăd cazurile și condițiile în care poate fi dispusă măsura arestării preventive dezvăluie natura juridică a măsurii procesuale examinate, aceea de mijloc de dinamizare a urmăririi penale și a procesului penal în general. Folosirea termenului „infracțiune" în locul celui de „faptă prevăzută de legea penală" are o semnificație pur tehnică, aceasta desemnând încadrarea faptei, cu privire la care există probe sau indicii temeinice că a fost săvârșită de inculpat, într-un anumit text de lege, care prevede fapta ca infracțiune și o sancționează cu o pedeapsă de o anumită gravitate. De aceea, nu se poate susține că sunt încălcate dispozițiile art. 23 alin. (11) din Constituție privitoare la prezumția de nevinovăție *(Decizia nr. 81 din 27 ianuarie 2011, M. Of. nr. 133 din 22 februarie 2011)*.

19. Simpla desemnare a unei persoane ca fiind contravenient nu înseamnă și stabilirea vinovăției sale. Tot astfel, utilizarea de către legiuitor a sintagmei „a fost săvârșită fapta", în cadrul unei norme privind competența instanțelor de judecată, nu are semnificația unei încălcări a prezumției

de nevinovăţie sau a vreunei limitări a accesului la justiţie al persoanei contravenientе *(Decizia nr. 1169 din 17 septembrie 2009, M. Of. nr. 706 din 21 octombrie 2009)*.

20. Procesul-verbal de constatare şi sancţionare a contravenţiei se bucură de prezumţia de legalitate, însă atunci când este formulată o plângere împotriva acesteia, este contestată chiar prezumţia de care se bucură. În acest caz, instanţa de judecată competentă va administra probele prevăzute de lege, necesare în vederea verificării legalităţii şi temeiniciei procesului-verbal. Cel care a formulat plângerea nu trebuie să îşi demonstreze propria nevinovăţie, revenind instanţei de judecată obligaţia de a administra tot probatoriul necesar stabilirii şi aflării adevărului. Instanţele de judecată nu pot face aplicarea strictă a regulii *onus probandi incumbit actori*, ci, din contră, chiar ele trebuie să manifeste un rol activ pentru aflarea adevărului, din moment ce contravenţia intră sub incidenţa art. 6 din Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale. Prin urmare, nu se poate susţine răsturnarea sarcinii probei. De altfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin Hotărârea din 4 octombrie 2007, pronunţată în cauza *Anghel c. României*, a statuat că, deşi statele au posibilitatea de a nu sancţiona unele infracţiuni sau le pot pedepsi pe cale contravenţională, şi nu pe cale penală, autorii comportamentelor considerate contrare legii nu trebuie să se afle într-o situaţie defavorabilă pentru simplul fapt că regimul juridic aplicabil este diferit de cel aplicabil în materie penală. O asemenea poziţie este firească, întrucât, în caz contrar, autorul unei contravenţii, din punct de vedere al protecţiei juridice de care se bucură, s-ar afla pe o treaptă inferioară autorului unei infracţiuni în sensul Codului penal român, ceea ce este inadmisibil, din moment ce ambele fapte ţin de materia penală în sensul Convenţiei pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale *(Decizia nr. 1084 din 14 iulie 2011, M. Of. nr. 664 din 19 septembrie 2011)*.

21. Prezumţia de nevinovăţie constituie suportul dreptului la apărare şi, implicit, al drepturilor procesuale acordate învinuitului sau inculpatului în cadrul procesului penal, neguvernând activitatea organelor cu atribuţii în materia abaterilor disciplinare *(Decizia nr. 474 din 12 aprilie 2011, M. Of. nr. 422 din 16 iunie 2011)*.

22. Reţinerea permisului de conducere nu este de natură penală, ci administrativă, şi nu priveşte stabilirea vinovăţiei de natură penală a celui căruia i se reţine permisul de conducere. Drept urmare, dispoziţiile art. 23 alin. (11) din Constituţie nu pot fi desprinse de contextul lor constituţional *(Decizia nr. 16 din 20 ianuarie 2005, M. Of. nr. 16 din 20 ianuarie 2005)*.

23. Faptul că legiuitorul a instituit măsura suspendării executării dreptului de a conduce autovehiculul în cazul în care există suspiciuni conform cărora permisul a fost obținut cu încălcarea normelor legale, suspendare ce operează până la rămânerea definitivă și irevocabilă a hotărârii judecătorești, nu are semnificația înfrângerii prezumției de nevinovăție consacrate de art. 23 alin. (11) din Constituție *(Decizia nr. 224 din 15 februarie 2011, M. Of. nr. 164 din 8 martie 2011)*.

24. Măsura suspendării dreptului expertului de a efectua expertize judiciare pe durata procesului penal în care este învinuit nu constituie o încălcare a principiului prezumției de nevinovăție, dat fiind că nu are semnificația unei sancționări a acestuia pentru fapte penale cu privire la care nu s-a stabilit, prin hotărâre judecătorească definitivă, că le-a săvârșit cu vinovăție, ci constituie o măsură legitimă de garanție acordată persoanelor ce solicită efectuarea de expertize judiciare că aceste lucrări nu vor fi efectuate de o persoană asupra căreia planează suspiciuni de încălcare gravă a legii și a deontologiei profesionale *(Decizia nr. 117 din 11 martie 2004, M. Of. nr. 403 din 6 iunie 2004)*.

25. Sancțiunea administrativă a suspendării funcționarului public din funcția publică pe care acesta o deține, în cazul în care s-a dispus trimiterea în judecată a acestuia, are ca finalitate protejarea autorității sau a instituției publice față de pericolul continuării activității ilicite și al extinderii consecințelor periculoase ale faptei penale săvârșite de către funcționarul public. Or, ținând cont de natura administrativă a acestei măsuri, nu sunt incidente prevederile constituționale și convenționale care instituie prezumția de nevinovăție, care va trebui însă respectată pe tot parcursul desfășurării întregului proces penal pornit împotriva respectivului funcționar public, până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare *(Decizia nr. 676 din 18 mai 2010, M. Of. nr. 416 din 22 iunie 2010)*.

26. Prin posibilitatea inspectorilor de integritate de a solicita instanței de judecată competente confiscarea unei părți a averii sau a unui bun determinat, pronunțându-se asupra vinovăției unei persoane, sunt încălcate prevederile art. 23 alin. (11) din Constituție referitoare la prezumția de nevinovăție, deoarece confiscarea averii se solicită în absența unei hotărâri judecătorești definitive, prin care să se stabilească vinovăția, penală ori contravențională. În același sens, potrivit principiilor de drept procesual penal, nimeni nu este obligat să își dovedească nevinovăția, sarcina probațiunii revenind acuzării, iar situația de dubiu îi profită celui acuzat (*in dubio pro reo*), pe când, în cazul constatărilor făcute de către inspectorii de integritate, în baza cărora se cere

confiscarea averii, persoana cercetată trebuie să își dovedească nevinovăția *(Decizia nr. 415 din 14 aprilie 2010, M. Of. nr. 294 din 5 mai 2010)*.

27. Articolul 23 alin. (12) din Constituție instituie principiul legalității pedepsei, făcând referire în principal la sancțiunile penale, iar în ceea ce privește sancțiunile contravenționale, cu referire la răspunderea contravențională, sunt aplicabile garanțiile procesual civile, iar nu cele penale *(Decizia nr. 652 din 17 mai 2011, M. Of. nr. 480 din 7 iulie 2011)*.

28. Reglementarea prin lege, pe lângă sancțiunea principală – amenda –, și a uneia sau mai multor sancțiuni complementare nu este de natură a încălca dispozițiile constituționale, aceste sancțiuni având drept scop înlăturarea stării de pericol și preîntâmpinarea săvârșirii altor fapte interzise de lege *(Decizia nr. 1201 din 20 septembrie 2011, M. Of. nr. 708 din 7 octombrie 2011)*. .

29. Principiul legalității implică o obligație pozitivă a legiuitorului, de a reglementa prin texte clare și precise, claritatea legii fiind apreciată în lumina experienței juridice normale, iar norma trebuie să fie previzibilă și accesibilă. Or, admițându-se, în principiu, că, datorită caracterului de generalitate al legilor, redactarea acestora nu poate avea o precizie absolută, cerința de previzibilitate a normei se poate complini printr-o interpretare judiciară coerentă și previzibilă. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului este în sensul că între cerințele calitative ale legii trebuie să se numere și previzibilitatea, adică norma juridică trebuie să fie enunțată cu suficientă precizie, pentru a permite cetățeanului să își controleze conduita, să fie capabil să prevadă, într-o măsură rezonabilă, față de circumstanțele speței, consecințele care ar putea rezulta dintr-o anumită faptă, chiar dacă trebuie să apeleze la consiliere de specialitate în materie *(Decizia nr. 79 din 27 ianuarie 2011, M. Of. nr. 144 din 25 februarie 2011)*.

30. Analogia, ca instituție juridică, se plasează în sfera aplicării legii ca argument de interpretare, și nu în cea a procesului legislativ. Folosirea acestei noțiuni pentru caracterizarea normei instituite de legiuitor conduce la o contradicție în termeni, căci analogia implică absența normei și, în consecință, libertatea recunoscută unei autorități publice – în mod excepțional și nu în materie penală – de a stabili ea însăși regula după care urmează să rezolve un caz, luând ca model o altă soluție pronunțată într-un alt cadru reglementat *(Decizia nr. 1455 din 4 noiembrie 2010, M. Of. nr. 23 din 11 ianuarie 2011)*.

31. Parlamentul este suveran în ceea ce privește stabilirea condițiilor în care poate fi acordată liberarea condiționată, aceasta nefiind un drept al condamnaților, ci doar o vocație pe care o au aceștia, prin voința legiuitorului.

Toți condamnații care, în acord cu prevederile art. 23 alin. (12) din Constituție, satisfac condițiile impuse de lege, fie sub aspectul fracțiunilor de pedeapsă care trebuie executate, fie prin încadrarea în unul dintre cazurile speciale prevăzute de lege, se bucură de același tratament *(Decizia nr. 1299 din 14 octombrie 2010, M. Of. nr. 743 din 8 noiembrie 2010)*.

32. Revocarea suspendării condiționate a executării pedepsei fiind o creație a legiuitorului, este firesc ca acesta să determine nu numai condițiile, dar și sfera de incidență a măsurii. De vreme ce suspendarea condiționată a executării pedepsei nu reprezintă un drept al persoanei, ci doar o măsură de individualizare a executării pedepsei, care oferă inculpatului numai o vocație, iar nu un drept de a beneficia de această măsură, și revocarea măsurii trebuie circumscrisă unor criterii similare. Câtă vreme aplicarea acestei măsuri se face prin hotărâre judecătorească, pronunțată ca urmare a finalizării procesului penal, în cadrul căruia inculpatul are posibilitatea de a-și face toate apărările, de a exercita căile de atac prevăzute de lege, de a propune și de a administra probe, nu se aduce atingere dreptului la un proces echitabil ori principiului ce statuează natura penală a sancțiunii privative de libertate. Aceasta, întrucât pedeapsa a fost deja stabilită; ceea ce se schimbă fiind numai modul de executare. Împrejurarea că inculpatul a achitat sau nu prejudiciul produs prin infracțiune ori a depus sau nu stăruință în acoperirea acestuia constituie, după caz, circumstanțe atenuante ori agravante, contribuind la o corectă individualizare a pedepsei, și nicidecum nu se poate spune că reprezintă o cauză a dispunerii sancțiunii privative de libertate *(Decizia nr. 741 din 1 iunie 2010, M. Of. nr. 495 din 19 iulie 2010)*.

33. Măsura încetării calității de executor judecătoresc pe care o constată ministrul justiției nu este pedeapsa complementară a interzicerii dreptului de a ocupa o funcție sau de a exercita o profesie, prevăzută de Codul penal, ci reprezintă o măsură de constatare a înscrierii antecedentelor penale în cazierul judiciar al executorului judecătoresc, ceea ce conduce la inexistența uneia dintre condițiile pe care trebuie să le îndeplinească o persoană pentru a putea fi executor judecătoresc *(Decizia nr. 1069 din 14 iulie 2011, M. Of. nr. 638 din 7 septembrie 2011)*. **Notă.** În același sens s-a pronunțat Curea Constituțională și cu privire la încetarea calității de notar public, constatată de către ministrul justiției *(Decizia nr. 1081 din 14 iulie 2011, M. Of. nr. 677 din 23 septembrie 2011)*.

Articolul 24. Dreptul la apărare

(1) Dreptul la apărare este garantat.

(2) În tot cursul procesului, părţile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.

Notă. A se vedea şi:

- Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată, art. 15 (M. Of. nr. 827 din 13 septembrie 2005);
- Codul de procedură penală, art. 6, art. 171-174;
- Codul de procedură civilă, art. 42 şi art. 44;
- O.U.G. nr. 51/2008 privind ajutorul public judiciar în materie civilă (M. Of. nr. 327 din 25 aprilie 2008);
- Convenţia europeană a drepturilor omului, art. 6 parag. 3;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 48 alin. (2).

1. Dreptul la apărare este consacrat de art. 24 din Constituţie în sfera activităţii judiciare, or, constatarea săvârşirii unei contravenţii, deşi poate avea şi consecinţe judiciare, nu se înscrie în acest cadru. De altfel, alin. (2) al art. 24 din Constituţie se referă chiar la „cursul procesului" *(Decizia nr. 371 din 5 iulie 2005, M. Of. nr. 768 din 24 august 2005).*

2. Garantarea dreptului la apărare nu se poate asigura în afara procesului penal, înainte de începerea urmăririi penale, când făptuitorul nu are calitatea procesuală de învinuit sau inculpat. Efectuarea de către organele de urmărire penală a unor acte premergătoare, anterior începerii urmăririi penale, în vederea strângerii datelor necesare declanşării procesului penal, nu reprezintă momentul începerii procesului penal şi se efectuează tocmai pentru a se constata dacă sunt sau nu temeiuri pentru începerea procesului penal. Actele premergătoare au o natură proprie, care nu poate fi identificată sau subsumată naturii precise şi bine determinate a altor instituţii. Aşa cum rezultă din chiar denumirea lor, acestea premerg faza de urmărire penală, având un caracter de anterioritate desprins din scopul instituirii lor, şi anume acela de a completa informaţiile organelor de urmărire penală, de a verifica informaţiile deţinute şi de a fundamenta convingerea organului de cercetare penală ori a procurorului cu privire la oportunitatea începerii ori neîncepererii urmăririi penale. Aşa fiind, aceste acte, prin conţinutul lor, au un caracter *sui generis*, limitat însă de atingerea scopului. Abia dincolo de această graniţă se poate vorbi de o împingere într-un cadru extraprocesual a actelor care trebuie îndeplinite sub hegemonia garanţiilor impuse de faza urmăririi penale *(Decizia nr. 516 din 19 aprilie 2011, M. Of. nr. 383 din 1 iunie 2011).*

3. Prin redactarea sa atât de generală, garanția constituțională conținută în art. 24 alin. (1) nu vizează doar apărarea referitoare la faza procesului penal desfășurată în fața primei instanțe de judecată (de exemplu, prin propunerea și producerea de probe în fața instanței de fond, prin concluzii puse în cadrul dezbaterilor etc.), ci vizează, deopotrivă, și dreptul de apărare prin exercitarea căilor legale de atac împotriva unor constatări de fapt sau de drept ori unor soluții adoptate de o instanță de judecată, dar care sunt considerate greșite de către unul sau altul dintre participanții la procesul penal. Este evident că, în situația în care partea vătămată este împiedicată să exercite căile ordinare de atac, aceasta nu își poate valorifica și apăra drepturile în fața instanței de apel sau de recurs, întrucât cauza ori nu va ajunge în fața acestor instanțe ori, în eventualitatea apelului sau recursului declarat de inculpat, nu se poate înrăutăți situația acestuia *(Decizia nr. 100 din 9 martie 2004, M. Of. nr. 261 din 24 martie 2004).*

4. Dreptul la apărare, consacrat de art. 24 din Constituție și de art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, se referă la asistența juridică facultativă, iar excepțiile de la această regulă pot fi stabilite în mod exclusiv de legiuitor. În cazurile în care legea impune asistența juridică obligatorie a învinuitului sau inculpatului, apărarea are valoarea unei instituții de cert interes social, care funcționează atât în favoarea învinuitului sau a inculpatului, cât și în vederea asigurării unei bune desfășurări a procesului penal, în considerarea unor situații speciale ce rezultă din însăși enumerarea cuprinsă în textul de lege *(Decizia nr. 600 din 21 septembrie 2006, M. Of. nr. 868 din 24 octombrie 2006).*

5. Nicio dispoziție din Constituție nu prevede obligativitatea existenței mai multor grade de jurisdicție și a mai multor căi de atac împotriva hotărârilor judecătorești. În situația în care autoritatea legislativă, în acord cu Constituția și cu celelalte prevederi convenționale internaționale, a înțeles să instituie doar o singură cale de atac materializată în recurs, această din urmă instanță joacă și rolul instanței de apel, fiind obligată să examineze cauza sub toate aspectele de fapt și de drept. De vreme ce, în cadrul unui proces judiciar aflat în singura cale de atac a recursului, partea interesată poate să își formuleze apărarea așa cum crede de cuviință, nu se poate susține că se aduce atingere dispozițiilor constituționale referitoare la liberul acces la justiție și la dreptul la apărare. Aceasta, deoarece instanța de judecată este obligată să analizeze apărarea formulată de partea interesată, potrivit cerinței de a se pronunța asupra tuturor aspectelor de fapt și de drept, ceea ce implică și o eventuală administrare a unei noi probe, în măsura în care,

evident, aceasta slujeşte principiului aflării adevărului *(Decizia nr. 147 din 15 martie 2005, M. Of. nr. 347 din 25 aprilie 2005)*.

6. Dreptul inculpatului aflat în stare de deţinere de a fi prezent la judecata recursului împotriva încheierilor privind măsurile preventive nu este un drept garantat sau ocrotit de Legea fundamentală ori de alte dispoziţiile internaţionale, deoarece inexistenţa lui nu este de natură a afecta în vreun fel dreptul la apărare al acestuia. Derogarea de la instituirea obligativităţii prezenţei inculpatului în faţa instanţei de judecată se constituie în norme de procedură de natură să îl protejeze pe inculpat prin asigurarea celerităţii judecăţii *(Decizia nr. 427 din 21 octombrie 2004, M. Of. nr. 1168 din 9 decembrie 2004)*.

7. Suspendarea condiţionată a executării pedepsei şi suspendarea executării pedepsei sub supraveghere nu reprezintă un drept al persoanei, ci doar o măsură de individualizare a executării pedepsei, care oferă inculpatului numai o vocaţie, iar nu un drept de a beneficia de această măsură. Câtă vreme aplicarea acestei măsuri se face prin hotărâre judecătorească, pronunţată ca urmare a finalizării procesului penal, în cadrul căruia inculpatul are posibilitatea de a-şi face toate apărările, de a exercita căile de atac prevăzute de lege, de a propune şi de a administra probe, nu se aduce atingere dreptului la apărare *(Decizia nr. 144 din 21 februarie 2008, M. Of. nr. 204 din 17 martie 2008)*.

8. Procedura măsurilor asigurătorii nu soluţionează fondul dreptului, ci are o finalitate subsecventă, urmărind să asigure valorificarea lui. Prin aceasta legiuitorul a urmărit preîntâmpinarea riscului la care este expus titularul dreptului, şi anume situaţia în care, deşi dreptul i-a fost recunoscut printr-o hotărâre definitivă sau irevocabilă, aşadar susceptibilă de punere în executare, să se vadă pus în imposibilitatea de a-l realiza ca urmare a manoperelor dolosive ale debitorului. Aşa fiind, o asemenea procedură este guvernată de imperativul celerităţii. Date fiind raţiunile înfăţişate, legiuitorul a instituit în materia măsurilor asigurătorii, potrivit competenţei sale constituţionale, o procedură derogatorie de la dreptul comun, fără a se putea reţine însă că, procedând astfel, ar aduce atingere principiului constituţional al dreptului la apărare, asigurat prin recunoaşterea posibilităţii exercitării căii de atac a recursului împotriva încheierii de soluţionare a cererii de sechestru asigurător *(Decizia nr. 166 din 22 martie 2005, M. Of. nr. 372 din 3 mai 2005)*.

9. Lipsa de diligenţă a autorităţii publice şi culpa sa în îndeplinirea obligaţiilor izvorâte din lege nu pot reprezenta un impediment în calea valorificării depline a dreptului la apărare, în speţă prin sesizarea Curţii Constituţionale

în scopul realizării controlului de constituționalitate a unui text de lege de care depinde soluționarea cauzei. Lipsa opiniei instanței judecătorești din încheierile de sesizare nu poate opri Curtea să judece cauzele ce i-au fost deduse, deoarece încălcarea de către instanță a obligației de a-și exprima opinia nu poate paraliza exercitarea dreptului conferit de Constituție autorilor excepției de a o invoca și, în mod corelativ, de a primi soluția rezultată din controlul legii de către Curtea Constituțională. De principiu, exercițiul unui drept constituțional nu poate fi împiedicat de neîndeplinirea unei obligații în sarcina unei autorități publice, chiar dacă aceasta este o instanță judecătorească *(Decizia nr. 171 din 22 martie 2005, M. Of. nr. 388 din 9 mai 2005)*.

10. Efectuarea în practică, în cadrul actelor premergătoare, a unor acte specifice urmăririi penale, în scopul eludării garanțiilor procesuale asigurate persoanelor implicate într-o urmărire penală, în speță a dreptului la apărare, reprezintă o problemă de aplicare și respectare a legii, care nu intră sub incidența contenciosului constituțional *(Decizia nr. 187 din 31 martie 2005, M. Of. nr. 468 din 2 iunie 2005)*.

11. Facultatea instituită pentru judecător de a nu acorda un termen pentru lipsă de apărare (caz în care se va amâna pronunțarea, la cererea părții, pentru depunerea de concluzii scrise) sau de a acorda un singur termen în acest scop implică responsabilitatea acestuia în înfăptuirea actului de justiție, iar pentru eventualele abuzuri sau greșeli de judecată datorate încălcării dreptului la apărare legea prevede remediile necesare *(Decizia nr. 375 din 22 martie 2011, M. Of. nr. 317 din 9 mai 2011)*.

12. Judecata cauzei în lipsa părții care a fost citată în condițiile legii este o soluție care decurge în mod firesc din natura procesului judiciar menit să pună capăt conflictului juridic dedus judecății și să restabilească ordinea de drept, fără întârzieri datorate dezinteresului sau relei-credințe a părților în litigiu. Pentru cauzele în care neprezentarea părții legal citate s-a datorat unor motive temeinice, independente de voința sa, legea prevede remedii de natură să satisfacă în totalitate dreptul la apărare al acestuia *(Decizia nr. 453 din 28 octombrie 2004, M. Of. nr. 46 din 13 ianuarie 2005)*.

13. În situația în care martorul nu se mai poate prezenta pentru a fi audiat în instanță, punerea în discuție și valorificarea declarației date de acesta în cursul urmăririi penale, cu respectarea dispozițiilor legale, nu poate afecta dreptul la apărare al inculpatului, deoarece acesta a avut posibilitatea să cunoască declarația în cursul urmăririi penale fie prin apărătorul său, care are dreptul să asiste la audierea martorului, fie cu prilejul prezentării materialului de urmărire penală, având posibilitatea de a cere confruntarea

cu acesta, iar dacă se consideră prejudiciat poate folosi împotriva hotărârii judecătorești căile de atac prevăzute de lege. Legea prevede, așadar, toate garanțiile procesuale pentru realizarea accesului liber la justiție, a dreptului la un proces echitabil și a dreptului la apărare al inculpatului *(Decizia nr. 224 din 21 aprilie 2005, M. Of. nr. 497 din 13 iunie 2005)*.

14. Declinarea de competență nu are caracterul unei judecăți – pentru că în cadrul acestei proceduri nu se soluționează fondul cauzei –, ci al unui incident în administrarea justiției, inerent bunei funcționări a sistemului judiciar. Ținând seama de natura instituției, ca și de imperativul celerității procesului penal, nu se poate reține că textul de lege prin care se dispune că hotărârea de declinare a competenței nu este supusă apelului și nici recursului este de natură să încalce sau să restrângă dreptul la apărare al părților. Atât inculpatul, cât și celelalte părți își pot exercita dreptul la apărare și celelalte drepturi procesuale în fața instanței competente, precum și dreptul de a ataca prin mijloacele prevăzute de lege hotărârea prin care această instanță va soluționa cauza *(Decizia nr. 429 din 21 octombrie 2004, M. Of. nr. 1220 din 20 decembrie 2004)*.

15. Strămutarea nu este o procedură de soluționare în fond a procesului, ci constituie o procedură specială, de stabilire a competenței teritoriale a instanței de judecată, menită tocmai să asigure condițiile unui proces echitabil, în care părțile să dispună de aceleași mijloace de apărare și să aibă posibilitatea să își exercite dreptul la apărare în mod efectiv și eficient. În cadrul acestei proceduri, exigențele art. 24 alin. (1) din Constituție sunt îndeplinite, întrucât părțile au posibilitatea să comunice Înaltei Curți de Casație și Justiție, în mod nemijlocit, informații și dovezi cu privire la împrejurările procesului și să își prezinte poziția față de admisibilitatea și temeinicia cererii de strămutare *(Decizia nr. 528 din 11 octombrie 2005, M. Of. nr. 1037 din 22 noiembrie 2005)*.

16. Dispozițiile legale privitoare la procedura de informare a Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea soluționării cererii de strămutare a judecării cauzei penale nu numai că nu aduc atingere dreptului la apărare sau dreptului inculpatului la un proces echitabil, dar sunt destinate să asigure condițiile pentru exercitarea deplină a acestor drepturi, permițând instanței lămurirea asupra motivelor și temeiniciei cererii de strămutare. Informațiile obținute în cadrul acestei proceduri nu privesc soluționarea în fond a procesului penal, astfel încât faptul că nu sunt accesibile părților nu este de natură să aducă atingere drepturilor menționate *(Decizia nr. 35 din 29 ianuarie 2004, M. Of. nr. 132 din 13 februarie 2004)*.

17. Anularea sau, după caz, respingerea recursului pentru neîndeplinirea cerințelor de formă sau pentru motivarea greșită ori insuficientă a recursului, fără citarea părților și, deci, fără să se lase recurentului posibilitatea de a oferi judecătorilor în mod nemijlocit ori prin intermediul unui avocat explicațiile necesare cu privire la aceste condiții de admisibilitate, constituie o evidentă încălcare a principiului liberului acces la justiție și a dreptului la apărare, prevăzute de art. 21 și, respectiv, art. 24 alin. (1) și (2) din Constituția României *(Decizia nr. 194 din 27 aprilie 2004, M. Of. nr. 523 din 10 iunie 2004)*.

18. În timpul examinării cererii pentru emiterea ordonanței cu somația de plată, în termenul prevăzut pentru introducerea cererii în anulare, precum și în tot cursul soluționării cererii în anulare, debitorul are posibilitatea de a-și exercita neîngrădit dreptul la apărare, fiind asigurate pentru toate părțile condiții ca interesele lor legitime să fie realizate în cadrul unui proces echitabil. Posibilitatea exercitării dreptului la apărare de către debitor este asigurată și prin reglementarea posibilității de a formula cerere în anulare împotriva ordonanței prin care judecătorul a admis, integral sau în parte, cererea creditorului *(Decizia nr. 447 din 26 octombrie 2004, M. Of. nr. 12 din 5 ianuarie 2004)*.

19. Procedura citării prin publicitate constituie o normă derogatorie de la dispozițiile în conformitate cu care citarea părților se face la domiciliul sau reședința acestora, adoptată de legiuitor în virtutea prerogativelor sale stabilite prin art. 126 alin. (2) din Constituție, în deplin acord cu toate celelalte prevederi constituționale. Norma derogatorie menționată se justifică prin necesitatea asigurării judecării procesului într-un termen rezonabil și nu este de natură să împiedice liberul acces la justiție sau exercitarea de către părți a dreptului lor la apărare *(Decizia nr. 556 din 16 decembrie 2004, M. Of. nr. 145 din 17 februarie 2005)*.

20. Afișarea, ca modalitate de comunicare a procesului-verbal de constatare și sancționare a contravenției, satisface pe deplin cerințele procedurale care să asigure contravenientului exercitarea atât a dreptului de acces liber la justiție, cât și a dreptului de apărare *(Decizia nr. 1260 din 8 octombrie 2009, M. Of. nr. 763 din 9 noiembrie 2009)*.

21. Autoritățile publice pot fi întotdeauna reprezentate, în procesele în care sunt parte, fie de către un consilier juridic, care are obligația de serviciu de a depune toate diligențele posibile pentru apărarea intereselor instituției, fie de un avocat angajat în baza unui contract de asistență juridică și reprezentare, fie chiar de un salariat al acestora, anume desemnat în baza unei procuri speciale de reprezentare în justiție. Așadar, prin intermediul

unui astfel de reprezentant, autoritatea publică are posibilitatea plenară de a-şi exercita toate prerogativele dreptului la apărare *(Decizia nr. 920 din 23 iunie 2009, M. Of. nr. 575 din 18 august 2009)*.

22. Garantând dreptul la apărare, Constituţia prevede în art. 24 alin. (2) că în timpul procesului părţile au dreptul la asistenţa unui avocat, înţelegând prin aceasta o persoană care are calitatea de avocat dobândită în condiţiile prevăzute prin lege. Aceasta este o puternică garanţie care previne desfăşurarea unor activităţi de asistenţă juridică de către persoane necalificate şi care scapă controlului profesional al barourilor de avocaţi *(Decizia nr. 1354 din 22 octombrie 2009, M. Of. nr. 844 din 7 decembrie 2009)*.

23. Reprezentarea părţilor într-un proces prin mandatar, care poate fi avocat ori altă persoană cu sau fără pregătire juridică, este una dintre modalităţile prin care se asigură accesul liber la justiţie, precum şi exercitarea dreptului la apărare al părţilor, drepturi fundamentale prevăzute de art. 21, respectiv de art. 24 din Constituţie *(Decizia nr. 726 din 24 octombrie 2006, M. Of. nr. 979 din 7 decembrie 2006)*.

24. Dreptul la apărare nu poate fi confundat cu dreptul la asistenţă juridică obligatorie, primul fiind garantat în toate cazurile, iar cel de-al doilea fiind creat de legiuitor, care stabileşte şi cazurile în care se consideră că este necesar. Întrucât Legea fundamentală garantează dreptul la apărare, iar nu şi pe cel la asistenţă juridică obligatorie, stabilirea cazurilor în care aceasta din urmă este obligatorie constituie atributul exclusiv al legiuitorului *(Decizia nr. 494 din 19 aprilie 2011, M. Of. nr. 494 din 11 iulie 2011)*.

25. Dreptul la asistenţă juridică gratuită nu este un drept constituţional fundamental, aceasta fiind o facilitate acordată de către legiuitor anumitor categorii de persoane aflate în situaţii specifice. Reglementarea acordării dreptului respectiv este la latitudinea legiuitorului *(Decizia nr. 191 din 31 martie 2005, M. Of. nr. 526 din 21 iunie 2005)*.

26. Alineatul (2) al art. 24 din Constituţie recunoaşte părţilor dreptul de a fi asistate, iar nu şi pe acela de a fi reprezentate. O atare dihotomie implică în mod necesar realizarea unei distincţii conceptuale clare între „asistare", care presupune prezenţa fizică a părţii în instanţă, asistată de avocat, şi „reprezentare", când partea nu este prezentă fizic, fiind reprezentată, deci substituită juridic de un mandatar care poate fi avocat sau o terţă persoană împuternicită de parte *(Decizia nr. 421 din 14 octombrie 2004, M. Of. nr. 1203 din 15 decembrie 2004)*.

27. Reglementarea potrivit căreia organul de urmărire penală sau instanţa de judecată apreciază cu privire la asistenţa juridică a învinuitului sau

inculpatului, în ipoteza în care acesta „nu și-ar putea face singur apărarea", nu contravine prevederilor art. 24 din Constituție și art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ci constituie, de fapt, o măsură de protecție a învinuitului sau inculpatului *(Decizia nr. 1263 din 12 octombrie 2010, M. Of. nr. 781 din 23 noiembrie 2010)*.

28. Asistența judiciară poate avea ca obiect, pe de o parte, acordarea de scutiri, reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru, a timbrului judiciar sau a cauțiunilor, precum și apărarea și asistența gratuită printr-un avocat delegat de baroul avocaților, pe de altă parte. În primul caz, cererea de asistență judiciară se face în scris și se depune la instanța de judecată, iar în al doilea caz, la baroul avocaților, potrivit legii. Faptul că cererea de acordare a apărării și asistenței gratuite se adresează baroului avocaților nu trebuie interpretat în sensul că acesta este organul competent să soluționeze cererea, în final instanța de judecată fiind aceea care se pronunță prin încheiere asupra cererii de acordare a asistenței judiciare gratuite, încuviințând-o sau nu, iar în cazul în care o va încuviința, o va trimite baroului *(Decizia nr. 399 din 9 mai 2006, M. Of. nr. 485 din 5 iunie 2006)*.

29. Împrejurarea că persoana condamnată este privată de libertate ca urmare a unei condamnări definitive nu este de natură a atrage aplicabilitatea dispozițiilor legale referitoare la asistența juridică obligatorie în procesele ce vizează aspecte referitoare la executarea pedepsei *(Decizia nr. 607 din 6 mai 2010, M. Of. nr. 347 din 26 mai 2010)*.

30. Dreptul de a fi asistat de un avocat ales, ceea ce constituie regula în materie, presupune în mod necesar angajarea acestuia pe calea unei convenții, cu plata unui onorariu stabilit de comun acord. Acceptând un asemenea raționament, nimic nu interzice, în absența unei prevederi constituționale exprese, consacrarea prin lege a prerogativei instanței de a cenzura, cu prilejul stabilirii cheltuielilor de judecată, cuantumul onorariului avocațial convenit, prin prisma proporționalității sale cu amplitudinea și complexitatea activității depuse. O asemenea prerogativă este cu atât mai necesară, cu cât respectivul onorariu, convertit în cheltuieli de judecată, urmează a fi suportat de partea potrivnică, dacă a căzut în pretenții, ceea ce presupune în mod necesar ca acesta să îi fie opozabil. Or, opozabilitatea sa față de partea potrivnică, ce este terț în raport cu convenția de prestare a serviciilor avocațiale, este consecința însușirii sale de instanță prin hotărârea judecătorească, prin al cărei efect creanța dobândește caracter cert, lichid și exigibil. În sensul celor arătate este și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care, învestită fiind cu soluționarea pretențiilor la

rambursarea cheltuielilor de judecată, în care sunt cuprinse și onorariile avocațiale, a statuat că acestea urmează a fi recuperate numai în măsura în care constituie cheltuieli necesare care au fost în mod real făcute în limita unui cuantum rezonabil *(Decizia nr. 401 din 14 iulie 2005, M. Of. nr. 848 din 20 septembrie 2005)*.

31. Asistența judiciară – care cuprinde apărarea și asistarea gratuită printr-un avocat delegat de colegiul avocaților – se asigură în cazul persoanelor care se găsesc în imposibilitate vădită de a face față cheltuielilor unei judecăți, fără a primejdui propria întreținere sau a familiilor lor. Lipsa unei căi de atac împotriva încheierii prin care s-a încuviințat cererea de asistență sau prin care s-a revenit asupra asistenței încuviințate nu constituie o încălcare a dreptului la apărare, a accesului la justiție ori a altor drepturi constituționale, deoarece prin acea încheiere nu se soluționează însuși fondul procesului *(Decizia nr. 395 din 5 octombrie 2004, M. Of. 1199 din 15 decembrie 2004)*.

Articolul 25. Libera circulație

(1) Dreptul la liberă circulație, în țară și în străinătate, este garantat. Legea stabilește condițiile exercitării acestui drept.

(2) Fiecărui cetățean îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a emigra, precum și de a reveni în țară.

Notă. A se vedea și:

- Legea nr. 248/2005 privind regimul liberei circulații a cetățenilor români în străinătate (M. Of. nr. 682 din 29 iulie 2005);
- O.U.G. nr. 102/2005 privind libera circulație pe teritoriul României a cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene, Spațiului Economic European și a cetățenilor Confederației Elveției, republicată (M. Of. nr. 774 din 2 noiembrie 2011);
- Protocolul nr. 4 adițional la Convenția europeană a drepturilor omului, art. 2;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 45.

1. „Libera circulație", potrivit dispozițiilor constituționale ale art. 25 alin. (1), se desfășoară potrivit unor reguli stabilite prin lege, reguli care au ca finalitate ocrotirea unor valori economice și sociale, a drepturilor și libertăților cetățenilor *(Decizia nr. 1172 din 30 septembrie 2010, M. Of. nr. 731 din 3 noiembrie 2010)*.

2. Potrivit art. 25 alin. (1) din Constituție, legiuitorul are libertatea de a stabili condițiile exercitării dreptului la libera circulație și de a institui o normă care prevede posibilitatea unor restrângeri, în limitele prevăzute de

art. 53 alin. (1) din Legea fundamentală, nefiind încălcate în acest mod nici prevederile art. 2 din Protocolul nr. 4 adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale *(Decizia nr. 544 din 7 decembrie 2004, M. Of. nr. 152 din 21 februarie 2005)*.

3. Dreptul la liberă circulație vizează libertatea de mișcare a cetățeanului, art. 25 din Constituție reglementând ambele aspecte care formează acest drept fundamental, și anume libera circulație pe teritoriul României și libera circulație în afara teritoriului țării. Libera circulație însă nu poate fi absolută, ea trebuie să se desfășoare cu îndeplinirea și respectarea unor condiții prevăzute de lege, cum sunt și cele privind trecerea frontierei de stat a României și sancționarea unor fapte săvârșite în afara teritoriului țării de cetățeni români sau de persoane fără cetățenie domiciliate în România *(Decizia nr. 220 din 21 aprilie 2005, M. Of. nr. 496 din 13 iunie 2005)*.

4. Dreptul la liberă circulație, astfel cum este reglementat de Constituția României, nu include și dreptul de a conduce autovehicule, respectiv de a deține un permis de conducere auto în acest scop, prevederile constituționale nefăcând referire și la mijloacele de transport prin care se realizează libera circulație. Ca urmare, fiecare cetățean poate folosi mijloacele de transport pe care le consideră potrivite (rutiere, feroviare, aeriene, fluviale, navale, mijloace de transport în comun sau personale), cu respectarea regulilor impuse prin actele normative care reglementează utilizarea acestora. Stabilirea unor astfel de reguli în ceea ce privește circulația pe drumurile publice, inclusiv în ceea ce privește reținerea permisului de conducere, respectiv suspendarea exercitării dreptului de a conduce autovehicule, nu este de natură să încalce dreptul fundamental reglementat de art. 25 din Constituție. De altfel, și „libera circulație", prevăzută de textul constituțional arătat, se desfășoară potrivit unor reguli stabilite prin lege, reguli care au ca finalitate ocrotirea unor valori economice și sociale, a drepturilor și libertăților cetățenilor, precum și a unei normale desfășurări a relațiilor interstatale *(Decizia nr. 44 din 27 ianuarie 2005, M. Of. nr. 163 din 23 februarie 2005)*.

5. Dreptul la liberă circulație vizează libertatea de mișcare a cetățeanului, art. 25 din Constituție reglementând cele două aspecte care formează acest drept fundamental, și anume libera circulație pe teritoriul României și libera circulație în afara teritoriului țării. Dispozițiile constituționale menționate nu fac însă referire nici la mijloacele de transport prin care se realizează libera circulație, nici la posibilitatea neîngrădită a oricărei persoane de a „transporta pe oricine dorește". Dimpotrivă, fiecare cetățean poate folosi mijloacele de transport pe care le consideră potrivite (rutiere, feroviare,

aeriene, fluviale, navale, mijloace de transport în comun sau personale), dar cu respectarea regulilor impuse prin actele normative care reglementează utilizarea acestora, menite să ocrotească anumite valori economice şi sociale, precum şi drepturi şi libertăţi ale cetăţenilor *(Decizia nr. 265 din 22 februarie 2011, M. Of. nr. 305 din 4 mai 2011)*.

6. Măsura restrângerii exercitării dreptului la liberă circulaţie în străinătate a persoanelor care au fost returnate dintr-un stat în baza unui acord de readmisie încheiat între România şi acel stat nu încalcă prevederile art. 25 din Constituţie sau alte instrumente juridice internaţionale referitoare la dreptul la liberă circulaţie *(Decizia nr. 268 din 16 martie 2010, M. Of. nr. 193 din 26 martie 2010)*.

7. Refuzul autorităţilor competente de a elibera paşaportul sau suspendarea dreptului de folosire a acestuia pe o anumită perioadă are caracterul unei măsuri speciale, instituită printr-un act normativ cu caracter special, ce vizează reglementarea şi sancţionarea comportamentului infracţional al cetăţenilor români în străinătate, ce are un impact negativ asupra imaginii României în lume şi îngreunează desfăşurarea în termeni amiabili a unor relaţii externe mutuale, fiind, aşadar, pe deplin justificată sub aspectul îndeplinirii condiţiilor art. 53 din Constituţia României şi ale art. 2 parag. 3 şi 4 din Protocolul nr. 4 la Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale *(Decizia nr. 841 din 8 iulie 2008, M. Of. nr. 593 din 7 august 2008)*.

Articolul 26. Viaţa intimă, familială şi privată

(1) Autorităţile publice respectă şi ocrotesc viaţa intimă, familială şi privată.

(2) Persoana fizică are dreptul să dispună de ea însăşi, dacă nu încalcă drepturile şi libertăţile altora, ordinea publică sau bunele moravuri.

Notă. A se vedea şi:

- Legea nr. 677/2001 pentru protecţia persoanelor cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal şi libera circulaţie a acestor date (M. Of. nr. 790 din 12 decembrie 2001);
- Legea nr. 506/2004 privind prelucrarea datelor cu caracter personal şi protecţia vieţii private în sectorul comunicaţiilor electronice (M. Of. nr. 1101 din 25 noiembrie 2004);
- Convenţia europeană a drepturilor omului, art. 8;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 7-8.

1. Constituția nu definește noțiunea de viață intimă, familială și privată, însă în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (cauza *Niemietz c. Germaniei*, 1992) s-a decis că protecția vieții private nu acoperă doar sfera intimă a relațiilor personale, ci și „dreptul individului de a lega și dezvolta relații cu semenii săi", deoarece „ar fi prea restrictivă limitarea noțiunii de viață privată la un cerc interior în care individul își trăiește viața personală așa cum crede de cuviință". Prin urmare, în sensul jurisprudenței Curții Europene, elementul definitoriu al dreptului la viață intimă, familială și privată se referă la sfera relațiilor interumane *(Decizia nr. 239 din 10 mai 2005, M. Of. nr. 540 din 24 iunie 2005)*.

2. Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, în cadrul noțiunii de „viață familială", în sensul art. 8 din Convenție, au fost incluse și raporturile dintre rude apropiate „care pot avea un rol considerabil în materie (...), ceea ce implică pentru stat obligația de a acționa în așa fel încât să asigure rezolvarea normală a acestor raporturi" (cauza *Marckx c. Belgiei*, 1979) *(Decizia nr. 14 din 12 ianuarie 2010, M. Of. nr. 79 din 5 februarie 2010)*.

3. Informațiile privind sănătatea persoanei intră în noțiunea de viață privată, fiind, prin urmare, un mod de a realiza protecția drepturilor prevăzute de art. 26 din Constituție, consacrate în egală măsură și în art. 8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. În legătură cu aceste aspecte, a fost amintită Hotărârea din 25 februarie 1997, pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în speța *Z. c. Finlandei*, în care s-a arătat că „protecția datelor personale, nu în ultimul rând a datelor cu caracter medical, este de o importanță fundamentală pentru ca o persoană să se poată bucura de dreptul său la respectarea vieții private și a vieții de familie așa cum este acesta garantat de art. 8 din Convenție. (...) În lipsa unei asemenea protecții, persoanele care necesită îngrijire medicală nu ar mai fi dispuse să furnizeze informații cu caracter personal și intim, necesare prescrierii tratamentului apropiat pentru boala de care suferă sau să consulte un medic, ceea ce ar fi de natură să le pună viața în pericol, iar, în caz de boli transmisibile, un asemenea pericol poate exista pentru colectivitate. (...) De aceea, legislația internă a statelor trebuie să cuprindă garanții adecvate pentru a împiedica orice comunicare sau divulgare de date cu caracter personal privitoare la sănătatea persoanei, în conformitate cu dispozițiile art. 8 parag. 1 din Convenție". Extinderea obligației de a păstra confidențialitatea datelor privind starea de sănătate a persoanei chiar și în cazul persoanelor decedate apare ca un reflex firesc al drepturilor fundamentale mai sus menționate, dacă se are în vedere faptul că, deși capacitatea de folosință a persoanei încetează la moartea acesteia, în

virtutea respectului datorat persoanei umane, memoria persoanei decedate şi opţiunile făcute în timpul vieţii trebuie ocrotite şi ulterior decesului. Dreptul de opţiune al pacientului privind păstrarea confidenţialităţii cu privire la starea de sănătate nu este transmisibil *mortis causa*, păstrându-se astfel opţiunea exprimată până la momentul morţii titularului dreptului *(Decizia nr. 1429 din 2 noiembrie 2010, M. Of. nr. 16 din 7 ianuarie 2011)*.

4. Viaţa intimă, familială şi privată este protejată de lege în condiţiile în care se manifestă în cadrul ordinii juridice, iar nu în afara sa. Dreptul de a dispune de propria persoană, nefiind un drept absolut, poate fi exercitat numai cu respectarea drepturilor altor persoane, a ordinii publice şi a bunelor moravuri. În acest sens, Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale stabileşte prin art. 8 parag. 2 că dreptul la respectarea vieţii private poate face obiectul unor restricţii, dacă sunt prevăzute de lege şi dacă constituie măsuri necesare într-o societate democratică pentru securitatea naţională, siguranţa publică, bunăstarea economică a ţării, apărarea ordinii şi prevenirea faptelor penale, protejarea sănătăţii sau a moralei ori protejarea drepturilor şi libertăţilor altora *(Decizia nr. 1282 din 12 octombrie 2010, M. Of. nr. 738 din 4 noiembrie 2010)*.

5. Drepturile consacrate de art. 8 din Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale nu sunt drepturi absolute, ele putând fi supuse anumitor limitări ori restricţii din partea autorităţilor. Între componentele dreptului proteguit de art. 8 din Convenţie se regăseşte respectarea dreptului la viaţă privată, care însă poate fi supus anumitor ingerinţe, cu condiţia ca acestea să fie prevăzute de lege, să urmărească un scop legitim, să apară ca necesare într-o societate democratică, să privească un drept apărat de Convenţie şi să fie proporţionale cu scopul urmărit. Aşa fiind, este de necontestat faptul că toţi participanţii la înfăptuirea actului de justiţie au obligaţia de a se supune principiului aflării adevărului. Ca o necesitate firească ce se impune ca urmare a desfăşurării instrucţiei penale, genotiparea probelor biologice recoltate din câmpul infracţiunii, alături de probele de referinţă recoltate de la persoanele ce fac parte din cercul de suspecţi, este o măsură necesară într-o societate democratică *(Decizia nr. 485 din 2 aprilie 2009, M. Of. nr. 289 din 4 mai 2009)*.

6. Prin „persoană fizică îndreptăţită să dispună de ea însăşi şi fără a încălca drepturile şi libertăţile altora" legiuitorul constituant a avut în vedere persoana fizică cu capacitate deplină de exerciţiu şi experienţă de viaţă, care are posibilitatea de a-şi valorifica acest drept în deplină cunoştinţă de cauză, ceea ce nu se regăseşte în persoana unui minor, lipsit de capacitate

de exercițiu *(Decizia nr. 1287 din 8 octombrie 2009, M. Of. nr. 767 din 10 noiembrie 2009)*.

7. Chiar dacă art. 26 din Legea fundamentală permite oricărei persoane de a dispune de ea însăși, acest lucru nu se poate face decât în acord cu bunele moravuri. Or, cum prostituția a fost calificată ca faptă antisocială sancționată de legea penală, este evident că și orice faptă ce vizează îndemnul ori înlesnirea practicării prostituției sau tragerea de foloase de pe urma practicării prostituției este contrară bunelor moravuri. Incriminarea și sancționarea faptelor de prostituție și de proxenetism reprezintă îndeplinirea obligației asumate de statul român prin aderarea la Convenția pentru reprimarea traficului cu ființe umane și a exploatării prostituării acestora *(Decizia nr. 563 din 3 mai 2011, M. Of. nr. 422 din 16 iunie 2011)*.

8. În accepțiunea art. 26 alin. (2) din Constituție nu poate fi inclusă posibilitatea obținerii de foloase de ordin material prin expunerea sexuală a propriului corp în așa fel încât să aducă atingere dreptului și libertăților altora, ordinii publice sau bunelor moravuri. Prin urmare, exploatarea sexuală a unei persoane, chiar cu acordul acesteia, reprezintă un grav atentat la ordinea publică și nu în ultimul rând la libertatea de voință și acțiune a oricărei persoane în acord cu exigențele morale *(Decizia nr. 1546 din 25 noiembrie 2010, M. Of. nr. 60 din 25 ianuarie 2011)*.

9. Potrivit art. 26 alin. (1) din Constituție, autoritățile publice trebuie să respecte și să ocrotească viața intimă, familială și privată. Totodată, libera dezvoltare a personalității umane și demnitatea omului, valori consacrate în art. 1 alin. (3) din Constituție, nu pot fi concepute fără respectarea și ocrotirea vieții private. Dreptul la respectul și ocrotirea vieții intime, familiale și private face parte din categoria drepturilor și libertăților fundamentale, fiind expres prevăzut și în art. 8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, prevedere ce impune, în principal, obligația negativă din partea autorităților statului de a nu face nimic de natură a stânjeni exercițiul dreptului la viața privată. Obligația prevăzută de lege de a se publica declarațiile de avere și de interese pe paginile de internet ale entităților unde persoanele care, în conformitate cu prevederile legale, au obligația de a le depune, precum și transmiterea acestora către Agenția Națională de Integritate în vederea publicării pe pagina de internet a acesteia nesocotesc dreptul la respectul și ocrotirea vieții private, consacrat prin art. 26 din Legea fundamentală, precum și prin art. 8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, prin expunerea nejustificată în mod obiectiv și rațional, pe pagina de internet, a datelor referitoare la averea și interesele persoanelor ce au, potrivit legii,

obligaţia de a depune declaraţii de avere şi de interese *(Decizia nr. 415 din 14 aprilie 2010, M. Of. nr. 294 din 5 mai 2010)*.

10. Publicitatea şedinţelor de judecată este considerată o garanţie a corectitudinii şi imparţialităţii judecătorilor, a independenţei acestora, contribuind, totodată, la promovarea încrederii cetăţenilor în administrarea justiţiei. Legiuitorul român a instituit ca regulă publicitatea şedinţei în care se judecă cererea de divorţ în considerarea faptului că transparenţa actului de justiţie este necesară în aceste procese, deoarece problemele care se pot pune, cum ar fi încredinţarea copiilor minori, depăşesc cadrul vieţii intime a soţilor, prezentând interes public. Pe de altă parte, protecţia vieţii private a părţilor în procesul de divorţ este asigurată prin reglementarea excepţiei de la regula publicităţii, în sensul că instanţa va putea să dispună judecarea în camera de consiliu, dacă va aprecia că prin aceasta s-ar asigura o mai bună judecare sau administrare a probelor. De asemenea, legiuitorul a acordat instanţei posibilitatea de a dispune ca dezbaterile să se facă în şedinţă secretă, dacă dezbaterea publică ar putea vătăma ordinea sau moralitatea publică ori părţile *(Decizia nr. 308 din 8 iulie 2004, M. Of. nr. 887 din 29 septembrie 2004)*.

11. Legea prevede cauzele de încetare a căsătoriei, una dintre acestea fiind desfacerea prin divorţ, condiţiile în care instanţele judecătoreşti îl pot pronunţa, şi anume când există motive temeinice şi numai dacă raporturile dintre soţi sunt grav vătămate, astfel încât continuarea căsătoriei nu mai este posibilă, condiţii ce trebuie îndeplinite cumulativ. În acest fel, instanţele de judecată dispun de instrumente legale pentru a nu permite desfacerea cu uşurinţă a căsătoriei, acţionând astfel în sensul garanţiei instituite prin art. 26 alin. (1) din Constituţie *(Decizia nr. 509 din 19 aprilie 2011, M. Of. nr. 475 din 6 iunie 2011)*.

12. În materia executării hotărârilor judecătoreşti de încredinţare a copiilor după divorţ, ceea ce primează sunt interesele superioare ale copilului. Astfel, art. 8 din Convenţie apără individul împotriva ingerinţelor arbitrare din partea autorităţilor publice şi impune unele obligaţii pozitive ale statului, inerente respectării efective a vieţii de familie. În acest sens, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a afirmat în mod constant că art. 8 implică dreptul părintelui de a beneficia de măsuri adecvate din partea statului pentru a fi alături de copilul său, precum şi obligaţia corelativă a autorităţilor naţionale de a dispune aceste măsuri (de exemplu, prin Hotărârea din 22 iunie 1989, pronunţată în cauza *Eriksson c. Suediei*). Însă obligaţia autorităţilor naţionale de a lua măsuri în acest scop nu este absolută, natura şi anvergura

B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

acestor măsuri depinzând de circumstanțele fiecărei cauze, trebuind să se țină seama de interesele, de drepturile și libertățile acelor persoane și, în special, de interesele superioare ale copilului și de drepturile sale, stipulate în art. 8 din Convenție. Astfel, în Hotărârea din 25 ianuarie 2000, pronunțată în cauza *Ignaccolo-Zenide c. României*, instanța de contencios al drepturilor omului a statuat că, în ipoteza în care contactele cu părinții ar risca să amenințe aceste interese superioare ale copilului, autoritățile naționale au îndatorirea de a veghea la asigurarea unui „just echilibru" între toate interesele prezente. Mai mult, prin Hotărârea din 8 iulie 2003, pronunțată în cauza *Sahin c. Germaniei*, aceeași instanță a reținut că jurisdicțiile naționale pot chiar să refuze acordarea dreptului la vizitarea copilului atunci când intervin motive pertinente, cum ar fi gravele tensiuni dintre părinți, situație ce ar avea repercusiuni negative asupra copilului, existând riscul ca vizitele să afecteze dezvoltarea sa normală în familia în care se află *(Decizia nr. 394 din 24 martie 2011, M. Of. nr. 358 din 23 mai 2011)*.

13. Recunoașterea posibilității persoanelor fizice de a face dovada domiciliului cu o gamă variată de documente, în măsura în care legea le recunoaște acestora forța probantă, reprezintă o garanție a respectării demnității acestora și dreptului la viață intimă și privată *(Decizia nr. 1127 din 23 septembrie 2010, M. Of. nr. 772 din 18 noiembrie 2010)*.

14. Mențiunile ce se înscriu în actele de stare civilă în temeiul unei hotărâri judecătorești țin exclusiv de natura juridică a acestor acte, precum și de statutul juridic al persoanei, având ca scop o corectă evidență a populației. Având în vedere acest regim al actelor de stare civilă, încuviințarea schimbării sexului prin hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă este necesară pentru înscrierea mențiunilor referitoare la modificarea intervenită în starea civilă a persoanei, astfel că nu poate fi vorba de intervenția instanțelor judecătorești în viața intimă a unei persoane, aceasta rămânând să decidă asupra hotărârii luate. Așadar, schimbarea sexului constituie o opțiune a persoanei în cauză, cu efecte însă asupra statutului său social care ține de ordinea publică *(Decizia nr. 530 din 13 mai 2008, M. Of. nr. 526 din 11 iulie 2008)*.

Articolul 27. Inviolabilitatea domiciliului

(1) Domiciliul și reședința sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul ori în reședința unei persoane fără învoirea acesteia.

(2) De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege pentru următoarele situații:

a) executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătoreşti;
b) înlăturarea unei primejdii privind viaţa, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;
c) apărarea securităţii naţionale sau a ordinii publice;
d) prevenirea răspândirii unei epidemii.
(3) Percheziţia se dispune de judecător şi se efectuează în condiţiile şi în formele prevăzute de lege.
(4) Percheziţiile în timpul nopţii sunt interzise, în afară de cazul infracţiunilor flagrante.

Notă. A se vedea şi:
- Codul penal, art. 192;
- Codul de procedură penală, art. 100-106;
- Convenţia europeană a drepturilor omului, art. 8;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 7.

1. Inviolabilitatea domiciliului nu este un drept absolut, ci susceptibil de anumite restrângeri, justificate la rândul lor de necesitatea instrucţiei penale *(Decizia nr. 1454 din 4 noiembrie 2010, M. Of. nr. 71 din 27 ianuarie 2011)*.

2. Prevederile art. 27 din Constituţie, după ce statuează cu privire la regula inviolabilităţii domiciliului, instituie o excepţie potrivit căreia, prin lege, se poate deroga de la acest principiu în cazul apărării ordinii publice. În privinţa percheziţiei, legiuitorul a prevăzut suficiente garanţii care să înlăture arbitrariul în dispunerea măsurii, care are drept scop, în acord cu dispoziţiile art. 53 din Constituţie, nu numai apărarea ordinii publice, ci şi pe cea referitoare la desfăşurarea instrucţiei penale *(Decizia nr. 76 din 27 ianuarie 2011, M. Of. nr. 133 din 22 februarie 2011)*.

3. Legiuitorul a instituit numeroase garanţii de natură a oferi protecţie împotriva amestecului arbitrar în exercitarea dreptului la viaţă privată, astfel încât percheziţia poate fi autorizată numai de judecător, prin încheiere care trebuie să cuprindă anumite elemente, şi se realizează pe baza unei proceduri prestabilite, în prezenţa unor martori asistenţi şi a persoanei de la care se ridică obiecte sau înscrisuri sau la care se efectuează percheziţia, iar în lipsa acestuia, în prezenţa unui reprezentant, membru al familiei sau vecin *(Decizia nr. 1454 din 4 noiembrie 2010, M. Of. nr. 71 din 27 ianuarie 2011)*.

4. În cazul sediilor industriale sau comerciale care nu sunt în acelaşi timp şi locuri de domiciliu, personalizarea locului nu este atât de pronunţată, astfel că inviolabilitatea sediului nu este supusă aceloraşi reguli ca domiciliul propriu-zis, cel în care se desfăşoară viaţa privată a persoanei, astfel că

autoritățile pot exercita în alte condiții, mult mai permisive, controlul asupra activităților profesionale care se desfășoară în aceste sedii *(Decizia nr. 296 din 9 iunie 2005, M. Of. nr. 724 din 10 august 2005)*.

Articolul 28. Secretul corespondenței

Secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare este inviolabil.

Notă. A se vedea și:

- ▶ Legea nr. 677/2001 pentru protecția persoanelor cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date (M. Of. nr. 790 din 12 decembrie 2001);
- ▶ Legea nr. 506/2004 privind prelucrarea datelor cu caracter personal și protecția vieții private în sectorul comunicațiilor electronice (M. Of. nr. 1101 din 25 noiembrie 2004);
- ▶ Codul penal, art. 195;
- ▶ Codul de procedură penală, art. 96-98;
- ▶ Convenția europeană a drepturilor omului, art. 8;
- ▶ Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 7-8.

1. Secretul corespondenței nu este un drept absolut, ci susceptibil de anumite restrângeri, justificate la rândul lor de necesitatea instrucției penale *(Decizia nr. 532 din 19 aprilie 2011, M. Of. nr. 393 din 3 iunie 2011)*.

2. Posibilitatea deschiderii corespondenței, fără a fi citită, în prezența persoanei condamnate, numai în scopul prevenirii introducerii în penitenciar, prin intermediul corespondenței, a drogurilor, substanțelor toxice, explozibililor sau a altor asemenea obiecte a căror deținere este interzisă, fără a avea semnificația unei încălcări a secretului corespondenței, corespunde cerințelor constituționale prevăzute la alin. (1) al art. 53, potrivit cărora exercitarea dreptului poate fi restrânsă dacă se impune pentru apărarea ordinii și a sănătății publice, cu respectarea alin. (2) al aceluiași articol, întrucât măsura nu aduce atingere însuși dreptului (corespondența poate fi deschisă fără a fi citită, numai în prezența condamnatului), fiind în acord și cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care a stabilit, de principiu, că „un anumit control al corespondenței deținuților se recomandă și nu se opune Convenției" (cauza *Silver și alții c. Regatului Unit*, 1983) *(Decizia nr. 486 din 11 noiembrie 2004, M. Of. nr. 91 din 27 ianuarie 2005)*.

Articolul 29. Libertatea conştiinţei

(1) Libertatea gândirii şi a opiniilor, precum şi libertatea credinţelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credinţă religioasă, contrare convingerilor sale.

(2) Libertatea conştiinţei este garantată; ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranţă şi de respect reciproc.

(3) Cultele religioase sunt libere şi se organizează potrivit statutelor proprii, în condiţiile legii.

(4) În relaţiile dintre culte sunt interzise orice forme, mijloace, acte sau acţiuni de învrăjbire religioasă.

(5) Cultele religioase sunt autonome faţă de stat şi se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenţei religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în azile şi în orfelinate.

(6) Părinţii sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educaţia copiilor minori a căror răspundere le revine.

Notă. A se vedea şi:

- Legea nr. 489/2006 privind libertatea religioasă şi regimul general al cultelor (M. Of. nr. 11 din 8 ianuarie 2007);
- Codul penal, art. 318;
- Convenţia europeană a drepturilor omului, art. 9;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 10.

1. Libertatea conştiinţei implică, inevitabil, şi libertatea de exprimare, care face posibilă exteriorizarea, prin orice mijloace, a gândurilor, a opiniilor, a credinţelor religioase sau a creaţiilor spirituale de orice fel. În strânsă legătură cu cele două libertăţi se află libertatea de asociere, care reprezintă forma de manifestare colectivă a acestora *(Decizia nr. 485 din 6 mai 2008, M. Of. nr. 431 din 9 iulie 2008)*.

2. Libertatea conştiinţei şi libertatea de gândire nu pot include în sfera lor de protecţie dreptul de a nesocoti drepturile legitime ale celorlalte subiecte de drept, în scopul sustragerii de la plata unor taxe instituite de lege. Textul constituţional de referinţă îşi găseşte aplicare într-un alt domeniu decât cel patrimonial *(Decizia nr. 15 din 22 ianuarie 2004, M. Of. nr. 118 din 10 februarie 2004)*.

3. Libertatea, ca principiu fundamental al statului de drept, este temelia tuturor principiilor morale şi presupune elaborarea unor asemenea norme de drept care să garanteze tuturor persoanelor să se manifeste potrivit

propriilor opțiuni în relațiile cu ceilalți membri ai colectivității. Tocmai de aceea, exercitarea unei propagande naționalist-șovine reprezintă, în esență, o manifestare abuzivă a drepturilor și libertăților de mai sus. Dimpotrivă, tolerarea unor asemenea fapte ar contraveni dispozițiilor constituționale referitoare la libertatea conștiinței, libertatea de exprimare și tratatelor internaționale privind drepturile omului, precum și prevederilor din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale privind libertatea de gândire, de conștiință și de religie *(Decizia nr. 67 din 3 februarie 2005, M. Of. nr. 146 din 18 februarie 2005)*.

4. Dizolvarea de drept a consiliului local ca o consecință a inactivității sale nu afectează libertatea gândirii ori a opiniilor membrilor acestuia. Reglementarea unei astfel de sancțiuni nu poate fi considerată o presiune asupra conștiinței membrilor consiliului local, care ar risca să altereze libertatea acestora de gândire sau care i-ar putea forța să adopte anumite opinii împotriva propriilor convingeri *(Decizia nr. 267 din 22 februarie 2011, M. Of. nr. 274 din 19 aprilie 2011)*.

5. Scopul dispozițiilor art. 9 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ale art. 18 din Declarația universală a drepturilor omului, al Declarației cu privire la eliminarea tuturor formelor de intoleranță și de discriminare bazate pe religie sau credință, precum și al art. 29 din Constituția României este același: protejarea și garantarea libertății individuale de gândire, de conștiință și de religie. Dacă sub aspectul laturii interioare, intime, aceste drepturi au caracter absolut, este recunoscut caracterul lor relativ din perspectiva componentei externe, de exteriorizare sau manifestare a acestora. Garantarea libertăților amintite presupune din partea statului respectarea unor obligații specifice, fie negative, fie pozitive, acestea din urmă fiind concretizate în măsuri adecvate, astfel încât să fie evitată perturbarea exercițiului libertății individuale de gândire, de conștiință și de religie *(Decizia nr. 845 din 3 iunie 2009, M. Of. nr. 524 din 30 iulie 2009)*.

6. Conceptul de „autonomie a cultelor religioase" s-a născut datorită separației dintre stat și biserică, fiecare dintre aceste instituții având competențe specifice care nu interferează. De exemplu, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin Hotărârea din 3 noiembrie 2009, pronunțată în cauza *Lautsi c. Italiei*, a reafirmat obligația statului de a fi neutru în exercitarea autorității publice, mai ales în ce privește educația, prin neafișarea simbolurilor religioase aparținând unui cult anume în sălile de clasă. În cazul cultelor religioase, termenul autonomie se referă la capacitatea de a legifera și a se conduce potrivit statutelor proprii. În jurisprudența sa, Curtea Europeană

a Drepturilor Omului a statuat că existența autonomă a comunităților religioase este indispensabilă într-o societate democratică și constituie o problemă esențială în protecția libertății religioase garantate de prevederile art. 9 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (Hotărârea din 26 octombrie 2000, pronunțată în cauza *Hasan și Chaush c. Bulgariei*) *(Decizia nr. 448 din 7 aprilie 2011, M. Of. nr. 424 din 17 iunie 2011).*

7. Legiuitorul constituant a înțeles, în aplicarea principiului autonomiei cultelor, să lase la latitudinea acestora stabilirea unor reglementări specifice în ce privește atât organizarea și funcționarea lor, cât și stabilirea unor reguli proprii de judecată în ce privește răspunderea disciplinară internă. Aceasta, și datorită naturii speciale a abaterilor și delictelor disciplinare, a pedepselor și a iertărilor pe care, în speță, nu le pot aplica instanțele de drept comun *(Decizia nr. 448 din 7 aprilie 2011, M. Of. nr. 424 din 17 iunie 2011).*

8. O persoană poate în mod liber să își aleagă, să practice sau să își manifeste religia prin intermediul cultului, învățământului, practicilor și îndeplinirii riturilor. Întrucât fiecare religie presupune o practică și rituri specifice, cunoscute de persoana interesată la intrarea într-un cult acceptat, este firesc ca aceasta să se supună regulilor cultului respectiv. Personalul clerical are o pregătire specifică ce presupune cunoașterea statutelor și normelor canonice ce reglementează atât răspunderea disciplinară, cât și procedura de judecată specifică. Principiile autonomiei și unității cultului nu ar mai fi respectate dacă instanțele de drept comun ar exercita controlul asupra hotărârilor luate de instanțele disciplinare și de judecată bisericească în probleme doctrinare, morale, canonice și disciplinare. În sensul celor menționate s-a pronunțat și Curtea Europeană a Drepturilor Omului prin Hotărârea din 23 septembrie 2008, pronunțată în cauza *Ahtinen c. Finlandei*, observând că, „atunci când acceptă angajarea ecleziastică într-o parohie, preoții sunt conștienți de posibilitatea ca mai târziu să fie transferați într-un alt post. Din acest motiv, reclamantul, prin faptul că a fost de acord să slujească într-o parohie a Bisericii ca preot, și-a asumat și răspunderea de a se supune regulilor respectivului cult care se regăsesc în Statutul Bisericii și în Regulile de procedură bisericească" *(Decizia nr. 448 din 7 aprilie 2011, M. Of. nr. 424 din 17 iunie 2011).*

9. Nu există stare de incompatibilitate între calitatea de cetățean, în virtutea căreia o persoană are dreptul de vot, și cea de practicant al unui cult religios recunoscut de statul român. Nicio prevedere legală conformă cu normele Constituției nu poate reglementa o interdicție în ceea ce privește

exercitarea dreptului de vot. Faptul că, prin modalitatea de organizare și desfășurare a referendumului pentru demiterea Președintelui României, reglementată prin lege cu aplicabilitate generală pentru toți cetățenii țării, adepții unei minorități religioase din România au fost în imposibilitate de a-și exercita efectiv dreptul la vot, alegând, în schimb, ca, în același interval orar destinat scrutinului, să își îndeplinească obligațiile și practicile religioase specifice cultului, nu se poate converti într-un motiv de neconstituționalitate și nici într-o restrângere fie a exercițiului dreptului de vot, fie a libertății religioase. Dreptul de vot exprimă esența relației cetățean-stat, independentă de relația cetățean-biserică, iar, potrivit art. 2 alin. (1) din Constituție, referendumul, alături de alegerile organizate pentru constituirea organelor reprezentative ale poporului român, reprezintă modalitatea constituțională de exercitare a suveranității naționale. Totodată, conform art. 29 alin. (5) din Legea fundamentală, „Cultele religioase sunt autonome față de stat și se bucură de sprijinul acestuia (...)", însă organizarea lor urmează să aibă loc potrivit statutelor proprii, în condițiile legii, fără să perturbe ordinea de drept a statului și să afecteze drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor. Or, importanța unui referendum sau a alegerilor ce au loc, la un moment dat, într-un stat primează net sub aspectul nivelului de interes general față de interesul restrâns, de grup sau individual, pe care îl proclamă o anumită minoritate religioasă, astfel încât adepții unui astfel de cult nu pot pretinde în mod justificat ca organizarea operațiunilor specifice unui scrutin național să aibă loc în funcție de practicile proprii acelui cult. În materie electorală, și nu numai, legiuitorul are în vedere interesul general al societății și nu poate legifera în funcție de opțiunea religioasă a fiecărui cetățean, fără ca astfel să se poată susține încălcarea prevederilor art. 29 din Constituție referitoare la libertatea conștiinței. Totodată, această politică legislativă nu poate avea semnificația unei discriminări pe criterii de apartenență religioasă, ci exprimă mecanismul firesc al unui stat de drept, democratic și social, în care drepturile și libertățile cetățenilor sunt protejate, astfel încât să se realizeze un echilibru rezonabil între interesul general al societății, pe de o parte, și drepturile și libertățile individuale, pe de altă parte *(Decizia nr. 845 din 3 iunie 2009, M. Of. nr. 524 din 30 iulie 2009)*.

10. Stabilirea caracterului inalienabil al bunurilor intrate legal în proprietatea cultelor reprezintă o măsură pentru garantarea stabilității materiale a unităților de cult. Interdicția revendicării bunurilor care fac obiectul aporturilor de orice fel, precum și a altor bunuri intrate în mod legal în patrimoniul unui cult a fost instituită pentru garantarea stabilității materiale a unităților de cult și, deci, a drepturilor constituționale prevăzute în art. 29 din Legea

fundamentală, precum şi a celor ale Declaraţiei Universale a Drepturilor Omului, care definesc fiinţa umană prin prevalenţa vieţii spirituale asupra celei biologice şi materiale *(Decizia nr. 686 din 20 mai 2010, M. Of. nr. 429 din 25 iulie 2010)*.

Articolul 30. Libertatea de exprimare

(1) Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credinţelor şi libertatea creaţiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, sunt inviolabile.

(2) Cenzura de orice fel este interzisă.

(3) Libertatea presei implică şi libertatea de a înfiinţa publicaţii.

(4) Nici o publicaţie nu poate fi suprimată.

(5) Legea poate impune mijloacelor de comunicare în masă obligaţia de a face publică sursa finanţării.

(6) Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viaţa particulară a persoanei şi nici dreptul la propria imagine.

(7) Sunt interzise de lege defăimarea ţării şi a naţiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură naţională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violenţă publică, precum şi manifestările obscene, contrare bunelor moravuri.

(8) Răspunderea civilă pentru informaţia sau pentru creaţia adusă la cunoştinţă publică revine editorului sau realizatorului, autorului, organizatorului manifestării artistice, proprietarului mijlocului de multiplicare, al postului de radio sau de televiziune, în condiţiile legii. Delictele de presă se stabilesc prin lege.

Notă. A se vedea şi:
- Convenţia europeană a drepturilor omului, art. 10;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 11.

1. Prevederile art. 30 din Constituţie consacră libertatea de exprimare, care reprezintă posibilitatea omului de a-şi manifesta prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, gândurile, opiniile, credinţele religioase şi creaţiile de orice fel. Libertatea de exprimare are un conţinut complex, cuprinzând libertatea cuvântului sau libertatea presei. Astfel circumscrise, domeniul de aplicare şi, implicit, aria de protecţie a dreptului la liberă exprimare nu se suprapun cu domeniul

de aplicare al prescripției extinctive, ca expresie a accesului liber la justiție *(Decizia nr. 756 din 1 iunie 2010, M. Of. nr. 468 din 7 iulie 2010)*.

2. Libertatea de exprimare, astfel cum este consfințită de dispozițiile art. 30 din Constituție, impune respectarea cerinței înscrise în alin. (6) al aceluiași articol, și anume de a nu prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și dreptul la propria imagine. Totodată, acest drept permite cetățenilor să participe la viața socială, politică și culturală manifestându-și gândurile, opiniile, credințele etc. Dar această libertate nu poate fi absolută și, ca atare, în scopul apărării unor valori care sunt de esența unei societăți democratice, este supusă unor coordonate juridice expres prevăzute de lege. În plus, posibilitatea limitării libertății de exprimare este prevăzută și în art. 10 parag. 2 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care dispune că „Exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru (...) protecția reputației sau a drepturilor altora (...)" *(Decizia nr. 139 din 10 martie 2005, M. Of. nr. 350 din 25 aprilie 2005)*.

3. Limitele libertății de exprimare, prevăzute în art. 30 alin. (6) din Constituția României, concordă întru totul cu noțiunea de libertate, care nu este și nu poate fi înțeleasă ca un drept absolut. Concepțiile juridico-filosofice promovate de societățile democratice admit că libertatea unei persoane se termină acolo unde începe libertatea altei persoane. În acest sens, art. 57 din Constituție prevede expres obligația cetățenilor români, a cetățenilor străini și a apatrizilor de a-și exercita drepturile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile celorlalți. O limitare identică este, de asemenea, prevăzută în art. 10 parag. 2 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și în art. 19 parag. 3 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice. Din dispozițiile normative citate rezultă că nu există nicio incompatibilitate între principiul libertății de exprimare și incriminarea insultei și calomniei, care să impună dezincriminarea acestor infracțiuni *(Decizia nr. 62 din 18 ianuarie 2007, M. Of. nr. 104 din 12 februarie 2007)*.

4. Morala publică, înțeleasă sub aspectul normelor de comportare socială a individului în manifestările și exprimările sale sub orice formă, cu privire la viața sexuală, își găsește expresie în sentimentul public de pudoare și decență, a cărui nesocotire nu poate fi tolerată de colectivitatea respectivă. Manifestările contrare moralei publice sunt social periculoase,

pentru că neagă una dintre condiţiile de existenţă a societăţii şi pentru că împiedică educaţia tinerelor generaţii în respectul faţă de valorile morale ale societăţii. „Morala publică" şi „bunele moravuri" sunt valori fundamentale, consacrate de Constituţie. Drepturile şi libertăţile fundamentale pe care aceasta le prevede nu pot fi exercitate într-un mod contrar bunelor moravuri sau care ar aduce atingere moralei publice. Astfel, în legătură cu libertatea de exprimare, sunt interzise manifestările obscene, contrare bunelor moravuri [art. 30 alin. (7) din Constituţie]. De asemenea, art. 53 alin. (1) din Legea fundamentală permite chiar restrângerea prin lege a exerciţiului unor drepturi sau al unor libertăţi, dacă aceasta este necesară, între altele, pentru „apărarea moralei publice". Reglementările din dreptul nostru intern, cu privire la recunoaşterea moralei publice ca valoare socială fundamentală, la necesitatea şi la modul de apărare a acesteia prin mijloace de drept penal sunt în concordanţă cu reglementările cuprinse în tratatele şi convenţiile internaţionale privitoare la drepturile omului. Toate aceste documente prevăd că drepturile şi libertăţile omului nu pot fi îngrădite, în exercitarea lor, decât de necesitatea apărării altor valori fundamentale, între care şi morala publică. Noţiunile „morală publică" şi „bune moravuri", precum şi noţiunile „obscen" şi „pornografic" au un conţinut variabil de la o colectivitate la alta, de la o epocă la alta. În toate cazurile însă există o limită a toleranţei manifestărilor a cărei încălcare este inadmisibilă şi la această accepţiune a termenilor se referă legea penală *(Decizia nr. 19 din 20 ianuarie 2005, M. Of. nr. 153 din 21 februarie 2005)*.

Articolul 31. Dreptul la informaţie

(1) Dreptul persoanei de a avea acces la orice informaţie de interes public nu poate fi îngrădit.

(2) Autorităţile publice, potrivit competenţelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetăţenilor asupra treburilor publice şi asupra problemelor de interes personal.

(3) Dreptul la informaţie nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecţie a tinerilor sau securitatea naţională.

(4) Mijloacele de informare în masă, publice şi private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.

(5) Serviciile publice de radio şi de televiziune sunt autonome. Ele trebuie să garanteze grupurilor sociale şi politice importante exercitarea dreptului la antenă. Organizarea acestor servicii şi controlul parlamentar asupra activităţii lor se reglementează prin lege organică.

Notă. A se vedea și:
- Legea nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public (M. Of. nr. 663 din 23 octombrie 2001);
- Legea nr. 182/2002 privind protecția informațiilor clasificate (M. Of. nr. 248 din 12 aprilie 2002);
- Legea nr. 504/2002 a audiovizualului (M. Of. nr. 534 din 22 iulie 2002);
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 11 și art. 42.

1. Prevederile art. 31 din Constituție consacră dreptul persoanei de a avea acces neîngrădit „la orice informație de interes public" și obligația corelativă a autorităților publice, potrivit competențelor ce le revin, de a asigura informarea corectă „a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal". Așadar, dreptul la informație consacrat se referă numai la informațiile de interes public, nu și la informațiile privind datele personale. Stabilirea, în concret, dacă anumite informații intră sau nu în sfera noțiunii de „informație cu privire la datele personale" nu este o problemă de constituționalitate, ci reprezintă un aspect ce ține de competența instanței de judecată *(Decizia nr. 158 din 30 martie 2004, M. Of. nr. 420 din 11 mai 2004)*.

2. Interesul apărării securității naționale justifică restrângerea unor drepturi, prin limitarea impusă de legiuitor. Această restrângere este în consens și cu dispozițiile art. 31 alin. (3) din Constituție *(Decizia nr. 37 din 29 ianuarie 2004, M. Of. nr. 183 din 3 martie 2004)*.

3. Legiuitorul este cel în drept să stabilească atât condițiile, cât și situațiile în care se exceptează de la accesul liber al cetățenilor unele categorii de informații, în temeiul art. 31 alin. (3) din Constituție. A lăsa la îndemâna organelor sau autorităților publice, care dețin informațiile în cauză, să decidă dacă acestea sunt sau nu exceptate de la accesul liber al cetățenilor ar însemna instituirea unui arbitrariu în aprecierea informației ca fiind sau nu de interes public pentru cetățeni. Or, o reglementare unitară și neechivocă a informațiilor exceptate de la acest acces reprezintă o aplicare a prevederilor art. 31 alin. (3) din Legea fundamentală, numai legiuitorul putând califica o informație ca ținând de „securitatea națională", nu și alte organe sau autorități publice *(Decizia nr. 392 din 24 martie 2011, M. Of. nr. 509 din 19 iulie 2011)*.

4. Lucrările Curții Constituționale pe baza cărora aceasta pronunță decizii și hotărâri ori emite avize nu pot fi puse la dispoziția publicului, ci doar părților din dosar, ceea ce însă nu contravine prevederilor art. 31 din Constituție referitoare la dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes

public, de vreme ce părţile au acces nelimitat la dosarul cauzei *(Decizia nr. 481 din 12 aprilie 2011, M. Of. nr. 485 din 8 iulie 2011)*.

5. Autonomia serviciului public de radiodifuziune, respectiv a serviciului public de televiziune determină informarea corectă a persoanelor asupra problemelor de interes public şi asigură un cadru organizat pentru exercitarea libertăţii de opinie, a libertăţii de a primi şi comunica informaţii ori idei, fără amestecul autorităţilor publice, aşa încât taxele pentru aceste servicii nu aduc atingere dreptului la libertatea de exprimare, ci, dimpotrivă, garantează realizarea lui, datorită posibilităţii pe care serviciile menţionate o au de a se organiza şi de a funcţiona autonom *(Decizia nr. 159 din 30 martie 2004, M. Of. nr. 426 din 12 mai 2004)*.

Articolul 32. Dreptul la învăţătură

(1) Dreptul la învăţătură este asigurat prin învăţământul general obligatoriu, prin învăţământul liceal şi prin cel profesional, prin învăţământul superior, precum şi prin alte forme de instrucţie şi de perfecţionare.

(2) Învăţământul de toate gradele se desfăşoară în limba română. În condiţiile legii, învăţământul se poate desfăşura şi într-o limbă de circulaţie internaţională.

(3) Dreptul persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale de a învăţa limba lor maternă şi dreptul de a putea fi instruite în această limbă sunt garantate; modalităţile de exercitare a acestor drepturi se stabilesc prin lege.

(4) Învăţământul de stat este gratuit, potrivit legii. Statul acordă burse sociale de studii copiilor şi tinerilor proveniţi din familii defavorizate şi celor instituţionalizaţi, în condiţiile legii.

(5) Învăţământul de toate gradele se desfăşoară în unităţi de stat, particulare şi confesionale, în condiţiile legii.

(6) Autonomia universitară este garantată.

(7) Statul asigură libertatea învăţământului religios, potrivit cerinţelor specifice fiecărui cult. În şcolile de stat, învăţământul religios este organizat şi garantat prin lege.

Notă. A se vedea şi:
- Legea nr. 1/2011 a educaţiei naţionale (M. Of. nr. 18 din 10 ianuarie 2011);
- Primul Protocol adiţional la Convenţia europeană a drepturilor omului, art. 2;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 14.

1. Asigurarea de către stat a dreptului la învăţătură nu este afectată de acordarea pensiei de urmaş în anumite condiţii, cu atât mai mult cu cât

alin. (4) al art. 32 din Constituție prevede gratuitatea învățământului de stat, precum și acordarea de burse sociale de studii copiilor și tinerilor proveniți din familii defavorizate *(Decizia nr. 852 din 8 iulie 2008, M. Of. nr. 563 din 25 iulie 2008)*.

2. Norma constituțională care prevede gratuitatea învățământului trebuie înțeleasă în sensul că procesul de învățământ în unitățile de învățământ de stat nu poate să fie condiționat de niciun fel de taxe de școlarizare. Or, stabilirea unui semn care să individualizeze și să diferențieze elevii diverselor unități de învățământ nu afectează caracterul gratuit al învățământului, deoarece sumele necesare pentru aceasta nu au o asemenea destinație, ci au ca finalitate creșterea siguranței în unitățile de învățământ *(Decizia nr. 548 din 15 mai 2008, M. Of. nr. 495 din 2 iulie 2008)*.

3. Legea fundamentală nu exclude posibilitatea învățământului de stat cu taxă, ci, în virtutea principiului autonomiei universitare consacrat prin art. 32 alin. (6), lasă libertatea instituțiilor de învățământ superior de stat de a pregăti, alături de cursanții care beneficiază de gratuitatea studiilor, și cursanții care acceptă să plătească o taxă de studii *(Decizia nr. 165 din 1 aprilie 2004, M. Of. nr. 431 din 13 mai 2004)*.

4. Legea fundamentală a consacrat prin art. 32 alin. (6) principiul autonomiei universitare, fără să definească însă această noțiune, de unde, văzând și prevederile alin. (5) ale aceluiași articol, în conformitate cu care învățământul de toate gradele se desfășoară în condițiile legii, rezultă că legiuitorul constituant a lăsat legiuitorului ordinar libertatea de a stabili elementele autonomiei universitare și condițiile în care aceasta se exercită *(Decizia nr. 161 din 8 februarie 2011, M. Of. nr. 304 din 3 mai 2011)*.

5. Principiul autonomiei universitare este garantat, legiuitorul constituant consacrându-l ca o componentă a dreptului la învățătură. Acest principiu presupune un conținut vast, ce include normele, procedurile și standardele interne ale fiecărei universități, cu respectarea limitelor impuse de legislația în vigoare, prin care acestea tind să definească și să individualizeze rolul lor în cadrul comunității. Autonomia universitară se poate exercita doar cu condiția asumării răspunderii publice, care obligă orice instituție de învățământ superior să asigure eficiență managerială. Autonomia universitară presupune respectarea standardelor legale de calitate, și nu a standardelor proprii. Nimic nu împiedică instituțiile furnizoare de educație ca, în condițiile legii, să își diversifice specializările ori oferta educațională și să instituie standarde proprii de calitate superioară celor legale, fără să contravină acestora *(Decizia nr. 1646 din 16 decembrie 2010, M. Of. nr. 119 din 16 februarie 2011)*.

6. Prevederile constituționale consacră și garantează o singură formă de autonomie, și anume cea universitară, indiferent că este vorba de învățământul superior de stat sau de învățământul superior particular, autonomie al cărei conținut trebuie să fie identic în ambele cazuri. În aceste condiții și având în vedere faptul că aceste instituții fac parte din sistemul național de învățământ, principiul constituțional al autonomiei universitare trebuie să se reflecte, în egală măsură, în organizarea și funcționarea procesului de învățământ, în statutul cadrelor didactice, în promovarea în funcție a acestora, în norma didactică etc. *(Decizia nr. 731 din 7 mai 2009, M. Of. nr. 395 din 11 iunie 2009).*

7. Fără a nega fundamentul economic al universităților particulare, proprietatea privată a acestora, înființate prin lege, fără scop patrimonial și cu afectațiune specială, acest fundament nu poate constitui și fundamentul instituirii unei forme de autonomie diferite de cea consacrată de art. 32 alin. (6) din Constituție. Principiul constituțional al autonomiei universitare trebuie să își găsească reflectarea, în egală măsură, asupra organizării și funcționării procesului de învățământ, a statutului cadrelor didactice, a promovării în funcție a acestora, a normei didactice etc. Prin urmare, principiul autonomiei universitare nu poate dobândi o semnificație diferită în funcție de patrimoniul pe care se întemeiază universitatea *(Decizia nr. 731 din 7 mai 2009, M. Of. nr. 395 din 11 iunie 2009).*

8. Principiul autonomiei universitare dă dreptul comunității universitare să își stabilească misiunea proprie, strategia instituțională, structura, activitățile, organizarea și funcționarea proprie, gestionarea resurselor materiale și umane, dar toate acestea trebuie realizate cu respectarea strictă a legislației în vigoare, în limitele și condițiile impuse de aceasta *(Decizia nr. 161 din 8 februarie 2011, M. Of. nr. 304 din 3 mai 2011).*

9. În cadrul autonomiei universitare, revine fiecărei instituții de învățământ superior sarcina de a aprecia cu privire la activitatea desfășurată de fiecare cadru universitar *(Decizia nr. 444 din 26 octombrie 2004, M. Of. nr. 15 din 5 ianuarie 2005).*

10. Autonomia universitară este foarte importantă pentru buna funcționare a instituțiilor de învățământ superior, fapt subliniat de mai multe documente internaționale din domeniu (Declarația de la Bologna din 1999, care are ca scop principal crearea unui Spațiu European al Învățământului Superior, cu luarea în considerare și respectarea autonomiei universitare; Declarația de la Praga din 2009 a Asociației Universităților Europene, care prevede că universitățile trebuie să își întărească autonomia pentru a servi

mai bine societatea și în particular să asigure un cadru de reglementare care să permită conducătorilor universităților să adopte o structură internă eficientă, să selecteze și să instruiască personalul lor, să elaboreze programele academice și să utilizeze resursele financiare, toate acestea trebuind să fie în concordanță cu misiunile și profilurile lor specifice; Comunicarea Comisiei Europene din luna mai 2006 cu privire la Agenda de modernizare pentru universități, care prevede ca obiectiv prioritar crearea unui nou cadru pentru universități, caracterizat printr-o autonomie sporită și responsabilitate; Cartea Verde din aprilie 2007 „Spațiul European de Cercetare: Noi perspective", unde se arată că autonomia universitară nu este numai relevantă pentru realizarea Spațiului European al Învățământului Superior, dar este și un factor determinant în realizarea Spațiului European de Cercetare). Totuși, varietatea situațiilor din Europa reflectă o multitudine de abordări în privința autonomiei universitare, autoritățile centrale deținând, încă, un rol central în reglementarea sistemului de educație superioară. În general, în Europa, autonomia universitară este legată de capacitatea instituțiilor de învățământ superior de a decide în privința organizării lor, a chestiunilor financiare, a politicii de personal și a politicii curriculare, însă gradul de libertate a universităților diferă foarte mult de la țară la țară. Nu se poate însă pune semnul de egalitate între autonomie și independență. Statul sau organele administrației publice locale are/au destule competențe care îi/le permit să se asigure că universitățile respectă standardele de calitate necesare pentru realizarea Spațiului European al Învățământului Superior *(Decizia nr. 2 din 4 ianuarie 2011, M. Of. nr. 136 din 23 februarie 2011).*

Articolul 33. Accesul la cultură

(1) Accesul la cultură este garantat, în condițiile legii.

(2) Libertatea persoanei de a-și dezvolta spiritualitatea și de a accede la valorile culturii naționale și universale nu poate fi îngrădită.

(3) Statul trebuie să asigure păstrarea identității spirituale, sprijinirea culturii naționale, stimularea artelor, protejarea și conservarea moștenirii culturale, dezvoltarea creativității contemporane, promovarea valorilor culturale și artistice ale României în lume.

Notă. A se vedea și:

► Legea nr. 334/2002 privind bibliotecile, republicată (M. Of. nr. 132 din 11 februarie 2005);

► Legea nr. 311/2003 a muzeelor și a colecțiilor publice, republicată (M. Of. nr. 927 din 15 noiembrie 2006);

▶ Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural naţional mobil, republicată (M. Of. nr. 828 din 9 decembrie 2008);
▶ O.G. nr. 51/1998 privind îmbunătăţirea sistemului de finanţare a programelor, proiectelor şi acţiunilor culturale (M. Of. nr. 296 din 13 august 1998);
▶ Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 13.

Articolul 34. Dreptul la ocrotirea sănătăţii

(1) Dreptul la ocrotirea sănătăţii este garantat.
(2) Statul este obligat să ia măsuri pentru asigurarea igienei şi a sănătăţii publice.
(3) Organizarea asistenţei medicale şi a sistemului de asigurări sociale pentru boală, accidente, maternitate şi recuperare, controlul exercitării profesiilor medicale şi a activităţilor paramedicale, precum şi alte măsuri de protecţie a sănătăţii fizice şi mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii.

Notă. A se vedea şi:
▶ Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătăţii (M. Of. nr. 372 din 28 aprilie 2006);
▶ Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 35.

1. Articolul 34 din Constituţie consacră un drept complex – dreptul la ocrotirea sănătăţii –, ambivalent, cu două componente, una substanţială şi alta procedurală. Potrivit art. 34 alin. (3), organizarea asistenţei medicale şi a sistemului de asigurări sociale se stabileşte prin lege, ceea ce înseamnă că legiuitorul este îndreptăţit să impună reguli pentru crearea, menţinerea şi dezvoltarea unui sistem de asigurări sociale cu respectarea principiilor constituţionale. Sistemul implementat de legiuitorul român este o expresie a principiilor enunţate în Constituţie la art. 1 alin. (3) referitor la caracterul de stat social al României şi art. 4 alin. (1) privind solidaritatea cetăţenilor ţării, aşa încât latura procedurală a dreptului la ocrotirea sănătăţii, sub aspectul obligativităţii plăţii contribuţiilor la sistemul de asigurări de sănătate, este organizată în conformitate şi cu respectarea Constituţiei. Dreptul persoanei de a dispune de ea însăşi prevăzut de art. 26 alin. (2) din Constituţie în privinţa asigurărilor de sănătate trebuie interpretat în concordanţă cu principiile constituţionale mai sus enunţate, întrucât persoana fizică nu are dreptul să dispună de ea însăşi în mod absolut, ci cu condiţia de a nu încălca drepturile şi libertăţile altora; cu alte cuvinte, persoana în cauză, prin conduita sa, nu poate afecta nici latura procedurală a dreptului său la ocrotirea sănătăţii şi

nici latura substanțială a acestui drept de care beneficiază celelalte persoane fizice *(Decizia nr. 1252 din 7 octombrie 2010, M. Of. nr. 759 din 19 noiembrie 2010)*.

2. Garantarea dreptului la ocrotirea sănătății, prevăzută pentru toate categoriile de persoane la art. 34 alin. (1) din Constituție, nu înseamnă scutire de la plata contribuției la asigurările de sănătate, sistem care trebuie susținut cu mijloace financiare corespunzătoare *(Decizia nr. 161 din 1 aprilie 2004, M. Of. nr. 433 din 14 mai 2004)*.

3. Obligativitatea asigurării și a contribuției la sistemul asigurărilor sociale de sănătate trebuie analizată în legătură cu un alt principiu ce stă la baza acestui sistem, anume cel al solidarității. Astfel, datorită solidarității celor care contribuie, acest sistem își poate realiza obiectivul principal, respectiv cel de a asigura un minimum de asistență medicală pentru populație, inclusiv pentru acele categorii de persoane care se află în imposibilitatea de a contribui la constituirea fondurilor de asigurări de sănătate *(Decizia nr. 775 din 12 mai 2009, M. Of. nr. 459 din 2 iulie 2009)*.

4. Persoanele exceptate de la plata contribuției la fondul de asigurări sociale de sănătate sunt prevăzute de lege, astfel că, în afara acestora, tuturor celorlalți cetățeni le revine această obligație. Din momentul în care se naște obligația, iar asiguratul plătește contribuția, legea îi dă acestuia dreptul de a beneficia de pachetul de servicii medicale în sistemul public de sănătate. În condițiile în care persoana obligată să contribuie la sistemul de asigurări de sănătate ignoră această obligație, este firesc ca accesul la serviciile sistemului public de asigurări de sănătate să fie diferit de prima ipoteză. O asemenea soluție nu este, prin urmare, discriminatorie, nu afectează integritatea fizică sau psihică a persoanei și nici nu îngrădește dreptul la ocrotirea sănătății, ci îl reglementează diferit, având în vedere situația deosebită în care se găsește persoana care nu a respectat obligația legală de a contribui la fondul de asigurări sociale de sănătate *(Decizia nr. 1240 din 7 octombrie 2010, M. Of. nr. 824 din 9 decembrie 2010)*.

5. Garantând dreptul la ocrotirea sănătății, art. 34 din Constituție stabilește obligația statului de luare a măsurilor pentru asigurarea igienei și a sănătății publice, ceea ce implică și crearea condițiilor care să asigure prestarea de servicii medicale, inclusiv sub aspectul asigurării bazei materiale necesare. Or, prin vânzarea spațiilor care au destinația de cabinete medicale, precum și a spațiilor în care se desfășoară activități conexe actului medical, cu riscul schimbării pe viitor a destinației acestora, statul nu va mai dispune de baza materială care să asigure îndeplinirea obligației constituționale

menționate și, ca urmare, nu va mai putea garanta dreptul cetățenilor la ocrotirea sănătății *(Decizia nr. 871 din 9 octombrie 2007, M. Of. nr. 701 din 17 octombrie 2007)*.

6. Educația fizică și sportul reprezintă activități de interes național, pe care statul trebuie să le susțină și să le încurajeze în cadrul obligației sale de a asigura dreptul la ocrotirea sănătății, prevăzut de art. 34 din Constituție *(Decizia nr. 328 din 23 martie 2010, M. Of. nr. 338 din 21 mai 2010)*.

7. Amânarea executării pedepsei închisorii sau a detențiunii pe viață a fost instituită de legiuitor în vederea garantării dreptului la ocrotirea sănătății și la integritatea fizică și psihică *(Decizia nr. 838 din 16 noiembrie 2006, M. Of. nr. 6 din 4 ianuarie 2006)*.

8. Asigurarea pentru accidente de muncă și boli profesionale în cadrul sistemului public de asigurări sociale se diferențiază față de asigurarea pentru accidente, deoarece este caracterizată de o serie de particularități determinate de contextul raporturilor juridice în care se naște dreptul de a obține asigurarea, respectiv raporturi de muncă, de modalitățile specifice necesare pentru a diminua și compensa consecințele accidentelor de muncă și ale bolilor profesionale, cât și de statutul pe care îl are Casa Națională de Pensii în calitate de asigurător, respectiv de instituție publică autonomă de interes național, supusă unor reglementări speciale, deosebite de cele aplicabile societăților comerciale de asigurare, de asigurare-reasigurare și de reasigurare ori societăților mutuale. Așa cum reiese din conținutul art. 34 alin. (3) din Constituție, legiuitorul este liber să stabilească modul de organizare a sistemului de asigurări sociale pentru boală, accidente, maternitate și recuperare, controlul exercitării profesiilor medicale și a activităților paramedicale, precum și alte măsuri de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei *(Decizia nr. 514 din 8 mai 2008, M. Of. nr. 495 din 2 iulie 2008)*.

Articolul 35. Dreptul la mediu sănătos

(1) Statul recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic.

(2) Statul asigură cadrul legislativ pentru exercitarea acestui drept.

(3) Persoanele fizice și juridice au îndatorirea de a proteja și a ameliora mediul înconjurător.

Notă. A se vedea și:

► O.U.G. nr. 195/2005 privind protecția mediului (M. Of. nr. 1196 din 30 decembrie 2005);

► O.U.G. nr. 152/2005 privind prevenirea și controlul integrat al poluării (M. Of. nr. 1078 din 30 noiembrie 2005);
► Legea nr. 101/2011 pentru prevenirea și sancționarea unor fapte privind degradarea mediului (M. Of. nr. 449 din 28 iunie 2011);
► Legea nr. 104/2011 privind calitatea aerului înconjurător (M. Of. nr. 452 din 28 iunie 2011);
► Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 37.

1. Limitarea dreptului de proprietate asupra terenurilor forestiere, prin incriminarea tăierii, fără drept, de către proprietari sau de către alte persoane, a arborilor, puieților sau lăstarilor este în acord cu prevederile constituționale ale art. 35 referitoare la dreptul la un mediu sănătos *(Decizia nr. 114 din 11 martie 2004, M. Of. nr. 276 din 30 martie 2004)*.

2. Desfășurarea activităților cu posibil impact semnificativ asupra mediului doar în baza autorizației/autorizației integrate de mediu, referindu-se atât la activitățile deja existente, aflate în curs de desfășurare, cât și la cele ce urmează să înceapă, nu este nicidecum de natură să nesocotească drepturile fundamentale la sănătate și la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic, ci, dimpotrivă, constituie modalități concrete de materializare a prevederilor art. 34 alin. (1) și (2) și ale art. 35 alin. (1) și (2) din Constituție *(Decizia nr. 337 din 10 martie 2011, M. Of. nr. 364 din 25 mai 2011)*.

3. Scopul bilanțului de mediu îl reprezintă formularea unor recomandări ce vor fi avute în vedere la stabilirea unui „program de conformare", astfel încât și activitățile desfășurate să se poată încadra în standardele specifice necesare menținerii unui mediu înconjurător „sănătos și echilibrat ecologic", astfel cum prevede art. 35 din Constituție *(Decizia nr. 337 din 10 martie 2011, M. Of. nr. 364 din 25 mai 2011)*.

4. Salubrizarea localităților fiind un serviciu de interes public, ar fi inadmisibil să fie lăsată la libera apreciere a individului, punând astfel în pericol sănătatea publică, valoare ocrotită la nivel constituțional de art. 35 *(Decizia nr. 612 din 28 aprilie 2009, M. Of. nr. 391 din 10 iunie 2009)*.

Articolul 36. Dreptul de vot

(1) Cetățenii au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv.

(2) Nu au drept de vot debilii sau alienații mintal, puși sub interdicție, și nici persoanele condamnate, prin hotărâre judecătorească definitivă, la pierderea drepturilor electorale.

Notă. A se vedea şi:
- Primul Protocol adiţional la Convenţia europeană a drepturilor omului, art. 3;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 40.

1. Dincolo de posibilitatea oferită de Constituţia României prin art. 36 alin. (2) de a priva de dreptul de vot persoanele condamnate prin hotărâre judecătorească definitivă, şi art. 3 din Protocolul nr. 1 adiţional la Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale lasă statelor libertatea unei asemenea reglementări restrictive. Astfel, în jurisprudenţa sa, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a arătat că suspendarea temporară a exerciţiului dreptului de vot pentru o persoană cu privire la care există indicii de apartenenţă la o organizaţie mafiotă urmăreşte un scop legitim. De asemenea, în Hotărârea din 4 ianuarie 1960, pronunţată în cauza *X c. Germaniei*, instanţa europeană a arătat că, în termenii art. 3 din Protocolul adiţional la Convenţie, părţile se angajează să organizeze alegeri libere şi nu rezultă din cuprinsul său că ele recunosc oricărei persoane dreptul la alegeri libere, altfel spus, dreptul de vot al unui individ nu este garantat de art. 3, întrucât nu este un drept subiectiv propriu. De asemenea, restricţiile referitoare la o categorie limitată de persoane, anume cele condamnate, care sunt în executarea pedepselor privative de libertate, nu aduc atingere liberei exprimări a opiniei poporului privitoare la alegerea corpului legislativ în sensul art. 3 din Protocolul adiţional *(Decizia nr. 1439 din 4 noiembrie 2010, M. Of. nr. 12 din 6 ianuarie 2011)*.

2. Nu trebuie făcută confuzia între dreptul de vot, consacrat de art. 36 din Constituţie, ca drept fundamental, şi modalităţile de alegere – vot direct sau vot indirect – a unor autorităţi publice locale, în condiţiile legii. Caracterul direct al votului este de esenţa reprezentativităţii democratice moderne, în care cetăţenii îşi exprimă în mod direct şi personal opţiunea pentru un anumit candidat propus în alegeri. În cazul votului indirect, la alegerea efectivă a reprezentanţilor participă un număr mai mic de alegători, în funcţie de modul de alegere prevăzut de lege *(Decizia nr. 752 din 1 iunie 2010, M. Of. nr. 495 din 19 iulie 2010)*.

Articolul 37. Dreptul de a fi ales

(1) Au dreptul de a fi aleşi cetăţenii cu drept de vot care îndeplinesc condiţiile prevăzute în articolul 16 alineatul (3), dacă nu le este interzisă asocierea în partide politice, potrivit articolului 40 alineatul (3).

(2) Candidații trebuie să fi împlinit, până în ziua alegerilor inclusiv, vârsta de cel puțin 23 de ani pentru a fi aleși în Camera Deputaților sau în organele administrației publice locale, vârsta de cel puțin 33 de ani pentru a fi aleși în Senat și vârsta de cel puțin 35 de ani pentru a fi aleși în funcția de Președinte al României.

Notă. A se vedea și:
- Legea nr. 67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale, republicată (M. Of. nr. 333 din 17 mai 2007);
- Legea nr. 35/2008 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului (M. Of. nr. 196 din 13 martie 2008);
- Legea nr. 370/2004 pentru alegerea Președintelui României, republicată (M. Of. nr. 650 din 12 septembrie 2011);
- Primul Protocol adițional la Convenția europeană a drepturilor omului, art. 3;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 40.

1. Prevederile art. 37 din Constituție nu prevăd și nici nu presupun dreptul celui ales de a-și exercita funcția fără nicio limitare, în afara oricăror condiții ale legii *(Decizia nr. 38 din 14 ianuarie 2010, M. Of. nr. 149 din 8 martie 2010)*.

2. Dispozițiile Codului bunelor practici în materie electorală conțin „linii directoare" elaborate de Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția). Acest act nu are un caracter obligatoriu asupra statelor membre ale Uniunii Europene. De altfel, Codul nu impune sancțiuni în eventualitatea în care un stat eșuează în implementarea prevederilor sale. Așadar, statele își pot manifesta opțiunea liberă în materie electorală, având în vedere, desigur, respectarea drepturilor fundamentale ale omului, în general, și a dreptului de a fi ales și de a alege, în special. În acest sens, prin Hotărârea din 2 martie 1987, pronunțată în cauza *Mathieu-Mohin și Clerfayt c. Belgiei*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a arătat că „Statele au o marjă largă de apreciere în alegerea sistemului electoral și a condițiilor de aplicare a acestuia. Condițiile nu vor limita drepturile în discuție atât de mult încât să afecteze esența acestora și să le golească de conținut (...)" *(Decizia nr. 503 din 20 aprilie 2010, M. Of. nr. 353 din 28 mai 2010)*.

3. Legea electorală poate preciza condițiile în care o persoană poate candida în calitate de independent (constituirea unui depozit financiar, un anumit număr de susținători), dar nu poate, sub nicio formă, să îndepărteze de la procesul electoral, în cazul alegerilor parțiale, candidatura ca independent a unei persoane, fără ca prin aceasta să nu încalce dreptul fundamental constituțional consacrat de art. 37 *(Decizia nr. 503 din 20 aprilie 2010, M. Of. nr. 353 din 28 mai 2010)*.

4. Cadrul constituțional al dreptului de a fi ales îl constituie prevederile art. 37 din Constituție, iar prin acte normative infraconstituționale, legiuitorul ordinar, în temeiul art. 73 alin. (3) lit. a) din Constituție, potrivit căruia sistemul electoral se reglementează prin lege organică, detaliază condițiile necesare exercitării în concret a acestui drept. Depozitul prevăzut de legea electorală reprezintă, alături de alte condiții reglementate de lege, o condiție pentru depunerea candidaturii, și nu un cens de avere, având în vedere, pe de o parte, nivelul economic și social la care se găsește România în prezent, iar, pe de altă parte, cuantumul accesibil al acestuia pe care legea îl stabilește. Condiția constituirii unui depozit de o anumită valoare reprezintă una dintre modalitățile prin care se urmărește descurajarea candidaturilor lipsite de seriozitate și responsabilitate, astfel încât în fața electoratului să se prezinte candidați cu adevărat determinați, capabili să reprezinte și să îndeplinească interesele alegătorilor. Totodată, candidaților independenți depozitul li se restituie dacă aceștia au obținut cel puțin 20% din voturile valabil exprimate în colegiul uninominal în care au candidat. Stabilirea în concret a nivelului acestui depozit reprezintă opțiunea legiuitorului în materie și, atât timp cât nu este excesiv, în sensul că nu împiedică în mod absolut exercitarea dreptului de a fi ales, nu poate fi apreciat ca fiind neconstituțional *(Decizia nr. 503 din 20 aprilie 2010, M. Of. nr. 353 din 28 mai 2010)*.

5. Trăsătura esențială a oricărui mandat dobândit în urma exprimării prin sufragiu a voinței politice a electoratului o constituie reprezentativitatea sa. Indiferent că este vorba de alegeri locale, parlamentare, prezidențiale sau euro-parlamentare, sistemul electoral național prevede, în esență, aceeași condiție: depunerea unei liste cu semnături de adeziune. Acest criteriu de preselectare a candidaților este unul obiectiv și rezonabil, aplicabil în condiții de egalitate de tratament fiecăreia dintre cele două categorii de participanți la alegeri: candidații independenți, pe de o parte, și cei propuși pe lista unui partid politic, pe de altă parte. Instituirea condiției legale privind depunerea listei cu semnături reprezintă o modalitate prin care candidatul la o funcție sau demnitate publică își dovedește potențialul de reprezentativitate și arată, în același timp, preocuparea legiuitorului de a preveni exercitarea abuzivă a dreptului de a fi ales, pe de o parte, dar și de a asigura, pe de altă parte, accesul efectiv la exercițiul acestui drept persoanelor eligibile care într-adevăr beneficiază de credibilitatea și susținerea electoratului, astfel încât să existe șanse reale de reprezentare a acestuia în forul legislativ. Deși o propunere de candidat nu poate privi, potrivit Constituției, decât o persoană ce întrunește condițiile constituționale de eligibilitate, alegerile pot avea loc numai cu respectarea procedurii electorale. De aceea, depunerea candidaturii face

parte din procedura electorală, așa încât cerința ca propunerea candidaturii să fie reprezentativă constituie o condiție legală ce nu vine în conflict cu dreptul constituțional de a fi ales *(Decizia nr. 782 din 12 mai 2009, M. Of. nr. 406 din 15 iunie 2009)*.

6. Nu este încălcat art. 37 din Constituție privind dreptul de a fi ales prin interdicția impusă persoanelor care ocupă o funcție de conducere sau de demnitate publică de a exercita funcția de rector pe perioada îndeplinirii mandatului, nici prin incompatibilitatea între funcția de rector și deținerea de funcții de conducere în cadrul unui partid politic, pe perioada exercitării mandatului. Aceste dispoziții reprezintă rezultatul opțiunii legiuitorului, care a dorit să ferească mediul universitar de subiectivismul care caracterizează viața politică *(Decizia nr. 2 din 4 ianuarie 2011, M. Of. nr. 136 din 23 februarie 2011)*.

7. Prin stabilirea unor incompatibilități între funcția de primar, viceprimar, președinte sau vicepreședinte de consiliu local, legiuitorul nu a încălcat dreptul de vot al cetățenilor și nici dreptul de a fi ales. Persoanele care ocupă aceste funcții publice au fost alese prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, în condițiile stabilite de legea pentru alegerea autorităților administrației publice locale *(Decizia nr. 225 din 15 februarie 2011, M. Of. nr. 294 din 28 aprilie 2011)*.

8. Buna administrare a modului în care se realizează serviciile medicale reprezintă un interes social major, care justifică în mod rezonabil și proporțional cu obiectivul urmărit restrângerea dreptului de a fi ales, consacrat de art. 37 din Constituție. Această prevedere se aplică nediscriminatoriu tuturor persoanelor aflate în ipoteza normei și nu aduce atingere însești substanței dreptului, de vreme ce există posibilitatea de a opta liber pentru ocuparea funcției de manager al unui spital sau deținerea unei demnități ori funcții elective în stat *(Decizia nr. 1410 din 2 noiembrie 2010, M. Of. nr. 6 din 4 ianuarie 2010)*.

Articolul 38. Dreptul de a fi ales în Parlamentul European

În condițiile aderării României la Uniunea Europeană, cetățenii români au dreptul de a alege și de a fi aleși în Parlamentul European.

Notă. A se vedea și:

- Legea nr. 33/2007 privind organizarea și desfășurarea alegerilor pentru Parlamentul European (M. Of. nr. 28 din 16 ianuarie 2007);
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 39.

Candidatul la alegerile pentru Parlamentul European trebuie mai întâi să fie titularul dreptului subiectiv de a fi ales, deci se presupune că are vocația exercitării acestui drept, urmând ca, pentru exercitarea în concret a dreptului, să îndeplinească cerința suplimentară de depunere la Biroul Electoral Central a listei cu semnăturile a cel puțin 100.000 de alegători, alături de cererea de admitere a candidaturii sale și alte acte necesare. O astfel de condiție suplimentară nu vine în contradicție cu dreptul de a fi ales, de vreme ce existența acestui drept este o condiție preliminară, *sine qua non*, fără de care accesul la întreaga procedură electorală este imposibil. Totodată, condiția legală privind depunerea listei cu cel puțin 100.000 de semnături ale susținătorilor cu drept de vot nu are efectul golirii de conținut a dreptului de a fi ales *(Decizia nr. 782 din 12 mai 2009, M. Of. nr. 406 din 15 iunie 2009)*.

Articolul 39. Libertatea întrunirilor

Mitingurile, demonstrațiile, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme.

Notă. A se vedea și:

- Legea nr. 60/1991 privind organizarea și desfășurarea adunărilor publice, republicată (M. Of. nr. 888 din 29 septembrie 2004);
- Convenția europeană a drepturilor omului, art. 11;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 12.

Dispozițiile potrivit cărora desfășurarea adunărilor publice este permisă doar cu condiția declarării lor prealabile nu contravin libertății de întrunire reglementate de Constituția României și Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. În acest sens a fost invocată jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, de exemplu, cauzele *Plattform „Ärzte für das Leben" c. Austriei*, 1985, și *Rassemblement jurassien c. Elveției*, 1979, unde instanța de la Strasbourg a reținut că art. 11 din Convenție presupune că fiecare stat este în măsură să adopte măsuri rezonabile și adecvate pentru a asigura desfășurarea pașnică a manifestațiilor licite ale cetățenilor săi și că pentru întrunirile ce au loc pe căile publice nu este exagerată impunerea obligației de a se obține o autorizație prealabilă, întrucât autoritățile au posibilitatea, în aceste condiții, să vegheze asupra respectării ordinii publice și să ia măsurile necesare pentru ca libertatea manifestațiilor să fie pe deplin asigurată. Și jurisprudența mai recentă

a Curții Europene a Drepturilor Omului este în același sens. De exemplu, prin Hotărârea din 7 octombrie 2008, pronunțată în cauza *Éva Molnár c. Ungariei*, Curtea de la Strasbourg a stabilit că parag. 2 al art. 11 din Convenție îndreptățește statele să impună restricții legale ale exercițiului libertății de întrunire. Totodată, aceste restricții ale libertății adunărilor pașnice desfășurate în locuri publice sunt menite a asigura protecția drepturilor celorlalți, în special în ceea ce privește prevenirea dezordinii și menținerea unei ordini în trafic. De asemenea, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat, prin Hotărârea din 18 decembrie 2007, pronunțată în cauza *Nurettin Aldemir și alții c. Turciei*, faptul că, de principiu, cerința obținerii unei notificări prealabile nu afectează esența dreptului la întruniri și că nici impunerea obținerii unei autorizații prealabile – din rațiuni de ordine publică și securitate națională – pentru organizarea și desfășurarea unei adunări publice nu este contrară spiritului art. 11. În opinia instanței de contencios al drepturilor omului, pe de o parte, orice demonstrație în spațiul public poate cauza o anumită afectare a normalității cotidiene, iar, pe de altă parte, este important ca autoritățile să ia măsurile necesare, de exemplu, asigurarea unui echipaj de prim ajutor la locul desfășurării demonstrației, de orice natură ar fi aceasta. De aceea, este esențial ca organizatorii și participanții la orice adunări publice – ca actori ai procesului democratic – să se conformeze regulilor democrației, prin respectarea normelor juridice ce reglementează acest domeniu (Hotărârea din 29 noiembrie 2007, pronunțată în cauza *Balçık și alții c. Turciei*) *(Decizia nr. 1093 din 21 septembrie 2010, M. Of. nr. 732 din 3 noiembrie 2010).*

Articolul 40. Dreptul de asociere

(1) Cetățenii se pot asocia liber în partide politice, în sindicate, în patronate și în alte forme de asociere.

(2) Partidele sau organizațiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României sunt neconstituționale.

(3) Nu pot face parte din partide politice judecătorii Curții Constituționale, avocații poporului, magistrații, membrii activi ai armatei, polițiștii și alte categorii de funcționari publici stabilite prin lege organică.

(4) Asociațiile cu caracter secret sunt interzise.

Notă. A se vedea şi:
- O.G. nr. 26/2000 cu privire la asociaţii şi fundaţii (M. Of. nr. 39 din 31 ianuarie 2000);
- Legea nr. 14/2003 a partidelor politice (M. Of. nr. 25 din 17 ianuarie 2003);
- Legea nr. 334/2006 privind finanţarea activităţii partidelor politice şi a campaniilor electorale, republicată (M. Of. nr. 510 din 22 iulie 2010);
- Legea nr. 62/2011 a dialogului social (M. Of. nr. 322 din 10 mai 2011);
- Convenţia europeană a drepturilor omului, art. 11;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 12.

1. Libertatea conştiinţei implică, inevitabil, şi libertatea de exprimare, care face posibilă exteriorizarea, prin orice mijloace, a gândurilor, a opiniilor, a credinţelor religioase sau a creaţiilor spirituale de orice fel. În strânsă legătură cu cele două libertăţi se află libertatea de asociere, care reprezintă forma de manifestare colectivă a acestora *(Decizia nr. 613 din 12 mai 2011, M. Of. nr. 575 din 12 august 2011).*

2. În accepţiunea textului constituţional prin care este consacrat, dreptul de asociere constituie o prerogativă recunoscută cetăţeanului, a cărei valorificare este expresia manifestării de voinţă conştientă şi liberă a acestuia. Asocierea are loc în considerarea unor raţiuni comune, care apropie asociaţii şi asigură o comunicare între aceştia, de natură ideologică sau profesională etc., esenţială fiind existenţa unui sistem de valori comune ca premisă şi a unor interese şi scopuri comune ca finalitate. Opţiunea asocierii are la bază convingerea că realizarea finalităţii dorite nu este posibilă decât ca urmare a acţiunii concertate a unei colectivităţi organizate, structurată, aşadar, logic şi funcţional. Concluzia care se desprinde din cele evidenţiate mai sus este aceea că într-un stat de drept nu este posibilă convertirea dreptului de asociere într-o obligaţie *(Decizia nr. 83 din 10 februarie 2005, M. Of. nr. 360 din 27 aprilie 2005).*

3. Dreptul constituţional de liberă asociere este aplicabil cetăţenilor pentru exercitarea drepturilor cetăţeneşti, iar nu celor care exercită o profesie. Legiuitorul a reglementat prin legi speciale toate activităţile private care contribuie la realizarea interesului public, organizându-le în asociaţii profesionale, ce dobândesc personalitate juridică în temeiul acelor legi speciale *(Decizia nr. 236 din 4 martie 2008, M. Of. nr. 243 din 28 martie 2008).*

4. Articolul 11 din Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale garantează libertatea de asociere, care constă în dreptul fiecăruia de a constitui, alături de alte persoane, o anumită grupare sau de a se afilia la o grupare deja existentă, în vederea realizării unor interese comune, pe o durată determinată sau nedeterminată, grupare cu sau

fără personalitate juridică. Din textul citat rezultă că esențial este să se constituie o grupare sau să se afilieze la o grupare deja constituită, având drept scop realizarea de interese comune ale celor asociați. Conceptul de „asociație" nu se poate identifica cu libertatea generală, și anume aceea de a avea o legătură cu alte persoane. Din această constatare rezultă și că o „grupare de independenți", fără a exista o asociație în sensul legii, nu corespunde conceptului de „asociație" *(Decizia nr. 606 din 20 mai 2008, M. Of. nr. 563 din 25 iulie 2008)*.

5. Prevederile art. 40 din Constituție se referă la libertatea de asociere a cetățenilor, iar nu la asocierea unor societăți comerciale în vederea desfășurării unor activități comerciale pentru obținerea de profit *(Decizia nr. 232 din 25 mai 2004, M. Of. nr. 598 din 2 iulie 2004)*.

6. Dreptul de asociere se poate exercita numai cu respectarea legii, și nu împotriva ei. Deși avocatura este o profesie liberală și independentă, exercitarea sa trebuie să se desfășoare într-un cadru organizat, în conformitate cu reguli prestabilite, a căror respectare trebuie asigurată inclusiv prin aplicarea unor măsuri coercitive, rațiuni care au impus constituirea unor structuri organizatorice unitare și prohibirea constituirii în paralel a altor structuri destinate practicării aceleiași activități, fără suport legal. O atare soluție legislativă nu poate fi calificată însă ca venind în contradicție cu dreptul de asociere. În concepția legiuitorului, avocatura este un serviciu public care este organizat și funcționează pe baza unei legi speciale, iar profesia de avocat poate fi exercitată de un corp profesional selectat și funcționând după reguli stabilite de lege. Această opțiune a legiuitorului nu poate fi considerată ca neconstituțională, având în vedere că scopul ei este asigurarea unei asistențe juridice calificate, iar normele în baza cărora funcționează nu contravin principiilor constituționale, cei care doresc să practice această profesie fiind datori să respecte legea și să accepte regulile impuse de aceasta. Astfel se explică de ce condițiile de organizare și exercitare a profesiei de avocat sunt prevăzute într-o lege specială și nu se supun normei generale cuprinse în O.G. nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații *(Decizia nr. 260 din 12 mai 2005, M. Of. nr. 548 din 28 iunie 2005)*.

7. Libertatea de asociere, consacrată de art. 40 din Legea fundamentală, nu înseamnă că orice persoană, indiferent de statutul său civil și profesional, poate face parte din orice tip de asociație. Legiuitorul are libertatea de a reglementa condițiile în care pot fi constituite, organizate și în care funcționează diferite tipuri și forme de asociație, inclusiv să dispună constituirea obligatorie a unor asociații pentru exercitarea unor profesii ori îndeplinirea

unor atribuţii de interes public. Această libertate se întemeiază pe prevederile art. 9 teza I din Constituţie, potrivit cărora „Sindicatele, patronatele şi asociaţiile profesionale se constituie şi îşi desfăşoară activitatea potrivit statutelor lor, în condiţiile legii". Barourile şi Uniunea Avocaţilor, precum şi camerele notarilor publici sunt asociaţii profesionale cu un specific deosebit. Întreaga activitate desfăşurată de aceste asociaţii şi de membrii lor este una de interes public, ceea ce impune o reglementare legală mai cuprinzătoare, chiar şi în ceea ce priveşte calităţile membrilor, condiţiile de organizare şi funcţionare, nedemnităţile, incompatibilităţile, răspunderea disciplinară şi altele. Importanţa acestor activităţi necesită o organizare şi funcţionare unitară a asociaţiilor respective, cu respectarea unor reguli de disciplină şi deontologie stricte. Legea nu obligă nicio persoană să facă parte, contrar voinţei sale, dintr-o asociaţie. Înscrierea în barourile avocaţilor sau în camerele notarilor publici constituie o condiţie legală pentru a putea exercita profesia de avocat ori pe cea de notar public. Aşadar, nu avocatul sau notarul public practicant este obligat să adere la asociaţie, ci calitatea de membru al asociaţiei condiţionează practicarea profesiei *(Decizia nr. 233 din 25 mai 2004, M. Of. nr. 603 din 5 iulie 2004)*.

8. Prevăzând posibilitatea constituirii mai multor tipuri de asociaţii, nedeterminate în mod limitativ, art. 40 alin. (1) din Legea fundamentală are în vedere şi posibilitatea limitării sferei persoanelor care pot constitui ori pot adera la diferite tipuri de asociaţii, în funcţie de obiectul de activitate şi de scopul asociaţiilor respective, limitare ce se concretizează prin lege, ţinându-se seama de situaţia obiectiv diferită a anumitor categorii de persoane, fără a se aduce atingere, prin aceasta, principiului egalităţii în drepturi, consacrat la art. 16 alin. (1) din Constituţie. Înseşi prevederile constituţionale stabilesc anumite limite ale dreptului de asociere, care privesc trei aspecte: a) scopurile şi activitatea; b) membrii; c) caracterul asociaţiei, rezultând din modul său de constituire. Categoriile de persoane care nu pot constitui ori nu pot adera la anumite tipuri de asociaţi pot face parte din alte tipuri de asociaţie, dreptul lor la liberă asociere nefiind atins *(Decizia nr. 147 din 25 martie 2004, M. Of. nr. 418 din 11 mai 2004)*.

9. Emiterea avizului de către ministerul sau organul de specialitate al administraţiei publice în a cărui sferă de competenţă îşi desfăşoară activitatea o asociaţie este justificată de necesitatea unui control care să urmărească respectarea acestor valori. În acest context, rolul instanţei de judecată la care se depune cererea de înscriere este acela de a verifica legalitatea documentelor ce însoţesc cererea de înscriere şi respectarea de

către acestea a condițiilor stabilite de art. 40 din Constituție *(Decizia nr. 10 din 20 ianuarie 2004, M. Of. nr. 73 din 28 ianuarie 2004)*.

10. Obligația organizațiilor sindicale de a indica și sediul în statutele adoptate, fiind o aplicație a art. 9 din Constituție, nu încalcă dreptul de asociere prevăzut la art. 40 din Constituție *(Decizia nr. 109 din 3 februarie 2009, M. Of. nr. 135 din 4 martie 2009)*.

11. În anumite situații, legiuitorul poate institui forme speciale de asociere ce urmăresc apărarea unor interese de ordin general și care nu reprezintă, în realitate, modalități cuprinse în conceptul de liberă asociere, astfel cum acesta este conturat prin prevederile art. 40 din Constituție. Asociația de proprietari se află într-o asemenea situație juridică *(Decizia nr. 653 din 8 decembrie 2005, M. Of. nr. 77 din 27 ianuarie 2006)*.

12. Este la latitudinea legiuitorului să reglementeze condițiile de acces la funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare, respectiv categoriile de funcționari publici care nu pot să se asocieze în partide politice și, implicit, pe acelea care nu trebuie să beneficieze de dreptul de a fi ales *(Decizia nr. 249 din 10 mai 2005, M. Of. nr. 536 din 23 iunie 2005)*.

Articolul 41. Munca și protecția socială a muncii

(1) Dreptul la muncă nu poate fi îngrădit. Alegerea profesiei, a meseriei sau a ocupației, precum și a locului de muncă este liberă.

(2) Salariații au dreptul la măsuri de protecție socială. Acestea privesc securitatea și sănătatea salariaților, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim brut pe țară, repausul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții deosebite sau speciale, formarea profesională, precum și alte situații specifice, stabilite prin lege.

(3) Durata normală a zilei de lucru este, în medie, de cel mult 8 ore.

(4) La muncă egală, femeile au salariu egal cu bărbații.

(5) Dreptul la negocieri colective în materie de muncă și caracterul obligatoriu al convențiilor colective sunt garantate.

Notă. A se vedea și:

- Codul muncii – Legea nr. 53/2003, republicată (M. Of. nr. 345 din 18 mai 2011);
- Legea nr. 319/2006 a securității și sănătății în muncă (M. Of. nr. 646 din 26 iulie 2006);
- O.U.G. nr. 96/2003 privind protecția maternității la locurile de muncă (M. Of. nr. 750 din 27 octombrie 2003);

▶ Legea nr. 62/2011 a dialogului social (M. Of. nr. 322 din 10 mai 2011) – Titlul VII – „Negocierile colective de muncă";
▶ Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 15, art. 23 și Titlul IV – „Solidaritatea".

1. Principiul libertății alegerii profesiei, statuat prin dispozițiile art. 41 alin. (1) din Constituție, nu se referă la obligația statului de a garanta efectiv accesul tuturor cetățenilor la toate profesiile, ci la posibilitatea concretă de alegere pe care o are fiecare cetățean, în condiții identice cu cele ale oricărei alte persoane. Cu alte cuvinte, alegerea profesiei este liberă din momentul în care condițiile solicitate pentru respectiva profesie sunt îndeplinite *(Decizia nr. 444 din 26 octombrie 2004, M. Of. nr. 15 din 5 ianuarie 2005)*.

2. Libertatea alegerii profesiei, a meseriei și a locului de muncă nu este incompatibilă cu stabilirea condițiilor în care poate fi exercitată o profesie, pentru ca aceasta să corespundă naturii și finalității sale *(Decizia nr. 321 din 14 septembrie 2004, M. Of. nr. 1144 din 3 decembrie 2004)*.

3. Libertatea alegerii profesiei, a meseriei sau a ocupației, precum și a locului de muncă intră în conținutul dreptului la muncă, Constituția dând fiecărei persoane posibilitatea de a-și alege profesia, meseria sau ocupația și, desigur, de a-și alege singură locul de muncă. Dispozițiile constituționale nu pot fi însă interpretate în sensul că orice persoană, oricând, poate opta pentru exercitarea unei profesii ori a unei meserii sau pentru alegerea oricărui loc de muncă fără a avea pregătirea și calificarea corespunzătoare ori fără a face dovada că a obținut avizul, autorizația sau atestatul, în cazul în care pentru exercitarea unei profesii sau meserii se cere, pe lângă absolvirea studiilor ori calificarea necesară, și acest lucru. Obținerea acestor avize, autorizații sau atestări este motivată de specificul fiecărei profesii sau meserii, care presupune o calificare corespunzătoare, precum și anumite aptitudini pe care cel ce dorește să exercite acea meserie sau profesie trebuie să le aibă, tocmai pentru îndeplinirea sarcinilor de la locul de muncă ales. Retragerea avizului, autorizației sau atestatului de către autoritatea sau organismul competent se face numai atunci când nu mai sunt îndeplinite condițiile din momentul acordării acestora *(Decizia nr. 545 din 7 decembrie 2004, M. Of. nr. 85 din 25 ianuarie 2005)*.

4. În concepția legiuitorului, avocatura este un serviciu public, care este organizat și funcționează pe baza unei legi speciale, iar profesia de avocat poate fi exercitată de un corp profesional selectat și funcționând după reguli stabilite de lege. Asigurarea unei asistențe juridice calificate este un deziderat

al legii speciale, iar normele în baza cărora funcționează nu contravin principiilor constituționale, cei care doresc să practice această profesie fiind datori să respecte legea și să accepte regulile impuse de aceasta *(Decizia nr. 29 din 18 ianuarie 2011, M. Of. nr. 115 din 15 februarie 2011)*.

5. În vederea exercitării efective a dreptului la muncă, legislația muncii trebuie să prevadă garanții și răspunderi corespunzătoare, atât prin norme de drept substanțial, cât și prin norme de drept procesual. Raporturile juridice de muncă sunt reglementate de Codul muncii, alte acte normative cu obiect de reglementare ce vizează relațiile sociale de muncă, precum și de contractele colective de muncă. Aceste acte normative stabilesc drepturile și îndatoririle minimale ale părților raporturilor juridice de muncă pe care trebuie să le respecte atât angajatorul, cât și salariatul, condițiile de fond și de formă ale încheierii, executării și încetării contractelor individuale de muncă, precum și regulile de soluționare a litigiilor ce s-ar ivi în legătură cu desfășurarea raporturilor juridice de muncă. Reglementările legale care urmăresc asigurarea stabilității raporturilor juridice de muncă apără interesele legitime atât ale salariaților, cât și ale angajatorilor. Stabilirea limitativă a cazurilor în care și a motivelor pentru care încetarea raporturilor juridice de muncă poate avea loc din inițiativa și din voința unilaterală a angajatorului reprezintă cea mai importantă garanție pentru exercitarea dreptului la muncă. Condițiile de formă și de conținut ale actului prin care angajatorul dispune încetarea contractului individual de muncă sunt impuse de lege pentru a preveni eventualele abuzuri din partea angajatorilor, precum și pentru a avea suficiente elemente de verificare a legalității și temeiniciei măsurii dispuse. Aceste exigențe sunt justificate, în mod special, în cazurile în care încetarea raportului juridic de muncă se dispune ca o măsură de sancționare disciplinară *(Decizia nr. 383 din 7 iulie 2005, M. Of. nr. 792 din 31 august 2005)*.

6. Unul dintre principiile care stau la baza dreptului la muncă este stabilitatea raporturilor juridice care iau naștere odată cu încheierea contractului individual de muncă, acest principiu decurgând din obligația statului de a crea cadrul legislativ menit să asigure salariaților siguranța și garanția păstrării locului de muncă. Mai mult, Constituția prevede expres dreptul persoanei de a-și alege în mod liber locul de muncă, ceea ce implică obligația corelativă a statului de a reglementa condiții obiective și nediscriminatorii, de natură a garanta accesul la un loc de muncă. Sunt neconstituționale dispozițiile care prevăd încheierea sau încetarea unor contracte individuale de muncă pe baza unor criterii aleatorii, pur subiective, deși ceea ce trebuie să guverneze aceste raporturi este competența

profesională care întotdeauna poate fi evaluată pe criterii obiective *(Decizia nr. 1039 din 9 iulie 2009, M. Of. nr. 582 din 21 august 2009)*.

7. În condiţiile în care, de regulă, între părţile contractului de muncă – angajator şi salariat – există o discrepanţă vădită din punctul de vedere al potenţialului economic şi financiar în favoarea celui dintâi, de natură să îi permită a-şi impune punctul de vedere la negocierea clauzelor contractului, statul – şi anume statul de drept, democratic şi social, aşa cum este definită România în termenii art. 1 alin. (3) din Constituţie – este ţinut să intervină legal în sprijinul celui aflat într-o poziţie de inferioritate economică. Obligaţia statului, în sensul arătat, decurge nemijlocit din prevederile art. 41 alin. (2) din Constituţie *(Decizia nr. 150 din 25 februarie 2010, M. Of. nr. 164 din 15 martie 2010)*.

8. Dreptul la muncă este un drept complex, care include şi dreptul la salariu. Astfel, salariul este o componentă a dreptului la muncă şi reprezintă contraprestaţia angajatorului în raport cu munca prestată de către angajat în baza unor raporturi de muncă. Efectele raporturilor de muncă stabilite între angajat şi angajator se concretizează în obligaţii de ambele părţi, iar una dintre obligaţiile esenţiale ale angajatorului este plata salariului angajatului pentru munca prestată. Întrucât dreptul la salariu este corolarul unui drept constituţional, şi anume dreptul la muncă, diminuarea sa se constituie într-o veritabilă restrângere a exerciţiului dreptului la muncă. O atare măsură se poate realiza numai în condiţiile strict şi limitativ prevăzute de art. 53 din Constituţie. Pentru ca restrângerea menţionată să poată fi justificată, trebuie întrunite, în mod cumulativ, cerinţele expres prevăzute de art. 53 din Constituţie *(Decizia nr. 872 din 25 iunie 2010, M. Of. nr. 433 din 28 iunie 2010)*.

9. Printre măsurile de protecţie socială de care beneficiază salariaţii, art. 41 alin. (2) din Constituţie prevede „instituirea unui salariu minim brut pe ţară". În afară de această obligaţie constituţională, este dreptul legiuitorului să reglementeze criteriile de determinare a cuantumului indemnizaţiilor sau al salariilor personalului retribuit de la bugetul de stat, precum şi a sporurilor sau adaosurilor la indemnizaţiile şi salariile de bază. Astfel, numai legiuitorul poate aprecia şi stabili dacă şi ce anume sporuri sau adaosuri acordă anumitor categorii de salariaţi, cu singura condiţie ca de sporurile sau adaosurile prevăzute să beneficieze toţi salariaţii care se află în situaţii identice sub toate aspectele funcţiilor în care sunt încadraţi, ale naturii şi volumului activităţii pe care o desfăşoară, ale importanţei şi riscurilor muncii lor şi în privinţa oricăror alte elemente specifice *(Decizia nr. 619 din 17 noiembrie 2005, M. Of. nr. 1122 din 13 decembrie 2005)*.

10. Dreptul la concediul de odihnă plătit, ca măsură de protecție socială garantată de prevederile constituționale, nu se confundă cu dreptul la prima de concediu *(Decizia nr. 117 din 24 februarie 2005, M. Of. nr. 405 din 13 mai 2005)*.

11. Acordarea tichetelor de masă nu constituie o măsură de protecție socială în sensul celor prevăzute de art. 41 din Constituție *(Decizia nr. 1310 din 2 decembrie 2008, M. Of. nr. 887 din 29 decembrie 2008)*.

12. Libertatea contractuală poate fi valorificată numai în cadrul legal, cu respectarea unor limite rezonabile impuse de rațiuni de ocrotire a unor interese publice și private legitime; exercitată în afara acestui cadru, fără opreliști, orice libertate își pierde legitimitatea și tinde să se convertească în anarhie. Neîndoielnic, și contractul de muncă dă expresie libertății contractuale, dar o face într-o manieră specifică, determinată de obiectul său propriu și esențial diferit de acela al altor contracte, constând în prestarea unei anumite activități, a unei munci, în schimbul unei remunerații. Întrucât munca constituie un factor esențial pentru existența și propășirea societății umane, iar remunerația aferentă muncii prestate reprezintă pentru cea mai mare parte a membrilor acestei societăți principala, dacă nu chiar unica sursă de subzistență, dreptul la muncă este inclus în categoria drepturilor fundamentale ale omului, fiind consacrat, ca atare, de Constituție, iar contractul de muncă, instituție juridică prin care este valorificat în principal, beneficiază de o atenție prioritară din partea legiuitorului, materializată în adoptarea unei legislații complexe și unitare, constituind o ramură distinctă de drept, destinată reglementării multitudinii de drepturi și obligații pe care, direct sau mediat, cu titlu principal ori în subsidiar, le generează. În condițiile în care, de regulă, între părțile contractului de muncă – angajator și salariat – există o discrepanță vădită din punct de vedere al potențialului economic și financiar în favoarea celui dintâi, de natură să îi permită a-și impune punctul de vedere la negocierea clauzelor contractului, statul – și anume statul de drept, democratic și social, așa cum este definită România în termenii art. 1 alin. (3) din Constituție – este ținut să intervină legal în sprijinul celui aflat într-o poziție de inferioritate economică. Obligația statului, în sensul arătat, decurge nemijlocit din prevederile art. 41 alin. (2) din Constituție. Pentru ca măsurile de protecție socială să își găsească efectiv aplicare, în mod necesar ele trebuie să fie instituite pe calea unor norme imperative, în caz contrar, deci în situația în care ar fi prevăzute de norme supletive, respectarea lor ar deveni facultativă, părțile având posibilitatea să deroge de la ele prin acordul lor de voință, ceea ce ar permite angajatorului să își impună punctul de vedere. Ca atare, protecția socială a muncii, deși consacrată cu

titlu de obligaţie în sarcina statului, prin Constituţie, ar deveni, astfel, pur formală şi iluzorie *(Decizia nr. 356 din 5 iulie 2005, M. Of. nr. 825 din 13 septembrie 2005).*

13. Convenţiile colective sunt izvor de drept, dar forţa lor juridică nu poate fi superioară legii; în consecinţă, ele sunt garantate în măsura în care nu încalcă prevederile legale în materie, în vigoare la data încheierii lor *(Decizia nr. 364 din 28 septembrie 2004, M. Of. nr. 1011 din 2 noiembrie 2004).*

14. Dispoziţiile art. 41 alin. (5) din Constituţie privind caracterul obligatoriu al convenţiilor colective nu exclud posibilitatea legiuitorului de a interveni, din raţiuni de interes general, pentru modificarea unor dispoziţii din contractele colective de muncă, reglementând soluţii care să răspundă nevoilor sociale existente la un moment dat. Contractele colective de muncă sunt garantate şi se execută întocmai de către părţile sale, eventualele litigii născute în temeiul acestora urmând să fie soluţionate de către instanţele judecătoreşti *(Decizia nr. 852 din 24 iunie 2010, M. Of. nr. 551 din 5 august 2010).*

15. Pentru asigurarea desfăşurării în condiţii optime şi uniforme a raporturilor de muncă, actele normative în materie prevăd drepturi şi obligaţii minimale, respectiv maximale, care vor trebui respectate la încheierea atât a contractelor colective de muncă, dar şi a celor individuale. Dând expresie recunoaşterii dreptului părţilor raporturilor de muncă la negocierea colectivă a drepturilor şi îndatoririlor izvorâte din aceste raporturi, legislaţia reglementează şi condiţiile de negociere şi de încheiere a contractelor colective de muncă, a clauzelor obligatorii ale acestor contracte, la nivel de unitate, la nivel de ramură şi la nivel naţional. Contractul colectiv de muncă încheiat la nivel naţional sau la nivel de ramură constituie izvor de drept (ca şi legea) la încheierea contractelor colective de muncă la nivel de unitate, ceea ce impune respectarea clauzelor referitoare la drepturile minimale. Ca atare, cu aceste obligaţii fireşti, părţile au toată libertatea să negocieze şi alte clauze, precum şi drepturi superioare *(Decizia nr. 380 din 30 septembrie 2004, M. Of. nr. 1015 din 3 noiembrie 2004).*

Articolul 42. Interzicerea muncii forţate

(1) Munca forţată este interzisă.

(2) Nu constituie muncă forţată:

a) activităţile pentru îndeplinirea îndatoririlor militare, precum şi cele desfăşurate, potrivit legii, în locul acestora, din motive religioase sau de conştiinţă;

b) munca unei persoane condamnate, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiționată;
c) prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale stabilite de lege.

Notă. A se vedea și:
- Codul muncii – Legea nr. 53/2003, republicată, art. 4 (M. Of. nr. 345 din 18 mai 2011);
- Codul penal, art. 191;
- Convenția europeană a drepturilor omului, art. 4;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 5.

Interzicerea muncii forțate este o exigență corelativă dreptului la muncă și a libertății alegerii profesiei și a locului de muncă, de care beneficiază persoanele fizice *(Decizia nr. 370 din 22 martie 2011, M. Of. nr. 364 din 25 mai 2011)*.

Articolul 43. Dreptul la grevă

(1) Salariații au dreptul la grevă pentru apărarea intereselor profesionale, economice și sociale.
(2) Legea stabilește condițiile și limitele exercitării acestui drept, precum și garanțiile necesare asigurării serviciilor esențiale pentru societate.

Notă. A se vedea și:
- Codul muncii – Legea nr. 53/2003, republicată, art. 233-236 (M. Of. nr. 345 din 18 mai 2011);
- Legea nr. 62/2011 a dialogului social (M. Of. nr. 322 din 10 mai 2011), Titlul VIII – „Reglementarea modalităților de soluționare a conflictelor de muncă";
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 28.

1. În situația în care o grevă a fost declanșată ori continuată ilegal și prin aceasta au fost cauzate prejudicii materiale altor persoane, nu este contrar dispozițiilor și principiilor Constituției dacă instanța judecătorească, la cererea celor păgubiți, obligă la despăgubiri persoanele vinovate de încălcarea legii. Așadar, nu este încălcat art. 43 alin. (1) din Constituție *(Decizia nr. 92 din 13 februarie 2007, M. Of. nr. 149 din 1 martie 2007)*.

2. Legiuitorul constituant a recunoscut dreptul la grevă, în mod expres, numai salariaților. Regula este, deci, că dreptul la grevă aparține salariaților.

De la această regulă există o serie de excepții, concretizate în dispoziții legale prin care dreptul salariaților de a declanșa grevă este limitat. Exercitarea dreptului la grevă se realizează, așa cum prevede art. 43 alin. (2) din Legea fundamentală, în condițiile legii. Or, legiuitorul a instituit anumite interdicții și restrângeri ale dreptului la grevă în scopul asigurării bunului mers al activității economico-sociale și al garantării intereselor de ordin general *(Decizia nr. 1225 din 20 decembrie 2007, M. Of. nr. 100 din 8 februarie 2008)*.

3. Prevederea unor condiții pentru exercitarea dreptului la grevă nu poate fi privită ca fiind contrară dispozițiilor constituționale care consacră acest drept ori celor care garantează dreptul la negocieri colective în materie de muncă și caracterul obligatoriu al convențiilor colective. Dreptul la grevă nu este unul absolut, astfel că exercitarea sa poate fi supusă unor condiții pe care legiuitorul le consideră necesare pentru a asigura deopotrivă valorificarea atât a drepturilor salariaților, cât și a drepturilor angajatorului, ca părți ale conflictului de muncă *(Decizia nr. 161 din 26 februarie 2008, M. Of. nr. 263 din 3 aprilie 2008)*.

4. Declanșarea și continuarea grevei într-o unitate și, cu atât mai mult, într-un întreg sector de activitate pot aduce atingere drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale multor terțe persoane. Fără a nega dreptul salariaților la grevă, trebuie reținut că și acest drept poate fi exercitat, în spiritul prevederilor art. 57 din Constituție, „cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile celorlalți" *(Decizia nr. 92 din 13 februarie 2007, M. Of. nr. 149 din 1 martie 2007)*.

5. În temeiul art. 43 alin. (2) din Constituție, legiuitorul în mod justificat a impus cerința ca în unitățile în care nu este organizat niciun sindicat reprezentativ salariații să își aleagă reprezentanții care să negocieze cu angajatorul și să îndeplinească celelalte atribuții pe perioada desfășurării conflictului de interese *(Decizia nr. 557 din 6 iulie 2006, M. Of. nr. 668 din 3 august 2006)*.

Articolul 44. Dreptul de proprietate privată

(1) Dreptul de proprietate, precum și creanțele asupra statului, sunt garantate. Conținutul și limitele acestor drepturi sunt stabilite de lege. (2) Proprietatea privată este garantată și ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular. Cetățenii străini și apatrizii pot dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condițiile rezultate din aderarea României la Uniunea Europeană și din alte tratate internaționale la care România este parte, pe bază de reciprocitate, în condițiile prevăzute prin lege organică, precum și prin moștenire legală.

(3) Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreaptă și prealabilă despăgubire.
(4) Sunt interzise naționalizarea sau orice alte măsuri de trecere silită în proprietate publică a unor bunuri pe baza apartenenței sociale, etnice, religioase, politice sau de altă natură discriminatorie a titularilor.
(5) Pentru lucrări de interes general, autoritatea publică poate folosi subsolul oricărei proprietăți imobiliare, cu obligația de a despăgubi proprietarul pentru daunele aduse solului, plantațiilor sau construcțiilor, precum și pentru alte daune imputabile autorității.
(6) Despăgubirile prevăzute în alineatele (3) și (5) se stabilesc de comun acord cu proprietarul sau, în caz de divergență, prin justiție.
(7) Dreptul de proprietate obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului și asigurarea bunei vecinătăți, precum și la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii sau obiceiului, revin proprietarului.
(8) Averea dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă.
(9) Bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate numai în condițiile legii.

Notă. A se vedea și:
- Codul civil – Legea nr. 287/2009, republicată, art. 555 și urm. (M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011);
- Legea nr. 312/2005 privind dobândirea dreptului de proprietate privată asupra terenurilor de către cetățenii străini și apatrizi, precum și de către persoanele juridice străine (M. Of. nr. 1008 din 14 noiembrie 2005);
- Legea nr. 213/1998 privind bunurile proprietate publică (M. Of. nr. 448 din 24 noiembrie 1998);
- Legea nr. 33/1994 privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică, republicată (M. Of. nr. 472 din 5 iulie 2011);
- Codul penal, art. 118;
- Codul de procedură penală, art. 439;
- O.G. nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor, art. 5 (M. Of. nr. 410 din 25 iulie 2001);
- Primul Protocol adițional la Convenția europeană a drepturilor omului, art. 1;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 17.

1. Prezumția dobândirii licite a averii constituie una dintre garanțiile constituționale ale dreptului de proprietate, în concordanță cu prevederile alin. (1) al art. 44 din Constituție, conform cărora dreptul de proprietate este garantat. Această prezumție se întemeiază și pe principiul general potrivit căruia orice act sau fapt juridic este licit până la dovada contrarie, impunând,

în ce privește averea unei persoane, ca dobândirea ilicită a acesteia să fie dovedită. Înlăturarea acestei prezumții are semnificația suprimării unei garanții constituționale a dreptului de proprietate. În absența ei, deținătorul unui bun ar fi supus unei insecurități continue, întrucât, ori de câte ori s-ar invoca dobândirea ilicită a respectivului bun, sarcina probei nu ar reveni celui care face afirmația, ci deținătorului bunului. Reglementarea acestei prezumții nu împiedică cercetarea caracterului ilicit al dobândirii averii, sarcina probei revenind însă celui care invocă acest caracter. În măsura în care partea interesată dovedește dobândirea unor bunuri, a unei părți sau a întregii averi a unei persoane în mod ilicit, asupra acelor bunuri sau a averii dobândite ilegal se poate dispune confiscarea, în condițiile legii. Reglementarea acestei prezumții nu împiedică legiuitorul primar sau delegat ca, în aplicarea dispozițiilor art. 148 din Constituție – „Integrarea în Uniunea Europeană" –, să adopte reglementări care să permită deplina respectare a legislației Uniunii în domeniul luptei împotriva criminalității *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011)*.

2. Prin recunoașterea posibilității inspectorului de integritate de a solicita instanței de judecată competente – în ipoteza nejustificării dobândirii unei cote-părți din avere sau a unor bunuri determinate – confiscarea acestei părți sau a bunului determinat, este extinsă măsura confiscării de la bunurile dobândite ilicit și cu privire la bunurile nejustificate, încălcându-se astfel prevederile art. 44 alin. (8) și (9) din Constituție *(Decizia nr. 415 din 14 aprilie 2010, M. Of. nr. 294 din 5 mai 2010)*.

3. Legiuitorul ordinar este competent a stabili cadrul juridic pentru exercitarea atributelor dreptului de proprietate, în accepțiunea principială conferită de Constituție, în așa fel încât să nu vină în coliziune cu interesele generale sau cu interesele particulare legitime ale altor subiecte de drept, instituind astfel niște limitări rezonabile în valorificarea acestuia, ca drept subiectiv garantat. În același sens este și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (spre exemplu, cauza *Dacia S.R.L. c. Moldovei*, 2008, cauza *James și alții c. Regatului Unit*, 1986, cauza *Sporrong și Lönnroth c. Suediei*, 1982), care a precizat în repetate rânduri că art. 1 din Primul Protocol adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale cuprinde trei reguli distincte: prima, stabilită în prima teză din primul paragraf, este de natură generală și enunță principiul respectării proprietății; a doua regulă, cuprinsă în teza a doua a aceluiași paragraf, se referă la privațiunea de proprietate și o supune anumitor condiții; regula a treia, consemnată în al doilea paragraf, recunoaște statelor

prerogativa, între altele, de a reglementa folosința bunurilor în conformitate cu interesul general. Între aceste reguli există o interdependență. De asemenea, în cauza *Ponomaryov c. Ucrainei*, 2008, Curtea Europeană a statuat că existența unei datorii confirmate printr-o hotărâre definitivă și executorie furnizează beneficiarului hotărârii o „speranță legitimă" că datoria va fi plătită și constituie un „bun" în sensul art. 1 din Primul Protocol adițional. În plus, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în cauza *Vontas și alții c. Greciei*, 2009, a considerat că statele au obligația pozitivă de a stabili proceduri judiciare care oferă garanțiile procedurale necesare instanțelor judecătorești naționale să se pronunțe în mod eficient și corect în cazurile referitoare la chestiuni de proprietate. Aceasta înseamnă, în special, că art. 1 din Primul Protocol implică faptul că orice interferență în respectarea bunurilor trebuie să fie însoțită de garanții procedurale care oferă persoanei sau entității vizate o ocazie adecvată de a prezenta cazul în fața autorităților competente. Totodată, referitor la art. 1 din Primul Protocol adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat, în cauza *Scordino c. Italiei*, 2006, că o ingerință în dreptul la respectarea bunurilor trebuie să asigure un just echilibru între exigențele interesului general al comunității și cele de protecție a drepturilor fundamentale ale individului *(Decizia nr. 655 din 17 mai 2011, M. Of. nr. 517 din 22 iulie 2011)*.

4. Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, legiuitorul poate aprecia, în funcție de nevoia reală a comunității, măsurile de limitare a exercițiului dreptului de proprietate. În cauza *James și alții c. Regatului Unit*, 1986, Curtea Europeană a statuat că nu poate fi vorba despre o încălcare a dispozițiilor Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale dacă privarea de proprietate a fost făcută într-un anumit context politic, economic sau social, dacă răspunde unei „utilități publice", așa cum prevede art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție, aparținând chiar și unei categorii mai restrânse de persoane, deci și în situația în care colectivitatea în ansamblul ei nu utilizează sau nu profită ea însăși de bun. În vederea realizării scopului ei legitim, măsura privativă de proprietate trebuie însă să păstreze un echilibru just între exigențele interesului general al comunității și apărarea drepturilor fundamentale ale individului *(Decizia nr. 200 din 14 aprilie 2005, M. Of. nr. 403 din 12 mai 2005)*.

5. Principiul constituțional al garantării și ocrotirii proprietății private operează în condițiile dobândirii legale a dreptului de proprietate, nu și în cazul în care dreptul este dobândit prin încălcarea normelor imperative ale legilor în vigoare la data încheierii actelor juridice de înstrăinare, soluția

judicioasă pentru această situaţie fiind cea a aplicării sancţiunii nulităţii actului juridic civil *(Decizia nr. 467 din 20 septembrie 2005, M. Of. nr. 913 din 12 octombrie 2005)*.

6. Anularea actului juridic constatat a fi fost încheiat în mod fraudulos şi restituirea de către terţul dobânditor a bunurilor care au constituit obiectul actului juridic anulat ori a contravalorii acestora nu încalcă dispoziţiile constituţionale privind protecţia proprietăţii private şi interdicţia confiscării acesteia, ci au ca scop restabilirea situaţiei anterioare încheierii actului juridic fraudulos *(Decizia nr. 608 din 15 noiembrie 2005, M. Of. nr. 62 din 24 ianuarie 2006)*.

7. Despre încălcarea dreptului de proprietate şi despre exproprierea sa nu se poate vorbi decât în urma reintegrării acestui drept în patrimoniul celui care pretinde o astfel de încălcare *(Decizia nr. 151 din 17 martie 2005; M. Of. nr. 444 din 25 mai 2005)*.

8. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în cauza *Fernandez-Molina Gonzales şi alţii c. Spaniei*, Decizia din 8 octombrie 2002, a statuat că dispoziţiile privind garantarea şi ocrotirea proprietăţii se aplică numai titularilor dreptului de proprietate *(Decizia nr. 308 din 14 iunie 2005, M. Of. nr. 726 din 10 august 2005)*.

9. Dispoziţiile constituţionale referitoare la dreptul de proprietate nu sunt aplicabile în materia contractului de închiriere *(Decizia nr. 22 din 20 ianuarie 2005, M. Of. nr. 152 din 21 februarie 2005)*.

10. Dreptul de proprietate implică prerogativa dispoziţiei, a cărei exercitare în limite legale, inclusiv în sensul renunţării la respectivul drept, nu poate fi anihilată prin invocarea faptului că dreptul de proprietate este ocrotit şi garantat prin Constituţie, aceste norme de protecţie fiind, evident, inoperante împotriva voinţei titularului *(Decizia nr. 42 din 3 februarie 2004, M. Of. nr. 182 din 3 martie 2004)*.

11. Lipsa temporară a folosinţei, ca atribut al dreptului de proprietate, nu constituie o încălcare a acestui drept *(Decizia nr. 1103 din 8 septembrie 2011, M. Of. nr. 783 din 4 noiembrie 2011)*.

12. Potrivit jurisprudenţei Curţii Europene a Drepturilor Omului, noţiunea „bunuri" priveşte atât bunurile actuale având o valoare patrimonială (a se vedea Hotărârea din 23 noiembrie 1983, pronunţată în cauza *Van der Mussele c. Belgiei*), cât şi, în situaţii precis delimitate, creanţele determinate potrivit dreptului intern corespunzătoare unor bunuri cu privire la care cel îndreptăţit poate avea o speranţă legitimă că ar putea să se bucure efectiv de dreptul său de proprietate (a se vedea cauzele *Pressos Compania Naviera S.A.*

și alții c. Belgiei, Draon c. Franței, Gratzinger și Gratzingerova c. Cehiei, Trgo c. Croației) Tot potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, atunci când un stat contractant, după ce a ratificat Convenția și, implicit, Protocolul nr. 1, adoptă o legislație prin care stabilește restituirea totală sau parțială a bunurilor confiscate de regimul anterior, se poate considera că noul cadru juridic creează un nou drept de proprietate pentru categoria de persoane care îndeplinesc anumite condiții [a se vedea Hotărârea din 22 iunie 2004, pronunțată în cauza *Broniowski c. Poloniei* (MC)] *(Decizia nr. 1461 din 9 noiembrie 2010, M. Of. nr. 860 din 22 decembrie 2010).*

13. Respectarea dreptului de proprietate privește orice drepturi patrimoniale, întrucât, sub acest aspect, în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, noțiunile de „bunuri"și „proprietate" au un sens care „nu este limitat la dreptul de proprietate asupra bunurilor corporale (...), anumite alte drepturi și interese patrimoniale pot, de asemenea, constitui «drept de proprietate» și deci «bunuri», în sensul acestei dispoziții" (cauza *Beyeler c. Italiei*, 2000). De asemenea, sub același aspect, în cauza *Van Marle și alții c. Olandei*, 1986, având ca obiect contestațiile formulate de reclamanți împotriva deciziilor prin care li s-au respins cererile de înmatriculare ca experți contabili autorizați, cu motivarea că aceste decizii le-au diminuat veniturile și valoarea întreprinderilor, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut că, „într-adevăr, clientela se analizează ca o valoare patrimonială, deci ca un bun în sensul primei fraze a art. 1" *(Decizia nr. 325 din 14 iunie 2005, M. Of. nr. 756 din 19 august 2005).*

14. Despăgubirea recunoscută printr-o decizie definitivă și executorie constituie un bun în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1 adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale; neexecutarea plății într-un termen rezonabil constituie, deci, o atingere a dreptului la respectarea bunurilor [Hotărârea din 19 octombrie 2000, pronunțată în cauza *Ambruosi c. Italiei*, precum și Hotărârile din 7 mai 2002 și 15 ianuarie 2009, pronunțate în cauzele *Burdov c. Rusiei* și *Burdov (nr. 2) c. Rusiei*] *(Decizia nr. 432 din 7 aprilie 2011, M. Of. nr. 358 din 23 mai 2011).*

15. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în Hotărârea din 26 septembrie 2000, pronunțată în cauza *King și alții c. Regatului Unit*, interpretând înțelesurile noțiunilor de „bunuri" și „proprietate", a statuat că nu pot fi considerate un bun, în sensul Convenției, câștigurile viitoare, decât de la momentul la care sunt percepute ori există deja o creanță executorie *(Decizia nr. 816 din 21 iunie 2011, M. Of. nr. 646 din 9 septembrie 2011).*

16. Salariile viitoare pe care angajatorul trebuie să le plătească angajatului nu intră în sfera de aplicare a dreptului de proprietate, angajatul neavând un atare drept pentru salariile ce vor fi plătite în viitor de către angajator ca urmare a muncii viitoare prestate. Dreptul de proprietate al angajatului în privinţa salariului vizează numai sumele certe, lichide şi exigibile. Şi Curtea Europeană a Drepturilor Omului, spre exemplu, în Hotărârea din 31 mai 2011, pronunţată în cauza *Maggio şi alţii c. Italiei*, a reiterat jurisprudenţa sa cu privire la faptul că art. 1 din Protocolul nr. 1 adiţional la Convenţie nu implică un drept la dobândirea proprietăţii *(Decizia nr. 1155 din 13 septembrie 2011, M. Of. nr. 757 din 27 octombrie 2011)*.

17. Prevederea într-un act normativ a dreptului unor categorii de personal salarizat de a beneficia de anumite prime, sporuri ori adaosuri la salarii sau indemnizaţii de bază nu reprezintă titlu constitutiv de drept de proprietate privată, care este garantat şi ocrotit conform prevederilor art. 44 alin. (1) şi (2) din Constituţie. O asemenea prevedere legală are semnificaţia acordării unor drepturi salariale suplimentare, care pot da naştere la un drept de creanţă, atât timp cât prevederea legală este în vigoare şi aplicabilă, nu este suspendată aplicarea ei şi nu este abrogată *(Decizia nr. 414 din 14 iulie 2005, M. Of. nr. 780 din 26 august 2005)*.

18. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat, în cauza *Büchen c. Republicii Cehe*, 2002, că noţiunea de „bun" înglobează orice interes al unei persoane de drept privat ce are o valoare economică, astfel că dreptul la pensie poate fi asimilat unui drept de proprietate, iar pensia unui bun proprietate privată. Cu privire la natura specială a pensiei de serviciu, Curtea Constituţională a statuat asupra celor două componente ale sale, contributivă şi necontributivă, precum şi a faptului că ultima componentă este supusă practic condiţiei ca statul să dispună de resursele financiare pentru a putea acorda şi alte drepturi de asigurări sociale faţă de cele pe care Constituţia le nominalizează în mod expres. În aceste condiţii, partea necontributivă a pensiei de serviciu, chiar dacă poate fi încadrată, potrivit interpretării pe care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a dat-o art. 1 din Primul Protocol adiţional la Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, în noţiunea de „bun", ea reprezintă totuşi, din această perspectivă, un drept câştigat numai cu privire la prestaţiile de asigurări sociale realizate până la data intrării în vigoare a noii legi, iar suprimarea acestora pentru viitor nu are semnificaţia exproprierii *(Decizia nr. 871 din 25 iunie 2010, M. Of. nr. 433 din 28 iunie 2010)*.

19. Cuantumurile viitoare ale pensiilor aflate în plată nu pot fi subsumate unui drept de proprietate pe care beneficiarul unei pensii l-ar avea. Cuantumul pensiei reprezintă un bun numai în măsura în care acesta a devenit exigibil *(Decizia nr. 977 din 12 iulie 2011, M. Of. nr. 711 din 10 octombrie 2011)*.

20. Punctajul mediu anual calculat în vederea pensionării nu reprezintă un element de patrimoniu aflat în proprietatea pensionarului *(Decizia nr. 255 din 15 iunie 2004, M. Of. nr. 641 din 15 iulie 2004)*.

21. În jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, proprietatea este analizată în lumina principiului de „respect" pentru proprietate (primul paragraf, prima frază din art. 1 din Protocolul nr. 1), respectiv se subliniază necesitatea unui echilibru just între cerințele interesului general al comunității și imperativele apărării drepturilor fundamentale ale individului. În numeroase cauze, de exemplu, cauza *Păduraru c. României*, 2005, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reafirmat faptul că prin Convenție „nu se impune statelor contractante nicio obligație specifică de reparare a nedreptăților sau prejudiciilor cauzate înainte ca ele să fi ratificat Convenția. De asemenea, art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție nu poate fi interpretat ca restrângând libertatea statelor contractante de a alege condițiile în care ele acceptă să restituie bunurile ce le-au fost transferate înainte să ratifice Convenția. Adoptarea unor legi care să prevadă restituirea bunurilor confiscate (...) necesită o vastă analiză a numeroase aspecte de ordin moral, juridic, politic și economic. Considerând un lucru normal ca legiuitorul să dispună de o mare marjă de apreciere în ceea ce privește politica economică și socială, Curtea a declarat că respectă modul în care acesta concepe imperativele «utilității publice», cu excepția cazului în care aprecierea sa se dovedește complet lipsită de o bază rezonabilă" *(Decizia nr. 422 din 15 aprilie 2010, M. Of. nr. 349 din 27 mai 2010)*.

22. Este opțiunea exclusivă a legiuitorului de a decide asupra modului de reparare a injustițiilor și abuzurilor din legislația trecută *(Decizia nr. 220 din 15 februarie 2011, M. Of. nr. 522 din 25 iulie 2011)*.

23. Trebuie să se recunoască statului dreptul de a hotărî neîngrădit asupra regimului juridic al bunurilor intrate în patrimoniul său în baza unor titluri conforme cu legislația existentă în momentul dobândirii lor, precum și de a stabili modul în care – prin restituire în natură, prin plata unor despăgubiri sau în orice altă modalitate – foștii proprietari sau moștenitorii acestora vor beneficia de reparații pentru prejudiciile suferite prin aplicarea unor prevederi legislative în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989. În consecință, chiar dacă naționalizarea sau alte moduri prin care, sub imperiul

unor legi anterioare, a luat naștere dreptul de proprietate al statului nu sunt corespunzătoare prevederilor Constituției, dreptul subiectiv de proprietate al statului, constituit potrivit reglementărilor legale anterioare actualei Legi fundamentale, nu este stins ca efect al intrării în vigoare a acesteia, independent de modificările aduse regimului juridic al proprietății. Așa fiind, dreptul fostului proprietar de a i se restitui imobilul se naște în viitor, prin aplicarea prevederilor legale care îi reconstituie acest drept. Prevederile privind garantarea și ocrotirea proprietății, potrivit art. 44 din Constituție, se aplică numai după reconstituirea sau constituirea dreptului de proprietate *(Decizia nr. 22 din 27 ianuarie 2004, M. Of. nr. 233 din 27 ianuarie 2004)*.

24. Reglementarea condițiilor în care operează retrocedarea către foștii proprietari sau moștenitorii acestora a dreptului de proprietate asupra terenurilor preluate de cooperativele agricole de producție sau de către stat, inclusiv sub aspectul persoanelor îndreptățite, constituie opțiunea legiuitorului, astfel încât este pe deplin constituțională condiționarea exercitării dreptului de a formula cerere de reconstituire a dreptului de proprietate asupra terenurilor de calitatea de cetățean român. Prevederile art. 44 alin. (2) teza a II-a din Constituție, deși nu mai prevăd *in terminis* interdicția dobândirii dreptului de proprietate asupra terenurilor de către cetățenii străini și apatrizi, nu o înlătură, ci doar precizează cazurile și condițiile în care ei pot dobândi un asemenea drept, restrângând astfel sfera de aplicare a acestei incapacități speciale. Potrivit Constituției, una dintre modalitățile de dobândire a dreptului de proprietate asupra terenurilor este și moștenirea legală, ceea ce presupune că moștenitorii pot dobândi, după anul 2003, terenuri în condițiile dreptului comun *(Decizia nr. 59 din 27 ianuarie 2011, M. Of. nr. 194 din 21 martie 2011)*.

25. Dispozițiile referitoare la modul în care se asigură plata despăgubirilor foștilor proprietari în cazul în care imobilele nu pot fi restituite în natură, precum și actualizarea acestor despăgubiri sunt consecințe ale dreptului la despăgubire, având semnificația unor garanții pentru realizarea efectivă a acestui drept, astfel încât nu pot fi considerate ca încălcând garanția constituțională a dreptului de proprietate și caracterul inviolabil al acestui drept. Referitor la reparația în ipoteza privării de proprietate, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit, pe de o parte, că dreptul la indemnizare trebuie să aibă un cuantum rezonabil, iar, pe de altă parte, că metoda de evaluare a bunului trebuie să fie, la rândul ei, în mod manifest rezonabilă *(Decizia nr. 236 din 27 mai 2004, M. Of. nr. 682 din 29 iulie 2004)*.

26. Stabilirea unui termen de exercitare a acțiunii în restituirea bunurilor preluate abuziv nu constituie o limitare a dreptului de proprietate, ci o condiție de exercitare a acțiunii în restituire, pe care legiuitorul a instituit-o în virtutea prerogativelor sale constituționale *(Decizia nr. 299 din 6 iulie 2004, M. Of. nr. 887 din 29 septembrie 2004).*

27. Recunoașterea *sine die* a posibilității persoanei interesate de a declanșa procedura de recuperare a imobilelor preluate abuziv de către stat ar fi fost de natură să genereze un climat de insecuritate juridică în domeniul proprietății imobiliare, admisibil pe termen scurt, în considerarea finalității reparatorii urmărite, dar intolerabil, într-un stat de drept, o perioadă îndelungată sau nelimitată. Întrucât imprescriptibilitatea, chiar dacă este consacrată cu titlu de principiu în legislația noastră, nu ține de esența dreptului de proprietate imobiliară și, ca atare, nu este consacrată de Constituție, legiuitorul poate, în considerarea unor rațiuni majore, să deroge de la acest principiu *(Decizia nr. 21 din 27 ianuarie 2004, M. Of. nr. 315 din 9 aprilie 2004).*

28. Prin consacrarea bunei-credințe ca o cauză de asanare a nulității absolute a actelor de înstrăinare a imobilelor preluate fără titlu valabil, legiuitorul a înțeles ca în conflictul de interese legitime dintre adevăratul proprietar și subdobânditorul de bună-credință al bunului său imobil să fie preferat cel din urmă. Recunoașterea prevalenței interesului subdobânditorului de bună-credință a fost impusă de rațiuni care vizează asigurarea securității circuitului civil și stabilitatea raporturilor juridice. Din punct de vedere juridic, soluția se fundamentează pe principiul validității aparenței în drept, a cărui esență este exprimată prin adagiul *error communis facit ius (Decizia nr. 629 din 11 mai 2010, M. Of. nr. 460 din 6 iulie 2010).*

29. Potrivit art. 44 alin. (1) din Legea fundamentală, dreptul de proprietate este garantat, iar conținutul și limitele acestui drept sunt stabilite de lege. Aceste dispoziții constituționale, în deplin acord cu cele ale art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, permit posibilitatea instituirii unor limite legale de exercitare a dreptului de proprietate, pentru protejarea unor interese publice: în interes economic general sau fiscal, în interes edilitar, în interes de salubritate și sănătate publică, în interes social, cultural istoric, urbanistic și arhitectural, în interesul siguranței și apărării naționale etc., cu condiția ca aceste limitări legale să nu atingă însăși substanța dreptului de proprietate *(Decizia nr. 469 din 12 aprilie 2011, M. Of. nr. 473 din 6 iulie 2011).*

30. Potrivit art. 44 alin. (1) din Constituție, conținutul și limitele dreptului de proprietate sunt stabilite prin lege. Această prevedere permite legiui-

torului ca, în considerarea unor interese specifice, să instituie reguli care să armonizeze incidenţa şi a altor drepturi fundamentale ale cetăţenilor decât cel de proprietate într-o interpretare sistematică a Constituţiei, astfel încât ele să nu fie suprimate prin modul de reglementare a dreptului de proprietate *(Decizia nr. 471 din 4 noiembrie 2004, M. Of. nr. 46 din 13 ianuarie 2005).*

31. Executarea oricărei obligaţii de a da determină în mod direct diminuarea patrimoniului celui obligat să dea. În toate cazurile în care o asemenea obligaţie se execută, chiar şi în mod silit, pe baza unei hotărâri judecătoreşti definitive şi irevocabile, prevăzută cu formulă executorie, atingerea adusă dreptului de proprietate, prin diminuarea patrimoniului datornicului, se înscrie în limitele prevederilor constituţionale *(Decizia nr. 29 din 25 ianuarie 2005, M. Of. nr. 169 din 25 februarie 2005).*

32. Atunci când există diferenţe între formele de proprietate comună ori între acestea şi proprietatea exclusivă, în ceea ce priveşte exercitarea unora dintre atributele dreptului de proprietate, aceste diferenţe corespund particularităţilor regimului juridic al acelei forme de proprietate, neputând fi considerate ca îngrădiri ale exerciţiului dreptului de proprietate *(Decizia nr. 584 din 8 noiembrie 2005, M. Of. nr. 1143 din 19 decembrie 2005).*

33. Limitele aduse prin lege dreptului de proprietate asupra părţilor destinate folosirii în comun de către toţi proprietarii dintr-o clădire cu mai multe locuinţe se justifică constituţional prin asigurarea posibilităţii efective de administrare, folosire, întreţinere şi exploatare a imobilului în interesul tuturor proprietarilor de locuinţe din acel imobil *(Decizia nr. 574 din 4 mai 2010, M. Of. nr. 426 din 25 iunie 2010).*

34. Interdicţia temporară de înstrăinare a unor imobile reprezintă o limitare a unuia dintre atributele dreptului de proprietate, şi anume a dispoziţiei, în deplină conformitate cu dispoziţiile art. 44 alin. (1) teza a II-a din Constituţie *(Decizia nr. 100 din 22 februarie 2005, M. Of. nr. 347 din 25 aprilie 2005).*

35. Faptul că legiuitorul a condiţionat înstrăinarea unui teren sau a unei clădiri de stingerea tuturor creanţelor fiscale locale ale titularului dreptului de proprietate nu echivalează cu instituirea unei incapacităţi de a vinde sau de a dona bunul imobil în cauză, ci, din contră, o asemenea condiţionare este menită să asigure în mod eficient îndeplinirea unei obligaţii legale şi constituţionale a persoanelor fizice sau juridice, şi anume plata sarcinilor fiscale, indiferent de natura lor, la bugetele locale. Or, în aceste condiţii, instituirea unei măsuri de protecţie a bugetelor locale nu este de natură să

încalce prevederile art. 44 din Constituție *(Decizia nr. 910 din 5 iulie 2011, M. Of. nr. 649 din 12 septembrie 2011)*.

36. Dreptul de servitute este un drept real imobiliar, dezmembrământ al dreptului de proprietate, care presupune prin natura sa imposibilitatea exercitării dreptului de proprietate în deplinătatea atributelor sale, proprietarul fondului asupra căruia se exercită servitutea fiind obligat să permită folosirea, în parte, a bunului imobil aservit. Prin urmare, cei doi proprietari se află în situații juridice obiectiv diferite, astfel încât este justificată instituirea unui tratament juridic diferit în ceea ce privește exercitarea dreptului de proprietate. Mai mult, dreptul de servitute reprezintă o limitare legală a dreptului de proprietate, permisă de dispozițiile constituționale cuprinse în art. 44 alin. (1) teza a II-a, potrivit cărora conținutul și limitele dreptului de proprietate sunt stabilite de lege *(Decizia nr. 454 din 12 aprilie 2011, M. Of. nr. 381 din 31 mai 2011)*.

37. Chiar dacă prin instituirea prin lege a servituților cu privire la sădirea de arbori și la distanțele și lucrările intermediare cerute pentru anumite construcții titularul dreptului de proprietate suferă o îngrădire în exercitarea atributelor dreptului său, având în vedere că, pe această cale, se preîntâmpină exercitarea abuzivă a dreptului, evitându-se apariția stărilor conflictuale între vecini și, întrucât, potrivit art. 44 alin. (1) din Constituție, stabilirea conținutului și a limitelor dreptului de proprietate constituie atributul exclusiv al legiuitorului, reglementarea legală, în sine, nu relevă nicio contradicție cu textele constituționale de referință *(Decizia nr. 121 din 16 martie 2004, M. Of. nr. 324 din 15 aprilie 2004)*.
Notă. În același sens s-a pronunțat Curtea Constituțională și cu privire la instituirea prin lege a servituții de vedere *(Decizia nr. 1369 din 27 octombrie 2009, M. Of. nr. 852 din 9 decembrie 2009)*.

38. Articolul 44 alin. (5) din Constituție prevede expres dreptul autorităților de a folosi subsolul oricărei proprietăți imobiliare pentru lucrări de interes general, în condițiile acordării de despăgubiri proprietarului pentru „daunele aduse solului, plantațiilor sau construcțiilor, precum și pentru alte daune imputabile autorității". Pe de altă parte, potrivit alin. (7) al aceluiași articol, „dreptul de proprietate obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului și asigurarea bunei vecinătăți, precum și la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii sau obiceiului, revin proprietarului" *(Decizia nr. 200 din 14 aprilie 2005, M. Of. nr. 403 din 12 mai 2005)*.

39. Instituirea drepturilor de uz și servitute asupra proprietăților afectate de capacități energetice reprezintă o limitare justificată de faptul că pe această cale se asigură valorificarea fondului energetic – bun public de

interes naţional. Exercitarea acestor drepturi asupra proprietăţilor afectate de capacităţile energetice este determinată de un interes major de ordin general şi, ca atare, legiuitorul este pe deplin competent să stabilească condiţiile exercitării atributelor dreptului de proprietate, în accepţiunea principială conferită de Constituţie, în aşa fel încât să nu vină în coliziune cu interesele generale sau cu interesele particulare legitime ale altor subiecte de drept, instituind astfel nişte limitări rezonabile în valorificarea acestuia, ca drept subiectiv garantat *(Decizia nr. 986 din 12 iulie 2011, M. Of. nr. 706 din 6 octombrie 2011)*.

40. Exercitarea drepturilor de uz şi servitute asupra proprietăţilor afectate de capacităţile energetice, cu titlu gratuit pe toată durata existenţei acestora, deşi are ca efect lipsirea celor interesaţi de o parte din veniturile imobiliare, nu reprezintă o expropriere, ci se referă doar la posibilitatea de folosire a bunurilor, ceea ce nu contravine dispoziţiilor constituţionale referitoare la protecţia proprietăţii private *(Decizia nr. 1256 din 22 septembrie 2011, M. Of. nr. 777 din 3 noiembrie 2011)*.

41. Încadrarea prin lege organică a terenurilor pe care se situează reţelele energetice de distribuţie în categoria terenurilor cu destinaţie specială, precum şi reglementarea unui regim juridic special al acestora, propriu domeniului public al statului, se justifică prin caracterul de bun public de interes naţional al fondului energetic şi corespund pe deplin regimului constituţional de protecţie a proprietăţii *(Decizia nr. 232 din 21 aprilie 2005, M. Of. nr. 533 din 23 iunie 2005)*.

42. Înfiinţarea instalaţiilor şi executarea lucrărilor la capacităţile energetice pentru buna funcţionare a acestora reprezintă un interes general major şi, ca atare, legiuitorul este pe deplin competent să stabilească condiţiile exercitării dreptului de proprietate. Nimic nu împiedică persoana care a suferit un prejudiciu, în urma operaţiunilor de realizare şi retehnologizare a capacităţilor energetice care se execută asupra terenurilor proprietate privată, de a solicita statului repararea pagubei produse, potrivit dispoziţiilor dreptului comun. Totodată, analizând jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului, Curtea Constituţională observă că se lasă statului o marjă de apreciere, în funcţie de nevoia reală a comunităţii în adoptarea măsurii de privare de proprietate. Recent, în Hotărârea din 31 mai 2011, pronunţată în cauza *Mirela Cernea şi alţii c. României*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a arătat că, „într-un domeniu atât de complex şi de delicat ca cel al strategiei naţionale în domeniul energetic, statul dispune de o marjă largă de apreciere pentru a-şi desfăşura politicile sale de interes

general" *(Decizia nr. 1256 din 22 septembrie 2011, M. Of. nr. 777 din 3 noiembrie 2011)*.

43. Prin înlăturarea posibilității autorităților publice locale de a dispune în mod liber de bunurile aflate în proprietatea privată a unităților administrativ-teritoriale, în sensul de a opta sau nu pentru vânzarea acestora, se încalcă în mod vădit dreptul unităților administrativ-teritoriale de exercitare a prerogativei dispoziției, ca atribut ce ține de esența dreptului de proprietate *(Decizia nr. 984 din 8 iulie 2010, M. Of. nr. 527 din 28 iulie 2010)*.

44. Rațiunea consacrării acțiunilor posesorii, ca și perenitatea lor, constă în aceea că, de regulă, posesia, ca situație de fapt, dă expresie dreptului de proprietate sau altui drept real a cărui prerogativă o constituie *(Decizia nr. 33 din 25 ianuarie 2005, M. Of. nr. 164 din 24 februarie 2005)*.

45. Acțiunea oblică (denumită în doctrină și indirectă sau subrogatorie) îndeplinește o funcție preventivă, de conservare a patrimoniului debitorului, și se întemeiază pe principiul potrivit căruia debitorul răspunde de îndeplinirea obligațiilor cu toate bunurile sale prezente și viitoare, întregul său patrimoniu servind pentru garantarea comună și proporțională a tuturor creditorilor săi chirografari. Așa fiind, prevederile legale care o reglementează nu contravin dreptului de proprietate privată, ci dau posibilitatea creditorilor să exercite toate acțiunile împotriva debitorului lor, cu excepția celor cu caracter exclusiv personal. Această limitare este firească, având în vedere categoriile acțiunilor exclusiv personale, și anume cele prin care se apără drepturi personale nepatrimoniale sau drepturi patrimoniale, dar a căror exercitare implică o apreciere subiectivă din partea titularului lor *(Decizia nr. 1022 din 14 septembrie 2010, M. Of. nr. 739 din 5 noiembrie 2010)*.

46. Posibilitatea recunoscută părților interesate ca, în anumite condiții, expres și limitativ prevăzute de lege, să poată acționa pentru a-și apăra drepturile și interesele legitime, solicitând luarea unor măsuri vremelnice în cazuri grabnice, pentru păstrarea unui drept care s-ar păgubi prin întârziere, pentru prevenirea unei pagube iminente și care nu s-ar putea repara, precum și pentru înlăturarea piedicilor ce s-ar ivi cu prilejul unei executări, nu aduce atingere dreptului la garantarea proprietății private, ci reprezintă exclusiv o garanție a asigurării echilibrului între persoane cu interese contrare, prin determinarea cadrului legal de exercitare a drepturilor lor legitime *(Decizia nr. 383 din 30 septembrie 2004, M. Of. nr. 1026 din 5 noiembrie 2004)*.

47. Procedura contestației la executare asigură garanții suficiente pentru protecția dreptului de proprietate al tuturor părților implicate în proces, prin însuși faptul că le oferă posibilitatea de a contesta executarea, de a solicita

suspendarea acesteia, iar, în cazul admiterii contestației și desființării titlului executoriu sau a însești executării silite, persoanele interesate au dreptul la întoarcerea executării prin restabilirea situației anterioare acesteia *(Decizia nr. 719 din 31 mai 2011, M. Of. nr. 630 din 5 septembrie 2011)*.

48. Măsura sechestrului, care constă în indisponibilizarea bunurilor care formează obiectul executării silite, având ca scop conservarea acestora, apare ca o măsură rațională, pe care legiuitorul are competența să o adopte, în conformitate cu art. 44 alin. (1) teza a II-a din Constituție. Prin aceasta legiuitorul a urmărit preîntâmpinarea riscului la care este expus creditorul fiscal, și anume situația în care, deși se află în posesia unui titlu executoriu, să se vadă pus în imposibilitatea de a-l executa ca urmare a manoperelor debitorului *(Decizia nr. 293 din 11 martie 2008, M. Of. nr. 435 din 10 iunie 2008)*.

49. Actualizarea creanțelor certe, lichide și exigibile ce reprezintă obligații de plată a unor sume de bani, precum și a dobânzilor, majorărilor sau penalităților datorate, potrivit legii, cu rata inflației apare ca fiind necesară pentru întâmpinarea procesului de devalorizare a capitalului împrumutat de către creditor debitorului și pentru restabilirea echilibrului economic dintre cei doi și nu contravine dispozițiilor art. 44 alin. (1) și nici celor ale art. 135 alin. (1) și alin. (2) lit. a) din Constituție, ci, dimpotrivă, dă expresie acestor prevederi constituționale *(Decizia nr. 448 din 26 octombrie 2004, M. Of. nr. 50 din 14 ianuarie 2005)*.

50. Exceptarea de la executarea silită prin poprire a sumelor de bani reprezentând credite nerambursabile sau finanțări primite de la instituții sau organizații internaționale nu poate avea ca efect încălcarea dreptului de proprietate al creditorului, deoarece acesta poate cere înființarea popririi asupra altor sume de bani sau poate urmări silit bunurile mobile sau imobile, pentru recuperarea sumelor datorate de debitor *(Decizia nr. 554 din 29 aprilie 2010, M. Of. nr. 394 din 15 iunie 2010)*.

51. Măsura ridicării dreptului debitorului de a-și mai conduce activitatea, de a-și administra bunurile și de a dispune de acestea nu are semnificația unui transfer de proprietate, operându-se numai o indisponibilizare a bunurilor, care nu afectează în esență dreptul de proprietate al debitorului *(Decizia nr. 211 din 14 aprilie 2005, M. Of. nr. 611 din 14 iulie 2005)*.

52. Însușirea, folosirea sau traficarea de către administratorul unei societăți comerciale de bani, bunuri ori valori ale acesteia contravine dreptului de proprietate ocrotit și garantat atât de Constituție, cât și de Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Incriminarea delapidării constituie unul dintre mijloacele de protecție juridică a pro-

prietății. Faptul că subiectul faptelor de însușire, folosire sau traficare de bunuri din patrimoniul societății comerciale este însuși administratorul acesteia, care are și calitatea de asociat, nu este de natură să schimbe justificarea incriminării, în condițiile în care societatea comercială este subiect de drept de sine stătător, având personalitate juridică distinctă, iar patrimoniul societății este separat de patrimoniul propriu al asociaților și al administratorului *(Decizia nr. 707 din 19 octombrie 2006, M. Of. nr. 970 din 5 decembrie 2006)*.

53. Prin majorarea capitalului social al unei societăți comerciale nu este afectat dreptul de proprietate al acționarilor, nerealizându-se un transfer de proprietate. Cel mult se poate produce o modificare a ponderii pe care unii acționari o dețin în totalul acțiunilor *(Decizia nr. 106 din 9 martie 2004, M. Of. nr. 372 din 18 aprilie 2004)*.

54. Regimul legal al construcțiilor nu are legătură cu ocrotirea dreptului de proprietate. Însă, în măsura în care dobândirea dreptului de proprietate are loc fără respectarea condițiilor prevăzute de lege, ca și în cazul în care exercitarea dreptului de proprietate se abate de la prevederile legale imperative, titularul dreptului de proprietate va suporta sancțiunile stabilite de lege, fără a se putea apăra invocând principiul constituțional al ocrotirii proprietății. Activitatea de edificare sau desființare a construcțiilor de orice natură trebuie să se supună rigorilor legii. În sprijinul celor de mai sus sunt și dispozițiile art. 1 parag. 2 din Protocolul adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care prevăd că statele semnatare ale Convenției pot „adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general (...)". În acest sens, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în cauza *Mellacher și alții c. Austriei*, 1989, a statuat că astfel de legi sunt „necesare și obișnuite în domeniul construcțiilor, care, în societățile moderne, sunt o preocupare centrală a politicilor economice și sociale. Pentru a implementa astfel de politici, legislativul trebuie să aibă o largă marjă de apreciere atât în ceea ce privește stabilirea existenței unei probleme de interes public ce necesită măsuri de control, cât și în alegerea unor modalități de aplicare detaliate pentru implementarea măsurilor vizate" *(Decizia nr. 409 din 14 iulie 2005, M. Of. nr. 709 din 5 august 2005)*.

55. Prin desființarea unei construcții nelegal executate nu se încalcă dreptul de proprietate, întrucât demolarea, dispusă de o instanță judecătorească la finalul unui proces în care s-au putut formula apărări și administra probe, este consecința nerespectării de către constructor a prevederilor imperative

ale legii privitoare la autorizările necesare edificării imobilului respectiv *(Decizia nr. 159 din 28 februarie 2006, M. Of. nr. 270 din 24 martie 2006).*

56. Dispoziţiile prin care se interzice schimbarea destinaţiei terenurilor amenajate ca spaţii verzi şi/sau prevăzute ca atare în documentaţiile de urbanism, reducerea suprafeţelor acestora ori strămutarea lor, indiferent de regimul lor juridic, nu contravin dispoziţiilor constituţionale referitoare la ocrotirea şi garantarea dreptului de proprietate şi la restrângerea exerciţiului unor drepturi sau al unor libertăţi, atât timp cât măsura dispusă de textul de lege criticat nu atinge dreptul în însăşi substanţa sa, ci instituie doar o limitare obiectivă şi rezonabilă, în acord cu principiile fundamentale *(Decizia nr. 1010 din 7 iulie 2009, M. Of. nr. 628 din 22 septembrie 2009).*

57. Măsura tehnico-administrativă a îndepărtării de pe spaţiul rezervat circulaţiei rutiere a autovehiculelor staţionate în acea zonă în pofida regulilor stabilite prin lege privind oprirea şi staţionarea acestora nu încalcă dreptul de proprietate privată, întrucât dreptul de proprietate nu este un drept absolut, ci poate fi supus anumitor limitări rezonabile. Nici măcar nu se pune problema unei privări de proprietate, ci doar a limitării exercitării a două dintre atributele dreptului de proprietate, şi anume posesia şi folosinţa, rămânând neafectată prerogativa dispoziţiei, care este de esenţa dreptului de proprietate. Mai mult, această limitare a posesiei şi folosinţei este doar temporară, încetând de îndată ce proprietarul autovehiculului staţionat neregulamentar achită contravaloarea cheltuielilor necesitate de ridicarea, transportul şi depozitarea acestuia *(Decizia nr. 669 din 18 mai 2010, M. Of. nr. 460 din 6 iulie 2010).*

58. Soluţia legiuitorului de a reglementa gestiunea colectivă obligatorie în exercitarea unor drepturi de autor şi drepturi conexe îşi găseşte justificarea în modalitatea de exploatare a acestor drepturi, care face imposibilă autorizarea individuală. În acest mod, legiuitorul dă expresie atât principiului constituţional al garantării proprietăţii private, drepturile autorului asupra operei sale beneficiind de aceeaşi protecţie, fiind asimilate dreptului de proprietate, cât şi obligaţiei statului de a asigura protecţia dreptului de autor *(Decizia nr. 281 din 24 februarie 2011, M. Of. nr. 462 din 1 iulie 2011).*

59. Faptul că însuşi proprietarul bunului poate fi subiect activ al infracţiunii de tulburare de posesie nu încalcă prevederile art. 44 alin. (2) teza I din Constituţie privind garantarea şi ocrotirea în mod egal de lege a dreptului de proprietate privată, indiferent de titular, ci constituie aplicarea consecventă a principiului ordinii de drept, potrivit căruia nimănui nu îi este permis să-şi facă singur dreptate. Proprietarul care consideră că posesia

exercitată de o altă persoană asupra unui bun al său este nelegitimă are posibilitatea să își apere dreptul de proprietate prin acțiunea în revendicare și prin celelalte mijloace prevăzute de legea civilă *(Decizia nr. 442 din 26 octombrie 2004, M. Of. nr. 81 din 25 ianuarie 2005)*.

60. Prin încheierea unui antecontract sub forma unei promisiuni sinalagmatice de vânzare și de cumpărare a unui imobil, se naște în sarcina părților antecontractului obligația de a face, respectiv de a încheia un contract de vânzare-cumpărare în viitor. În caz de neexecutare a obligațiilor asumate, operează răspunderea contractuală, executarea în natură a obligației „de a face" putându-se realiza prin acțiune personală având ca obiect pronunțarea unei hotărâri ce ține loc de contract de vânzare-cumpărare. În cazul în care instanța de judecată nu pronunță o astfel de hotărâre, partea în culpă este obligată la plata de daune-interese sau instanța de judecată poate constrânge părțile să încheie contractul prin stabilirea de daune cominatorii până la executarea obligației în natură, astfel încât nu sunt încălcate dispozițiile constituționale ale art. 44 alin. (2) *(Decizia nr. 343 din 25 martie 2010, M. Of. nr. 303 din 10 mai 2010)*.

61. Instituirea unor norme potrivit cărora străinului intrat în România în scopul desfășurării de activități comerciale i se poate prelungi dreptul de ședere temporară sub condiția prezentării unor documente care să ateste realizarea unor investiții nu aduce atingere dreptului de proprietate privată, ale cărui conținut și limite sunt stabilite prin lege *(Decizia nr. 42 din 20 ianuarie 2011, M. Of. nr. 165 din 8 martie 2011)*.

62. Deși în proprietatea societăților comerciale sau a regiilor autonome au intrat și locuințele construite din fondurile proprii, legiferarea, ulterior adoptării Constituției, a posibilității ca fiecare chiriaș al unei asemenea locuințe să devină proprietar nu poate fi privită decât ca o limitare legală a dreptului de proprietate al persoanelor juridice respective. Aceste dispoziții sunt conforme literei și spiritului art. 44 din Constituție, precum și în deplină concordanță cu dispozițiile cuprinse în art. 1 din Primul protocol adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale *(Decizia nr. 362 din 23 septembrie 2004, M. Of. nr. 1006 din 1 noiembrie 2004)*.

63. Stabilirea unor amenzi nu are semnificația unui transfer de proprietate care să încalce Constituția sau normele convenționale, ci este consecința săvârșirii unor fapte ilegale sancționate de lege, în cuantumul apreciat de legiuitor în funcție de gravitatea și frecvența faptelor respective *(Decizia nr. 575 din 3 noiembrie 2005, M. Of. nr. 1111 din 8 decembrie 2005)*.

64. Deposedarea unei persoane de anumite bunuri sau valori în executarea unei sancțiuni penale, contravenționale, administrative ori civile sau a unei măsuri de confiscare specială, prevăzute de lege, nu constituie expropriere și nu încalcă în niciun alt mod dreptul de proprietate garantat constituțional *(Decizia nr. 168 din 2 martie 2010, M. Of. nr. 167 din 16 martie 2010).*

65. Măsura confiscării unor bunuri constituie o excepție de la principiul constituțional consfințit de art. 44 alin. (8) din Constituție, potrivit căruia caracterul licit al dobândirii bunurilor se prezumă. De aceea, o asemenea măsură este reglementată constituțional doar în cazul săvârșirii unor infracțiuni sau contravenții, adică în situații constatate, în condițiile legii, ca reprezentând fapte cu un anumit grad de pericol social *(Decizia nr. 453 din 16 aprilie 2008, M. Of. nr. 374 din 16 mai 2008).*

66. Prin instituirea unei sancțiuni contravenționale în sarcina persoanelor fizice ori juridice nu se aduce atingere dreptului de proprietate, chiar dacă în mod automat executarea sancțiunii înseamnă diminuarea patrimoniului *(Decizia nr. 1142 din 13 septembrie 2011, M. Of. nr. 724 din 13 octombrie 2011).*

67. Prin săvârșirea unei contravenții se încalcă o normă legală care reglementează un anumit domeniu de activitate. Acest fapt constituie, *eo ipso*, o cauză de înlăturare a prezumției generale de dobândire licită a averii. O interpretare contrară ar duce la concluzia eronată că proprietatea ar trebui ocrotită în orice condiții, inclusiv când legea este încălcată *(Decizia nr. 154 din 17 martie 2005, M. Of. nr. 298 din 11 aprilie 2005).*

68. Interdicția confiscării averii dobândite licit și prezumția caracterului licit al dobândirii, reguli stabilite de alin. (8) al art. 44 din Constituție, nu exclud posibilitatea confiscării bunurilor destinate, folosite sau rezultate din contravenții, potrivit alin. (9). Prin însăși săvârșirea contravenției, autorul acesteia se situează în afara sferei licitului, cu consecința firească, prevăzută de art. 44 alin. (9) din Constituție, a posibilității de a suferi rigorile legii, între care și confiscarea bunurilor destinate, folosite sau rezultate din fapta sa *(Decizia nr. 154 din 17 martie 2005, M. Of. nr. 298 din 11 aprilie 2005).*

69. În sensul art. 44 alin. (9) din Constituție, și sumele de bani rezultate din valorificarea produselor folosite la comiterea contravenției sunt bunuri rezultate din contravenție *(Decizia nr. 243 din 10 mai 2005, M. Of. nr. 516 din 17 iunie 2005).*

70. Articolul 44 alin. (9) din Constituție prevede că „Bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate numai în condițiile legii", fără a distinge după calitatea de proprietar sau detentor

precar a contravenientului *(Decizia nr. 603 din 5 mai 2011, M. Of. nr. 509 din 19 iulie 2011)*.

71. Privarea de proprietate impune statului obligația de a-l despăgubi pe proprietar, pentru că, fără plata unei sume rezonabile, raportată la valoarea bunului, măsura constituie o atingere excesivă a dreptului la respectarea bunurilor sale. Imposibilitatea de a obține fie și o despăgubire parțială, dar adecvată în cadrul privării de proprietate, constituie o rupere a echilibrului între necesitatea protecției dreptului de proprietate și exigențele de ordin general *(Decizia nr. 871 din 9 octombrie 2007, M. Of. nr. 701 din 17 octombrie 2007)*.

72. Posibilitatea cumpărării de către chiriași a locuințelor nerestituite în natură foștilor proprietari nu constituie o „expropriere" în favoarea chiriașilor, deoarece nu are nicio legătură cu cauzele de utilitate publică avute în vedere de Constituție cu referire la condițiile exproprierii [art. 44 alin. (3)] *(Decizia nr. 108 din 11 martie 2004, M. Of. nr. 409 din 7 mai 2004)*.

73. Condiționarea liberei exercitări a atributelor dreptului de proprietate de respectarea dispozițiilor legii, cuprinsă în art. 44 alin. (7) din Constituție, include și Constituția, ca Lege fundamentală, situată, din punctul de vedere al forței juridice, în vârful ierarhiei actelor normative *(Decizia nr. 925 din 14 decembrie 2006, M. Of. nr. 42 din 19 ianuarie 2006)*.

74. Certificatul de moștenitor prin care se atestă calitatea de moștenitor legal sau testamentar al unei persoane nu constituie titlu de proprietate și nu înlătură posibilitatea persoanelor străine de moștenire de a emite pretenții asupra bunurilor cuprinse în masa succesorală, de a face dovada drepturilor lor asupra acestor bunuri și de a-și apăra drepturile și interesele în justiție *(Decizia nr. 32 din 29 ianuarie 2004, M. Of. nr. 131 din 13 februarie 2004)*.

75. Posibilitatea instanței de judecată de a hotărî cu privire la partajul bunurilor comune, dacă soții nu se învoiesc asupra împărțirii acestora, oferă suficiente garanții menite să asigure garantarea și ocrotirea dreptului de proprietate *(Decizia nr. 465 din 20 aprilie 2010, M. Of. nr. 324 din 18 mai 2010)*.

Articolul 45. Libertatea economică

Accesul liber al persoanei la o activitate economică, libera inițiativă și exercitarea acestora în condițiile legii sunt garantate.

Notă. A se vedea și:

▶ Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 16.

1. Principiul libertăţii economice nu este un drept absolut al persoanei, ci este condiţionat de respectarea limitelor stabilite de lege, limite ce urmăresc asigurarea unei anumite discipline economice ori protejarea unor interese generale, precum şi asigurarea respectării drepturilor şi intereselor legitime ale tuturor *(Decizia nr. 162 din 8 februarie 2011, M. Of. nr. 272 din 19 aprilie 2011)*.

2. Accesul liber la o activitate economică nu exclude, ci, dimpotrivă, implică stabilirea unor limite de exercitare a libertăţii economice, statul având obligaţia să impună reguli de disciplină economică, iar legiuitorul având competenţa să stabilească sancţiunile corespunzătoare pentru nerespectarea acestora *(Decizia nr. 362 din 25 martie 2010, M. Of. nr. 328 din 18 mai 2010)*.

3. Esenţa dispoziţiilor art. 45 din Constituţie consacră posibilitatea oricărei persoane de a iniţia şi întreprinde o activitate cu scop lucrativ. Cu toate acestea, textul constituţional precizează că acest drept trebuie să fie exercitat în condiţiile legii. Astfel, legiuitorul a fost în drept ca, reglementând conţinutul libertăţii economice, să ţină cont de consideraţiile speciale menite să asigure protecţia salariaţilor, atât timp cât prin aceasta nu a negat însăşi existenţa accesului liber al persoanei la o activitate economică, libera iniţiativă şi exercitarea acestora *(Decizia nr. 322 din 14 iunie 2005, M. Of. nr. 702 din 3 august 2005)*.

4. Statul are obligaţia să respecte dreptul de acces la activitatea economică, iar nu obligaţia de a menţine în viaţa economică o societate comercială prin eforturi publice. De altfel, dreptul oricărei persoane de a desfăşura o activitate economică este liber, statul garantând doar accesul neîngrădit la libera iniţiativă, precum şi exercitarea acesteia *(Decizia nr. 431 din 21 octombrie 2004, M. Of. nr. 1140 din 2 decembrie 2004)*.

5. Condiţiile impuse prin lege în ceea ce priveşte denumirea persoanei juridice nu aduc atingere dreptului acesteia privind liberul acces la o activitate economică, precum şi la libera iniţiativă în exercitarea ei *(Decizia nr. 325 din 14 iunie 2005, M. Of. nr. 756 din 19 august 2005)*.

6. Dispoziţiile art. 45 din Constituţie garantează accesul liber al persoanei la o activitate economică, libera iniţiativă şi exercitarea acestora „în condiţiile legii". Or, protejarea proprietăţii private şi a libertăţii economice nu pot fi invocate pentru a bloca realizarea drepturilor creditorului pe calea procedurii insolvenţei, atunci când aceasta este prilejuită de culpa debitorului prin neplata datoriei sale certe, lichide şi exigibile *(Decizia nr. 1416 din 2 noiembrie 2010, M. Of. nr. 20 din 10 ianuarie 2011)*.

7. Pentru a asigura caracterul economiei de piață, statul are obligația ca, prin autoritățile publice competente, să ia toate măsurile necesare pentru revigorarea economiei, cum ar fi și măsura eliminării din viața economică a operatorilor economici neviabili. Una dintre măsuri este legislația în domeniul falimentului și al reorganizării judiciare a persoanelor juridice, precum și al răspunderii pentru plata obligațiilor restante ale debitorului declarat insolvabil. În ipoteza în care, în cadrul politicii fiscale, legiuitorul ar stabili că persoanele juridice legate prin relații contractuale de insolvent nu răspund solidar, ar însemna să le exonereze de răspundere juridică și să renunțe la colectarea venitului bugetar datorat. Faptul că se instituie răspunderea solidară a unei persoane juridice alături de debitorul insolvent sau insolvabil, în anumite condiții restrictive care au în vedere relațiile juridice strânse dintre aceștia, nu echivalează cu o restrângere a liberei inițiative. În acest sens, accesul liber al persoanelor la o activitate economică și libera inițiativă sunt garantate, „în condițiile legii" *(Decizia nr. 118 din 9 februarie 2010, M. Of. nr. 149 din 8 martie 2010)*.

8. Accesul liber al persoanei la o activitate economică nu înlătură obligația comerciantului de a se conforma regulilor de comerț și, de asemenea, nu exclude instituirea, prin lege, a sancțiunii confiscării mărfurilor, produselor sau sumelor de bani destinate desfășurării unor activități comerciale ilicite *(Decizia nr. 472 din 4 noiembrie 2004, M. Of. nr. 52 din 17 ianuarie 2004)*.

9. Prin prohibirea efectuării de operațiuni financiare, ca acte de comerț, de către persoane care, în virtutea funcțiilor pe care le dețin, au acces la pârghii economice și la informații de natură să le confere avantaje față de ceilalți participanți la circuitul economic nu este încălcat principiul libertății economice consacrat de art. 45 din Constituție, deoarece astfel de dispoziții au ca finalitate, între altele, tocmai asigurarea respectării principiilor economiei de piață și a libertății economice *(Decizia nr. 454 din 28 octombrie 2004, M. Of. nr. 29 din 10 ianuarie 2005)*.

10. Operatorul economic în activitatea căruia s-a constatat săvârșirea unei contravenții nu poate invoca principiul libertății economice, în condițiile în care acesta nu a respectat prevederile legale *(Decizia nr. 339 din 10 martie 2011, M. Of. nr. 305 din 4 mai 2011)*.

11. Posibilitatea acordată organelor fiscale de a folosi succesiv sau concomitent diversele forme de executare silită nu este de natură să înfrângă libertatea economică. Întrucât creanțele datorate de debitor sunt în relație directă cu bugetul de stat, acestea trebuie recuperate cu rapiditate, iar legiuitorul, tocmai în considerarea acestui fapt, are o marjă largă de apreciere

în domeniul realizării creanţelor fiscale *(Decizia nr. 560 din 14 aprilie 2009, M. Of. nr. 357 din 27 mai 2009).*

12. Deşi avocatura este o profesie liberală şi independentă, exercitarea sa trebuie să se desfăşoare într-un cadru organizat, în conformitate cu reguli prestabilite, a căror respectare trebuie asigurată inclusiv prin aplicarea unor măsuri coercitive, raţiuni care au impus constituirea unor structuri organizatorice unitare şi prohibirea constituirii în paralel a altor structuri destinate practicării aceleiaşi activităţi, fără suport legal. O atare soluţie legislativă nu poate fi calificată însă ca venind în contradicţie cu prevederile constituţionale ale art. 45 privind libertatea economică, ale art. 53 alin. (1) privind restrângerea exerciţiului unor drepturi şi al unor libertăţi şi ale art. 135 alin. (1) privind economia *(Decizia nr. 164 din 27 februarie 2007, M. Of. nr. 203 din 26 martie 2009).*

Articolul 46. Dreptul la moştenire

Dreptul la moştenire este garantat.

Notă. A se vedea şi:

▶ Codul civil – Legea nr. 287/2009, republicată, art. 953 şi urm. (M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011).

1. Principiul constituţional al garantării dreptului la moştenire consacră intangibilitatea dreptului la moştenire şi prohibeşte lipsirea *de plano* de un atare drept, dar nu interzice diminuarea emolumentului de care poate beneficia succesibilul prin valorificarea dreptului său la moştenire *(Decizia nr. 84 din 10 februarie 2005, M. Of. nr. 274 din 1 aprilie 2005).*

2. În legislaţia română, instituţia moştenirii este concepută, în cadrul devoluţiunii legale, ca o moştenire de familie. În unele cazuri însă, legăturile de rudenie pot fi foarte îndepărtate, ceea ce ar înlătura caracterul de succesiune de familie recunoscut instituţiei moştenirii, astfel încât în mod corect legiuitorul a limitat, pe linie colaterală, vocaţia succesorală legală la gradul al patrulea inclusiv, cu respectarea proximităţii gradelor de rudenie *(Decizia nr. 841 din 23 iunie 2011, M. Of. nr. 630 din 5 septembrie 2011).*

3. Termenul de prescripţie extinctivă privitor la dreptul de opţiune succesorală nu este de natură să îngrădească dreptul la moştenire consfinţit prin art. 46 din Constituţie *(Decizia nr. 374 din 19 martie 2009, M. Of. nr. 393 din 10 iunie 2009).*

4. Dreptul de opțiune al pacientului privind păstrarea confidențialității cu privire la starea de sănătate nu este transmisibil *mortis causa*, păstrându-se astfel opțiunea exprimată până la momentul morții titularului dreptului. Dreptul la moștenire nu presupune dreptul moștenitorilor de a obține informații cu privire la starea pacientului *(Decizia nr. 1429 din 2 noiembrie 2010, M. Of. nr. 16 din 7 ianuarie 2011)*.

5. Prin limitarea suprafețelor de teren care formează obiectul reconstituirii dreptului de proprietate sau prin prevederea unor termene în care să fie formulate cererile nu sunt încălcate dispozițiile constituționale care garantează dreptul de moștenire, întrucât calitatea de moștenitor nu poate fi recunoscută decât ca urmare a aplicării legii și numai în limitele stabilite de aceasta *(Decizia nr. 1666 din 15 decembrie 2009, M. Of. nr. 129 din 25 februarie 2010)*.

Articolul 47. Nivelul de trai

(1) Statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială, de natură să asigure cetățenilor un nivel de trai decent.
(2) Cetățenii au dreptul la pensie, la concediu de maternitate plătit, la asistență medicală în unitățile sanitare de stat, la ajutor de șomaj și la alte forme de asigurări sociale publice sau private, prevăzute de lege. Cetățenii au dreptul și la măsuri de asistență socială, potrivit legii.

Notă. A se vedea și:
- Legea nr. 416/2001 privind venitul minim garantat (M. Of. nr. 401 din 20 iulie 2001);
- Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice (M. Of. nr. 852 din 20 decembrie 2010);
- O.U.G. nr. 148/2005 privind susținerea familiei în vederea creșterii copilului (M. Of. nr. 1008 din 14 noiembrie 2005);
- O.U.G. nr. 111/2010 privind concediul și indemnizația lunară pentru creșterea copiilor (M. Of. nr. 830 din 10 decembrie 2010);
- Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății (M. Of. nr. 372 din 28 aprilie 2006);
- Legea nr. 76/2002 privind sistemul asigurărilor pentru șomaj și stimularea ocupării forței de muncă (M. Of. nr. 103 din 6 februarie 2002);
- O.U.G. nr. 158/2005 privind concediile și indemnizațiile de asigurări sociale de sănătate (M. Of. nr. 1074 din 29 noiembrie 2005).

1. Conținutul noțiunii „nivel de trai decent" nu este definit de Constituție, dar el trebuie examinat în raport cu situațiile avute în vedere de legiuitor, precum și în funcție de reglementările internaționale privind drepturile omului, obligatorii în temeiul art. 11 și art. 20 din Constituție. În acest sens, potrivit art. 25 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, dreptul la un nivel de trai corespunzător cuprinde, printre altele, și dreptul la locuință. În același sens, art. 11 din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, prevăzând obligația statelor de a recunoaște dreptul oricărei persoane la un nivel de trai suficient pentru ea însăși și familia sa, se referă, în mod expres, și la locuință *(Decizia nr. 256 din 20 martie 2007, M. Of. nr. 292 din 3 mai 2007)*.

2. Conceptul de „nivel de trai decent" nu este definit de Constituție, mai mult, nici mijloacele de realizare a acestui obiectiv nu sunt prevăzute de Constituție, legiuitorul fiind chemat, în spiritul acestui text constituțional, să instituie un ansamblu de măsuri prin care statul să asigure protejarea și îmbunătățirea calității vieții cetățenilor atât prin reglementarea unor drepturi fundamentale, precum dreptul la securitate socială, dreptul la muncă – condiție principală pentru un trai decent –, dreptul la o salarizare echitabilă, dreptul la protecția sănătății și altele asemenea, dar și prin drepturi care nu au o consacrare constituțională și care tind către același obiectiv. Caracteristic tuturor acestor drepturi ale cetățenilor și obligații corelative ale statului este faptul că, în măsura în care nu sunt nominalizate expres de Constituție, legiuitorul este liber să aleagă, în funcție de politica statului, de resursele financiare, de prioritatea obiectivelor urmărite și de necesitatea îndeplinirii și a altor obligații ale statului consacrate deopotrivă la nivel constituțional, care sunt măsurile prin care va asigura cetățenilor un nivel de trai decent și să stabilească condițiile și limitele acordării lor. De asemenea, va putea dispune modificarea sau chiar încetarea acordării măsurilor de protecție socială luate, fără a fi necesar să se supună condițiilor art. 53 din Constituție, întrucât acest text constituțional privește numai drepturile consacrate de Legea fundamentală, iar nu și cele stabilite prin legi *(Decizia nr. 765 din 15 iunie 2011, M. Of. nr. 476 din 6 iulie 2011)*.

3. Obligația statului de a asigura un nivel de trai decent nu are un conținut concret, determinat, ci trebuie apreciată concret, în funcție de împrejurările social-economice în care se manifestă acest rol al statului. Situația de criză, dezechilibrele economice majore pot afecta în mod justificat capacitatea statului de a mai asigura același standard al nivelului de trai ca acela raportat la un context anterior mai favorabil ori specific unor alte țări. Desigur, întrucât dreptul la un nivel de trai decent este un drept fundamental,

afectarea acestuia trebuie să fie temeinic justificată, iar statul să tindă, prin măsurile adoptate, să restabilească cel puțin nivelul atins anterior situației de criză *(Decizia nr. 366 din 22 martie 2011, M. Of. nr. 468 din 6 iulie 2011)*.

4. Stabilirea acelui standard al nivelului de trai care poate fi considerat ca fiind decent trebuie apreciată de la caz la caz, în funcție de o serie de factori conjuncturali. Situația economică a țării, resursele de care dispune statul în vederea atingerii acestui obiectiv, dar și nivelul de dezvoltare a societății, gradul de cultură și civilizație la un anumit moment și modul de organizare a societății reprezintă deopotrivă coordonate care trebuie luate în considerare atunci când se evaluează nivelul „decent" al vieții. În concluzie, aprecierea modului și a măsurii în care statul reușește să ducă la îndeplinire obligația de a asigura un nivel de trai decent trebuie să fie raportată la acești factori, nefiind posibilă stabilirea unui standard fix, imuabil *(Decizia nr. 765 din 15 iunie 2011, M. Of. nr. 476 din 6 iulie 2011)*.

5. Protecția socială reprezintă un ansamblu de acțiuni, decizii și măsuri întreprinse de societate pentru prevenirea, diminuarea sau înlăturarea consecințelor unor evenimente considerate ca riscuri sociale asupra condițiilor de viață ale populației. O strategie care s-ar limita la a ușura situația celor mai vulnerabile și afectate persoane ar risca să nu primească suportul necesar al restului populației, care se simte ea însăși a fi într-o stare de lipsă permanentă a resurselor necesare pentru a asigura un mod de viață considerat decent, accentul căzând, în mod special, pe lipsa resurselor economice *(Decizia nr. 1657 din 28 decembrie 2010, M. Of. nr. 33 din 13 ianuarie 2011)*.

6. Legiuitorul, dând curs dispozițiilor constituționale referitoare la obligația statului de a asigura cetățenilor un nivel de trai decent, noțiune ce, în lumina reglementărilor internaționale privind drepturile omului, cuprinde și dreptul la locuință, este îndreptățit, stabilind conținutul și limitele dreptului de proprietate, să țină seama nu numai de interesele proprietarilor, ci și de cele ale chiriașilor, cărora trebuie să le asigure dreptul la o locuință, realizând un echilibru între cele două cerințe constituționale *(Decizia nr. 163 din 22 martie 2005, M. Of. nr. 378 din 5 mai 2005)*.

7. Dreptul la concediul și indemnizația pentru creșterea copiilor nu are o consacrare constituțională și nu trebuie confundat cu dreptul la concediu de maternitate *(Decizia nr. 765 din 15 iunie 2011, M. Of. nr. 476 din 6 iulie 2011)*.

8. Dreptul la indemnizația pentru creșterea copilului și mai cu seamă cuantumul acesteia nu reprezintă un drept fundamental prevăzut de Constituție, ci o formă mixtă de asigurare și de asistență socială care, potrivit prevederilor art. 47 alin. (2) din Constituție, se stabilește prin lege. Legiuitorul

este în drept ca, în diferite perioade de timp, să stabilească în mod diferit condițiile de acordare a acestor drepturi, precum și cuantificarea lor, tuturor beneficiarilor acordându-li-se drepturile prevăzute de reglementările legale în vigoare în perioada în care sunt îndreptățiți să le primească *(Decizia nr. 261 din 20 martie 2007, M. Of. nr. 283 din 27 aprilie 2007)*.

9. Solidaritatea socială presupune ca orice persoană asigurată să beneficieze, la nevoie, în condiții identice, de asistență pentru apărarea și restabilirea sănătății, chiar dacă posibilitățile sale materiale, determinate de nivelul veniturilor realizate, i-au permis o contribuție mai redusă la constituirea fondului de asigurări de sănătate *(Decizia nr. 452 din 15 septembrie 2005, M. Of. nr. 917 din 13 octombrie 2005)*.

10. Un stat de drept, democratic și social are obligația de a asigura cetățenilor condițiile necesare pentru un trai decent și de a lua măsurile necesare în vederea creării unui cadru corespunzător pentru creșterea calității vieții, aspecte ce se realizează, printre altele, și prin garantarea dreptului la pensie *(Decizia nr. 301 din 6 iulie 2004, M. Of. nr. 785 din 26 august 2004)*.

11. Articolul 47 alin. (2) din Constituție nu instituie o obligație de a ieși la pensie, ci un drept al cetățenilor de a obține pensia la împlinirea condițiilor de vârstă și stagiu prevăzute de lege. Așa fiind, împlinirea vârstei prevăzute de lege pentru pensionare nu poate constitui un obstacol în fața exercitării dreptului la muncă. Cu toate acestea, posibilitatea deschiderii dreptului la pensie, ca venit de înlocuire pentru pierderea totală sau parțială a veniturilor profesionale, îi dă legiuitorului posibilitatea să aducă anumite limitări rezonabile și proporționale dreptului la muncă *(Decizia nr. 1211 din 5 octombrie 2010, M. Of. nr. 827 din 10 decembrie 2010)*.

12. Nicio dispoziție constituțională nu împiedică legiuitorul să suprime cumulul pensiei cu salariul, cu condiția ca o asemenea măsură să se aplice în mod egal pentru toți cetățenii, iar eventualele diferențe de tratament să aibă o rațiune licită *(Decizia nr. 297 din 1 martie 2011, M. Of. nr. 513 din 20 iulie 2011)*.

13. Dispozițiile constituționale ale art. 47 alin. (2) consacră, printre altele, dreptul la pensie pentru toți cetățenii, în condițiile prevăzute de lege. Criteriile și condițiile ce trebuie îndeplinite pentru beneficiul efectiv al dreptului la pensie, criteriile de acordare a pensiei și modul de calcul al cuantumului acesteia, toate celelalte norme de drept substanțial ori de procedură privind funcționarea sistemului public de asigurări sociale, precum și dreptul la celelalte măsuri de asistență socială trebuie reglementate prin lege *(Decizia nr. 270 din 12 mai 2005, M. Of. nr. 523 din 20 iunie 2005)*.

14. Deși consacră dreptul la pensie, art. 47 alin. (2) din Constituție nu oferă garanții și cu privire la algoritmul de creștere a cuantumului acesteia în viitor. Din contră, valoarea punctului de pensie, limita maximă a cuantumului pensiei, condițiile de recalculare și de recorelare a pensiilor anterior stabilite, ca și indexarea acestora nu se pot face decât în raport cu resursele fondurilor de asigurări sociale disponibile *(Decizia nr. 1237 din 6 octombrie 2010, M. Of. nr. 785 din 24 noiembrie 2010)*.

15. Constituția României prevede, în mod expres, la art. 47 alin. (2), dreptul la pensie ca drept fundamental. Textul constituțional nu califică dreptul la pensie doar din perspectiva unui interes patrimonial al persoanei, ci, consacrând în mod expres dreptul la pensie ca un drept fundamental, impune statului obligații constituționale suplimentare, astfel încât să se asigure un nivel de ocrotire al acestui drept superior celui prevăzut de Convenție și de protocoalele sale adiționale. Dreptul la pensie este un drept preconstituit încă din perioada activă a vieții individului, acesta fiind obligat prin lege să contribuie la bugetul asigurărilor sociale de stat procentual raportat la nivelul venitului realizat. Corelativ, se naște obligația statului ca în perioada pasivă a vieții individului să îi plătească o pensie al cărei cuantum să fie guvernat de principiul contributivității, cele două obligații fiind intrinsec și indisolubil legate. Scopul pensiei este acela de a compensa în perioada pasivă a vieții persoanei asigurate contribuțiile vărsate de către aceasta la bugetul asigurărilor sociale de stat în temeiul principiului contributivității și de a asigura mijloacele de subzistență a celor ce au dobândit acest drept în condițiile legii (perioadă contributivă, vârstă de pensionare etc.). Astfel, statul are obligația pozitivă de a lua toate măsurile necesare realizării acestei finalități și de a se abține de la orice comportament de natură a limita dreptul la asigurări sociale *(Decizia nr. 872 din 25 iunie 2010, M. Of. nr. 433 din 28 iunie 2010)*.

16. Cuantumul pensiei, stabilit potrivit principiului contributivității, se constituie într-un drept câștigat, astfel încât diminuarea acesteia nu poate fi acceptată nici măcar cu caracter temporar. Prin sumele plătite sub forma contribuțiilor la bugetul asigurărilor sociale, persoana în cauză, practic, și-a câștigat dreptul de a primi o pensie în cuantumul rezultat prin aplicarea principiului contributivității; astfel, contributivitatea, ca principiu, este de esența dreptului la pensie, iar derogările, chiar și temporare, referitoare la obligația statului de a plăti cuantumul pensiei rezultat în urma aplicării acestui principiu afectează substanța dreptului la pensie. Și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, spre exemplu, în Hotărârile din 8 decembrie 2009 și 31 mai 2011, pronunțate în cauzele *Muñoz Díaz c. Spaniei*, respectiv *Maggio*

și alții c. Italiei, a reiterat jurisprudența sa cu privire la faptul că drepturile decurgând din sistemul de asigurări sociale sunt drepturi patrimoniale protejate de art. 1 din Primul Protocol adițional la Convenție, dar acest lucru nu înseamnă că implică un drept la dobândirea proprietății sau la o pensie într-un anumit cuantum *(Decizia nr. 940 din 7 iulie 2011, M. Of. nr. 706 din 6 octombrie 2011)*.

17. Potrivit art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, „Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale". Noțiunea „bun" utilizată de acest text are o semnificație autonomă, putându-se considera că pensia este un bun care intră sub protecția acestui text. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în hotărârea pronunțată în cauza *Müller c. Austriei*, 1972, a subliniat faptul că, deși art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție garantează drepturile patrimoniale ale unei persoane care a contribuit la sistemul de asigurări sociale, „acest text nu poate fi interpretat în sensul că acea persoană ar avea dreptul la o pensie într-un anumit cuantum" *(Decizia nr. 873 din 25 iunie 2010, M. Of. nr. 433 din 28 iunie 2010)*.

18. Deși sumele plătite cu titlu de contribuție la asigurările sociale nu reprezintă un depozit la termen și, prin urmare, nu pot da naștere vreunui drept de creanță asupra statului sau asupra fondurilor de asigurări sociale, acestea îndreptățesc persoana care a realizat venituri și care a plătit contribuția sa la bugetul asigurărilor sociale de stat să beneficieze de o pensie care să reflecte nivelul veniturilor realizate în perioada activă a vieții. Cuantumul pensiei, stabilit potrivit principiului contributivității, se constituie într-un drept câștigat, astfel încât diminuarea acesteia nu poate fi acceptată nici măcar cu caracter temporar. Prin sumele plătite sub forma contribuțiilor la bugetul asigurărilor sociale, persoana în cauză practic și-a câștigat dreptul de a primi o pensie în cuantumul rezultat prin aplicarea principiului contributivității; astfel, contributivitatea ca principiu este de esența dreptului la pensie, iar derogările, chiar și temporare, referitoare la obligația statului de a plăti cuantumul pensiei, rezultat în urma aplicării acestui principiu, afectează substanța dreptului la pensie. Aceasta nu înseamnă că legea nu poate în viitor să reașeze sistemul de calcul al pensiilor, bazându-se, însă, tot pe principiul contributivității, pentru că, în caz contrar, s-ar ajunge la negarea evoluției în reglementarea juridică a acestui domeniu. De aceea, dacă prin reașezarea sistemului de calcul al pensiei rezultă un cuantum mai mic al acesteia, statul este obligat să mențină în plată cuantumul pensiei stabilit potrivit reglementărilor anterior în vigoare, dacă este mai avantajos. Aceasta este o măsură de protecție a persoanelor care beneficiază de

pensie în sensul art. 47 alin. (2) din Constituție, constituind, de asemenea, o speranță legitimă a asiguratului, întemeiată pe prevederile legale în vigoare cu privire la obținerea și încasarea unui anumit cuantum al pensiei. Dificultățile bugetului asigurărilor sociale de stat nu pot fi opuse dreptului la pensie în sensul diminuării, chiar și temporare, a cuantumului pensiei, dreptul constituțional la pensie neputând fi afectat de proasta gestionare a bugetului respectiv de către stat *(Decizia nr. 872 din 25 iunie 2010, M. Of. nr. 433 din 28 iunie 2010)*.

19. Partea necontributivă a pensiei de serviciu, chiar dacă poate fi încadrată, potrivit interpretării pe care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a dat-o art. 1 din Primul Protocol adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, în noțiunea de „bun", ea reprezintă totuși, din această perspectivă, un drept câștigat numai cu privire la prestațiile de asigurări sociale realizate până la data intrării în vigoare a noii legi, iar suprimarea acestora pentru viitor nu are semnificația exproprierii *(Decizia nr. 1286 din 29 septembrie 2011, M. Of. nr. 845 din 29 noiembrie 2011)*.

20. Cuantumurile viitoare ale pensiilor aflate în plată nu pot fi subsumate unui drept de proprietate pe care beneficiarul unei pensii l-ar avea. Cuantumul pensiei reprezintă un bun numai în măsura în care acesta a devenit exigibil *(Decizia nr. 977 din 12 iulie 2011, M. Of. nr. 711 din 10 octombrie 2011)*.

21. Decizia de pensionare este o faptă constitutivă a unei situații juridice realizate înainte de o eventuală intrare în vigoare a unei legi noi de modificare a sistemului public de pensii. Rezultă că, sub aspectul cuantumului pensiei, efectele acestei decizii de pensionare rămân câștigate pe toată perioada cuprinsă între emiterea deciziei de pensionare și momentul la care va intra în vigoare respectiva lege. Dacă aceasta din urmă ar fi diminuat sau crescut cuantumul pensiei aflate în plată pe perioada menționată, cu siguranță ar fi fost retroactivă, încălcând art. 15 alin. (2) din Constituție, întrucât ar fi desființat o *facta praeterita*. Prin urmare, ceea ce se subsumează, în mod evident, conceptului de *facta praeterita* este dobândirea calității de pensionar. Însă, cu privire la drepturile rezultate în urma obținerii calității menționate, se observă că acestea se constituie în veritabile efecte rezultante ale actului de pensionare, ceea ce nu înseamnă că actul de pensionare determină *a priori* și *ad aeternam* cuantumul pensiei/drepturilor aflate în plată. Astfel, prestațiile de asigurări sociale, subsecvente actului de pensionare, nu pot fi considerate *ab initio* ca fiind *facta praeterita*. Ele devin

facta praeterita pe măsura curgerii timpului. Însă cuantumul pensiei la care este îndrituit pensionarul pentru perioada ce urmează unei luni încheiate este mai degrabă un efect viitor al raporturilor juridice trecute – *facta futura* –, întrucât raportul juridic trecut se constituie chiar în dobândirea calității de pensionar și toate prestațiile succesive lunare sub forma pensiei sunt *facta futura*, care, pe măsura trecerii timpului, devin *facta praeterita*. Legiuitorul, fie el originar sau derivat, nu poate modifica pentru trecut – crescând sau diminuând – cuantumul pensiilor legal primite și încasate lunar *(Decizia nr. 1286 din 29 septembrie 2011, M. Of. nr. 845 din 29 noiembrie 2011)*.

22. Pensia de serviciu este compusă, principial, din două elemente, indiferent de modul de calcul specific stabilit de prevederile legilor speciale, și anume: pensia contributivă și un supliment din partea statului care, prin adunarea cu pensia contributivă, să reflecte cuantumul pensiei de serviciu stabilit în legea specială. Acordarea acestui supliment ține de politica statului în domeniul asigurărilor sociale și nu se subsumează dreptului constituțional la pensie, ca element constitutiv al acestuia. Obligația statului este aceea de a nu reduce cuantumul pensiei sub nivelul stabilit în sistemul general de pensionare, întrucât, prin calitatea de asigurat la sistemul de asigurări sociale, persoana în cauză și-a garantat dreptul la pensia de drept comun tocmai prin plata contribuțiilor. Este un drept pe care l-a obținut și realizat prin plata contribuțiilor legal datorate. De asemenea, nu există un drept constituțional la pensie de serviciu, astfel încât, cu privire la suplimentul acordat de stat, nu se poate susține că este un drept viitor câștigat *ad aeternam*, din moment ce este sub condiție *(Decizia nr. 1286 din 29 septembrie 2011, M. Of. nr. 845 din 29 noiembrie 2011)*.

23. Curtea Europeană a Drepturilor Omului (cauza *Maggio și alții c. Italiei*)a arătat că o reducere a cuantumului pensiei în vederea egalizării unor stări de fapt existente este de dorit, respectiv acordarea unui cuantum al pensiei în funcție de contribuțiile vărsate, și nu în funcție de cuantumul concret al salariului (sistem contributiv *versus* sistem retributiv); în aceste condiții, pierderea parțială a unei părți din pensie nu este o sarcină individuală excesivă. Și în România se constată că eliminarea pensiilor de serviciu nu a reprezentat o sarcină individuală excesivă, această sarcină fiind suportată de cvasimajoritatea personalului care beneficia de astfel de pensii în egală măsură. Ajustarea dictată de principiul contributivității nu numai că elimină un beneficiu suplimentar acordat unor angajați, dar îi integrează pe cvasimajoritatea acestora într-un sistem unic de pensii publice *(Decizia nr. 1380 din 18 octombrie 2011, M. Of. nr. 847 din 29 noiembrie 2011)*.

24. Pensiile speciale, nefiind un privilegiu, ci fiind instituite de către legiuitor în considerarea unui anumit statut special al categoriei profesionale respective, pot fi eliminate doar dacă există o rațiune suficient de puternică spre a duce în final la diminuarea prestațiilor sociale ale statului sub forma pensiei. Partea contributivă a pensiei de serviciu se suportă din bugetul asigurărilor sociale de stat, pe când partea care depășește acest cuantum se suportă din bugetul de stat. Acordarea acestui supliment ține de politica statului în domeniul asigurărilor sociale și nu se subsumează dreptului constituțional la pensie, astfel cum este reglementat în art. 47 alin. (2) din Constituție *(Decizia nr. 873 din 25 iunie 2010, M. Of. nr. 433 din 28 iunie 2010)*.

25. Potrivit unui principiu general al legislației pensiilor, înscrierea la pensie se face la cererea celui îndreptățit, cerere însoțită de toate documentele care atestă dreptul și întinderea acestuia. Nici recalcularea pensiilor stabilite anterior, prin luarea în calcul și a unor date noi, nu se poate face decât la cerere și începând cu o dată ulterioară depunerii cererii. Existența acestui principiu nu contravine însă prevederilor art. 47 din Constituție, reprezentând, în sine, doar opțiunea legiuitorului privind modul de exercitare a drepturilor consacrate de acest text constituțional *(Decizia nr. 304 din 9 iunie 2005, M. Of. nr. 733 din 12 august 2005)*.

Articolul 48. Familia

(1) Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.

(2) Condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege. Căsătoria religioasă poate fi celebrată numai după căsătoria civilă.

(3) Copiii din afara căsătoriei sunt egali în fața legii cu cei din căsătorie.

Notă. A se vedea și:

- Codul civil – Legea nr. 287/2009, republicată, Cartea a II-a „Despre familie" (M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011);
- Convenția europeană a drepturilor omului, art. 12;
- Protocolul nr. 7 adițional la Convenția europeană a drepturilor omului, art. 5;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 9 și art. 24.

1. Recunoașterea, în acțiunea prin care se solicită decăderea unui părinte din drepturile părintești, a calității procesuale active exclusiv autorității tutelare, și nu și celuilalt părinte, este în deplină concordanță cu dispozițiile

prevăzute de art. 48 alin. (1) din Constituție, deoarece, nefiind vorba despre un interes propriu al titularului dreptului, era normal ca valorificarea dreptului său, în situația extremă în care tinde la anihilarea drepturilor celuilalt părinte, să fie supusă unui regim restrictiv, cu implicarea autorității de stat *(Decizia nr. 526 din 31 mai 2007, M. Of. nr. 559 din 15 august 2007)*.

2. Instituirea unui tratament juridic diferit în ceea ce privește părintele divorțat căruia nu i-a fost încredințat copilul, față de celălalt părinte, este justificată în mod obiectiv și rezonabil de faptul că cei doi părinți se află în situații juridice diferite, nefiind încălcate dispozițiile art. 48 alin. (1) din Constituție care consacră egalitatea dintre soți *(Decizia nr. 394 din 24 martie 2011, M. Of. nr. 358 din 23 mai 2011)*.

3. Condiționarea dreptului de a solicita reîntregirea familiei de preexistența unei căsătorii încheiate anterior obținerii formei de protecție acordate de statul român cetățenilor străini și apatrizilor nu este de natură să contravină garanțiilor constituționale care vizează libertatea încheierii căsătoriei, egalitatea soților, precum și dreptul și obligația părinților de a asigura creșterea, educarea și instruirea copiilor, cuprinse în art. 48 din Constituție. Dimpotrivă, prin acordarea beneficiului reîntregirii familiei, legiuitorul român oferă recunoaștere și protecție căsătoriei preexistente, în scopul asigurării, pe teritoriul statului român, a continuității conviețuirii soților în spiritul valorilor morale pe care instituția căsătoriei le generează în cadrul familiei *(Decizia nr. 699 din 31 mai 2011, M. Of. nr. 537 din 29 iulie 2011)*.

4. Asupra temeiniciei motivelor concrete invocate în susținerea unei cereri de divorț, precum și asupra tuturor probelor administrate în cauză, instanța judecătorească este singura competentă să aprecieze și să decidă în consecință *(Decizia nr. 1641 din 16 decembrie 2010, M. Of. nr. 78 din 31 ianuarie 2011)*.

5. Stabilirea filiației față de tată diferă în cazul copilului din căsătorie față de cazul copilului din afara căsătoriei. Recunoașterea paternității copilului din afara căsătoriei poate fi contestată de orice persoană interesată, legiuitorul conferind calitate procesuală activă tuturor persoanelor care dovedesc un interes patrimonial sau nepatrimonial tocmai pentru a apăra interesul minorului de a avea o stare civilă conformă cu realitatea, primul interesat în stabilirea paternității din afara căsătoriei fiind copilul. Ca atare, din acest punct de vedere, nu există nicio discriminare între copiii din căsătorie și cei din afara căsătoriei, deoarece, astfel cum este reglementată, în mod specific, tăgada de paternitate, care are ca obiect răsturnarea prezumției de paternitate, este necesară și reglementarea contestării recunoașterii

paternității din afara căsătoriei, în ambele cazuri urmărindu-se stabilirea paternității conforme cu realitatea, fără nicio discriminare între copiii din căsătorie și cei din afara căsătoriei *(Decizia nr. 1554 din 7 decembrie 2010, M. Of. nr. 106 din 10 februarie 2011).*

Articolul 49. Protecția copiilor și a tinerilor

(1) Copiii și tinerii se bucură de un regim special de protecție și de asistență în realizarea drepturilor lor.

(2) Statul acordă alocații pentru copii și ajutoare pentru îngrijirea copilului bolnav ori cu handicap. Alte forme de protecție socială a copiilor și a tinerilor se stabilesc prin lege.

(3) Exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală sunt interzise.

(4) Minorii sub vârsta de 15 ani nu pot fi angajați ca salariați.

(5) Autoritățile publice au obligația să contribuie la asigurarea condițiilor pentru participarea liberă a tinerilor la viața politică, socială, economică, culturală și sportivă a țării.

Notă. A se vedea și:

- Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului (M. Of. nr. 557 din 23 iunie 2004);
- Legea nr. 273/2004 privind regimul juridic al adopției, republicată (M. Of. nr. 788 din 19 noiembrie 2009);
- Legea nr. 61/1993 privind alocația de stat pentru copii, republicată (M. Of. nr. 300 din 7 mai 2009);
- Legea nr. 277/2010 privind alocația pentru susținerea familiei (M. Of. nr. 889 din 30 decembrie 2010);
- Legea nr. 646/2002 privind sprijinul acordat de stat tinerilor din mediul rural (M. Of. nr. 901 din 12 decembrie 2002);
- Legea nr. 15/2003 privind sprijinul acordat tinerilor pentru construirea unei locuințe proprietate personală, republicată (M. Of. nr. 44 din 18 ianuarie 2008);
- Codul muncii – Legea nr. 53/2003, republicată, art. 13 (M. Of. nr. 345 din 18 mai 2011);
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 24 și art. 32.

1. Protecția copiilor, consacrată constituțional în art. 49 din Legea fundamentală, se realizează prin încredințarea lor unuia dintre părinți, care își exercită drepturile părintești, celălalt părinte având dreptul de a avea legături personale cu ei, precum și de a veghea la creșterea, educarea,

învăţătura şi pregătirea lor profesională. Orice hotărâre judecătorească pronunţată de către instanţă în procedura de desfacere a căsătoriei prin divorţ va ţine seama de interesul superior al copilului *(Decizia nr. 1045 din 14 iulie 2009, M. Of. nr. 551 din 7 august 2009)*.

2. Nulitatea adopţiei este o sancţiune juridică subordonată ocrotirii interesului superior al copilului. Instituirea prin lege a normei după care instanţa va putea respinge cererea de declarare a nulităţii adopţiei dacă va constata că menţinerea adopţiei este în interesul celui adoptat nu contravine normelor şi principiilor Constituţiei, ci, dimpotrivă, având în vedere scopul adopţiei, şi anume creşterea şi educarea copilului într-un mediu familial, este pe deplin concordantă cu art. 49 alin. (1) din Legea fundamentală *(Decizia nr. 1023 din 14 septembrie 2010, M. Of. nr. 739 din 5 noiembrie 2010)*.

3. Amânarea executării pedepsei închisorii sau a detenţiunii pe viaţă atunci când o condamnată este gravidă sau are un copil mai mic de un an a fost instituită de legiuitor tocmai în vederea ocrotirii intereselor copilului, pentru a i se acorda acestuia posibilitatea de a fi îngrijit de mama sa în perioada în care se apreciază că are cea mai mare nevoie de această îngrijire, fiind în concordanţă cu prevederile art. 49 din Constituţie referitoare la protecţia copiilor şi tinerilor *(Decizia nr. 413 din 12 octombrie 2004, M. Of. nr. 1056 din 15 noiembrie 2004)*.

4. Incriminarea faptei persoanei căreia i s-a încredinţat minorul prin hotărâre judecătorească, spre creştere şi educare, de a împiedica în mod repetat pe oricare dintre părinţi să aibă legături personale cu minorul, în condiţiile stabilite de părţi sau de către organul competent, reprezintă concretizarea obligaţiei autorităţilor publice de a respecta şi ocroti viaţa intimă, familială şi privată, constituind, totodată, o componentă a regimului special de protecţie şi de asistenţă a copiilor şi tinerilor în realizarea drepturilor lor *(Decizia nr. 474 din 20 aprilie 2010, M. Of. nr. 324 din 18 mai 2010)*.

5. Fundaţiile judeţene pentru tineret şi a municipiului Bucureşti au ca scop elaborarea, organizarea şi finanţarea programelor specifice, precum şi instruirea, educarea şi formarea tineretului în spiritul tradiţiilor umaniste, al valorilor democraţiei şi aspiraţiilor societăţii româneşti, dând expresie prevederilor constituţionale din art. 49 alin. (5) *(Decizia nr. 475 din 4 noiembrie 2004, M. Of. nr. 41 din 12 ianuarie 2005)*.

6. Stabilirea semnului distinctiv care să individualizeze şi să diferenţieze elevii diverselor unităţi de învăţământ numai după obţinerea acordului consiliului reprezentativ al părinţilor şi după ce elevii îşi exprimă opinia cu privire la această problemă prin consultarea reprezentaţilor lor dă expresie

dreptului tinerilor de a participa în mod liber la viața socială a țării, potrivit art. 49 alin. (5) din Constituție *(Decizia nr. 548 din 15 mai 2008, M. Of. nr. 495 din 2 iulie 2008)*.

Articolul 50. Protecția persoanelor cu handicap

Persoanele cu handicap se bucură de protecție specială. Statul asigură realizarea unei politici naționale de egalitate a șanselor, de prevenire și de tratament ale handicapului, în vederea participării efective a persoanelor cu handicap în viața comunității, respectând drepturile și îndatoririle ce revin părinților și tutorilor.

Notă. A se vedea și:

▶ Legea nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap, republicată (M. Of. nr. 1 din 3 ianuarie 2008);

▶ Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 26;

▶ Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, adoptată la New York de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 13 decembrie 2006, ratificată de România prin Legea nr. 221/2010 (M. Of. nr. 792 din 26 noiembrie 2010).

1. Articolul 50 din Constituție consacră dreptul persoanelor cu handicap de a se bucura de o protecție specială, sens în care statul trebuie să asigure realizarea unei politici naționale de egalitate a șanselor, de prevenire și de tratament ale handicapului, în vederea participării efective a persoanelor cu handicap în viața comunității. Prin urmare, această normă constituțională se referă la obligația statului de a asigura egalitatea de șanse a persoanei cu handicap în raport cu restul comunității, fără a interzice ca, în vederea unor situații speciale, să fie instituite mijloace specifice de protecție pentru diferitele categorii de persoane cu handicap, în deplin acord cu principiul egalității în drepturi consacrat de art. 16 alin. (1) din Constituție *(Decizia nr. 1134 din 27 noiembrie 2007, M. Of. nr. 118 din 14 februarie 2008)*.

2. În virtutea art. 50 din Constituție, statul este obligat să adopte o poziție activă, de natură să asigure realizarea unei politici naționale de egalitate a șanselor, de prevenire și de tratament ale handicapului, în vederea participării efective a persoanelor cu handicap în viața comunității. Obligația angajatorilor care au un anumit număr de salariați de a încadra persoane cu handicap într-un anumit procent din numărul total de angajați reprezintă, în fapt, o concretizare la nivel legislativ a obligației pe care Legea fundamentală o stabilește în sarcina statului prin prevederile art. 50, în vederea asigurării

unei protecţii speciale pentru persoanele cu handicap *(Decizia nr. 615 din 12 mai 2011, M. Of. nr. 513 din 20 iulie 2011)*.

3. Persoanele care nu mai sunt de vârstă activă nu sunt excluse de la posibilitatea de a obţine atestarea calităţii lor de persoane cu handicap, deoarece, chiar şi după împlinirea vârstei de pensionare, dacă nu mai au capacitatea de a se integra prin propriile lor posibilităţi în viaţa profesională, sunt considerate persoane cu handicap, putând solicita atestarea acestei calităţi *(Decizia nr. 173 din 22 martie 2005, M. Of. nr. 447 din 26 mai 2005)*.

Articolul 51. Dreptul de petiţionare

(1) Cetăţenii au dreptul să se adreseze autorităţilor publice prin petiţii formulate numai în numele semnatarilor.

(2) Organizaţiile legal constituite au dreptul să adreseze petiţii exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.

(3) Exercitarea dreptului de petiţionare este scutită de taxă.

(4) Autorităţile publice au obligaţia să răspundă la petiţii în termenele şi în condiţiile stabilite potrivit legii.

Notă. A se vedea şi:

- O.G. nr. 27/2002 privind reglementarea activităţii de soluţionare a petiţiilor (M. Of. nr. 84 din 1 februarie 2002);
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 44.

1. Dreptul de petiţionare este un drept cetăţenesc, de care beneficiază cetăţenii în mod individual sau grupurile de cetăţeni, indiferent că sunt constituite ad-hoc sau organizate în forme prevăzute de lege *(Decizia nr. 389 din 24 martie 2011, M. Of. nr. 471 din 5 iulie 2011)*.

2. Dreptul la petiţionare este diferit de dreptul de a introduce acţiuni la instanţele judecătoreşti; sesizarea instanţelor judecătoreşti pentru valorificarea unui drept sau pentru realizarea unui interes care se poate obţine numai pe calea justiţiei nu reprezintă un aspect al dreptului de petiţionare. Dreptul de petiţionare se referă la cererile, reclamaţiile, sesizările şi propunerile în legătură cu rezolvarea unor probleme personale sau de grup ce nu presupun calea justiţiei şi la care autorităţile publice au obligaţia de a răspunde în termenele şi în condiţiile stabilite potrivit legii, în timp ce cererile de chemare în judecată se soluţionează după reguli specifice activităţii de judecată *(Decizia nr. 453 din 20 septembrie 2005, M. Of. nr. 943 din 21 octombrie 2005)*.

3. Dreptul organizațiilor sindicale de a formula cereri în justiție în numele membrilor lor pentru apărarea drepturilor individuale ale acestora nu poate fi raportat la art. 51 din Constituție, care reglementează „dreptul de petiționare", diferit de dreptul de a introduce acțiuni la instanțele judecătorești, drept consacrat de art. 21 alin. (1) din Constituție *(Decizia nr. 366 din 28 septembrie 2004, M. Of. nr. 1014 din 3 noiembrie 2004)*.

4. Exercitarea dreptului de petiționare prevăzut de art. 51 din Constituție este o modalitate eficientă de rezolvare a unor probleme personale și se poate realiza fie individual, de către cetățean, fie de un grup de cetățeni, fie de către organizații legal constituite. Conform acestui drept constituțional, persoanele lezate se pot adresa instituției Avocatul Poporului cu cereri privind încălcarea drepturilor sau libertăților cetățenești de către autoritățile publice. În temeiul art. 59 din Constituție, exercitându-și atribuțiile ce îi revin potrivit legii, acesta urmărește rezolvarea legală a cererilor primite și cere autorităților sau funcționarilor administrației publice în cauză încetarea încălcării drepturilor și libertăților cetățenești, repunerea în drepturi a petiționarului și repararea pagubelor, potrivit modalităților prevăzute de aceeași lege. Așadar, cetățeanul se adresează instituției Avocatul Poporului în virtutea dreptului său de petiționare, pe când acestuia din urmă i se conferă posibilitatea de a veni în sprijinul cetățeanului și pe calea acțiunii în justiție, în mod circumstanțiat, în condițiile legii, fără ca prin aceasta dispozițiile criticate să echivaleze cu o extindere a dreptului de petiționare în sfera accesului liber la justiție *(Decizia nr. 507 din 17 noiembrie 2004, M. Of. nr. 1154 din 7 decembrie 2004)*.

5. Instituirea unor reguli speciale de sesizare a instanțelor judecătorești pentru atacarea rezoluțiilor sau a ordonanțelor procurorului de netrimitere în judecată nu este de natură să aducă atingere sub niciun aspect dreptului de petiționare. De altfel, dreptul de petiționare se concretizează în cereri, reclamații, sesizări și propuneri în legătură cu rezolvarea unor probleme personale sau de grup ce nu presupun calea justiției, la care autoritățile publice au obligația de a răspunde în termenele și condițiile stabilite potrivit legii, în timp ce plângerile împotriva rezoluțiilor sau ordonanțelor procurorului de netrimitere în judecată se rezolvă după reguli specifice activității de judecată, în cadrul procesului penal *(Decizia nr. 293 din 9 iunie 2005, M. Of. nr. 630 din 19 iulie 2005)*.

Articolul 52. Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică

(1) Persoana vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim, de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluţionarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptăţită să obţină recunoaşterea dreptului pretins sau a interesului legitim, anularea actului şi repararea pagubei.

(2) Condiţiile şi limitele exercitării acestui drept se stabilesc prin lege organică.

(3) Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condiţiile legii şi nu înlătură răspunderea magistraţilor care şi-au exercitat funcţia cu rea-credinţă sau gravă neglijenţă.

Notă. A se vedea şi:

- Legea nr. 554/2004 a contenciosului administrativ, art. 1 (M. Of. nr. 1154 din 7 decembrie 2004);
- Codul de procedură penală, art. 504-507;
- Convenţia europeană a drepturilor omului, art. 34;
- Protocolul nr. 7 adiţional la Convenţia europeană a drepturilor omului, art. 3;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 41.

1. Prin formula „persoană vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim, de o autoritate publică" din conţinutul alin. (1) al art. 52 din Constituţie, legiuitorul constituant a înţeles cetăţenii, străinii şi apatrizii, priviţi individual sau în calitate de subiecte colective de drept privat ori de drept public, care acţionează în calitatea lor de persoane juridice. De altfel, acest înţeles rezultă şi din plasarea dispoziţiilor art. 52 din Constituţie în Titlul II, Capitolul II „Drepturile şi libertăţile fundamentale", care, de regulă, îi privesc pe cetăţeni. Atunci când de aceste drepturi şi libertăţi beneficiază şi cetăţenii străini şi apatrizii, subiectul de drept este desemnat de legiuitorul constituant prin termenul „persoană". Din categoria persoanelor nu sunt excluse subiectele colective de drept, în măsura în care constituie organizaţii ale persoanelor fizice. Aceeaşi concluzie se impune şi în virtutea art. 34 din Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, referitoare la „Cererile individuale", potrivit cărora „orice persoană fizică, orice organizaţie neguvernamentală sau de orice grup de particulari care se pretinde victimă a unei încălcări de către una dintre înaltele părţi contractante a drepturilor recunoscute în convenţie sau în protocoalele sale" se poate adresa Curţii Europene a Drepturilor Omului. Aşadar, autorităţile publice intră sub incidenţa prevederilor art. 52 din Constituţie numai în cazurile în care,

conform alin. (2) al acestui articol, prin lege se prevede în mod expres aceasta *(Decizia nr. 66 din 24 februarie 2004, M. Of. nr. 235 din 17 martie 2004)*.

2. Potrivit dispozițiilor art. 52 alin. (2) din Constituție, condițiile și limitele exercitării dreptului recunoscut persoanei vătămate în dreptul său ori într-un interes legitim se stabilesc prin lege organică. Atât jurisprudența Curții Constituționale, cât și cea a Curții Europene a Drepturilor Omului au admis posibilitatea unor limitări aduse prin lege exercitării accesului liber la justiție. Astfel, Curtea Constituțională, prin Decizia Plenului nr. 1 din 8 februarie 1994, a stabilit că „legiuitorul poate institui, în considerarea unor situații deosebite, reguli speciale de procedură, ca și modalitățile de exercitare a drepturilor procedurale, principiul liberului acces la justiție presupunând posibilitatea neîngrădită a celor interesați de a utiliza aceste proceduri, în formele și modalitățile instituite prin lege". Conform jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, „dreptul de acces la tribunale nu este absolut. Fiind vorba de un drept pe care Convenția l-a recunoscut fără să îl definească în sensul restrâns al cuvântului, există posibilitatea limitărilor implicit admise chiar în afara limitelor care circumscriu conținutul oricărui drept" (cauza *Golder c. Regatului Unit*, 1975) *(Decizia nr. 188 din 27 aprilie 2004, M. Of. nr. 498 din 2 iunie 2004)*.

3. Principiul constituțional al independenței justiției nu poate fi interpretat ca exonerând pe cei care o înfăptuiesc de răspundere pentru erorile judiciare pe care le săvârșesc, având în vedere consecințele acestor erori atât pentru justițiabili, cât și pentru statul român *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011)*.

4. Răspunderea magistraților stabilită în condițiile legii nu înlătură răspunderea acestora pentru exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență, iar răspunderea statului nu este limitată doar la erorile judiciare săvârșite în materie penală, ci privește toate erorile judiciare, indiferent de natura cauzelor în care au fost săvârșite, lărgindu-se astfel garanția constituțională a acestei răspunderi. Problema erorilor judiciare se ridică în principal sub aspectul reparațiilor pe care societatea este datoare să le acorde celui care a suferit în mod injust de pe urma erorilor comise în sistemul judiciar, prevederile constituționale cuprinse în art. 52 alin. (3) consacrând principiul răspunderii obiective a statului în asemenea împrejurări *(Decizia nr. 1528 din 17 noiembrie 2009, M. Of. nr. 85 din 9 februarie 2009)*.

5. Dispozițiile art. 52 alin. (3) din Constituție sau alte norme cuprinse în Constituție, în pacte ori tratate internaționale la care România este parte

nu prevăd imprescriptibilitatea dreptului persoanelor prejudiciate prin condamnarea pe nedrept sau prin privarea ori restrângerea de libertate în mod nelegal de a porni acțiune în repararea pagubei și nici un termen limită în care acest drept poate fi exercitat. Așa fiind, stabilirea de către legiuitor a unui termen special de prescripție în ceea ce privește acțiunea pentru repararea de către stat a pagubei suferite în cazul condamnării pe nedrept sau al privării ori restrângerii de libertate în mod nelegal constituie expresia rolului constituțional al acestuia, consfințit și de prevederile art. 126 alin. (2) din Legea fundamentală, potrivit cărora „competența instanțelor judecătorești și procedura de judecată sunt prevăzute numai prin lege". De altfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat în jurisprudența sa faptul că dreptul la un proces echitabil nu este un drept absolut și că acesta „poate fi supus la restricții legitime, cum ar fi termenele legale de prescripție sau ordonanțele care impun depunerea unei cauțiuni *iudicatum solvi*" (cauza *Z și alții c. Regatului Unit*, 2001) *(Decizia nr. 28 din 25 ianuarie 2005, M. Of. nr. 158 din 22 februarie 2005)*.

6. Persoanele îndreptățite la repararea pagubei în cazul condamnării pe nedrept vizează o condamnare dispusă printr-o soluție definitivă, nefiind de conceput să se acorde despăgubiri în cazul condamnărilor nedefinitive și care sunt susceptibile de a fi cenzurate în cadrul căilor ordinare de atac. În acest sens este și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului care, prin Hotărârea din 3 iulie 2008, pronunțată în cauza *Matveyev c. Rusiei*, a făcut trimitere la Raportul explicativ privitor la art. 3 din Protocolul nr. 7 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, statuând că dreptul la despăgubiri în caz de eroare judiciară vizează o hotărâre definitivă, care, potrivit expresiei tradiționale, a dobândit autoritate de lucru judecat. Este cazul hotărârilor irevocabile pentru care căile ordinare de atac nu mai sunt disponibile, fie că au fost utilizate de părți, fie că a expirat termenul înăuntrul căruia puteau fi formulate. Rezultă, așadar, că o hotărâre nu este considerată definitivă atâta vreme cât legea internă permite ca lucrările să fie reluate *(Decizia nr. 1393 din 26 octombrie 2010, M. Of. nr. 843 din 16 decembrie 2010)*.

Articolul 53. Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți

(1) Exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru: apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor

și a libertăților cetățenilor; desfășurarea instrucției penale; prevenirea consecințelor unei calamități naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav.

(2) Restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică. Măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății.

Notă. A se vedea și:
- Convenția europeană a drepturilor omului, art. 18;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 52.

1. Exercițiul unui drept nu poate fi absolutizat, prin eliminarea oricăror îngrădiri, inerente în considerarea existenței altor drepturi aparținând altor titulari, cărora autoritatea statală este ținută, în egală măsură, să le acorde ocrotire. Altfel spus, libertatea – cu semnificația îndeobște conferită, de cadru juridic în ale cărui limite valorificarea dreptului este legitimă – încetează acolo unde începe libertatea altor subiecte de drept *(Decizia nr. 587 din 8 noiembrie 2005, M. Of. nr. 1159 din 21 decembrie 2005)*.

2. Restrângerea unor drepturi constituționale este admisă, ea răspunzând nevoii de a asigura securitatea juridică a drepturilor și libertăților celorlalți, atât în perspectiva intereselor individuale, cât și a celor naționale sau de grup și a binelui public, fiind și o modalitate de salvgardare a unor drepturi în situațiile în care exercițiul lor are un caracter antisocial *(Decizia nr. 245 din 27 mai 2004, M. Of. nr. 716 din 9 august 2004)*.

3. De esența legitimității constituționale a restrângerii exercițiului unui drept sau al unei libertăți este caracterul excepțional și temporar al acesteia. Într-o societate democratică, regula este cea a exercitării neîngrădite a drepturilor și libertăților fundamentale, restrângerea fiind prevăzută ca excepție, dacă nu există o altă soluție pentru a salvgarda valori ale statului care sunt puse în pericol *(Decizia nr. 1414 din 4 noiembrie 2009, M. Of. nr. 796 din 23 noiembrie 2009)*.

4. Textul art. 53 din Constituție stabilește condițiile și limitele restrângerii exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți. El are în vedere însă drepturile și libertățile fundamentale înscrise în Capitolul II al Titlului II din Constituția României, nu și alte drepturi *(Decizia nr. 503 din 16 noiembrie 2004, M. Of. nr. 53 din 17 ianuarie 2005)*.

5. Domeniul de aplicare a dispoziţiilor art. 53 din Constituţie este circumscris restrângerii exerciţiului unor drepturi sau al unor libertăţi prevăzute de Legea fundamentală, iar nu restrângerii exerciţiului oricărui drept subiectiv, chiar dacă el izvorăşte dintr-un act normativ *(Decizia nr. 65 din 27 ianuarie 2011, M. Of. nr. 133 din 22 februarie 2011)*.

6. Principiul proporţionalităţii, consacrat de dispoziţiile art. 53 alin. (2) din Constituţie, se aplică doar în cadrul restrângerii exerciţiului unor drepturi sau al unor libertăţi fundamentale. Aşa cum prevăd dispoziţiile constituţionale ale art. 53 alin. (1), restrângerea exerciţiului unor drepturi, prin lege, nu este condiţionată de interesul general, ci de „apărarea securităţii naţionale, a ordinii, a sănătăţii ori a moralei publice, a drepturilor şi a libertăţilor cetăţenilor; desfăşurarea instrucţiei penale, prevenirea consecinţelor unei calamităţi naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav" *(Decizia nr. 375 din 6 iulie 2005, M. Of. nr. 591 din 8 iulie 2005)*.

7. Exercitarea unui drept de către titularul său nu poate avea loc decât într-un anumit cadru, prestabilit de legiuitor, cu respectarea anumitor exigenţe, cărora li se subsumează şi instituirea unor termene, după a căror expirare valorificarea respectivului drept nu mai este posibilă. Departe de a constitui o negare a dreptului în sine, asemenea exigenţe dau expresie ordinii de drept, absolutizarea exerciţiului unui anume drept având consecinţă fie negarea, fie amputarea drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane, cărora statul este ţinut să le acorde ocrotire, în egală măsură, în deplină concordanţă cu dispoziţiile art. 53 din Constituţie *(Decizia nr. 61 din 17 februarie 2004, M. Of. nr. 213 din 11 martie 2004)*.

8. Impunerea prin lege a unor exigenţe, cum ar fi instituirea unor termene pentru valorificarea de către titular a dreptului său subiectiv, are ca scop limitarea în timp a stării de incertitudine în desfăşurarea raporturilor juridice. Legiuitorul este competent să adopte asemenea reglementări, ţinând seama însă de principiul *est modus in rebus*. Altfel spus, acesta trebuie să fie preocupat ca exigenţele astfel instituite să fie îndeajuns de rezonabile, încât să nu antreneze o restrângere excesivă a exerciţiului dreptului de natură să pună sub semnul întrebării însăşi existenţa sa *(Decizia nr. 119 din 1 martie 2005, M. Of. nr. 375 din 4 mai 2005)*.

9. Imprescriptibilitatea unor drepturi, consfinţită, în anumite cazuri, cu titlu de principiu în legislaţia civilă, nu este consacrată ca atare de Constituţie. Aşa fiind, legiuitorul poate, în considerarea unor raţiuni majore, să deroge de la acest principiu, fără a putea califica reglementarea respectivă ca fiind

neconstituțională *(Decizia nr. 428 din 13 septembrie 2005, M. Of. nr. 922 din 17 octombrie 2005)*.

10. Analizând jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, se observă că se lasă statului o marjă mare de apreciere, în funcție de nevoia reală a comunității, în adoptarea măsurii de privare de proprietate. În cauza *James și alții c. Regatului Unit*, 1986, Curtea Europeană a statuat că nu poate fi vorba despre o încălcare a dispozițiilor Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale dacă privarea de proprietate a fost făcută într-un anumit context politic, economic sau social, dacă răspunde unei „utilități publice", așa cum prevede art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție, aparținând chiar și unei categorii mai restrânse de persoane, deci și în situația în care colectivitatea în ansamblul ei nu utilizează sau nu profită ea însăși de bun. În vederea realizării scopului ei legitim, măsura privativă de proprietate trebuie însă să păstreze un echilibru just între exigențele interesului general al comunității și apărarea drepturilor fundamentale ale individului. Mai mult, ea trebuie să aibă loc în condițiile prevăzute de legea internă, care este necesar să fie accesibilă, publică și previzibilă, și să cuprindă o procedură clară de aplicare *(Decizia nr. 72 din 26 februarie 2004, M. Of. nr. 249 din 22 martie 2004)*.

11. Interesul apărării securității naționale justifică restrângerea unor drepturi, prin limitarea impusă de legiuitor, restrângerea fiind în concordanță cu dispozițiile constituționale ale art. 53 alin. (1) *(Decizia nr. 37 din 29 ianuarie 2004, M. Of. nr. 183 din 3 martie 2004)*.

12. Securitatea națională nu implică numai securitatea militară, deci domeniul militar, ci are și o componentă socială și economică. Astfel, nu numai existența unei situații *manu militari* atrage aplicabilitatea noțiunii de „securitate națională" din textul art. 53 din Constituție, ci și alte aspecte din viața statului – precum cele economice, financiare, sociale – care ar putea afecta însăși ființa statului prin amploarea și gravitatea fenomenului. Situația de criză financiară mondială ar putea afecta, în lipsa unor măsuri adecvate, stabilitatea economică a țării și, implicit, securitatea națională *(Decizia nr. 872 din 25 iunie 2010, M. Of. nr. 433 din 28 iunie 2010)*.

13. Chiar dacă instituirea stării de urgență sau de asediu poate avea drept consecință restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți, sfera de aplicare a art. 53 nu se circumscrie numai situațiilor prevăzute de art. 93 din Constituție *(Decizia nr. 872 din 25 iunie 2010, M. Of. nr. 433 din 28 iunie 2010)*.

14. Restrângerea temporară a dreptului la libera circulație se înscrie în limitele prevăzute de art. 53 alin. (1) din Constituție, fiind instituită în

mod expres pentru apărarea securității naționale, a ordinii, sănătății ori moralei publice, a drepturilor și libertăților cetățenilor *(Decizia nr. 544 din 7 decembrie 2004, M. Of. nr. 152 din 21 februarie 2005)*.

15. Măsura administrativă a returnării străinilor este în concordanță cu prevederile art. 53 din Constituție și ale art. 2 parag. 3 din Protocolul nr. 4 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, în virtutea cărora exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, printre altele, pentru apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice *(Decizia nr. 307 din 8 iulie 2004, M. Of. nr. 804 din 31 august 2004)*.

16. Folosirea de înregistrări audio sau video ca mijloc de probă într-un proces penal este în concordanță cu prevederile art. 53 din Constituție, care recunosc legitimitatea unor restrângeri ale exercițiului unor drepturi sau libertăți, inclusiv ale exercițiului dreptului la respectarea și ocrotirea de către autoritățile publice a vieții intime, familiale și private, dacă acestea se fac prin lege și în vederea apărării unor valori sociale importante, precum desfășurarea instrucției penale sau prevenirea faptelor penale *(Decizia nr. 134 din 1 februarie 2011, M. Of. nr. 188 din 17 martie 2011)*.

17. Instituirea măsurilor asigurătorii este menită să protejeze anumite categorii de persoane, în considerarea situației speciale în care se află, și nu contravine dispozițiilor art. 44 alin. (1) și (2) referitoare la dreptul de proprietate privată. Rațiunile măsurii justifică restrângerea exercițiului acestui drept, în deplină concordanță cu prevederile art. 53 din Legea fundamentală *(Decizia nr. 1364 din 26 octombrie 2010, M. Of. nr. 819 din 8 decembrie 2010)*.

18. Necesitatea asigurării protecției datelor de identificare a martorului determină restrângerea prin lege a dreptului la apărare al persoanei supuse acuzării, dar această măsură este impusă de necesitatea asigurării pentru martor, precum și pentru ceilalți cetățeni care ar fi expuși prin declararea identității reale a martorului a dreptului la viață, la integritate fizică și libertate individuală, valori supreme și garantate în statul român de drept, în conformitate cu dispozițiile art. 1 alin. (3) din Constituție. Restrângerea dreptului la apărare este proporțională cu situația care a determinat-o, realizându-se numai dacă sunt probe sau indicii temeinice că prin declararea identității reale a martorului ar fi periclitate drepturile și libertățile menționate, și nu încalcă acest drept. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că se admit excepții de la principiul potrivit căruia elementele de probă trebuie produse în fața acuzatului în ședință publică, în vederea unei dezbateri în contradictoriu. Aceasta însă sub rezerva respectării drepturilor

apărării, care impun, ca regulă generală, să se asigure acuzatului, la unul sau la altul dintre stadiile procedurii, o ocazie adecvată și suficientă de a contesta o mărturie în acuzare și de a interoga autorul mărturiei, și cu respectarea condiției ca, în ipoteza în care de-a lungul întregii proceduri acuzatului nu i s-a acordat posibilitatea de a chestiona martorul și a combate mărturia acestuia, hotărârea de condamnare să nu se întemeieze în totalitate sau în mod determinant pe această mărturie (cauza *Kostovski c. Olandei*, 1989) *(Decizia nr. 193 din 27 aprilie 2004, M. Of. nr. 461 din 24 mai 2004)*.

19. Legea este cea care stabilește impozitele și taxele ce se fac venit la bugetele locale și, prin urmare, dreptul autorităților administrației publice locale de a le stabili și încasa. În cazul în care legea prevede anumite bunuri pentru care nu se plătesc impozite și taxe, dreptul autorităților locale nu este în ființă, astfel că nu se poate pune problema restrângerii acestuia *(Decizia nr. 224 din 18 mai 2004, M. Of. nr. 554 din 24 iunie 2004)*.

20. Beneficiul unor drepturi salariale suplimentare, cum este și prima de concediu, nu constituie un drept constituțional fundamental, iar prevederile art. 53 din Constituție nu sunt incidente în privința reglementării lor. În consecință, legiuitorul este în drept să le acorde, să le modifice ori să înceteze acordarea lor, precum și să stabilească perioada în care le acordă *(Decizia nr. 117 din 24 februarie 2005, M. Of. nr. 405 din 13 mai 2005)*.

21. Atât Constituția României, în art. 53, cât și documentele internaționale în materia drepturilor omului, de exemplu, Convenția europeană a drepturilor omului, Pactul internațional relativ la drepturile civile și politice, admit posibilitatea diminuării rezonabile a gradului de protecție oferită unor drepturi fundamentale, în anumite momente sau situații, cu respectarea unor condiții, câtă vreme prin aceasta nu este atinsă chiar substanța drepturilor. Diminuarea rezonabilă și cu caracter temporar a salariului personalului unităților bugetare, alăturată unei serii de măsuri de gestionare a problemelor financiare cu care se confruntă bugetul de stat în perioada de criză financiară mondială, constituie o restrângere a dreptului la muncă al acestei categorii de angajați, compatibilă cu Legea fundamentală *(Decizia nr. 1414 din 4 noiembrie 2009, M. Of. nr. 796 din 23 noiembrie 2009)*.

22. Restrângerea anumitor drepturi ale angajatorului este justificată de necesitatea protejării drepturilor altei categorii de persoane, respectiv salariații, așa încât acest fapt nu poate fi considerat ca fiind contrar prevederilor art. 53 din Constituție *(Decizia nr. 728 din 1 iunie 2010, M. Of. nr. 470 din 8 iulie 2010)*.

23. Limitarea prin lege a exercițiului dreptului de proprietate al debitorului asupra averii sale este determinată de constatarea că acesta s-a dovedit a fi un administrator nepriceput, nechibzuit ori neglijent, din care cauză a ajuns în stare de insolvență, lezând în mod direct drepturile și interesele legitime ale creditorilor săi. În consecință, restrângerea exercițiului dreptului de proprietate apare nu doar ca justificată, dar chiar necesară pentru o bună administrare a averii debitorului, astfel că nu se aduce atingere dreptului de proprietate și nici nu sunt înfrânte dispozițiile art. 53 din Constituție *(Decizia nr. 143 din 25 februarie 2010, M. Of. nr. 164 din 15 martie 2010).*

24. Alineatul (1) al art. 53 din Constituție prevede, între alte situații, că exercițiul unor drepturi poate fi restrâns și pentru apărarea ordinii publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor. Astfel, între exercitarea dreptului de a conduce autovehicule de către unele persoane pentru care există indicii privind dobândirea permisului de conducere fără a fi absolvit un curs de pregătire sau fără parcurgerea etapelor de examinare teoretică și practică ori prin susținerea formală a acestora și ocrotirea interesului general, care se identifică în acest caz cu necesitatea menținerii siguranței circulației pe drumurile publice, legiuitorul a înțeles să dea prioritate celui din urmă *(Decizia nr. 399 din 24 martie 2011, M. Of. nr. 337 din 16 mai 2011).*

25. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin Hotărârea din 9 februarie 1995, pronunțată în cauza *Vereniging Weekblad „Bluf!" c. Olandei*, a decis că accesul la informațiile publice poate fi îngrădit pentru protejarea interesului național, în conformitate cu prevederile art. 10 parag. 2 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Prin urmare, pentru a respecta prevederile Convenției, îngrădirile libertății de informare trebuie să îndeplinească următoarele condiții: a) să fie prevăzute de lege; b) să aibă un scop legitim; c) să fie necesare într-o societate democratică. Prin Hotărârea din 8 iulie 1999, pronunțată în cauza *Sürek c. Turciei*, instanța de contencios al drepturilor omului a stabilit că este la latitudinea statului de a decide dacă și când este necesar ca anumite informații să rămână confidențiale și, în consecință, statul are o largă marjă de apreciere în această materie *(Decizia nr. 302 din 1 martie 2011, M. Of. nr. 316 din 9 mai 2011).*

Capitolul III. Îndatoririle fundamentale

Articolul 54. Fidelitatea fată de țară

(1) Fidelitatea față de țară este sacră.

(2) Cetățenii cărora le sunt încredințate funcții publice, precum și militarii, răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în acest scop, vor depune jurământul cerut de lege.

Articolul 55. Apărarea țării

(1) Cetățenii au dreptul și obligația să apere România.

(2) Condițiile privind îndeplinirea îndatoririlor militare se stabilesc prin lege organică.

(3) Cetățenii pot fi încorporați de la vârsta de 20 de ani și până la vârsta de 35 de ani, cu excepția voluntarilor, în condițiile legii organice.

Notă. A se vedea și:

- Legea nr. 45/1994 a apărării naționale a României (M. Of. nr. 172 din 7 iulie 1994);
- Legea nr. 395/2005 privind suspendarea pe timp de pace a serviciului militar obligatoriu și trecerea la serviciul militar pe bază de voluntariat (M. Of. nr. 1155 din 20 decembrie 2005);
- Legea nr. 446/2006 privind pregătirea populației pentru apărare (M. Of. nr. 990 din 12 decembrie 2006).

Articolul 56. Contribuții financiare

(1) Cetățenii au obligația să contribuie, prin impozite și prin taxe, la cheltuielile publice.

(2) Sistemul legal de impuneri trebuie să asigure așezarea justă a sarcinilor fiscale.

(3) Orice alte prestații sunt interzise, în afara celor stabilite prin lege, în situații excepționale.

Notă. A se vedea și:

- Codul fiscal – Legea nr. 571/2003 (M. Of. nr. 927 din 23 decembrie 2003).

1. Curtea Constituțională este competentă să se pronunțe asupra proporționalității și echității impozitelor, taxelor sau oricăror altor contribuții fiscale *(Decizia nr. 668 din 18 mai 2011, M. Of. nr. 487 din 8 iulie 2011).*

2. Obligația cetățenilor prevăzută la art. 56 alin. (1) din Constituție, de a contribui, prin impozite și prin taxe, la cheltuielile publice, este valabilă și

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

pentru persoanele juridice *(Decizia nr. 463 din 6 iunie 2006, M. Of. nr. 612 din 14 iulie 2006).*

3. Regula generală în materia impozitelor și taxelor este cuprinsă în art. 139 alin. (1) din Constituție, potrivit căruia impozitele, taxele și orice alte venituri ale bugetului de stat și ale bugetului asigurărilor sociale de stat se stabilesc numai prin lege, iar potrivit art. 56 din Constituție, contribuția cetățenilor la cheltuielile publice constituie o îndatorire fundamentală a acestora, neputându-se reține, în consecință, că prin stabilirea pe cale legală a unui impozit s-ar leza dreptul de proprietate al unei persoane *(Decizia nr. 122 din 1 februarie 2011, M. Of. nr. 280 din 21 aprilie 2011).*

4. Dispozițiile art. 56 din Constituție prevăd obligația cetățenilor de a contribui prin impozite și prin taxe la cheltuielile publice. În cazul sistemului public de sănătate, aceste cheltuieli publice vizează însăși îndeplinirea obligației constituționale a statului de a asigura ocrotirea sănătății și protecția socială a cetățenilor *(Decizia nr. 343 din 10 martie 2011, M. Of. nr. 387 din 2 iunie 2011).*

5. Perceperea unor taxe pentru obținerea dreptului de a exercita o activitate comercială producătoare de beneficii, cu luarea în considerare și protejarea interesului general, ca și a drepturilor și intereselor legitime ale altor subiecte de drept, dă expresie prevederilor cu caracter principial ale alin. (1) și (2) ale art. 56 din Constituție *(Decizia nr. 3 din 13 ianuarie 2004, M. Of. nr. 97 din 2 februarie 2004).*

6. Formula „așezarea justă a sarcinilor fiscale" din cuprinsul art. 56 alin. (2) presupune, pe de o parte, să se țină seama de situația materială a contribuabililor, iar, pe de altă parte, de posibilitatea crescută a celor care dețin mai multe proprietăți de a contribui, prin impozite, la cheltuielile publice *(Decizia nr. 477 din 9 noiembrie 2004, M. Of. nr. 54 din 17 ianuarie 2005).*

7. Principiul constituțional al așezării juste a sarcinilor fiscale pentru suportarea cheltuielilor publice impune diferențierea contribuției persoanelor care realizează venituri mai mari. De altfel, cota de contribuție, exprimată procentual, este unică, neavând caracter progresiv, astfel că diferența valorică a contribuției este determinată de nivelul diferit al venitului *(Decizia nr. 1175 din 17 septembrie 2009, M. Of. nr. 712 din 22 octombrie 2009).*

8. Principiul constituțional al justei așezări a sarcinilor fiscale implică un complex de condiții de care legiuitorul este ținut atunci când instituie anumite obligații fiscale în sarcina contribuabililor. Fiscalitatea trebuie să fie nu numai legală, ci și proporțională, rezonabilă, echitabilă și să nu diferențieze pe criteriul grupelor sau categoriilor de cetățeni. Prin urmare, așezarea justă

a sarcinilor fiscale trebuie să reflecte însuși principiul egalității cetățenilor în fața legii, prin impunerea unui tratament identic pentru situații identice și să țină cont, în același timp, de capacitatea contributivă a contribuabililor, luând în considerare elementele ce caracterizează situația individuală și sarcinile sociale ale acestora *(Decizia nr. 1394 din 26 octombrie 2010, M. Of. nr. 863 din 23 decembrie 2010)*.

9. Rațiunea art. 139 alin. (1) din Constituție este aceea de a crea un sistem unitar de impunere la nivel național prin prevederea în cuprinsul actelor de reglementare primară a tuturor impozitelor, taxelor sau a altor contribuții care se fac venit la bugetul de stat. Însă textul constituțional de referință nu vizează și stabilirea în concret a cuantumului taxei; acest lucru însă nu echivalează cu posibilitatea acordată Guvernului ca printr-un act de reglementare secundară să impună un cuantum exagerat sau excesiv al taxei, pentru că, în acest caz, s-ar încălca art. 56 alin. (2) din Constituție. Din contră, cuantumul taxei trebuie să fie unul echitabil și să reflecte valoarea contraprestației la care este îndrituit plătitorul ei *(Decizia nr. 883 din 6 iulie 2010, M. Of. nr. 551 din 5 august 2010)*.

10. Prin confiscarea sumei rezultate dintr-o activitate comercială ilicită nu se realizează, în dezacord cu dispozițiile art. 56 alin. (2) și (3) din Constituție, o dublă impunere, deoarece, dimpotrivă, prin această măsură se dă expresie textului fundamental invocat, care este subordonat unui principiu de echitate tocmai în scopul îndeplinirii, în condițiile legii, a obligației cetățenilor de a contribui la cheltuielile publice *(Decizia nr. 397 din 12 iulie 2005, M. Of. nr. 694 din 2 august 2005)*.

11. Deși principiul poluatorul plătește nu este de rang constituțional, din punct de vedere al echității, o atare taxă trebuie plătită de către poluator. Prin taxa pe poluare, legiuitorul nu a anticipat cantitativ poluarea pe care o realizează autovehiculul respectiv pentru ca în funcție de aceasta să regularizeze sau nu taxa, ci a stabilit o taxă calculată în funcție de gradul prestabilit de poluare al vehiculului, nefiind încălcat principiului constituțional al așezării juste a sarcinilor fiscale prevăzut de art. 56 alin. (2) din Constituție *(Decizia nr. 668 din 18 mai 2011, M. Of. nr. 487 din 8 iulie 2011)*.

12. Stabilirea obligației de plată a impozitelor și taxelor locale, precum și scutirea de la plata unor impozite sau taxe pentru anumite bunuri ori venituri sau pentru anumite categorii de contribuabili se întemeiază pe principiul așezării juste a sarcinilor fiscale, prevăzut de art. 56 alin. (2) din Constituție *(Decizia nr. 154 din 30 martie 2004, M. Of. nr. 466 din 25 mai 2004)*.

13. Plata impozitului pe teren în cazul terenurilor proprietate publică sau privată a statului ori a unităţilor administrativ-teritoriale concesionate, închiriate, date în administrare ori în folosinţă, după caz, de către concesionari, locatari, titulari ai dreptului de administrare sau de folosinţă, după caz, nu este de natură a încălca prevederile art. 56 alin. (2) din Constituţie. Legiuitorul este liber să stabilească impozite în măsura în care acestea sunt proporţionale, rezonabile şi echitabile. Aceasta, cu atât mai mult cu cât concesionarea, închirierea, ca şi darea în administrare şi în folosinţă a terenurilor se fac în general pe termen foarte lung, prin convenţii/acte intervenite între părţile interesate *(Decizia nr. 103 din 1 februarie 2011, M. Of. nr. 280 din 21 aprilie 2011)*.

14. Instituirea unor majorări de întârziere pentru neachitarea în termenul legal a obligaţiilor bugetare nu intră în sfera sistemului legal de impuneri, ci în aceea a răspunderii juridice pentru neîndeplinirea îndatoririlor prevăzute de lege. Obligaţia plăţii impozitelor şi a taxelor stabilite prin lege nu contravine principiilor economiei de piaţă şi nu este de natură să lezeze ocrotirea proprietăţii. Stabilirea de dobânzi în cazul neîndeplinirii la termenul scadent a obligaţiei de plată reprezintă o măsură justificată şi necesară, specifică economiei de piaţă, pentru a preveni prejudicierea creditorului, iar penalităţile de întârziere apar ca o sancţiune pentru neîndeplinirea unor obligaţii legale *(Decizia nr. 214 din 6 mai 2004, M. Of. nr. 542 din 17 iunie 2004)*.

Articolul 57. Exercitarea drepturilor şi a libertăţilor

Cetăţenii români, cetăţenii străini şi apatrizii trebuie să-şi exercite drepturile şi libertăţile constituţionale cu bună-credinţă, fără să încalce drepturile şi libertăţile celorlalţi.

Notă. A se vedea şi:

- Codul civil – Legea nr. 287/2009, republicată, art. 14 şi art. 15 (M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011);
- Codul de procedură civilă, art. 723;
- Convenţia europeană a drepturilor omului, art. 17;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 54.

1. Dispoziţiile art. 57 din Constituţie privesc exclusiv persoanele fizice – cetăţeni români, cetăţeni străini şi apatrizi –, care trebuie să îşi exercite drepturile şi libertăţile constituţionale cu bună-credinţă, fără să încalce drepturile şi libertăţile celorlalţi. Aşadar, prevederile nu sunt aplicabile reprezentanţilor

autorității publice, care pot fi sancționați pentru eventualele abuzuri în exercitarea atribuțiilor lor prin multiple mecanisme, preponderent de natură jurisdicțională, instituite atât la nivel constituțional, cât și legal *(Decizia nr. 802 din 9 noiembrie 2006, M. Of. nr. 11 din 8 ianuarie 2007)*.

2. Exercitarea de către o persoană a unui drept ce îi este recunoscut prin lege nu poate să justifice, prin ea însăși, o prezumție a relei-credințe. Însă exercitarea abuzivă a dreptului se produce atunci când acel drept se realizează în alt scop decât cel pentru care legea l-a recunoscut *(Decizia nr. 1190 din 20 septembrie 2011, M. Of. nr. 803 din 14 noiembrie 2011)*.

3. Obligația părților de a-și exercita drepturile procesuale cu respectarea dispozițiilor stabilite de lege reprezintă expresia aplicării principiului privind dreptul persoanei la judecarea procesului său în mod echitabil și într-un termen rezonabil, potrivit prevederilor art. 6 parag. 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, instituirea unor reglementări care să prevină abuzurile servind unei bune administrări a justiției, precum și necesității aplicării și respectării drepturilor și garanțiilor procesuale ale părților *(Decizia nr. 717 din 31 mai 2011, M. Of. nr. 630 din 5 septembrie 2011)*.

4. Posibilitatea aplicării unor amenzi judiciare în cazul exercitării cu rea-credință a unor drepturi procesuale corespunde exigențelor art. 57 din Constituție, care instituie îndatorirea fundamentală a cetățenilor de a exercita drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără încălcarea drepturilor și libertăților celorlalți *(Decizia nr. 170 din 15 aprilie 2004, M. Of. nr. 430 din 13 mai 2004)*.

5. Prin recunoașterea în favoarea părții care și-a executat sau este gata să își execute obligațiile a posibilității de a opta pentru încetarea contractului prin rezoluțiune sau reziliere, legiuitorul realizează un echilibru între principiul forței obligatorii a contractului și principiul executării în natură și cu bună-credință a obligațiilor asumate, ceea ce corespunde exigențelor art. 57 din Constituție *(Decizia nr. 866 din 24 iunie 2010, M. Of. nr. 541 din 3 august 2010)*.

6. Neexecutarea obligației de plată a cheltuielilor comune de întreținere, la care chiriașul este obligat prin convenția încheiată cu proprietarul, chiar dacă de sorginte contractuală, afectează interesele colectivității din care, independent de voința sa, face parte. Aceasta impune și justifică recunoașterea calității procesuale active asociației de proprietari, ca reprezentantă a respectivei colectivități, pentru promovarea acțiunii în rezilierea contractului de închiriere, dându-se astfel expresie principiului constituțional potrivit căruia

cetăţenii trebuie să îşi exercite drepturile şi obligaţiile cu bună-credinţă, fără să încalce drepturile şi libertăţile celorlalţi *(Decizia nr. 123 din 16 martie 2004, M. Of. nr. 342 din 20 aprilie 2004).*

Capitolul IV. Avocatul Poporului

Articolul 58. Numirea şi rolul

(1) Avocatul Poporului este numit pe o durată de 5 ani pentru apărarea drepturilor şi libertăţilor persoanelor fizice. Adjuncţii Avocatului Poporului sunt specializaţi pe domenii de activitate.

(2) Avocatul Poporului şi adjuncţii săi nu pot îndeplini nicio altă funcţie publică sau privată, cu excepţia funcţiilor didactice din învăţământul superior.

(3) Organizarea şi funcţionarea instituţiei Avocatul Poporului se stabilesc prin lege organică.

Notă. A se vedea şi:

- Legea nr. 35/1997 privind organizarea şi funcţionarea instituţiei Avocatul Poporului, republicată (M. Of. nr. 844 din 15 septembrie 2004);
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 43.

Posibilitatea pe care o are Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii de a promova acţiuni în constatarea calităţii de lucrător sau de colaborator al Securităţii nu reprezintă o substituire a acestuia în atribuţiile Avocatului Poporului, instituţie care dispune de mecanisme specifice, determinate în mod cuprinzător şi detaliat în legea sa de organizare şi funcţionare, de natură să asigure în mod eficient realizarea rolului său constituţional *(Decizia nr. 45 din 20 ianuarie 2011, M. Of. nr. 171 din 10 martie 2011).*

Articolul 59. Exercitarea atribuţiilor

(1) Avocatul Poporului îşi exercită atribuţiile din oficiu sau la cererea persoanelor lezate în drepturile şi în libertăţile lor, în limitele stabilite de lege.

(2) Autorităţile publice sunt obligate să asigure Avocatului Poporului sprijinul necesar în exercitarea atribuţiilor sale.

În urma revizuirii Constituţiei, care a introdus printre subiecţii care pot sesiza Curtea Constituţională, în cadrul controlului prealabil asupra

constituționalității legilor, precum și direct pe calea excepției de neconstituționalitate, și instituția Avocatul Poporului, au fost amplificate atribuțiile acesteia privind apărarea drepturilor și libertăților cetățenilor în raporturile lor cu autoritățile publice. Nicio prevedere constituțională nu interzice Avocatului Poporului să apere drepturile și libertățile cetățenilor în raport cu toate autoritățile publice, inclusiv cu autoritatea judecătorească. Avocatul Poporului are posibilitatea de a sesiza instanța de contencios administrativ, în mod circumstanțial, atunci când, ca urmare a controlului sesizării formulate de o persoană fizică, apreciază că ilegalitatea actului sau excesul de putere al autorității administrative nu poate fi înlăturat decât prin justiție *(Decizia nr. 507 din 17 noiembrie 2004, M. Of. nr. 1154 din 7 decembrie 2004)*.

Articolul 60. Raportul în fața Parlamentului

Avocatul Poporului prezintă celor două Camere ale Parlamentului rapoarte, anual sau la cererea acestora. Rapoartele pot conține recomandări privind legislația sau măsuri de altă natură, pentru ocrotirea drepturilor și a libertăților cetățenilor.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY

Titlul III. Autoritățile publice

Capitolul I. Parlamentul

Secțiunea 1. Organizare și funcționare

Articolul 61. Rolul și structura

(1) Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării.

(2) Parlamentul este alcătuit din Camera Deputaților și Senat.

1. Este dreptul suveran al legiuitorului de a aprecia întinderea și amploarea măsurilor pe care le stabilește prin lege, iar sub aspectele practice pe care le-ar presupune o apreciere asupra oportunității vreunei măsuri reparatorii, Curtea Constituțională nu numai că nu s-ar putea pronunța, dar, în principiu, nu ar putea să completeze sau să schimbe măsuri legislative existente, devenind astfel „legislator pozitiv" *(Decizia nr. 165 din 22 martie 2005, M. Of. nr. 390 din 9 mai 2005).*

2. Definirea domeniului de aplicare a unei legi și crearea unui statut juridic special, în funcție de anumite situații obiective avute în vedere, reprezintă atributul exclusiv al legiuitorului, pe care Curtea Constituțională nu îl poate controla *(Decizia nr. 70 din 8 februarie 2005, M. Of. nr. 242 din 23 martie 2005).*

3. Extinderea dispozițiilor legale criticate și la alte situații neprevăzute în text, în sensul adăugării în cuprinsul acestora, ar echivala cu transformarea instanței de contencios constituțional într-un legislator pozitiv, lucru care ar contraveni art. 61 din Constituție, potrivit căruia „Parlamentul este (...) unica autoritate legiuitoare a țării" *(Decizia nr. 275 din 24 iunie 2004, M. Of. nr. 683 din 29 iulie 2004).*

4. Modificarea conținutului unei norme juridice, în sensul adaptării ei la realitățile sociale, este o prerogativă exclusivă a autorității legislative, în lumina dispozițiilor art. 61 alin. (1) din Constituție *(Decizia nr. 681 din 31 mai 2011, M. Of. nr. 662 din 16 septembrie 2011).*

5. Reglementarea unor contravenții într-un domeniu sau altul de activitate este posibilă și prin acte normative subordonate legii, în condițiile în care domeniile respective sunt prevăzute în competența dată prin lege autorităților publice stabilite la art. 2 din O.G. nr. 2/2001 *(Decizia nr. 107 din 22 februarie 2005, M. Of. nr. 334 din 20 aprilie 2005)*.

6. În mod tradițional, Parlamentul României a avut o structură bicamerală. Această structură a forului legiuitor, consacrată în anul 1864 prin „Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris" al domnitorului Alexandru Ioan Cuza, a continuat să existe sub imperiul Constituțiilor din 1866, 1923 și 1938, fiind întreruptă doar în perioada regimului comunist, când reprezentanța națională era unicamerală – Marea Adunare Națională. Constituția din 1991 a preluat, cu unele modificări, această structură a Parlamentului, menținută cu prilejul revizuirii Legii fundamentale din anul 2003. Modificarea textelor incidente în materie, realizată cu prilejul revizuirii, a vizat doar trecerea la un sistem de bicameralism funcțional. Avantajele pe care structura bicamerală a forului legiuitor le prezintă sunt evidente. Astfel, se evită concentrarea puterii în Parlament, întrucât Camerele acestuia se vor împiedica reciproc să devină suport al unui regim autoritar. Totodată, se asigură dezbateri și un cadru de analiză succesivă a legilor de către două corpuri diferite ale forului legiuitor, ceea ce oferă o mai mare garanție a calității actului legislativ. Adoptarea legilor în cadrul unui Parlament unicameral se face după mai multe „lecturi" succesive ale unui text. Fiind realizate însă de același corp legiuitor, lecturile pot deveni o formalitate artificială sau pot fi suprimate din rațiuni de urgență. Bicameralismul determină ca a doua lectură a legii să se facă, întotdeauna, de o altă adunare, ceea ce este de natură să determine o percepție critică accentuată. Se oferă astfel oportunitatea unei mai bune cooperări critice, a dezbaterii comune și colective de luare a deciziilor, conferindu-se amploare formării voinței statului parlamentar. În plus, bicameralismul minimizează riscul dominației majorității, favorizând dialogul între majoritățile din cele două Camere, precum și între grupurile parlamentare. Cooperarea și supervizarea legislativă sunt extinse în acest mod, demonstrându-se astfel că sistemul bicameral este o formă importantă a separației puterilor, care nu funcționează doar între puterile legislativă, executivă și judecătorească, ci și în interiorul celei legislative. Atât tradiția care, fiind legată de ființa statului român, îl definește și îl reprezintă, cât și avantajele enunțate constituie puternice motive de reflecție cu prilejul opțiunii pentru una dintre cele două formule: unicameralism sau bicameralism *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011)*.

7. Principiul bicameralismului, consacrat de art. 61 alin. (2) din Constituție, se reflectă nu numai în dualismul instituțional în cadrul Parlamentului, ci și în cel funcțional, deoarece art. 75 din Legea fundamentală stabilește competențe de legiferare potrivit cărora fiecare dintre cele două Camere are, în cazurile expres definite, fie calitatea de primă Cameră sesizată, fie de Cameră decizională. Totodată, ținând seama de indivizibilitatea Parlamentului ca organ reprezentativ suprem al poporului român și de unicitatea sa ca autoritate legiuitoare a țării, Constituția nu permite adoptarea unei legi de către o singură Cameră, fără ca proiectul de lege să fi fost dezbătut și de cealaltă Cameră. Diferențele de conținut juridic dintre forma proiectului de lege adoptat de Senat, ca primă Cameră sesizată, și a legii adoptate de Camera Deputaților, în calitate de Cameră decizională, sunt de natură să încalce principiul bicameralismului, în sensul că forma finală a legii, în redactarea adoptată de Camera decizională, se îndepărtează în mod substanțial de forma adoptată de Camera de reflecție, ceea ce echivalează practic cu excluderea acesteia din urmă de la procesul de legiferare. Or, legea trebuie să fie rezultanta manifestării de voință concordante a ambelor Camere ale Parlamentului. Este adevărat că în dezbaterea unei inițiative legislative Camerele au un drept propriu de decizie asupra acesteia, dar principiul bicameralismului nu poate fi respectat decât atât timp cât ambele Camere ale Parlamentului au dezbătut și s-au exprimat cu privire la același conținut și la aceeași formă ale inițiativei legislative *(Decizia nr. 710 din 6 mai 2009, M. Of. nr. 358 din 28 mai 2009)*.

8. Nu se poate susține încălcarea principiului bicameralismului atunci când prima Cameră sesizată și-a exprimat votul, în sensul respingerii proiectului de lege, iar Camera decizională a aprobat-o, cu unele amendamente ce aparțin competenței sale sub aspectul votului definitiv *(Decizia nr. 269 din 16 martie 2010, M. Of. nr. 265 din 23 aprilie 2010)*.

9. Criteriile esențiale pentru a se determina cazurile în care prin procedura legislativă se încalcă principiul bicameralismului sunt: a) existența unor deosebiri majore de conținut juridic între formele adoptate de cele două Camere ale Parlamentului; b) existența unei configurații deosebite, semnificativ diferită, între formele adoptate de cele două Camere ale Parlamentului *(Decizia nr. 1237 din 6 octombrie 2010, M. Of. nr. 785 din 24 noiembrie 2010)*.

Articolul 62. Alegerea Camerelor

(1) Camera Deputaților și Senatul sunt alese prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, potrivit legii electorale.

(2) Organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale, care nu întrunesc în alegeri numărul de voturi pentru a fi reprezentate în Parlament, au dreptul la câte un loc de deputat, în condițiile legii electorale. Cetățenii unei minorități naționale pot fi reprezentați numai de o singură organizație.

(3) Numărul deputaților și al senatorilor se stabilește prin legea electorală, în raport cu populația țării.

Notă. A se vedea și:

- Legea nr. 35/2008 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului (M. Of. nr. 196 din 13 martie 2008);
- Protocolul nr. 1 adițional la Convenția europeană a drepturilor omului, art. 3.

1. În virtutea dispozițiilor constituționale care prevăd că alegerea Camerelor Parlamentului se face potrivit legii electorale, legiuitorul are posibilitatea de a stabili prin lege tipul sistemului electoral, precum și modalitățile concrete de organizare și desfășurare a scrutinului. În același sens, Constituția prevede, la art. 73 alin. (3) lit. a), că sistemul electoral se reglementează prin lege organică. Legea poate stabili mecanisme de transformare a voturilor în mandate și modul de atribuire a acestora *(Decizia nr. 1233 din 6 octombrie 2009, M. Of. nr. 849 din 8 decembrie 2009)*.

2. Însăși Constituția, prin art. 62 alin. (2), conferă un regim special organizațiilor aparținând minorităților naționale, care să le permită acestora reprezentarea politică în cadrul autorității legiuitoare. În virtutea textului constituțional amintit, care legitimează participarea organizațiilor cetățenilor care aparțin minorităților naționale la alegerile parlamentare, aceste organizații urmează a fi asimilate celorlalți actori electorali, în speță partidele politice, în lipsa unei asemenea asimilări fiind pusă în pericol egalitatea de șanse a celor care participă la acest scrutin *(Decizia nr. 53 din 12 februarie 2004, M. Of. nr. 240 din 18 martie 2004)*.

3. Organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale care participă la alegeri se supun prevederilor legii partidelor politice, ceea ce nu reprezintă, în fapt, decât o expresie a dispozițiilor constituționale ale art. 62 alin. (2), legiuitorul urmărind aplicarea principiului egalității de șanse între cetățeni, prin înlăturarea, potrivit prevederilor constituționale ale art. 4 alin. (2), a oricăror forme de discriminare, între altele, pe criterii „de națio-

nalitate, de origine etnică, (...), de apartenență politică (...)" *(Decizia nr. 517 din 25 noiembrie 2004, M. Of. nr. 49 din 14 ianuarie 2004).*

Articolul 63. Durata mandatului

(1) Camera Deputaților și Senatul sunt alese pentru un mandat de 4 ani, care se prelungește de drept în stare de mobilizare, de război, de asediu sau de urgență, până la încetarea acestora.

(2) Alegerile pentru Camera Deputaților și pentru Senat se desfășoară în cel mult 3 luni de la expirarea mandatului sau de la dizolvarea Parlamentului.

(3) Parlamentul nou ales se întrunește, la convocarea Președintelui României, în cel mult 20 de zile de la alegeri.

(4) Mandatul Camerelor se prelungește până la întrunirea legală a noului Parlament. În această perioadă nu poate fi revizuită Constituția și nu pot fi adoptate, modificate sau abrogate legi organice.

(5) Proiectele de legi sau propunerile legislative înscrise pe ordinea de zi a Parlamentului precedent își continuă procedura în noul Parlament.

Articolul 64. Organizarea internă

(1) Organizarea și funcționarea fiecărei Camere se stabilesc prin regulament propriu. Resursele financiare ale Camerelor sunt prevăzute în bugetele aprobate de acestea.

(2) Fiecare Cameră își alege un birou permanent. Președintele Camerei Deputaților și președintele Senatului se aleg pe durata mandatului Camerelor. Ceilalți membri ai birourilor permanente sunt aleși la începutul fiecărei sesiuni. Membrii birourilor permanente pot fi revocați înainte de expirarea mandatului.

(3) Deputații și senatorii se pot organiza în grupuri parlamentare, potrivit regulamentului fiecărei Camere.

(4) Fiecare Cameră își constituie comisii permanente și poate institui comisii de anchetă sau alte comisii speciale. Camerele își pot constitui comisii comune.

(5) Birourile permanente și comisiile parlamentare se alcătuiesc potrivit configurației politice a fiecărei Camere.

Notă. A se vedea și:

- Regulamentul Camerei Deputaților, aprobat prin Hotărârea nr. 8 din 24 februarie 1994, republicat (M. Of. nr. 35 din 16 ianuarie 2006);
- Regulamentul Senatului, aprobat prin Hotărârea nr. 28 din 24 octombrie 2005 (M. Of. nr. 948 din 25 octombrie 2005).

1. În lipsa unei competențe exprese și distincte, Curtea Constituțională nu își poate extinde controlul și asupra actelor de aplicare a regulamentelor, întrucât ar încălca însuși principiul autonomiei regulamentare a celor două Camere, instituit prin art. 64 alin. (1) teza I din Legea fundamentală. În virtutea acestui principiu fundamental, aplicarea regulamentului este o atribuție a Camerei, așa încât contestațiile privind actele concrete de aplicare a prevederilor regulamentului sunt de competența exclusivă a Camerei, aplicabile în acest caz fiind căile și procedurile parlamentare stabilite prin propriul regulament, după cum și desfășurarea procedurii legislative parlamentare depinde hotărâtor de prevederile aceluiași regulament, care, evident, trebuie să concorde cu normele și principiile fundamentale. Analiza Curții este una în drept, fără a viza aspecte de fapt ale procedurii parlamentare *(Decizia nr. 1 din 4 ianuarie 2011, M. Of. nr. 135 din 23 februarie 2011)*.

2. Articolul 64 alin. (1) teza a II-a din Constituție consacră principiul autonomiei financiare, ca parte componentă a autonomiei parlamentare, principiu exprimat prin dreptul fiecărei Camere a Parlamentului de a decide independent de celelalte autorități publice, fiecare separat, asupra propriului buget care să îi asigure fondurile necesare pentru buna organizare și funcționare. Autonomia financiară a Camerelor nu este însă absolută și nelimitată. În stabilirea propriilor bugete, acestea trebuie să aibă în vedere posibilitățile financiare în construcția bugetului la nivelul țării, precum și responsabilitatea Parlamentului de a asigura, prin legea pe care o adoptă, o repartizare proporțională a resurselor financiare între toate structurile statului, în special a întregului sistem economic, educațional, sanitar, cultural și al administrației publice *(Decizia nr. 664 din 14 decembrie 2005, M. Of. nr. 1149 din 19 decembrie 2005)*.

3. Din moment ce Regulamentul Camerei Deputaților este o hotărâre care reglementează organizarea internă și proprie a Camerei, prevederile sale nu pot stabili drepturi și obligații decât pentru deputați, precum și pentru autoritățile, demnitarii și funcționarii publici, în funcție de raporturile constituționale pe care le au cu Camera. Ca atare, prin Regulamentul Camerei Deputaților nu se pot stabili drepturi și mai ales obligații în sarcina unor subiecte de drept din afara Camerei Deputaților, subiecte de drept care nu se încadrează în cele circumstanțiate mai înainte. Asemenea prevederi pot cuprinde numai legile, în accepțiunea de acte juridice ale Parlamentului *(Decizia nr. 601 din 14 noiembrie 2005, M. Of. nr. 1022 din 17 noiembrie 2005)*.

4. În temeiul prevederilor constituționale ale art. 61 privind rolul și structura Parlamentului și ale art. 64 privind organizarea internă a fiecărei

Camere a Parlamentului, fiecare Cameră este în drept să își stabilească, în limitele și cu respectarea prevederilor constituționale, regulile de organizare și funcționare, care, în substanța lor, alcătuiesc regulamentul fiecărei Camere. Ca urmare, organizarea și funcționarea fiecărei Camere a Parlamentului se stabilesc prin regulament propriu, adoptat prin hotărâre proprie a fiecărei Camere, cu votul majorității membrilor Camerei respective. Astfel, în virtutea principiului autonomiei regulamentare a Camerei Deputaților, consacrat de art. 64 alin. (1) teza I din Constituție, orice reglementare privind organizarea și funcționarea Camerei Deputaților, care nu este prevăzută de Constituție, poate și trebuie să fie stabilită prin regulamentul propriu. Prin urmare, Camera Deputaților este suverană în a adopta măsurile pe care le consideră necesare și oportune pentru buna organizare și funcționare a sa, inclusiv cele privind constituirea și alegerea structurilor sale de conducere și de lucru *(Decizia nr. 667 din 18 mai 2011, M. Of. nr. 397 din 7 iunie 2011)*.

5. Respectarea principiului statuat prin art. 64 alin. (5) din Constituție intră în obligațiile Plenului Camerei Deputaților *(Decizia nr. 667 din 18 mai 2011, M. Of. nr. 397 din 7 iunie 2011)*.

6. Prin configurația politică a fiecărei Camere se înțelege compunerea acesteia rezultată din alegeri, pe baza proporției pe care grupurile parlamentare o dețin în totalul membrilor Camerei respective. În virtutea configurației politice izvorâte din voința corpului electoral, se desemnează și președintele Senatului și președintele Camerei Deputaților. Votul acordat președintelui unei Camere este un vot politic care nu poate fi anulat decât în cazul în care grupul care l-a propus cere revocarea politică a acestuia sau, în cazul unei revocări ca sancțiune, când acest grup sau o altă componentă a Camerei solicită înlocuirea din funcție a președintelui pentru săvârșirea unor fapte care atrag răspunderea sa juridică. Această înlocuire se poate face numai cu o persoană din același grup parlamentar, care nu își poate pierde dreptul la funcția de președinte, dobândit în virtutea rezultatelor obținute în alegeri, respectându-se principiul configurației politice. În același sens, revocarea din funcție înainte de expirarea mandatului produce întotdeauna efecte numai asupra mandatului celui revocat, iar nu și asupra dreptului grupului parlamentar care a propus numirea lui de a fi reprezentat în Biroul permanent și, în consecință, de a propune alegerea unui alt senator în locul devenit vacant. Neobservarea principiului menționat și instituirea posibilității alegerii unui nou președinte dintr-un alt grup parlamentar ar avea drept consecință ca sancțiunea aplicată președintelui Senatului, revocat din funcție, să se extindă asupra grupului parlamentar care a propus alegerea lui. Or, Constituția României nu permite aplicarea unei asemenea

sancțiuni cu caracter colectiv *(Decizia nr. 601 din 14 noiembrie 2005, M. Of. nr. 1022 din 17 noiembrie 2005)*.

7. Conform art. 64 alin. (5) din Constituție, instituirea unui criteriu ce nu are la bază configurația politică a Camerei, stabilită prin voința cetățenilor cu ocazia alegerilor generale, încalcă litera și spiritul Constituției *(Decizia nr. 317 din 13 aprilie 2006, M. Of. nr. 446 din 23 mai 2006)*.

Articolul 65. Ședințele Camerelor

(1) Camera Deputaților și Senatul lucrează în ședințe separate.

(2) Camerele își desfășoară lucrările și în ședințe comune, potrivit unui regulament adoptat cu votul majorității deputaților și senatorilor, pentru:

a) primirea mesajului Președintelui României;

b) aprobarea bugetului de stat și a bugetului asigurărilor sociale de stat;

c) declararea mobilizării totale sau parțiale;

d) declararea stării de război;

e) suspendarea sau încetarea ostilităților militare;

f) aprobarea strategiei naționale de apărare a țării;

g) examinarea rapoartelor Consiliului Suprem de Apărare a Țării;

h) numirea, la propunerea Președintelui României, a directorilor serviciilor de informații și exercitarea controlului asupra activității acestor servicii;

i) numirea Avocatului Poporului;

j) stabilirea statutului deputaților și al senatorilor, stabilirea indemnizației și a celorlalte drepturi ale acestora;

k) îndeplinirea altor atribuții care, potrivit Constituției sau regulamentului, se exercită în ședință comună.

Notă. A se vedea și:

► Regulamentul ședințelor comune ale Camerei Deputaților și Senatului (M. Of. nr. 34 din 4 martie 1992).

Articolul 66. Sesiuni

(1) Camera Deputaților și Senatul se întrunesc în două sesiuni ordinare pe an. Prima sesiune începe în luna februarie și nu poate depăși sfârșitul lunii iunie. A doua sesiune începe în luna septembrie și nu poate depăși sfârșitul lunii decembrie.

(2) Camera Deputaților și Senatul se întrunesc și în sesiuni extraordinare, la cererea Președintelui României, a biroului permanent al fiecărei

Camere ori a cel puțin o treime din numărul deputaților sau al senatorilor.

(3) Convocarea Camerelor se face de președinții acestora.

Articolul 67. Actele juridice și cvorumul legal

Camera Deputaților și Senatul adoptă legi, hotărâri și moțiuni, în prezența majorității membrilor.

1. Dispozițiile art. 67 din Constituție reglementează condițiile de cvorum legal, respectiv numărul de parlamentari care trebuie să fie prezenți la momentul votului final. Textul constituțional amintit nu se referă și la cvorumul de ședință, adică acela care trebuie să fie întrunit pe tot parcursul dezbaterilor. Întrucât art. 67 și art. 76 din Constituție prevăd că numai la adoptarea legii este nevoie de un anumit cvorum și majoritate de adoptare, rezultă, fără dubiu, că textul Constituției nu impune aceleași cerințe și cu privire la dezbaterea legii. Adoptarea legii, ca parte a procesului legislativ, vizează votul final exercitat de către Parlament asupra ansamblului legii. Cvorumul este o condiție necesară pentru legala desfășurare a procedurii votului, ce se apreciază anterior acestui moment, în timp ce prin vot se validează o opțiune politică, ceea ce se constată ulterior exprimării acesteia prin vot. Îndeplinirea condițiilor de cvorum legal la momentul exprimării votului de către parlamentari nu poate fi apreciată în funcție de numărul de voturi exprimate. Astfel, este posibil ca, deși prezenți, parlamentarii să se abțină de la vot. Instanța de contencios constituțional nu este în măsură să cenzureze o astfel de conduită *(Decizia nr. 383 din 23 martie 2011, M. Of. nr. 281 din 21 aprilie 2011)*.

2. Articolul 67 din Constituție este intitulat „Actele juridice și cvorumul legal", de unde rezultă că limitarea constituțională privește numai actele cu caracter juridic ale Parlamentului, care nu pot îmbrăca decât forma legilor, a hotărârilor sau a moțiunilor. Constituția nu interzice însă Parlamentului să adopte și acte cu caracter exclusiv politic, cum sunt declarațiile, apelurile, mesajele, rezoluțiile, moțiunile cu caracter exclusiv politic. Parlamentul poate adopta orice fel de asemenea acte, ca expresie a libertății politice ce implică și pe cea a formelor sale de exprimare *(Decizia nr. 601 din 14 noiembrie 2005, M. Of. nr. 1022 din 17 noiembrie 2005)*.

Articolul 68. Caracterul public al ședințelor

(1) Ședințele celor două Camere sunt publice.

(2) Camerele pot hotărî ca anumite ședințe să fie secrete.

Secțiunea a 2-a. Statutul deputaților și al senatorilor

Articolul 69. Mandatul reprezentativ

(1) În exercitarea mandatului, deputații și senatorii sunt în serviciul poporului.

(2) Orice mandat imperativ este nul.

Articolul 70. Mandatul deputaților și al senatorilor

(1) Deputații și senatorii intră în exercițiul mandatului la data întrunirii legale a Camerei din care fac parte, sub condiția validării alegerii și a depunerii jurământului. Jurământul se stabilește prin lege organică.

(2) Calitatea de deputat sau de senator încetează la data întrunirii legale a Camerelor nou alese sau în caz de demisie, de pierdere a drepturilor electorale, de incompatibilitate ori de deces.

Articolul 71. Incompatibilități

(1) Nimeni nu poate fi, în același timp, deputat și senator.

(2) Calitatea de deputat sau de senator este incompatibilă cu exercitarea oricărei funcții publice de autoritate, cu excepția celei de membru al Guvernului.

(3) Alte incompatibilități se stabilesc prin lege organică.

Notă. A se vedea și:

▶ Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției, Titlul IV – *„Conflictul de interese și regimul incompatibilităților în exercitarea demnităților publice și funcțiilor publice"* (M. Of. nr. 279 din 21 aprilie 2003).

1. Pentru a da expresie principiului separației și echilibrului puterilor în stat și a asigura deplina efectivitate a textului constituțional în sensul asigurării independenței membrilor Parlamentului și protejării legislativului împotriva influențelor executivului, alin. (2) al art. 71 ar trebui modificat,

în sensul eliminării excepției pe care o instituie în prezent și care permite cumulul calității de parlamentar și de membru al Guvernului. Menținerea acestei dispoziții ar determina lipsa de eficiență a prevederilor constituționale cuprinse în art. 109 alin. (1), potrivit cărora „Guvernul răspunde politic numai în fața Parlamentului pentru întreaga sa activitate" *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011)*.

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

2. Parlamentul poate să stabilească prin lege organică orice alte incompatibilități cu mandatul de parlamentar, dar nu cu funcții publice de autoritate, ci cu orice alte funcții publice și în special cu funcții private. Deși principiul general în materie este compatibilitatea mandatului parlamentar cu activitățile private, având însă în vedere dispozițiile art. 71 alin. (3) din Legea fundamentală, s-ar putea admite ca printr-o lege organică să fie prevăzute unele incompatibilități în domeniu. În ceea ce privește jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, aceasta este în sensul că instituirea unor incompatibilități pentru funcții publice elective nu contravine prevederilor Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Astfel, prin Hotărârea din 15 iunie 2006, pronunțată în cauza *Lykourezos c. Greciei*, instanța de contencios al drepturilor omului a statuat că, în virtutea obligației statelor contractante de a organiza alegeri în condiții care să asigure libertatea de exprimare a opiniei poporului, prevăzută la art. 3 din Protocolul nr. 1 la Convenție, statele au o largă marjă de apreciere în instituirea unor limitări sau incompatibilități ale funcțiilor publice și a unor reguli specifice cu privire la statutul parlamentarilor, în funcție de factori istorici și politici proprii fiecărui stat. În același sens s-au pronunțat și Hotărârea din 18 februarie 1999, în cauza *Matthews c. Regatului Unit*, Hotărârea din 6 aprilie 2000, în cauza *Labita c. Italiei*, și Hotărârea din 9 aprilie 2002, în cauza *Podkolzina c. Letoniei*. Totodată, prin Hotărârea din 6 octombrie 2005, pronunțată în cauza *Hirst c. Regatului Unit (nr. 2)*, Curtea de la Strasbourg a reținut că există numeroase moduri de organizare și de funcționalitate a sistemelor electorale, precum și o multitudine de diferențe în Europa, care decurg în special din evoluția istorică, din diversitatea culturală și din opinia politică, diferențe care impun fiecărui stat contractant să le încorporeze în propria viziune asupra democrației *(Decizia nr. 876 din 28 iunie 2011, M. Of. nr. 632 din 5 septembrie 2011)*.

Articolul 72. Imunitatea parlamentară

(1) Deputații și senatorii nu pot fi trași la răspundere juridică pentru voturile sau pentru opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului.

(2) Deputații și senatorii pot fi urmăriți și trimiși în judecată penală pentru fapte care nu au legătură cu voturile sau cu opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului, dar nu pot fi percheziționați, reținuți sau arestați fără încuviințarea Camerei din care fac parte, după ascultarea lor. Urmărirea și trimiterea în judecată penală se pot face numai de către Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. Competența de judecată aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție.

(3) În caz de infracțiune flagrantă, deputații sau senatorii pot fi reținuți și supuși percheziției. Ministrul justiției îl va informa neîntârziat pe președintele Camerei asupra reținerii și a percheziției. În cazul în care Camera sesizată constată că nu există temei pentru reținere, va dispune imediat revocarea acestei măsuri.

1. Actuala reglementare a imunității parlamentare, sub cele două forme ale sale, respectiv lipsa răspunderii juridice pentru voturile sau pentru opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului [alin. (1) al art. 72] și inviolabilitatea parlamentarului [alin. (2) și (3) ale art. 72], continuă tradiția statului român ale cărei baze au fost puse încă din anul 1864. Reglementarea constituțională a imunității parlamentare este justificată de necesitatea protecției mandatului parlamentar, ca garanție a înfăptuirii prerogativelor constituționale și, totodată, o condiție a funcționării statului de drept. În activitatea sa, parlamentarul trebuie să se bucure de o reală libertate de gândire, expresie și acțiune, astfel încât să își exercite mandatul în mod eficient. Instituția imunității parlamentare, sub cele două forme ale sale, protejează parlamentarul față de eventualele presiuni sau abuzuri ce s-ar comite împotriva persoanei sale, fiindu-i astfel asigurată independența, libertatea și siguranța în exercitarea drepturilor și a obligațiilor care îi revin potrivit Constituției și legilor. Astfel fiind, eliminarea oricăreia dintre aceste forme ale imunității parlamentare are ca efect direct suprimarea unei garanții care privește atât mandatul Camerelor, cât și al fiecărui parlamentar în parte, cu consecințe grave asupra îndeplinirii de către Parlament a rolului său constituțional. În ceea ce privește persoana care ocupă demnitatea publică de parlamentar, eliminarea oricăreia dintre aceste forme ale imunității parlamentare are ca efect suprimarea garanțiilor unor drepturi și liber-

tăți fundamentale, respectiv libertatea individuală și libertatea de exprimare *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011)*.

2. Imunitatea parlamentară – ca „imunitate de procedură" – este un mijloc de protecție împotriva unor măsuri abuzive, determinate uneori de motive politice. În urma revizuirii Constituției, imunitatea parlamentară are un conținut mai restrâns, așa cum se deduce din art. 72 alin. (2) din Constituție. Astfel, deputații și senatorii pot fi urmăriți și trimiși în judecată penală pentru fapte care nu au legătură cu voturile sau cu opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului, dar nu pot fi percheziționați, reținuți sau arestați decât cu încuviințarea Camerei din care fac parte, după ascultarea lor. Atunci când este vorba de sesizarea de către Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție a uneia dintre cele trei autorități (Camera Deputaților, Senatul sau Președintele României) pentru a cere urmărirea penală a unor membri ai Guvernului care au și calitatea de parlamentar, nu sunt aplicabile dispozițiile art. 72 alin. (2) din Legea fundamentală, ce se referă strict la imunitatea parlamentară *(Decizia nr. 270 din 10 martie 2008, M. Of. nr. 290 din 15 aprilie 2008)*.

3. Articolul 72 alin. (2) teza a II-a din Constituție nu dispune că urmărirea și trimiterea în judecată penală a deputaților și a senatorilor se pot face de un parchet care funcționează pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, ci textul constituțional identifică, printr-o denumire proprie, parchetul exclusiv competent de a efectua urmărirea penală și trimiterea în judecată, acesta fiind „Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție", ceea ce exclude orice asimilare a acestuia cu un alt parchet. Atunci când Constituția indică cu litere mari un subiect de drept – Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție –, nu se poate trage concluzia potrivit căreia ne-am afla în fața unei denumiri generice, apte să absoarbă în conținutul său orice parchet organizat pe lângă instanța supremă, care la rândul ei este unică. Tocmai de aceea, din interpretarea textului constituțional nu se poate ajunge la ideea că urmărirea și trimiterea în judecată penală a deputaților și senatorilor, pentru săvârșirea faptelor de corupție, pot fi date și în competența altui parchet decât Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție *(Decizia nr. 235 din 5 mai 2005, M. Of. nr. 462 din 31 mai 2005)*.

Secțiunea a 3-a. Legiferarea

Articolul 73. Categorii de legi

(1) Parlamentul adoptă legi constituționale, legi organice și legi ordinare.

(2) Legile constituționale sunt cele de revizuire a Constituției.

(3) Prin lege organică se reglementează:

a) sistemul electoral; organizarea și funcționarea Autorității Electorale Permanente;

b) organizarea, funcționarea și finanțarea partidelor politice;

c) statutul deputaților și al senatorilor, stabilirea indemnizației și a celorlalte drepturi ale acestora;

d) organizarea și desfășurarea referendumului;

e) organizarea Guvernului și a Consiliului Suprem de Apărare a Țării;

f) regimul stării de mobilizare parțială sau totală a forțelor armate și al stării de război;

g) regimul stării de asediu și al stării de urgență;

h) infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora;

i) acordarea amnistiei sau a grațierii colective;

j) statutul funcționarilor publici;

k) contenciosul administrativ;

l) organizarea și funcționarea Consiliului Superior al Magistraturii, a instanțelor judecătorești, a Ministerului Public și a Curții de Conturi;

m) regimul juridic general al proprietății și al moștenirii;

n) organizarea generală a învățământului;

o) organizarea administrației publice locale, a teritoriului, precum și regimul general privind autonomia locală;

p) regimul general privind raporturile de muncă, sindicatele, patronatele și protecția socială;

r) statutul minorităților naționale din România;

s) regimul general al cultelor;

t) celelalte domenii pentru care în Constituție se prevede adoptarea de legi organice.

1. Alineatul (3) al art. 73 stabilește domeniile care, în considerarea importanței acestora, se reglementează prin lege organică. Prin proiectul legii de revizuire, se propune adăugarea unui nou domeniu de reglementare prin lege organică, și anume cel al răspunderii judecătorilor și a procurorilor, alin. (3) al art. 73 fiind completat în acest sens cu litera s^1). Reglementarea

propusă instituie o garanție a respectării principiilor constituționale care guvernează înfăptuirea justiției, însă, având în vedere natura domeniului în cauză, Curtea recomandă ca acesta să fie introdus, în structura alin. (3) al art. 73, imediat după lit. l), care se referă la „organizarea și funcționarea Consiliului Superior al Magistraturii, a instanțelor judecătorești, a Ministerului Public și a Curții de Conturi", constituindu-se astfel lit. l¹) *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011)*.

2. Interdicția de a emite ordonanțe în domeniul legilor organice privește exclusiv ordonanțele adoptate în temeiul unei legi speciale de abilitare, nu și ordonanțele de urgență, deoarece cazul excepțional ce impune adoptarea unor măsuri urgente pentru salvarea unui interes public ar putea reclama instituirea unei reglementări de domeniul legii organice, care, dacă ar fi interzisă, interesul public avut în vedere ar fi sacrificat, ceea ce este contrar finalității constituționale a instituției delegării legislative *(Decizia nr. 316 din 14 septembrie 2004, M. Of. nr. 1126 din 30 noiembrie 2004)*.

3. Potrivit art. 73 alin. (3) lit. h) din Constituție, legiuitorul are libertatea de a stabili prin lege organică infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora. Acest lucru nu presupune însă uniformitate de reglementare, motiv pentru care, din anumite rațiuni de politică penală ori din considerente ce izvorăsc din realități iminente, Parlamentul poate incrimina prin lege specială o anumită conduită susceptibilă de a leza o serie de relații sociale ocrotite *(Decizia nr. 859 din 23 iunie 2011, M. Of. nr. 639 din 7 septembrie 2011)*.

4. În virtutea art. 73 alin. (3) lit. h), legiuitorul este liber să aprecieze atât pericolul social în funcție de care urmează să stabilească natura juridică a faptei incriminate, cât și condițiile răspunderii juridice pentru această faptă *(Decizia nr. 1214 din 5 octombrie 2010, M. Of. nr. 808 din 3 decembrie 2010)*.

5. Potrivit art. 73 alin. (3) lit. h) din Constituție, legiuitorul are deplina libertate de a stabili infracțiunile, ceea ce presupune nu numai incriminarea modalității de comitere a acestora, ci și, în anumite situații, circumstanțierea subiectului activ. Altfel spus, noțiunile de „funcționar public" și de „alți funcționari" nu sunt de rang constituțional, definirea și reglementarea statutului acestor categorii de salariați fiind de domeniul legii *(Decizia nr. 844 din 24 iunie 2010, M. Of. nr. 476 din 12 iulie 2010)*.

6. Potrivit art. 73 alin. (3) lit. j) din Constituție, statutul funcționarilor publici se stabilește prin lege organică, iar sistemul de salarizare a acestei categorii de funcționari ține de statutul lor. În același timp, atât încadrarea prin lege a diferiților funcționari publici în anumite categorii, clase și grade

profesionale, cât și salarizarea conform acestei încadrări nu reprezintă drepturi fundamentale, care nu s-ar putea modifica, pentru viitor, tot prin lege. Astfel, legiuitorul este în drept să modifice sistemul de salarizare existent ori să îl înlocuiască cu altul nou, considerat mai adecvat pentru atingerea scopului urmărit, ținând seama și de resursele financiare disponibile în diferite perioade de timp. De asemenea, ține de opțiunea liberă a legiuitorului încadrarea în categorii, clase și grade profesionale a funcționarilor publici *(Decizia nr. 289 din 7 iunie 2005, M. Of. nr. 586 din 7 iulie 2005)*.

7. În sensul art. 73 alin. (3) lit. k) din Constituție, prin contencios administrativ se înțelege acea modalitate prin care, prin intermediul justiției, cetățenii sunt apărați de eventualele abuzuri ale autorităților administrației publice, adică ale primarilor, consiliilor locale, prefecților, miniștrilor și ale Guvernului însuși *(Decizia nr. 1047 din 14 iulie 2011, M. Of. nr. 634 din 6 septembrie 2011)*.

8. Stabilirea prin hotărâre a Guvernului, la propunerea Consiliului Economic și Social și a Ministerului Justiției, a condițiilor și a procedurii de selecție și de propunere a candidaților, pentru a fi numiți ca asistenți judiciari, precum și a condițiilor de delegare, detașare și transfer al asistenților judiciari nu constituie o măsură de organizare și funcționare a instanțelor judecătorești în sensul art. 73 alin. (3) lit. l) din Constituție, astfel încât se pot stabili prin hotărâre a Guvernului *(Decizia nr. 494 din 11 noiembrie 2004, M. Of. nr. 59 din 18 ianuarie 2004)*.

9. Dispozițiile privind procedura de judecată și cele referitoare la competența instanțelor judecătorești nu sunt de domeniul legilor organice, nefiind prevăzute ca atare nici de dispozițiile constituționale ale art. 72 alin. (3) [art. 73 alin. (3) din Constituția republicată], nici de cele ale art. 125 alin. (3) [art. 126 alin. (2) din Constituția republicată] *(Decizia nr. 152 din 30 martie 2004, M. Of. nr. 420 din 11 mai 2004)*.

10. Organizarea și exercitarea profesiei de avocat prin adoptarea unei legi organice este în deplină concordanță cu prevederile art. 73 alin. (3) și ale art. 76 din Constituție *(Decizia nr. 195 din 27 aprilie 2004, M. Of. nr. 532 din 14 iunie 2004)*.

11. Sistemul de salarizare, indiferent de categoria profesională vizată, nu se regăsește printre domeniile strict și limitativ, care, conform art. 73 alin. (3) din Constituție, fac obiectul de reglementare al legii organice. Aprobarea, prin lege ordinară, a unei ordonanțe de urgență ce privește materii ce excedează domeniului rezervat legii organice este în deplină concordanță cu prevederile constituționale ale art. 73 alin. (3) și ale art. 76 alin. (2) *(Decizia nr. 645 din 29 noiembrie 2005, M. Of. nr. 1160 din 21 decembrie 2005)*.

Articolul 74. Inițiativa legislativă

(1) Inițiativa legislativă aparține, după caz, Guvernului, deputaților, senatorilor sau unui număr de cel puțin 100.000 de cetățeni cu drept de vot. Cetățenii care își manifestă dreptul la inițiativă legislativă trebuie să provină din cel puțin un sfert din județele țării, iar în fiecare din aceste județe, respectiv în municipiul București, trebuie să fie înregistrate cel puțin 5.000 de semnături în sprijinul acestei inițiative.

(2) Nu pot face obiectul inițiativei legislative a cetățenilor problemele fiscale, cele cu caracter internațional, amnistia și grațierea.

(3) Guvernul își exercită inițiativa legislativă prin transmiterea proiectului de lege către Camera competentă să îl adopte, ca primă Cameră sesizată.

(4) Deputații, senatorii și cetățenii care exercită dreptul la inițiativă legislativă pot prezenta propuneri legislative numai în forma cerută pentru proiectele de legi.

(5) Propunerile legislative se supun dezbaterii mai întâi Camerei competente să le adopte, ca primă Cameră sesizată.

Notă. A se vedea și:

▶ Legea nr. 189/1999 privind exercitarea inițiativei legislative de către cetățeni, republicată (M. Of. nr. 516 din 8 iunie 2004).

Inițiativa legislativă aparține în egală măsură deputaților și senatorilor, ceea ce implică atât dreptul parlamentarilor de a depune o propunere legislativă în Parlament, cât și dreptul acestora de a amenda orice inițiativă legislativă depusă la Parlament. Din dreptul parlamentarilor la inițiativă legislativă decurge și dreptul fiecărei Camere de a decide asupra inițiativelor legislative cu care este sesizată. La dezbaterea unei inițiative legislative participă, în egală măsură, ambele Camere ale Parlamentului, cu respectarea principiului competenței de sesizare prevăzut de art. 75 din Constituție, cele două Camere având autonomie în adoptarea soluțiilor legislative cu privire la inițiativele supuse dezbaterii. O inițiativă legislativă poate fi modificată ori completată de prima Cameră sesizată fără ca decizia acesteia să fie limitată de conținutul inițiativei legislative în forma depusă de inițiator, după cum tot astfel Camera decizională are dreptul de a modifica, de a completa ori de a renunța la inițiativa în cauză *(Decizia nr. 1018 din 19 iulie 2010, M. Of. nr. 511 din 22 iulie 2010)*.

Articolul 75. Sesizarea Camerelor

(1) Se supun spre dezbatere și adoptare Camerei Deputaților, ca primă Cameră sesizată, proiectele de legi și propunerile legislative pentru ratificarea tratatelor sau a altor acorduri internaționale și a măsurilor legislative ce rezultă din aplicarea acestor tratate sau acorduri, precum și proiectele legilor organice prevăzute la articolul 31 alineatul (5), articolul 40 alineatul (3), articolul 55 alineatul (2), articolul 58 alineatul (3), articolul 73 alineatul (3) literele e), k), l), n), o), articolul 79 alineatul (2), articolul 102 alineatul (3), articolul 105 alineatul (2), articolul 117 alineatul (3), articolul 118 alineatele (2) și (3), articolul 120 alineatul (2), articolul 126 alineatele (4) și (5) și articolul 142 alineatul (5). Celelalte proiecte de legi sau propuneri legislative se supun dezbaterii și adoptării, ca primă Cameră sesizată, Senatului.

(2) Prima Cameră sesizată se pronunță în termen de 45 de zile. Pentru coduri și alte legi de complexitate deosebită termenul este de 60 de zile. În cazul depășirii acestor termene se consideră că proiectele de legi sau propunerile legislative au fost adoptate.

(3) După adoptare sau respingere de către prima Cameră sesizată, proiectul sau propunerea legislativă se trimite celeilalte Camere care va decide definitiv.

(4) În cazul în care prima Cameră sesizată adoptă o prevedere care, potrivit alineatului (1), intră în competența sa decizională, prevederea este definitiv adoptată dacă și cea de-a doua Cameră este de acord. În caz contrar, numai pentru prevederea respectivă, legea se întoarce la prima Cameră sesizată, care va decide definitiv în procedură de urgență.

(5) Dispozițiile alineatului (4) referitoare la întoarcerea legii se aplică în mod corespunzător și în cazul în care Camera decizională adoptă o prevedere pentru care competența decizională aparține primei Camere.

1. Principiul bicameralismului, consacrat de art. 61 din Constituție, se reflectă nu numai în dualismul instituțional în cadrul Parlamentului, ci și în cel funcțional, deoarece art. 75 din Legea fundamentală stabilește competențe de legiferare potrivit cărora fiecare dintre cele două Camere are, în cazurile expres definite, fie calitatea de primă Cameră sesizată, fie de Cameră decizională. Totodată, ținând seama de indivizibilitatea Parlamentului ca organ reprezentativ suprem al poporului român și de unicitatea sa ca autoritate legiuitoare a țării, Constituția nu permite adoptarea unei legi de către o singură Cameră, fără ca proiectul de lege să fi fost dezbătut și de cealaltă

Cameră. Articolul 75 din Legea fundamentală a introdus, după revizuirea și republicarea acesteia în octombrie 2003, soluția obligativității sesizării, în anumite materii, ca primă Cameră, de reflecție, a Senatului, sau, după caz, a Camerei Deputaților și, pe cale de consecință, reglementarea rolului de Cameră decizională, pentru anumite materii, a Senatului și, pentru alte materii, a Camerei Deputaților, tocmai pentru a nu a exclude o Cameră sau alta din mecanismul legiferării. Totodată, alin. (4) și (5) ale art. 75 din Constituție prevăd modul de rezolvare a posibilelor „conflicte de competență" între prima Cameră sesizată și Camera decizională, dar nu există un text în Constituție care să permită Camerei decizionale să se îndepărteze de la „limitele sesizării" date de soluția adoptată de către prima Cameră sesizată *(Decizia nr. 710 din 6 mai 2009, M. Of. nr. 358 din 28 mai 2009)*.

2. În ceea ce privește competența de a dezbate și a adopta proiectele de legi și propunerile legislative, dispozițiile art. 75 alin. (1) din Constituție stabilesc calitatea de primă Cameră sesizată, respectiv Cameră decizională, în funcție de materia de reglementare care face obiectul legiferării. Așa fiind, dispozițiile constituționale ale art. 75 alin. (1) stabilesc criteriile în funcție de care fiecare Cameră își poate determina competența. În practică se pot ivi situații în care unul și același act normativ să cuprindă dispoziții care aparțin mai multor domenii de reglementare, care intră în competența decizională a ambelor Camere. Pentru astfel de situații, dispozițiile art. 75 alin. (4) și (5) din Constituție prevăd că, „(4) În cazul în care prima Cameră sesizată adoptă o prevedere care, potrivit alineatului (1), intră în competența sa decizională, prevederea este definitiv adoptată dacă și cea de-a doua Cameră este de acord. În caz contrar, numai pentru prevederea respectivă, legea se întoarce la prima Cameră sesizată, care va decide definitiv în procedură de urgență", respectiv „(5) Dispozițiile alineatului (4) referitoare la întoarcerea legii se aplică în mod corespunzător și în cazul în care Camera decizională adoptă o prevedere pentru care competența decizională aparține primei Camere". Întrucât criteriile de partajare a competențelor celor două Camere, precum și modalitatea de soluționare a unor eventuale conflicte de competențe sunt expres prevăzute în Legea fundamentală, fiecare Cameră a Parlamentului este obligată să aplice întocmai dispozițiile art. 75 din Constituție *(Decizia nr. 1018 din 19 iulie 2010, M. Of. nr. 511 din 22 iulie 2010)*.

Articolul 76. Adoptarea legilor și a hotărârilor

(1) Legile organice și hotărârile privind regulamentele Camerelor se adoptă cu votul majorității membrilor fiecărei Camere.

(2) Legile ordinare și hotărârile se adoptă cu votul majorității membrilor prezenți din fiecare Cameră.
(3) La cererea Guvernului sau din proprie inițiativă, Parlamentul poate adopta proiecte de legi sau propuneri legislative cu procedură de urgență, stabilită potrivit regulamentului fiecărei Camere.

1. Pentru calificarea unei legi ca fiind organică sau ordinară nu este determinantă mențiunea făcută în Monitorul Oficial al României, în care se publică legea, cu privire la condițiile în care aceasta a fost adoptată, fiind mai importantă majoritatea de voturi înregistrată la data votului final asupra legii. Pe de altă parte, îndeplinirea cerințelor constituționale referitoare la legiferare trebuie raportată la conținutul normativ al legii la data adoptării ei și la numărul de voturi favorabil exprimate *(Decizia nr. 269 din 16 martie 2010, M. Of. nr. 265 din 23 aprilie 2010)*.

2. În situația în care proiectul de lege pentru aprobarea unei ordonanțe nu întrunește în Camera decizională a Parlamentului votul majorității membrilor pentru adoptare prevăzut la alin. (1) sau (2) al art. 76 din Constituție, acesta se transformă în proiect de lege pentru respingerea ordonanței, care se supune unui vot distinct, urmând ca adoptarea să se facă cu respectarea prevederilor constituționale ale art. 76 alin. (1) sau (2). În ambele situații, Camera decizională va aprecia în ce măsură sunt aplicabile dispozițiile art. 115 alin. (8) din Constituție, cu privire la efectele juridice produse pe perioada de aplicare a ordonanței. În cazul în care Parlamentul respinge ordonanța, se impune să se precizeze în legea respectivă și efectele pe care le implică respingerea ordonanței *(Decizia nr. 971 din 31 octombrie 2007, M. Of. nr. 828 din 4 decembrie 2007)*.

3. Dintre cvorumul de lucru și cel de vot, numai acesta din urmă este reglementat prin Constituție și nimic nu împiedică instituirea prin regulament a unui alt cvorum de lucru decât cvorumul de vot. Dispozițiile constituționale ale art. 76 alin. (2) au în vedere votul final exprimat pentru proiectul de lege în ansamblu. Întrucât art. 67 și art. 76 din Constituție prevăd că numai la adoptarea legii este nevoie de un anumit cvorum și majoritate de adoptare, rezultă, fără dubiu, că textul Constituției nu impune aceleași cerințe și cu privire la dezbaterea legii. Adoptarea legii, ca parte a procesului legislativ, vizează votul final exercitat de către Parlament asupra ansamblului legii *(Decizia nr. 1237 din 6 octombrie 2010, M. Of. nr. 785 din 24 noiembrie 2010)*.

Articolul 77. Promulgarea legii

(1) Legea se trimite, spre promulgare, Președintelui României. Promulgarea legii se face în termen de cel mult 20 de zile de la primire.

(2) Înainte de promulgare, Președintele poate cere Parlamentului, o singură dată, reexaminarea legii.

(3) Dacă Președintele a cerut reexaminarea legii ori dacă s-a cerut verificarea constituționalității ei, promulgarea legii se face în cel mult 10 zile de la primirea legii adoptate după reexaminare sau de la primirea deciziei Curții Constituționale, prin care i s-a confirmat constituționalitatea.

1. În cazul procedurii legislative de reexaminare a legii, acolo unde legiuitorul a dorit, a stabilit în mod expres limitele reexaminării. Astfel, Constituția reglementează procedura legislativă de reexaminare a legii prin dispozițiile cuprinse la art. 77 alin. (2) și la art. 147 alin. (2). Aceste din urmă dispoziții se referă la reexaminarea unei legi sau a unor dispoziții legale a căror neconstituționalitate a fost constatată printr-o decizie a Curții Constituționale, pronunțată cu ocazia controlului de constituționalitate *a priori*. Acest text limitează reluarea procesului legislativ de reexaminare numai cu privire la dispozițiile constatate ca fiind neconstituționale de către Curtea Constituțională. Rezultă, așadar, că restricțiile referitoare la exercitarea competenței de sorginte constituțională trebuie să fie expres prevăzute de Constituție. Or, dispozițiile art. 77 alin. (2) din Constituție nu stabilesc, în mod expres, o limită de natură să aducă vreo restrângere a competenței Parlamentului cu privire la reluarea procesului legislativ ca urmare a cererii de reexaminare formulate de Președintele României. O interpretare contrară a dispozițiilor constituționale anterior menționate ar avea semnificația adăugării la normele Constituției, ceea ce este inadmisibil, întrucât s-ar realiza, pe această cale, un act de revizuire a Legii fundamentale *(Decizia nr. 515 din 24 noiembrie 2004, M. Of. nr. 1195 din 14 decembrie 2004)*.

2. Textul art. 77 alin. (2) din Constituție nu dispune cu privire la prevederile ce trebuie să fie reexaminate, ca urmare a cererii formulate de Președintele României. Din analiza textului rezultă că trebuie reexaminate textele cuprinse în cererea Președintelui României, precum și cele care au legătură cu acestea, fiind necesară corelarea tehnico-legislativă a tuturor dispozițiilor din lege. În acest context, pot fi modificate chiar și unele dispoziții ale legii care nu au fost în mod expres cuprinse în cererea de reexaminare. Parlamentul deliberează numai în limitele cererii de reexaminare, dar are obligația să se exprime cu privire la toate textele din lege care se referă la o

problemă ridicată de Președintele României, chiar în absența unei mențiuni exprese în solicitarea acestuia. Parlamentul fiind unica autoritate legiuitoare a țării, conform prevederilor art. 61 alin. (1) din Constituție, în raport cu solicitările cuprinse în cererea de reexaminare a Președintelui României, poate adopta orice fel de soluție pe care o va considera necesară. Astfel, poate admite în întregime sau parțial solicitarea, poate să o respingă ori poate să modifice în totalitate sau parțial anumite texte care au legătură cu cererea de reexaminare, inclusiv prin recorelarea dispozițiilor legii *(Decizia nr. 991 din 1 octombrie 2008, M. Of. nr. 682 din 6 octombrie 2008)*.

Articolul 78. Intrarea în vigoare a legii

Legea se publică în Monitorul Oficial al României și intră în vigoare la 3 zile de la data publicării sau la o dată ulterioară prevăzută în textul ei.

Notă. A se vedea și:

► Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, republicată, art. 12 (M. Of. nr. 260 din 21 aprilie 2010).

Un text de lege modificat sau nou introdus nu poate intra în vigoare înaintea împlinirii termenului prevăzut de art. 78 din Constituție, respectiv 3 zile de la data publicării în Monitorul Oficial al României a actului normativ modificator *(Decizia nr. 568 din 2 noiembrie 2005, M. Of. nr 1060 din 26 noiembrie 2005)*.

Articolul 79. Consiliul Legislativ

(1) Consiliul Legislativ este organ consultativ de specialitate al Parlamentului, care avizează proiectele de acte normative în vederea sistematizării, unificării și coordonării întregii legislații. El ține evidența oficială a legislației României.

(2) Înființarea, organizarea și funcționarea Consiliului Legislativ se stabilesc prin lege organică.

Notă. A se vedea și:

► Legea nr. 73/1993 pentru înființarea, organizarea și funcționarea Consiliului Legislativ, republicată (M. Of. nr. 1122 din 29 noiembrie 2004).

Nesolicitarea avizului consultativ al Consiliului Legislativ duce la neconstituționalitatea legii sau ordonanței – simplă sau de urgență *(Decizia nr. 83 din 15 ianuarie 2009, M. Of. nr. 187 din 25 martie 2009)*.

Capitolul II. Președintele României

Articolul 80. Rolul Președintelui

(1) Președintele României reprezintă statul român și este garantul independenței naționale, al unității și al integrității teritoriale a țării.

(2) Președintele României veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice. În acest scop, Președintele exercită funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate.

Textul art. 80 alin. (2) din Constituție nu privește relațiile dintre președinte și partidele politice. În realitate, se referă numai la rolul ce revine Președintelui României în cadrul statului. Problema modului în care Președintele își exercită acest rol ține de măsura în care își îndeplinește obligațiile, de etica exercitării mandatului prezidențial, care, în caz că este încălcată grav, atrage răspunderea constituțională a titularului acestui mandat *(Decizia nr. 339 din 17 septembrie 2004, M. Of. nr. 887 din 29 septembrie 2007)*.

Articolul 81. Alegerea Președintelui

(1) Președintele României este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

(2) Este declarat ales candidatul care a întrunit, în primul tur de scrutin, majoritatea de voturi ale alegătorilor înscriși în listele electorale.

(3) În cazul în care nici unul dintre candidați nu a întrunit această majoritate, se organizează al doilea tur de scrutin, între primii doi candidați stabiliți în ordinea numărului de voturi obținute în primul tur. Este declarat ales candidatul care a obținut cel mai mare număr de voturi.

(4) Nici o persoană nu poate îndeplini funcția de Președinte al României decât pentru cel mult două mandate. Acestea pot fi și succesive.

Notă. A se vedea și:

▶ Legea nr. 370/2004 pentru alegerea Președintelui României, republicată (M. Of. nr. 650 din 12 septembrie 2011).

Articolul 82. Validarea mandatului și depunerea jurământului

(1) Rezultatul alegerilor pentru funcția de Președinte al României este validat de Curtea Constituțională.

(2) Candidatul a cărui alegere a fost validată depune în fața Camerei Deputaților și a Senatului, în ședință comună, următorul jurământ: „Jur să-mi dăruiesc toată puterea și priceperea pentru propășirea spirituală și materială a poporului român, să respect Constituția și legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, suveranitatea, independența, unitatea și integritatea teritorială a României. Așa să-mi ajute Dumnezeu!".

Articolul 83. Durata mandatului

(1) Mandatul Președintelui României este de 5 ani și se exercită de la data depunerii jurământului.

(2) Președintele României își exercită mandatul până la depunerea jurământului de Președintele nou ales.

(3) Mandatul Președintelui României poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă.

Articolul 84. Incompatibilități și imunități

(1) În timpul mandatului, Președintele României nu poate fi membru al unui partid și nu poate îndeplini nici o altă funcție publică sau privată.

(2) Președintele României se bucură de imunitate. Prevederile articolului 72 alineatul (1) se aplică în mod corespunzător.

1. Orice candidat la funcția de Președinte al României propune electoratului o doctrină politică, un program pentru a cărui realizare va acționa, în cazul în care va fi ales, pe perioada mandatului său. Articolul 84 alin. (1) din Constituție prevede că în timpul mandatului Președintele României nu poate fi membru al unui partid și nu poate îndeplini nicio altă funcție publică sau privată. Aceste interdicții nu exclud însă posibilitatea exprimării, în continuare, a opiniilor politice, a angajamentelor și a scopurilor prezentate în programul său electoral ori să militeze și să acționeze pentru realizarea acestora, cu respectarea prerogativelor constituționale. Funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate, prevăzută de art. 80 alin. (2) teza a II-a din Constituție, impune imparțialitate din partea Președintelui României, dar nu exclude posibilitatea exprimării opiniei sale privind modul optim de soluționare a divergențelor apărute. Dreptul la

exprimarea opiniei politice este garantat și pentru Președintele României de art. 84 alin. (2), care prevede pentru șeful statului aceeași imunitate ca și pentru deputați și senatori, art. 72 alin. (1) din Constituție aplicându-se în mod corespunzător *(Decizia nr. 53 din 28 ianuarie 2005, M. Of. nr. 144 din 17 februarie 2005)*.

2. Dispozițiile art. 84 alin. (1) nu interzic, nici explicit, nici implicit, posibilitatea ca Președintele României, în funcție la data alegerii Camerei Deputaților și a Senatului, dacă se află în ultimele 3 luni ale mandatului, să candideze ca independent pe listele unui partid politic, unei alianțe politice sau alianțe electorale pentru un mandat de deputat sau de senator. Problema care se pune în cauză este aceea dacă Președintele României are sau nu dreptul de a fi ales, prevăzut de art. 37 din Constituție. Una dintre condițiile prevăzute de art. 37 alin. (1) din Constituție pentru dreptul fundamental de a fi ales este corelată cu dreptul de asociere. Din coroborarea dispozițiilor art. 37 alin. (1) și ale art. 40 alin. (3) din Constituție rezultă în mod clar că dreptul de a fi ales este interzis judecătorilor Curții Constituționale, avocaților poporului, magistraților, membrilor activi ai armatei, polițiștilor și altor categorii de funcționari publici stabilite prin lege organică, ce nu pot face parte din partide politice. Președintele României nu este prevăzut între categoriile de cetățeni, stabilite limitativ de cele două texte constituționale, cărora le este interzis dreptul fundamental de a fi ales, deși, pe durata mandatului, nu poate fi membru al unui partid, conform dispozițiilor art. 84 alin. (1) din Constituție. În virtutea principiului că excepțiile sunt de strictă interpretare, nu se poate considera că situația prevăzută de art. 84 alin. (1) din Constituție, care stabilește o incompatibilitate politică temporară pentru Președintele României, ar putea, în lipsa unei prevederi constituționale, să aibă consecința interzicerii dreptului de a fi ales pentru Președintele României, în condițiile în care acesta nu devine membru al unui partid politic. Numai printr-o interpretare forțată – prin adăugare la normele constituționale – situația prevăzută în textul de lege criticat ar putea fi convertită în incompatibilitatea prevăzută de art. 84 alin. (1) și în interdicția dreptului de a fi ales stabilită de art. 37 alin. (1) coroborat cu art. 40 alin. (3) din Constituție. O asemenea interpretare, care ar disimula o veritabilă creare a unei norme constituționale, contravine principiului supremației Constituției, prevăzut de art. 1 alin. (5) din Legea fundamentală, precum și statutului constituțional și legal al Curții, care îi interzice rolul de legislator pozitiv *(Decizia nr. 339 din 17 septembrie 2004, M. Of. nr. 887 din 29 septembrie 2007)*.

Articolul 85. Numirea Guvernului

(1) Președintele României desemnează un candidat pentru funcția de prim-ministru și numește Guvernul pe baza votului de încredere acordat de Parlament.

(2) În caz de remaniere guvernamentală sau de vacanță a postului, Președintele revocă și numește, la propunerea primului-ministru, pe unii membri ai Guvernului.

(3) Dacă prin propunerea de remaniere se schimbă structura sau compoziția politică a Guvernului, Președintele României va putea exercita atribuția prevăzută la alineatul (2) numai pe baza aprobării Parlamentului, acordată la propunerea primului-ministru.

1. Articolul 85 din Constituția României prevede 3 cazuri în care Președintele României numește Guvernul [alin. (1)] sau numai pe unii membri ai Guvernului [alin. (2) și (3)]. În cazul prevăzut la alin. (1), numirea are loc pe baza votului de încredere acordat de Parlament în conformitate cu prevederile art. 103 din Legea fundamentală, iar în cazul prevăzut la alin. (3), pe baza aprobării Parlamentului, acordată la propunerea primului-ministru. Actul juridic în baza căruia Președintele României face numirile este hotărârea Parlamentului, adoptată în condițiile art. 85 alin. (1), ale art. 103 alin. (3) din Constituție și ale dispozițiilor corespunzătoare ale Regulamentului ședințelor comune ale Camerelor Parlamentului. Reglementarea consacrată în art. 85 alin. (2) prevede că „Președintele revocă și numește, la propunerea primului-ministru, pe unii membri ai Guvernului". Interpretarea literală a textului impune concluzia că, în acest caz, Președintele nu execută o hotărâre a Parlamentului, ci se află în situația de a decide el însuși numirea unor miniștri, la propunerea primului-ministru. Actul de decizie în această fază fiind prin definiție un act de voință, este evident că Președintele are libertatea de a primi propunerea primului-ministru sau de a-i cere să facă o altă propunere. Soluția prevăzută la art. 85 alin. (2) din Constituție reprezintă o aplicație a concepției legiuitorului constituant care a stat la baza principiului echilibrului puterilor în stat, consacrat în art. 1 alin. (4) din Legea fundamentală, principiu aplicat, în egală măsură, în modul de atribuire și de exercitare a competențelor tuturor autorităților publice, inclusiv a celor care fac parte din aceeași putere, dintre cele 3 prevăzute de textul menționat *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011).*

2. În exercitarea competenței sale prevăzute de art. 85 alin. (2) din Constituție, Președintele României poate să nu accepte propunerea primului-

ministru de numire a unei persoane într-o funcție vacantă de ministru și să îi ceară să facă o altă propunere. În aceste condiții, pot fi puse două probleme: de câte ori are dreptul Președintele să procedeze în acest mod și dacă primul-ministru este îndreptățit să repete prima nominalizare. Legea fundamentală nu răspunde în mod explicit la aceste probleme. În cazul în care dezacordul Președintelui și al primului-ministru este ireductibil, se creează un blocaj instituțional inadmisibil, de natură să împiedice buna funcționare a Guvernului. În ceea ce privește numărul de cazuri în care Președintele României poate cere primului-ministru să facă altă nominalizare pentru funcția de ministru vacantă, pentru preîntâmpinarea apariției unui blocaj instituțional în procesul de legiferare, legiuitorul constituant a prevăzut la art. 77 alin. (2) din Legea fundamentală dreptul Președintelui de a cere Parlamentului reexaminarea unei legi înainte de promulgare, o singură dată. Această soluție are valoare constituțională de principiu în soluționarea conflictelor juridice între două sau mai multe autorități publice care au atribuții conjuncte în adoptarea unei măsuri prevăzute de Legea fundamentală și acest principiu este de aplicațiune generală în cazuri similare. Aplicată la procesul de remaniere guvernamentală și de numire a unor miniștri în caz de vacanță a posturilor, această soluție este de natură să elimine blocajul ce s-ar genera prin eventualul refuz repetat al Președintelui de a numi un ministru la propunerea primului-ministru. Raporturile dintre Președintele României și primul-ministru nu pot fi pur formale. De aceea, verificarea îndeplinirii condițiilor de numire în cazurile prevăzute de art. 85 alin. (2) din Constituție intră în competența Președintelui României la exercitarea, pentru prima dată, de către primul-ministru, a dreptului de a propune. Limitarea la o singură respingere a propunerii se justifică prin faptul că, în continuare, răspunderea pentru o altă nominalizare revine, în exclusivitate, primului-ministru. În consecință, în aplicarea art. 85 alin. (2) din Constituție, Președintele României, neavând drept de veto, poate să ceară primului-ministru o singură dată, motivat, să facă o nouă propunere de numire a altei persoane în funcția de ministru. Motivele cererii Președintelui României nu pot fi cenzurate de primul-ministru, care, în procedura prevăzută de art. 85 alin. (2) din Constituție, nu are decât dreptul de a propune Președintelui numirea unui ministru, iar nu și competență decizională. Ca și în cazul exercitării celorlalte atribuții prevăzute în Constituție, Președintele rămâne răspunzător politic, în fața electoratului, pentru modul în care a motivat refuzul de a da curs propunerii primului-ministru, după cum primul-ministru și Guvernul rămân răspunzători politic în fața Parlamentului *(Decizia nr. 98 din 7 februarie 2008, M. Of. nr. 140 din 22 februarie 2008)*.

3. Posibilitatea primului-ministru de a reitera prima propunere este exclusă prin chiar faptul neînsușirii propunerii de către Președintele României. Așadar, primul-ministru are obligația să propună pentru funcția de ministru o altă persoană *(Decizia nr. 98 din 7 februarie 2008, M. Of. nr. 140 din 22 februarie 2008)*.

4. Numirea Guvernului de către Președintele României nu se face la sesizarea primului-ministru, ci la sesizarea președinților celor două Camere ale Parlamentului și în baza hotărârii Parlamentului de aprobare a Programului de guvernare și a listei complete a membrilor Guvernului. Obligația constituțională a Președintelui României se fundamentează pe hotărârea Parlamentului și, în executarea acesteia, Președintele emite decretele de numire în funcție a membrilor Guvernului, urmată de depunerea jurământului de credință cerut de lege *(Decizia nr. 356 din 5 aprilie 2007, M. Of. nr. 322 din 14 mai 2007)*.

5. Există reglementări obligatorii pentru audierea candidaților la funcția de ministru de către comisiile parlamentare, ca organe de specialitate și de pregătire a lucrărilor Parlamentului. Aceste audieri privesc corespunderea pentru funcție a candidaților propuși de primul-ministru privitor la pregătirea generală, pregătirea în specialitatea domeniului, experiența în materie, instruirea și aptitudinile pentru funcția în domeniu, reputația neștirbită și moralitatea, condiții necesare și indispensabile funcției de ministru. Hotărârile Parlamentului au la bază constatările făcute de comisiile permanente parlamentare privind corespunderea pe funcție a candidaților propuși și, în temeiul acestor garanții, urmează învestirea în funcție de către Președintele României, depunerea jurământului și intrarea în exercițiul funcțiunii. Acesta este cadrul juridic obligatoriu pentru situațiile prevăzute de art. 85 alin. (1) și (3) și de art. 103 din Constituție, dispoziții dezvoltate în prevederile Regulamentului ședințelor comune ale Camerelor Parlamentului. Alineatul (2) al art. 85 din Constituție, care se referă la una dintre formele remanierii guvernamentale, nu poate să se abată de la regimul constituțional al învestirii și al modificărilor în componența Guvernului, deoarece art. 85 are în întregime aceeași concepție de bază, una și aceeași fundamentare constituțională. În structura sa, art. 85 are trei ipoteze, în cele trei alineate, dar toate au la bază aceeași concepție și aceeași fundamentare, precum și aceleași garanții privind învestirea Guvernului și modificările ulterioare ale componenței acestuia. Altfel, se ajunge la concluzia ca, în condițiile art. 85 alin. (2), să se creeze un alt regim discriminatoriu și privilegiat pentru candidatul la funcția de ministru, în caz de vacanță a unei funcții. Nu este de admis ca în conținutul art. 85, structurat în cele trei alineate pe

cele trei ipoteze, să existe fundamentări diferite și chiar discriminatorii cu privire la statutul candidatului la funcția de ministru. Procedurile realizate de comisiile permanente parlamentare privind corespunderea candidatului pentru funcția propusă, în cazurile alin. (1) și (3), trebuie avute în vedere de Președintele României în cazul remanierii guvernamentale prevăzute de alin. (2) al aceluiași art. 85 și pe aceste temeiuri Președintele României are îndreptățirea de a verifica corespunderea candidatului pentru funcția propusă, în raport de aceleași condiționări-criterii menționate anterior, și poate solicita motivat o altă propunere din partea primului-ministru. După cum Parlamentul nu exercită un drept de veto, ci o activitate de verificare a îndeplinirii condițiilor de corespundere în funcție, tot astfel nici Președintele României nu are drept de veto față de propunerea primului-ministru, ci are dreptul de a verifica corespunderea pentru funcție a candidatului și poate cere primului-ministru o altă propunere de candidat la funcție. În toate cazurile, respingerea candidaturii trebuie să fie motivată *(Decizia nr. 356 din 5 aprilie 2007, M. Of. nr. 322 din 14 mai 2007).*

Articolul 86. Consultarea Guvernului

Președintele României poate consulta Guvernul cu privire la probleme urgente și de importanță deosebită.

Articolul 87. Participarea la ședințele Guvernului

(1) Președintele României poate lua parte la ședințele Guvernului în care se dezbat probleme de interes național privind politica externă, apărarea țării, asigurarea ordinii publice și, la cererea primului-ministru, în alte situații.

(2) Președintele României prezidează ședințele Guvernului la care participă.

Articolul 88. Mesaje

Președintele României adresează Parlamentului mesaje cu privire la principalele probleme politice ale națiunii.

Articolul 89. Dizolvarea Parlamentului

(1) După consultarea președinților celor două Camere și a liderilor grupurilor parlamentare, Președintele României poate să dizolve Parlamentul, dacă acesta nu a acordat votul de încredere pentru formarea

Guvernului în termen de 60 de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin două solicitări de învestitură.
(2) În cursul unui an, Parlamentul poate fi dizolvat o singură dată.
(3) Parlamentul nu poate fi dizolvat în ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui României și nici în timpul stării de mobilizare, de război, de asediu sau de urgență.

Încetarea colectivă a mandatului deputaților și senatorilor și a activității celor două Camere ale Parlamentului înainte de expirarea duratei mandatului acestora, precum și declanșarea unor alegeri anticipate pot avea loc numai ca efect al dizolvării Parlamentului de către Președintele României în condițiile art. 89 din Constituție. Reorganizarea administrativ-teritorială poate avea efecte, sub aspectul alegerilor, doar la nivelul autorităților administrației publice locale și nu întrerupe mandatul celor două Camere ale Parlamentului, deputații și senatorii având un mandat de reprezentare la nivel național *(Decizia nr. 1177 din 12 decembrie 2007, M. Of. nr. 871 din 20 decembrie 2007)*.

Articolul 90. Referendumul

Președintele României, după consultarea Parlamentului, poate cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința cu privire la probleme de interes național.

Notă. A se vedea și:
► Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului (M. Of. nr. 84 din 24 februarie 2000).

1. Curtea apreciază necesară completarea dispozițiilor art. 90 alin. (1) în sensul excepțării de la referendumul cerut de Președinte a problemelor de interes național care, aprobate prin exprimarea voinței poporului, ar impune revizuirea Constituției. Prin eliminarea acestei posibilități s-ar evita o dublă consultare a poporului pentru una și aceeași problemă: organizarea unui prim referendum prin care acesta și-ar exprima punctul de vedere cu privire la o anumită problemă de interes național a cărei rezolvare necesită revizuirea Legii fundamentale, declanșarea procedurii de revizuire în sensul celor statuate în urma consultării populare și, în fine, organizarea unui nou referendum pentru aprobarea legii de revizuire *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011)*.

2. Referendumul se poate desfășura oricând în cursul anului, dacă Parlamentul a fost consultat sau a aprobat propunerea de suspendare din funcție a Președintelui României. Așadar, potrivit Constituției, nu există nicio altă condiție care să interzică organizarea și desfășurarea referendumului simultan cu alegerile prezidențiale, parlamentare, locale sau alegerile pentru Parlamentul European ori într-un anumit interval de timp anterior sau posterior alegerilor menționate. Ca atare, acolo unde legea nu distinge, nici interpretul nu poate să o facă (*ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*) *(Decizia nr. 1218 din 12 noiembrie 2008, M. Of. nr. 785 din 25 noiembrie 2008).*

Articolul 91. Atribuții în domeniul politicii externe

(1) Președintele încheie tratate internaționale în numele României, negociate de Guvern, și le supune spre ratificare Parlamentului, într-un termen rezonabil. Celelalte tratate și acorduri internaționale se încheie, se aprobă sau se ratifică potrivit procedurii stabilite prin lege.

(2) Președintele, la propunerea Guvernului, acreditează și recheamă reprezentanții diplomatici ai României și aprobă înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice.

(3) Reprezentanții diplomatici ai altor state sunt acreditați pe lângă Președintele României.

Notă. A se vedea și:

- Legea nr. 590/2003 privind tratatele (M. Of. nr. 23 din 12 ianuarie 2004);
- Legea nr. 37/1991 privind înființarea, desființarea și schimbarea rangului misiunilor diplomatice și oficiilor consulare (M. Of. nr. 117 din 30 mai 1991).

Articolul 92. Atribuții în domeniul apărării

(1) Președintele României este comandantul forțelor armate și îndeplinește funcția de președinte al Consiliului Suprem de Apărare a Țării.

(2) El poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau totală a forțelor armate. Numai în cazuri excepționale, hotărârea Președintelui se supune ulterior aprobării Parlamentului, în cel mult 5 zile de la adoptare.

(3) În caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, Președintele României ia măsuri pentru respingerea agresiunii și le aduce neîntârziat la cunoștință Parlamentului, printr-un mesaj. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanșarea agresiunii.

(4) În caz de mobilizare sau de război Parlamentul își continuă activitatea pe toată durata acestor stări, iar dacă nu se află în sesiune, se convoacă de drept în 24 de ore de la declararea lor.

Notă. A se vedea și:

► Legea nr. 355/2009 privind regimul stării de mobilizare parțială sau totală a forțelor armate și al stării de război (M. Of. nr. 805 din 25 noiembrie 2009);

► Legea nr. 415/2002 privind organizarea și funcționarea Consiliului Suprem de Apărare a Țării (M. Of. nr. 494 din 10 iulie 2002).

Articolul 93. Măsuri excepționale

(1) Președintele României instituie, potrivit legii, starea de asediu sau starea de urgență în întreaga țară ori în unele unități administrativ-teritoriale și solicită Parlamentului încuviințarea măsurii adoptate, în cel mult 5 zile de la luarea acesteia.

(2) Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în cel mult 48 de ore de la instituirea stării de asediu sau a stării de urgență și funcționează pe toată durata acestora.

Notă. A se vedea și:

► O.U.G. nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență (M. Of. nr. 22 din 21 ianuarie 1999).

Articolul 94. Alte atribuții

Președintele României îndeplinește și următoarele atribuții:

a) conferă decorații și titluri de onoare;

b) acordă gradele de mareșal, de general și de amiral;

c) numește în funcții publice, în condițiile prevăzute de lege;

d) acordă grațierea individuală.

Notă. A se vedea și:

► Legea nr. 29/2000 privind sistemul național de decorații al României, art. 4 (M. Of. nr. 146 din 7 aprilie 2000);

► Legea nr. 80/1995 privind statutul cadrelor militare, art. 45 alin. (1) lit. a) (M. Of. nr. 155 din 20 iulie 1995);

► Legea nr. 303/2004 privind statului judecătorilor și procurorilor, republicată, art. 31 (M. Of. nr. 826 din 13 septembrie 2005);

► Legea nr. 90/2001 privind organizarea și funcționarea Guvernului României și a ministerelor, art. 1 alin. (4) și art. 10 (M. Of. nr. 164 din 2 aprilie 2001);

► Legea nr. 546/2002 privind grațierea și procedura acordării grațierii, art. 2 teza I și Capitolul II (art. 3-11) (M. Of. nr. 755 din 16 octombrie 2002).

1. Chiar dacă Constituția nu a prevăzut în mod expres, alături de atribuția Președintelui României de conferire a unei decorații, și pe aceea de retragere, prima o implică și pe cea de-a doua; retragerea unei decorații decurge din atribuția constituțională de a conferi. Altfel, a nega posibilitatea Președintelui României de a retrage o decorație înseamnă a restrânge una dintre atribuțiile ce îi revin în calitatea sa de reprezentant al statului român *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011)*.

2. Potrivit prevederilor legale, atât conferirea, cât și retragerea decorațiilor se fac prin decret de către Președintele României, la propunerea unor autorități stabilite prin lege. Este evident că propunerea care îi este prezentată Președintelui nu îl obligă pe acesta și nici nu îl oprește să facă propriile sale aprecieri. Președintele are o largă posibilitate de apreciere atât asupra propunerilor ce i se fac, în condițiile legii, pentru conferirea unei decorații, cât și asupra motivelor cuprinse în propunerile de retragere a decorației. În acest context, ținând seama de natura faptelor pentru care, odată săvârșite, o decorație ar putea fi retrasă, există posibilitatea ca o decorație ce a fost conferită de un anumit șef de stat să poată fi retrasă de șeful de stat următor, întrucât și unul și celălalt ar acționa în cadrul aceluiași statut constituțional, în considerarea calității de șef al statului. Nici Constituția, nici reglementările referitoare la sistemul național de decorații nu instituie vreo interdicție în sarcina președintelui următor celui care a conferit o decorație să procedeze, în condițiile legii, la retragerea acesteia *(Decizia nr. 88 din 20 ianuarie 2009, M. Of. nr. 131 din 3 martie 2009)*.

3. Acordarea gradelor de mareșal, de general și de amiral, atribuție a Președintelui României prevăzută la lit. b) a art. 94 din Constituție, reprezintă un drept al Președintelui, iar nu o obligație, astfel că șeful statului are posibilitatea de a aprecia dacă acordă sau nu aceste grade, fără a fi condiționat de lege, așa cum este în cazul atribuției privind numirile în funcții publice *(Decizia nr. 384 din 4 mai 2006, M. Of. nr. 451 din 24 mai 2006)*.

4. Președintele României are dreptul de examinare și de apreciere asupra propunerilor făcute de Consiliul Superior al Magistraturii pentru numirea judecătorilor și procurorilor sau în anumite funcții de conducere și poate refuza numirea, motivat și o singură dată, altfel, atribuțiile sale prevăzute de art. 94 lit. c) coroborat cu art. 125 alin. (1) din Constituție ar fi golite de conținut și importanță *(Decizia nr. 375 din 6 iulie 2005, M. Of. nr. 591 din 8 iulie 2005)*.

Articolul 95. Suspendarea din funcție

(1) În cazul săvârșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele României poate fi suspendat din funcție de Camera Deputaților și de Senat, în ședință comună, cu votul majorității deputaților și senatorilor, după consultarea Curții Constituționale. Președintele poate da Parlamentului explicații cu privire la faptele ce i se impută.

(2) Propunerea de suspendare din funcție poate fi inițiată de cel puțin o treime din numărul deputaților și senatorilor și se aduce, neîntârziat, la cunoștință Președintelui.

(3) Dacă propunerea de suspendare din funcție este aprobată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui.

1. În exercitarea competenței atribuite de Constituție, respectiv analizarea săvârșirii unor fapte grave prin care Președintele încalcă prevederile Constituției și pronunțarea unei soluții cu privire la aceste aspecte, Curtea Constituțională își asumă rolul de garant al supremației Constituției. În virtutea acestei calități, Curtea este unica autoritate care se poate pronunța asupra faptelor de încălcare a ordinii juridice constituționale la care se referă art. 95 alin. (1) din Legea fundamentală, precum actele de decizie sau sustragerea de la îndeplinirea unor acte de decizie obligatorii, prin care Președintele României ar împiedica funcționarea autorităților publice, ar suprima sau ar restrânge drepturile și libertățile cetățenilor, ar tulbura ordinea constituțională ori ar urmări schimbarea ordinii constituționale sau alte fapte de aceeași natură care ar avea sau ar putea avea efecte similare *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011)*.

2. Articolul 95 din Constituție, care prevede ca atribuție a celor două Camere ale Parlamentului suspendarea din funcție a Președintelui României, nu interzice instituirea unei comisii de anchetă pentru exercitarea acestei atribuții. Dimpotrivă, potrivit tezei finale a alin. (1) al art. 95, Președintele României poate da explicații cu privire la faptele ce i se impută, ceea ce presupune efectuarea de cercetări prin intermediul unei comisii de anchetă. În caz contrar, faptele imputate ar fi cercetate chiar de către cei care propun suspendarea, ceea ce este mai grav decât constituirea unei comisii în acest scop. Mai mult, suspendarea din funcție a Președintelui României, a cărui legitimitate rezultă din votul electoratului, este o măsură foarte gravă, având un caracter sancționator, astfel că gravitatea faptelor trebuie dovedită și stabilită *(Decizia nr. 266 din 21 martie 2007, M. Of. nr. 322 din 14 mai 2007)*.

Articolul 96. Punerea sub acuzare

(1) Camera Deputaților și Senatul, în ședință comună, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților și senatorilor, pot hotărî punerea sub acuzare a Președintelui României pentru înaltă trădare.

(2) Propunerea de punere sub acuzare poate fi inițiată de majoritatea deputaților și senatorilor și se aduce, neîntârziat, la cunoștință Președintelui României pentru a putea da explicații cu privire la faptele ce i se impută.

(3) De la data punerii sub acuzare și până la data demiterii Președintele este suspendat de drept.

(4) Competența de judecată aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție. Președintele este demis de drept la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

Articolul 97. Vacanța funcției

(1) Vacanța funcției de Președinte al României intervine în caz de demisie, de demitere din funcție, de imposibilitate definitivă a exercitării atribuțiilor sau de deces.

(2) În termen de 3 luni de la data la care a intervenit vacanța funcției de Președinte al României, Guvernul va organiza alegeri pentru un nou Președinte.

Articolul 98. Interimatul funcției

(1) Dacă funcția de Președinte devine vacantă ori dacă Președintele este suspendat din funcție sau dacă se află în imposibilitate temporară de a-și exercita atribuțiile, interimatul se asigură, în ordine, de președintele Senatului sau de președintele Camerei Deputaților.

(2) Atribuțiile prevăzute la articolele 88-90 nu pot fi exercitate pe durata interimatului funcției prezidențiale.

Articolul 99. Răspunderea președintelui interimar

Dacă persoana care asigură interimatul funcției de Președinte al României săvârșește fapte grave, prin care se încalcă prevederile Constituției, se aplică articolul 95 și articolul 98.

Articolul 100. Actele Președintelui

(1) În exercitarea atribuțiilor sale, Președintele României emite decrete care se publică în Monitorul Oficial al României. Nepublicarea atrage inexistența decretului.

(2) Decretele emise de Președintele României în exercitarea atribuțiilor sale prevăzute în articolul 91 alineatele (1) și (2), articolul 92 alineatele (2) și (3), articolul 93 alineatul (1) și articolul 94 literele a), b) și d) se contrasemnează de primul-ministru.

Notă. A se vedea și:

▶ Legea nr. 90/2001 privind organizarea și funcționarea Guvernului României și a ministerelor, art. 17 (M. Of. nr. 164 din 2 aprilie 2001).

Articolul 101. Indemnizația și celelalte drepturi

Indemnizația și celelalte drepturi ale Președintelui României se stabilesc prin lege.

Notă. A se vedea și:

▶ Legea nr. 284/2010 privind salarizarea unitară a personalului plătit din fonduri publice (M. Of. nr. 887 din 28 decembrie 2010).

Capitolul III. Guvernul

Articolul 102. Rolul și structura

(1) Guvernul, potrivit programului său de guvernare acceptat de Parlament, asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice.

(2) În îndeplinirea atribuțiilor sale, Guvernul cooperează cu organismele sociale interesate.

(3) Guvernul este alcătuit din prim-ministru, miniștri și alți membri stabiliți prin lege organică.

Notă. A se vedea și:

▶ Legea nr. 90/2001 privind organizarea și funcționarea Guvernului României și a ministerelor (M. Of. nr. 164 din 2 aprilie 2001).

Legiuitorul constituant a reglementat modul de alcătuire a Guvernului într-o manieră suplă, care permite acestei autorități publice ca, în scopul realizării programului său de guvernare aprobat prin acordarea votului de încredere de către Parlament [art. 102 alin. (1) din Constituție], să propună o structură în raport cu obiectivele pe care trebuie să le realizeze. Este evident că legiuitorul constituant nu a reglementat într-o manieră rigidă

modul de alcătuire a Guvernului prin nominalizarea tuturor ministerelor. Utilizarea de către legiuitorul ordinar a categoriilor de „miniștri de stat" sau de „miniștri-delegați cu însărcinări speciale pe lângă primul-ministru" are menirea să distingă caracterul însărcinărilor miniștrilor, și anume dacă dețin sau nu portofolii ministeriale, specificul atribuțiilor lor în organizarea Guvernului potrivit diviziunii și specializării activității ministerelor. Așa fiind, se impune concluzia că noțiunea de „miniștri", ca de altfel și cea de „membri ai Guvernului" sunt utilizate în sens generic și permit, așadar, includerea în sfera lor și a funcției de „ministru de stat", „ministru-delegat cu însărcinări speciale pe lângă primul-ministru", „ministru fără portofoliu" etc. *(Decizia nr. 88 din 3 martie 2004, M. Of. nr. 226 din 15 martie 2004).*

Articolul 103. Învestitura

(1) Președintele României desemnează un candidat pentru funcția de prim-ministru, în urma consultării partidului care are majoritatea absolută în Parlament ori, dacă nu există o asemenea majoritate, a partidelor reprezentate în Parlament.

(2) Candidatul pentru funcția de prim-ministru va cere, în termen de 10 zile de la desemnare, votul de încredere al Parlamentului asupra programului și a întregii liste a Guvernului.

(3) Programul și lista Guvernului se dezbat de Camera Deputaților și de Senat, în ședință comună. Parlamentul acordă încredere Guvernului cu votul majorității deputaților și senatorilor.

Articolul 104. Jurământul de credință

(1) Primul-ministru, miniștrii și ceilalți membri ai Guvernului vor depune individual, în fața Președintelui României, jurământul de la articolul 82.

(2) Guvernul în întregul său și fiecare membru în parte își exercită mandatul, începând de la data depunerii jurământului.

Articolul 105. Incompatibilități

(1) Funcția de membru al Guvernului este incompatibilă cu exercitarea altei funcții publice de autoritate, cu excepția celei de deputat sau de senator. De asemenea, ea este incompatibilă cu exercitarea unei funcții de reprezentare profesională salarizate în cadrul organizațiilor cu scop comercial.

(2) Alte incompatibilități se stabilesc prin lege organică.

Notă. A se vedea și:

▶ Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției, Titlul IV – *„Conflictul de interese și regimul incompatibilităților în exercitarea demnităților publice și funcțiilor publice"* (M. Of. nr. 279 din 21 aprilie 2003).

Articolul 106. Încetarea funcției de membru al Guvernului

Funcția de membru al Guvernului încetează în urma demisiei, a revocării, a pierderii drepturilor electorale, a stării de incompatibilitate, a decesului, precum și în alte cazuri prevăzute de lege.

Articolul 107. Primul-ministru

(1) Primul-ministru conduce Guvernul și coordonează activitatea membrilor acestuia, respectând atribuțiile ce le revin. De asemenea, prezintă Camerei Deputaților sau Senatului rapoarte și declarații cu privire la politica Guvernului, care se dezbat cu prioritate.

(2) Președintele României nu îl poate revoca pe primul-ministru.

(3) Dacă primul-ministru se află în una dintre situațiile prevăzute la articolul 106, cu excepția revocării, sau este în imposibilitate de a-și exercita atribuțiile, Președintele României va desemna un alt membru al Guvernului ca prim-ministru interimar, pentru a îndeplini atribuțiile primului-ministru, până la formarea noului Guvern. Interimatul, pe perioada imposibilității exercitării atribuțiilor, încetează dacă primul-ministru își reia activitatea în Guvern.

(4) Prevederile alineatului (3) se aplică în mod corespunzător și celorlalți membri ai Guvernului, la propunerea primului-ministru, pentru o perioadă de cel mult 45 de zile.

Articolul 108. Actele Guvernului

(1) Guvernul adoptă hotărâri și ordonanțe.

(2) Hotărârile se emit pentru organizarea executării legilor.

(3) Ordonanțele se emit în temeiul unei legi speciale de abilitare, în limitele și în condițiile prevăzute de aceasta.

(4) Hotărârile și ordonanțele adoptate de Guvern se semnează de primul-ministru, se contrasemnează de miniștrii care au obligația punerii lor în executare și se publică în Monitorul Oficial al României. Nepublicarea atrage inexistența hotărârii sau a ordonanței. Hotărârile care au caracter militar se comunică numai instituțiilor interesate.

Notă. A se vedea și:
▶ Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, republicată, art. 11 (M. Of. nr. 260 din 21 aprilie 2010).

1. Parlamentul, ca unică putere legiuitoare a țării, poate împuternici Guvernul să reglementeze anumite aspecte prin acte normative specifice, în temeiul dispozițiilor art. 108 din Constituția României *(Decizia nr. 686 din 20 mai 2010, M. Of. nr. 429 din 25 iulie 2010)*.

2. Noțiunea „organizarea executării legii", consacrată de dispozițiile art. 108 alin. (2) din Constituție, are un sens mai larg decât cea privind aplicarea legii, și anume prin hotărâri ale Guvernului pot fi dispuse măsuri organizatorice, financiare, instituționale sau sancționatorii în vederea stabilirii cadrului necesar pentru ducerea la îndeplinire a dispozițiilor legii. Așadar, legiuitorul nu mai stabilește întotdeauna direct, prin lege, contravenții și sancțiuni, ci, chiar în sensul textului constituțional invocat, această competență revine autorității publice însărcinate cu organizarea executării legii. Argumentarea este valabilă nu numai în ceea ce privește Guvernul, ci, *mutatis mutandis*, și în cazul autorităților administrației publice locale în anumite domenii specificate expres de lege *(Decizia nr. 107 din 22 februarie 2005, M. Of. nr. 334 din 20 aprilie 2005)*.

Articolul 109. Răspunderea membrilor Guvernului

(1) Guvernul răspunde politic numai în fața Parlamentului pentru întreaga sa activitate. Fiecare membru al Guvernului răspunde politic solidar cu ceilalți membri pentru activitatea Guvernului și pentru actele acestuia.

(2) Numai Camera Deputaților, Senatul și Președintele României au dreptul să ceară urmărirea penală a membrilor Guvernului pentru faptele săvârșite în exercițiul funcției lor. Dacă s-a cerut urmărirea penală, Președintele României poate dispune suspendarea acestora din funcție. Trimiterea în judecată a unui membru al Guvernului atrage suspendarea lui din funcție. Competența de judecată aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție.

(3) Cazurile de răspundere și pedepsele aplicabile membrilor Guvernului sunt reglementate printr-o lege privind responsabilitatea ministerială.

Notă. A se vedea și:
▶ Legea nr. 115/1999 privind responsabilitatea ministerială, republicată (M. Of. nr. 200 din 23 martie 2007).

1. În privința mandatului de membru al Guvernului, Constituția nu a instituit imunitatea guvernamentală, ci o altă măsură de protecție, și anume condiționarea dreptului de a cere urmărirea lui penală pentru fapte săvârșite în exercițiul funcției. Dispozițiile art. 109 alin. (2) din Legea fundamentală instituie o măsură de protecție a mandatului exercitat de membrii Guvernului, având deci caracterul obiectiv al unei garanții constituționale de ordin procedural, menită să ocrotească interesul public, și anume realizarea actului de guvernare prin exercițiul mandatului. Această măsură de ocrotire a interesului public subzistă și după încetarea mandatului membrilor Guvernului, așa încât este evident că, în privința infracțiunilor comise în exercițiul funcției, punerea sub urmărire penală a membrilor Guvernului trebuie să se realizeze cu respectarea acelorași norme procedurale *(Decizia nr. 93 din 16 iunie 1999, M. Of. nr. 300 din 28 iunie 1999)*.

2. Articolul 109 alin. (2) din Constituție instituie necondiționat dreptul Camerei Deputaților, Senatului și Președintelui României de a cere urmărirea penală a membrilor Guvernului pentru faptele săvârșite în exercițiul funcției lor. În consecință, atât cele două Camere ale Parlamentului, cât și Președintele României au libertatea de a stabili, fără altă reglementare exterioară, aplicând direct Constituția, modul de exercitare a acestui drept. Autorităților prevăzute la art. 109 alin. (2) nu li se poate impune, fără să se încalce principiul separației puterilor în stat, prevăzut de art. 1 alin. (4) din Constituție, obligația de a efectua cercetări proprii sau de a încredința unor structuri extrajudiciare verificarea faptelor penale cu care sunt sesizate de Ministerul Public, de alte organe ale statului sau de cetățeni. Asemenea cercetări au caracterul de acte de urmărire penală sau de acte premergătoare urmăririi penale și sunt cu totul străine statutului juridic constituțional, rolului și funcțiilor autorităților publice menționate. Cerând urmărirea penală a unor membri ai Guvernului sau refuzând să dea curs unei sesizări în acest sens, Camera Deputaților, Senatul și Președintele României își asumă răspunderea politică pentru temeinicia deciziei lor *(Decizia nr. 1133 din 27 noiembrie 2007, M. Of. nr. 851 din 12 decembrie 2007)*.

3. Consacrarea constituțională a dreptului Camerei Deputaților, Senatului și Președintelui României de a cere urmărirea penală a membrilor Guvernului pentru faptele săvârșite în exercițiul funcției lor constituie, din perspectiva membrilor Guvernului, o garanție constituțională de ordin

procedural, menită să ocrotească interesul public, și anume realizarea actului de guvernare prin exercițiul mandatului. Cu alte cuvinte, prevederile art. 109 alin. (2) din Constituție instituie o măsură de protecție a mandatului exercitat de membrii Guvernului, având deci caracterul obiectiv al unei garanții constituționale a libertății individuale a persoanei care ocupă funcția de demnitate publică și a dreptului său la apărare *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011)*.

4. Articolul 109 din Constituție prevede, la alin. (1), răspunderea politică a Guvernului numai în fața Parlamentului, iar la alin. (2) răspunderea penală a membrilor Guvernului pentru fapte săvârșite în exercițiul funcției lor. Nu întâmplător legiuitorul constituant a reglementat atât răspunderea politică, cât și pe cea penală în cadrul aceluiași text, acestea intervenind, pe de o parte, în urma încălcării mandatului de încredere acordat de Parlament, iar, pe de altă parte, pentru încălcarea actului de numire a Guvernului de către Președintele României pe baza acestui mandat. Expresia „numai" din alin. (2) al art. 109 semnifică faptul că „nimeni" altcineva decât cele trei autorități publice nu poate cere urmărirea penală și că aceasta nu poate fi declanșată în lipsa sesizării Camerei Deputaților, Senatului ori a Președintelui României, după caz. Dacă organele de urmărire penală pot efectua diverse acte premergătoare începerii urmăririi penale, în condițiile legii, ele nu își pot continua activitatea fără a sesiza una dintre cele trei autorități publice pentru a cere urmărirea penală. În asemenea situații, Ministerul Public – Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție – are obligația sesizării Camerelor Parlamentului sau a Președintelui României, după caz, în legătură cu informațiile și datele pe care le deține și din care rezultă posibilitatea începerii urmăririi penale împotriva unui membru al Guvernului, singurele autorități în măsură să decidă asupra acestui act procedural. Cât privește conjuncția „și", în textul art. 109 alin. (2) ea semnifică sfârșitul unei enumerări, care conferă fiecăreia dintre cele trei autorități o competență proprie. Textul constituțional exclude atât competența cumulativă a cererilor celor trei autorități publice, cât și competența alternativă între acestea. Dispozițiile art. 109 alin. (2) teza I din Legea fundamentală stabilesc dreptul absolut al fiecăreia dintre cele trei autorități publice de a cere urmărirea penală, iar exercitarea acestuia de către una dintre ele nu se poate face în detrimentul celorlalte, dreptul uneia nefiind condiționat de dreptul celorlalte *(Decizia nr. 270 din 10 martie 2008, M. Of. nr. 290 din 15 aprilie 2008)*.

5. Înaintarea sesizării uneia dintre cele trei autorități pentru a cere urmărirea penală nu se poate face nici aleatoriu și nici preferențial de către

Ministerul Public – Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, pentru că, în conformitate cu dispozițiile art. 71 alin. (2) din Constituție, calitatea de deputat sau de senator este compatibilă cu exercitarea funcției de membru al Guvernului. Așa fiind, cumulul calității de deputat sau de senator cu cea de membru al Guvernului atrage, după sine, în mod firesc, potrivit art. 109 alin. (2), competența Camerei Deputaților sau a Senatului de a cere urmărirea penală, după caz. De aceea, în raport de cele menționate, în cazul în care Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție urmează să sesizeze una dintre cele trei autorități – Camera Deputaților, Senatul sau Președintele României – pentru a cere urmărirea penală a unui membru al Guvernului, soluția este diferențiată, după cum acesta are sau nu și calitatea de deputat sau de senator la data solicitării. În caz contrar, s-ar ajunge la situația ca dispozițiile art. 109 alin. (2) teza I din Constituție să devină inaplicabile în ceea ce privește dreptul Camerei Deputaților și Senatului de a cere urmărirea penală a membrilor și foștilor membri ai Guvernului care au și calitatea de parlamentari, lăsându-se la latitudinea Ministerului Public să decidă, cu de la sine putere, căreia dintre cele trei autorități să îi adreseze sesizarea *(Decizia nr. 270 din 10 martie 2008, M. Of. nr. 290 din 15 aprilie 2008)*.

Articolul 110. Încetarea mandatului

(1) Guvernul își exercită mandatul până la data validării alegerilor parlamentare generale.

(2) Guvernul este demis la data retragerii de către Parlament a încrederii acordate sau dacă primul-ministru se află în una dintre situațiile prevăzute la articolul 106, cu excepția revocării, ori este în imposibilitatea de a-și exercita atribuțiile mai mult de 45 de zile.

(3) În situațiile prevăzute în alineatul (2) sunt aplicabile prevederile articolului 103.

(4) Guvernul al cărui mandat a încetat potrivit alineatelor (1) și (2) îndeplinește numai actele necesare pentru administrarea treburilor publice, până la depunerea jurământului de membrii noului Guvern.

Capitolul IV. Raporturile Parlamentului cu Guvernul

Articolul 111. Informarea Parlamentului

(1) Guvernul și celelalte organe ale administrației publice, în cadrul controlului parlamentar al activității lor, sunt obligate să prezinte informațiile și documentele cerute de Camera Deputaților, de Senat

sau de comisiile parlamentare, prin intermediul președinților acestora. În cazul în care o inițiativă legislativă implică modificarea prevederilor bugetului de stat sau a bugetului asigurărilor sociale de stat, solicitarea informării este obligatorie.

(2) Membrii Guvernului au acces la lucrările Parlamentului. Dacă li se solicită prezența, participarea lor este obligatorie.

1. Solicitarea de informații și documente, ca modalitate de exercitare a controlului parlamentar, se poate face numai prin intermediul președinților Camerelor sau ai comisiilor parlamentare. De asemenea, controlul parlamentar se exercită asupra activității Guvernului și asupra celorlalte organe ale administrației publice, iar nu și asupra oricărei autorități publice centrale. Dreptul de control aparține Camerelor Parlamentului, iar comisiile parlamentare pot acționa numai pe baza însărcinării primite din partea Camerelor *(Decizia nr. 317 din 13 aprilie 2006, M. Of. nr. 446 din 23 mai 2006)*.

2. Participarea reprezentantului Guvernului la dezbateri în cadrul comisiei de specialitate și acordul exprimat, fără echivoc, față de amendamentele adoptate sunt de natură să angajeze Guvernul și să acopere cerința prevăzută de art. 111 alin. (1) teza finală din Constituție *(Decizia nr. 515 din 24 noiembrie 2004, M. Of. nr. 1195 din 14 decembrie 2004)*.

Articolul 112. Întrebări, interpelări și moțiuni simple

(1) Guvernul și fiecare dintre membrii săi au obligația să răspundă la întrebările sau la interpelările formulate de deputați sau de senatori, în condițiile prevăzute de regulamentele celor două Camere ale Parlamentului.

(2) Camera Deputaților sau Senatul poate adopta o moțiune simplă prin care să-și exprime poziția cu privire la o problemă de politică internă sau externă ori, după caz, cu privire la o problemă ce a făcut obiectul unei interpelări.

Articolul 113. Moțiunea de cenzură

(1) Camera Deputaților și Senatul, în ședință comună, pot retrage încrederea acordată Guvernului prin adoptarea unei moțiuni de cenzură, cu votul majorității deputaților și senatorilor.

(2) Moțiunea de cenzură poate fi inițiată de cel puțin o pătrime din numărul total al deputaților și senatorilor și se comunică Guvernului la data depunerii.

(3) Moțiunea de cenzură se dezbate după 3 zile de la data când a fost prezentată în ședința comună a celor două Camere.
(4) Dacă moțiunea de cenzură a fost respinsă, deputații și senatorii care au semnat-o nu mai pot iniția, în aceeași sesiune, o nouă moțiune de cenzură, cu excepția cazului în care Guvernul își angajează răspunderea potrivit articolului 114.

1. Prevederile Constituției nu reglementează două categorii de moțiuni de cenzură, ci, din contră, moțiunea de cenzură ca instituție juridică este una singură, reglementată de art. 113 din Constituție; elementele specifice ce vizează moțiunea de cenzură inițiată în ipoteza angajării răspunderii Guvernului nu relevă decât două particularități procedurale (contextul inițierii – după prezentarea programului, a declarației de politică generală sau a proiectului de lege ce face obiectul angajării răspunderii – și posibilitatea constituțională de inițiere – indiferent dacă semnatarii săi au mai inițiat în cadrul aceleiași sesiuni parlamentare o moțiune de cenzură potrivit prevederilor art. 113 din Constituție) și o particularitate de natură substanțială (în cazul respingerii moțiunii de cenzură, programul, declarația de politică generală sau proiectul de lege se consideră adoptat), care nu pot califica moțiunea de cenzură prevăzută de art. 114 din Constituție ca un instrument de control parlamentar distinct de moțiunea de cenzură reglementată de art. 113 din Constituție *(Decizia nr. 1525 din 24 noiembrie 2010, M. Of. nr. 818 din 7 decembrie 2010)*.

2. Prin votarea unei moțiuni de cenzură, indiferent dacă aceasta a fost depusă în condițiile art. 113 sau art. 114 din Constituție, realizându-se controlul parlamentar, se retrage încrederea acordată Guvernului, ceea ce are drept efect demiterea acestuia *(Decizia nr. 1525 din 24 noiembrie 2010, M. Of. nr. 818 din 7 decembrie 2010)*.

Articolul 114. Angajarea răspunderii Guvernului

(1) Guvernul își poate angaja răspunderea în fața Camerei Deputaților și a Senatului, în ședință comună, asupra unui program, a unei declarații de politică generală sau a unui proiect de lege.
(2) Guvernul este demis dacă o moțiune de cenzură, depusă în termen de 3 zile de la prezentarea programului, a declarației de politică generală sau a proiectului de lege, a fost votată în condițiile articolului 113.
(3) Dacă Guvernul nu a fost demis potrivit alineatului (2), proiectul de lege prezentat, modificat sau completat, după caz, cu amendamente

acceptate de Guvern, se consideră adoptat, iar aplicarea programului sau a declarației de politică generală devine obligatorie pentru Guvern. (4) În cazul în care Președintele României cere reexaminarea legii adoptate potrivit alineatului (3), dezbaterea acesteia se va face în ședința comună a celor două Camere.

1. Procedura angajării răspunderii Guvernului implică raporturi de ordin constituțional între două puteri ale statului, deoarece este, prin conținutul său, un act al Guvernului, iar, prin efectul său, fie produce un act de legiferare, fie determină demiterea Guvernului, în situația în care o moțiune de cenzură, depusă în termen de 3 zile de la prezentarea proiectului de lege, este adoptată cu votul majorității deputaților și senatorilor *(Decizia nr. 1 din 4 ianuarie 2011, M. Of. nr. 135 din 23 februarie 2011)*.

2. Condițiile în care Guvernul are îndrituirea constituțională de a-și angaja răspunderea în fața Parlamentului în conformitate cu art. 114 din Constituție sunt existența unei urgențe în adoptarea măsurilor conținute în legea asupra căreia Guvernul și-a angajat răspunderea, necesitatea ca reglementarea în cauză să fie adoptată cu maximă celeritate, importanța domeniului reglementat și aplicarea imediată a legii în cauză *(Decizia nr. 383 din 23 martie 2011, M. Of. nr. 281 din 21 aprilie 2011)*.

3. Acceptarea ideii potrivit căreia Guvernul își poate angaja răspunderea asupra unui proiect de lege în mod discreționar, oricând și în orice condiții, ar echivala cu transformarea acestei autorități în autoritate publică legiuitoare, concurentă cu Parlamentul în ceea ce privește atribuția de legiferare *(Decizia nr. 1431 din 3 noiembrie 2010, M. Of. nr. 758 din 12 noiembrie 2010)*.

4. Legiferarea pe calea angajării răspunderii de către Guvern are caracter de excepție. La această modalitate simplificată de legiferare trebuie să se ajungă *in extremis*, atunci când adoptarea proiectului de lege în procedura obișnuită sau în procedura de urgență nu mai este posibilă ori atunci când structura politică a Parlamentului nu permite adoptarea proiectului de lege în procedură uzuală sau de urgență. Angajarea răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege urmărește ca acesta să fie adoptat în condiții de maximă celeritate, conținutul reglementării vizând stabilirea unor măsuri urgente într-un domeniu de maximă importanță, iar aplicarea lor trebuie să fie imediată. Prin urmare, chiar dacă la prima vedere posibilitatea angajării răspunderii nu este supusă niciunei condiții, oportunitatea și conținutul inițiativei rămânând teoretic la aprecierea exclusivă a Guvernului, acest lucru nu poate fi absolut, pentru că exclusivitatea Guvernului este opozabilă

numai Parlamentului, și nu Curții Constituționale ca garant al supremației Legii fundamentale *(Decizia nr. 1431 din 3 noiembrie 2010, M. Of. nr. 758 din 12 noiembrie 2010)*.

5. Angajarea răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege, în condițiile în care acesta se afla în proces de legiferare la Senat, în calitate de Cameră decizională, a declanșat un conflict juridic de natură constituțională între Guvern și Parlament, întrucât prin exercitarea de către Guvern a unei competențe cu nerespectarea cadrului constituțional care o circumstanțiază s-a încălcat competența Parlamentului de unică autoritate legiuitoare. Legitimarea unui astfel de act, cu argumentul că art. 114 din Constituție nu face nicio distincție cu privire la posibilitatea Guvernului de a-și angaja răspunderea, argument fundamentat pe ideea că tot ce nu este interzis este permis, ar putea conduce, în final, la crearea unui blocaj instituțional, în sensul că Parlamentul ar fi în imposibilitate de a legifera, adică de a-și exercita rolul său fundamental, de unică autoritate legiuitoare *(Decizia nr. 1431 din 3 noiembrie 2010, M. Of. nr. 758 din 12 noiembrie 2010)*.

6. Guvernul poate recurge la angajarea răspunderii sale indiferent de faza în care se află procedura legislativă. Rolul unei asemenea proceduri este de a coagula o majoritate parlamentară, dar și de a surmonta actele obstrucționiste ale opoziției în cursul dezbaterilor legislative *(Decizia nr. 1415 din 4 noiembrie 2009, M. Of. nr. 796 din 23 noiembrie 2009)*.

7. Decizia Guvernului de a-și angaja răspunderea nu poate fi cenzurată de Parlament sub aspectul oportunității sale, însă, la nivelul Parlamentului, în condițiile procedurale stabilite prin Constituție și Regulamentul ședințelor comune ale Camerei Deputaților și Senatului, se poate depune și vota o moțiune de cenzură care are drept efect demiterea Guvernului *(Decizia nr. 1525 din 24 noiembrie 2010, M. Of. nr. 818 din 7 decembrie 2010)*.

8. Parlamentul nu are competența de a împiedica Guvernul să ia decizia angajării răspunderii; de asemenea, odată luată această decizie, Parlamentul nu poate împiedica Guvernul să continue procedura în cauză, întrucât s-ar ajunge la situații inadmisibile în care un Guvern minoritar să nu își poată angaja niciodată răspunderea, ceea ce încalcă în mod flagrant art. 114 din Constituție. De asemenea, nici Guvernul nu își poate retrage cererea de angajare a răspunderii, fiind un act irevocabil al său. În acest context constituțional, depunerea moțiunii de cenzură are semnificația declanșării controlului parlamentar asupra activității Guvernului și, *mutatis mutandis*, constituie un act irevocabil în sensul inițierii acestui control; este o armă pusă îndeobște la îndemâna opoziției parlamentare și, nu în ultimul rând,

este o formă de exprimare a opoziției față de măsurile adoptate de Guvern. În consecință, împiedicarea prezentării și refuzul de a dezbate o moțiune de cenzură deja depusă sunt contrare Constituției, întrucât acest lucru ar echivala cu eliminarea posibilității opoziției parlamentare de a cenzura și controla deciziile guvernamentale de angajare a răspunderii *(Decizia nr. 1525 din 24 noiembrie 2010, M. Of. nr. 818 din 7 decembrie 2010)*.

9. Guvernul nu este limitat în a folosi procedura angajării răspunderii la un anumit număr de ori pe sesiune, premisa folosirii acestei proceduri având în vedere existența unei urgențe în adoptarea măsurii legislative, indiferent de criteriul cantitativ. Însă angajarea repetată a răspunderii Guvernului și limitarea accentuată a atribuției principale a Parlamentului de a legifera sunt argumente suficiente în sensul reglementării mai stricte a acestei instituții. Prin limitarea cantitativă a posibilității Guvernului de a folosi această procedură în cursul unei sesiuni parlamentare sunt eliminate premisele exercitării abuzive din partea Guvernului a dreptului constituțional de a-și angaja răspunderea în fața Parlamentului, iar, în ceea ce privește autoritatea legiuitoare, aceasta își poate exercita competența în plenitudinea sa, așa cum este conferită de art. 61 alin. (1) din Constituție *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011)*.

10. Nicio dispoziție a Legii fundamentale nu interzice ca printr-o lege să fie reglementate mai multe domenii ale relațiilor sociale. Astfel, Guvernul poate opta ca într-un proiect de lege, pe care îl supune Parlamentului spre adoptare, fie pe calea procedurii obișnuite de legiferare, fie prin angajarea răspunderii în fața Parlamentului, să propună reglementarea mai multor domenii prin modificări, completări sau abrogări a mai multor acte normative în vigoare *(Decizia nr. 375 din 6 iulie 2005, M. Of. nr. 591 din 8 iulie 2005)*.

11. Curtea Constituțională recomandă completarea prevederilor art. 114 alin. (1) din Constituție, în sensul limitării obiectului asupra căruia Guvernul își poate angaja răspunderea la un program, o declarație de politică generală sau la un singur proiect de lege care să reglementeze unitar relații sociale care privesc un singur domeniu. Lipsa unei atare condiționări cu privire sfera de reglementare a proiectului de lege ar conduce la eludarea prevederilor constituționale, și anume posibilitatea angajării răspunderii o singură dată pe sesiune, întrucât dau posibilitatea Guvernului de a-și asuma răspunderea prin intermediul unui proiect de lege, care în mod formal îndeplinește condițiile constituționale, dar care, printr-o structură complexă și un conținut eterogen, ar îngloba reglementări din domenii sociale foarte

diferite *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011).*

12. Conform alin. (3) al art. 114, parlamentarii, în cadrul procedurii angajării răspunderii Guvernului, pot formula amendamente la proiectul de lege prezentat, iar dacă acestea sunt acceptate de Guvern, proiectul de lege se consideră adoptat împreună cu amendamentele respective. Angajarea răspunderii Guvernului este o procedură parlamentară simplificată de adoptare a unei legi, care poate genera o moțiune de cenzură provocată de Guvern. În cazul în care cel puțin o pătrime din numărul total al deputaților și senatorilor nu sunt de acord cu angajarea răspunderii Guvernului ori cu conținutul proiectului de lege, aceștia pot depune o moțiune de cenzură, iar dacă moțiunea este adoptată cu votul majorității deputaților și senatorilor, Guvernul suportă cea mai severă sancțiune, aceea a demiterii *(Decizia nr. 375 din 6 iulie 2005, M. Of. nr. 591 din 8 iulie 2005).*

13. Dacă un fapt ilicit are consecințe ilicite, tot astfel, un fapt neconstituțional are consecințe neconstituționale. Neconstituționalitatea procedurii angajării răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege, constatată prin decizie a Curții Constituționale, nu poate fi acoperită prin continuarea procedurilor parlamentare începute în acest sens. Numai o procedură parlamentară declanșată cu respectarea prevederilor art. 114 din Constituție nu poate fi retrasă de către Guvern, în calitate de inițiator, în timp ce Parlamentul este obligat să continue derularea acesteia. Pe cale de consecință, o procedură parlamentară declarată neconstituțională nu poate fi continuată cu nesocotirea deciziei Curții Constituționale și fără suport constituțional *(opinie separată la Decizia nr. 1 din 4 ianuarie 2011, M. Of. nr. 135 din 23 februarie 2011).*

Articolul 115. Delegarea legislativă

(1) Parlamentul poate adopta o lege specială de abilitare a Guvernului pentru a emite ordonanțe în domenii care nu fac obiectul legilor organice.

(2) Legea de abilitare va stabili, în mod obligatoriu, domeniul și data până la care se pot emite ordonanțe.

(3) Dacă legea de abilitare o cere, ordonanțele se supun aprobării Parlamentului, potrivit procedurii legislative, până la împlinirea termenului de abilitare. Nerespectarea termenului atrage încetarea efectelor ordonanței.

(4) Guvernul poate adopta ordonanțe de urgență numai în situații extraordinare a căror reglementare nu poate fi amânată, având obligația de a motiva urgența în cuprinsul acestora.

(5) Ordonanța de urgență intră în vigoare numai după depunerea sa spre dezbatere în procedură de urgență la Camera competentă să fie sesizată și după publicarea ei în Monitorul Oficial al României. Camerele, dacă nu se află în sesiune, se convoacă în mod obligatoriu în 5 zile de la depunere sau, după caz, de la trimitere. Dacă în termen de cel mult 30 de zile de la depunere, Camera sesizată nu se pronunță asupra ordonanței, aceasta este considerată adoptată și se trimite celeilalte Camere care decide de asemenea în procedură de urgență. Ordonanța de urgență cuprinzând norme de natura legii organice se aprobă cu majoritatea prevăzută la articolul 76 alineatul (1).

(6) Ordonanțele de urgență nu pot fi adoptate în domeniul legilor constituționale, nu pot afecta regimul instituțiilor fundamentale ale statului, drepturile, libertățile și îndatoririle prevăzute de Constituție, drepturile electorale și nu pot viza măsuri de trecere silită a unor bunuri în proprietate publică.

(7) Ordonanțele cu care Parlamentul a fost sesizat se aprobă sau se resping printr-o lege în care vor fi cuprinse și ordonanțele ale căror efecte au încetat potrivit alineatului (3).

(8) Prin legea de aprobare sau de respingere se vor reglementa, dacă este cazul, măsurile necesare cu privire la efectele juridice produse pe perioada de aplicare a ordonanței.

1. Delegarea legislativă este o instituție specifică dreptului constituțional și presupune transferul de atribuții de la Parlament către executiv în anumite condiții prevăzute de legea de abilitare ori de Constituție. Este, prin urmare, o limitare a monopolului parlamentar în materia legiferării, care însă își găsește o justificare unanim acceptată ce izvorăște din principiul separației și al colaborării puterilor în stat *(Decizia nr. 1438 din 4 noiembrie 2010, M. Of. nr. 16 din 7 ianuarie 2011)*.

2. Delegarea legislativă a Guvernului de a emite ordonanțe poate opera în temeiul Constituției, potrivit art. 115 alin. (4), în cazul ordonanțelor de urgență, sau în temeiul legii de abilitare adoptate cu respectarea alin. (1) al aceluiași articol. Interdicția reglementării de către Guvern în domeniul legii organice privește numai ordonanțele Guvernului adoptate în baza unei legi speciale de abilitare, această interdicție decurgând direct din textul constituțional. O asemenea limitare nu este prevăzută însă de alin. (4) al art. 115 din Constituție, referitor la ordonanțele de urgență, care nu reprezintă o varietate a ordonanței emise în temeiul unei legi speciale de abilitare, ci reprezintă un act normativ, adoptat de Guvern, în temeiul unei

prevederi constituționale, care permite Guvernului, sub controlul strict al Parlamentului, să facă față unor situații extraordinare a căror reglementare nu poate fi amânată *(Decizia nr. 120 din 16 martie 2004, M. Of. nr. 296 din 5 aprilie 2004)*.

3. Ordonanțele de urgență pot fi emise de Guvern și în domeniul legilor organice, restricția pentru această categorie de legi nefiind prevăzută decât pentru ordonanțele emise în baza unei legi de abilitare, conform art. 115 alin. (1) din Constituție *(Decizia nr. 95 din 4 martie 2004, M. Of. nr. 234 din 17 martie 2004)*.

4. Relația dintre puterea legislativă și cea executivă se exprimă prin competența conferită Guvernului de a adopta ordonanțe de urgență în condițiile stabilite de art. 115 alin. (4) din Constituție. Astfel, ordonanța de urgență, ca act normativ ce permite Guvernului, sub controlul Parlamentului, să facă față unei situații extraordinare, se justifică prin necesitatea și urgența reglementării acestei situații, care, datorită circumstanțelor sale, impune adoptarea de soluții imediate în vederea evitării unei grave atingeri aduse interesului public *(Decizia nr. 1039 din 9 iulie 2009, M. Of. nr. 582 din 21 august 2009)*.

5. Guvernul poate adopta: ordonanțe simple, în domenii care nu fac obiectul legilor organice, în baza unei legi speciale de abilitare, lege care va stabili, în mod obligatoriu, domeniul și data până la care se pot emite aceste ordonanțe, în temeiul art. 115 alin. (1)-(3) din Constituție, și ordonanțe de urgență, numai în situații extraordinare a căror reglementare nu poate fi amânată, cu obligația de a motiva urgența în cuprinsul acestora, în temeiul art. 115 alin. (4)-(6) din Legea fundamentală. Pentru emiterea unei ordonanțe de urgență, este necesară existența unei stări de fapt obiective, cuantificabile, independente de voința Guvernului, care pune în pericol un interes public *(Decizia nr. 14 din 18 ianuarie 2011, M. Of. nr. 266 din 15 aprilie 2011)*.

6. Ordonanța, deși act al Guvernului, este adoptată în virtutea delegării legislative prevăzute de art. 115 alin. (1) din Constituție și în baza unei legi de abilitare adoptate de Parlament, având forța juridică a unei legi *(Decizia nr. 211 din 4 mai 2004, M. Of. nr. 515 din 8 iunie 2004)*.

7. Situațiile extraordinare exprimă un grad mare de abatere de la obișnuit sau comun, aspect întărit și prin adăugarea sintagmei „a căror reglementare nu poate fi amânată". Însă, pentru a fi pe deplin respectate exigențele art. 115 alin. (4) din Constituție, Guvernul trebuie să demonstreze și faptul că măsurile în cauză nu sufereau amânare, practic, că nu exista vreun alt instrument legislativ ce ar fi putut fi folosit în vederea evitării rapide a consecințelor negative avute în vedere *(Decizia nr. 919 din 6 iulie 2011, M. Of. nr. 504 din 15 iulie 2011)*.

8. Urgența reglementării nu echivalează cu existența situației extraordinare, reglementarea operativă putându-se realiza și pe calea procedurii obișnuite de legiferare *(Decizia nr. 421 din 9 mai 2007, M. Of. nr. 367 din 30 mai 2007)*.

9. Interdicția adoptării de ordonanțe de urgență este totală și necondiționată atunci când menționează că „nu pot fi adoptate în domeniul legilor constituționale" și că „nu pot viza măsuri de trecere silită a unor bunuri în proprietate publică". În celelalte domenii prevăzute de text, ordonanțele de urgență nu pot fi adoptate dacă „afectează", dacă au consecințe negative, dar, în schimb, pot fi adoptate dacă, prin reglementările pe care le conțin, au consecințe pozitive în domeniile în care intervin. Prin urmare, a afecta presupune „a suprima", „a aduce atingere", „a prejudicia", „a vătăma", „a leza", „a antrena consecințe negative" *(Decizia nr. 94 din 27 ianuarie 2011, M. Of. nr. 158 din 4 martie 2011)*.

10. Invocarea elementului de oportunitate, prin definiție de natură subiectivă, căruia i se conferă o eficiență contributivă determinantă a urgenței, ceea ce, implicit, îl convertește în situație extraordinară, impune concluzia că aceasta nu are, în mod necesar și univoc, caracter obiectiv, ci poate da expresie și unor factori subiectivi, de oportunitate. Întrucât însă asemenea factori nu sunt cuantificabili, afirmarea existenței situației extraordinare, în temeiul lor sau prin convertirea lor într-o asemenea situație, conferă acesteia un caracter arbitrar, de natură să creeze dificultăți insurmontabile în legitimarea delegării legislative. S-ar ajunge, astfel, ca un criteriu de constituționalitate – situația extraordinară –, a cărui respectare este prin definiție supusă controlului Curții, să fie, practic, sustras unui atare control, ceea ce ar fi inadmisibil *(Decizia nr. 1008 din 7 iulie 2009, M. Of. nr. 507 din 23 iulie 2009)*.

11. Anterior revizuirii Constituției, conceptul de „situație extraordinară" prevăzut de art. 115 alin. (4) din Constituție se regăsea sub cel de „caz excepțional". Subordonarea, prin chiar textul constituțional, a adoptării ordonanței de urgență existenței unui caz excepțional îi conferă acestuia semnificația de criteriu de constituționalitate. Așa fiind, Curtea este competentă să verifice, de la caz la caz, în măsura în care este sesizată, dacă ordonanța de urgență dedusă controlului de constituționalitate este impusă de o situație care întrunește trăsăturile unui caz excepțional. În absența unei definiții constituționale a noțiunii de „caz excepțional", acesta trebuie definit în raport cu „necesitatea și urgența reglementării unei situații care, datorită circumstanțelor sale excepționale, impune adoptarea de soluții imediate, în

vederea evitării unei grave atingeri aduse interesului public" *(Decizia nr. 134 din 10 martie 2005, M. Of. nr. 392 din 10 mai 2005).*

12. Dincolo de caracterul tranșant al formulei utilizate de legiuitorul constituant, intenția acestuia și finalitatea urmărită, constând în restrângerea domeniului în care Guvernul se poate substitui Parlamentului, adoptând norme primare în considerarea unor rațiuni pe care el însuși este suveran să le determine, sunt evidențiate cu pregnanță de deosebirile dintre actualul text constituțional și cel anterior, fostul art. 114 alin. (4) din Constituție, în forma inițială. Potrivit acelui text, posibilitatea Guvernului de a adopta ordonanțe de urgență era condiționată exclusiv de existența unor cazuri excepționale. Termenul „cazuri excepționale" acolo utilizat a fost înlocuit, în noua redactare, cu acela de „situații extraordinare". Mai mult, deși diferența dintre cei doi termeni, din punctul de vedere al gradului de abatere de la obișnuit sau comun căruia îi dau expresie, este evidentă, același legiuitor a simțit nevoia să o pună la adăpost de orice interpretare de natură să minimalizeze o atare diferență, prin adăugarea sintagmei „a căror reglementare nu poate fi amânată", consacrând astfel *in terminis* imperativul urgenței reglementării. În sfârșit, din rațiuni de rigoare legislativă, a instituit exigența motivării urgenței în chiar cuprinsul ordonanței adoptate în afara unei legi de abilitare. De esența „cazului excepțional" este caracterul obiectiv, în sensul că existența sa nu depinde de voința Guvernului care, în asemenea împrejurări, este constrâns să reacționeze prompt pentru apărarea unui interes public pe calea ordonanței de urgență *(Decizia nr. 389 din 12 iulie 2005, M. Of. nr. 751 din 18 august 2005).*

13. Dispozițiile constituționale ale art. 115 alin. (4)-(6) reglementează regimul particular al ordonanței de urgență, referindu-se la cazurile în care poate fi emisă, la intrarea în vigoare a acesteia și la domeniul ordonanței de urgență. Astfel, în ceea ce privește domeniul în care ordonanța de urgență poate reglementa, Guvernul este ținut de dispozițiile art. 115 alin. (6), în sensul că ordonanțele de urgență nu pot fi adoptate în domeniul legilor constituționale, nu pot afecta regimul instituțiilor fundamentale ale statului, drepturile, libertățile și îndatoririle prevăzute de Constituție, drepturile electorale și nu pot viza măsuri de trecere silită a unor bunuri în proprietate publică. Faptul că Parlamentul, în calitatea sa de unică autoritate legiuitoare a țării, potrivit art. 61 din Legea fundamentală, a reglementat deja un domeniu nu se circumscrie motivelor de neconstituționalitate care pot fi reținute în cazul unei ordonanțe de urgență *(Decizia nr. 154 din 8 februarie 2011, M. Of. nr. 304 din 3 mai 2011).*

14. Așa cum prevede art. 115 alin. (8) din Constituție, prin legea de respingere, Parlamentul va reglementa, dacă este cazul, măsurile necesare cu privire la efectele juridice produse pe perioada de aplicare a ordonanței abrogatoare. Prin urmare, eventualele efecte negative ce ar putea decurge din succesiunea acestor evenimente legislative, abrogare-revigorare, trebuie contracarate de Parlament prin edictarea unor norme corespunzătoare, cuprinse în chiar legea de respingere a ordonanței, astfel ca relațiile sociale ce intră sub incidența acesteia să nu sufere perturbări, iar în sistemul juridic să nu se ivească disfuncționalități *(Decizia nr. 411 din 26 martie 2009, M. Of. nr. 323 din 14 mai 2009)*.

15. Potrivit art. 115 din Constituție, Guvernul are o competență normativă derivată fie dintr-o lege de abilitare, fie din însăși Constituție, cu un caracter special și limitat, specific unei competențe de atribuire. Exercitarea acestei competențe se include tot în sfera puterii executive și constă în posibilitatea de a emite două categorii de acte normative: ordonanțe simple și ordonanțe de urgență. Exigențele constituționale în abilitarea Guvernului de a emite ordonanțe în condițiile art. 115 alin. (1)-(3) din Constituție sunt următoarele: existența unei legi de abilitare din partea Parlamentului, reglementările din ordonanțe să nu privească domeniul legilor organice, ci numai domeniul legilor ordinare, pe care le pot modifica sau abroga, abilitarea de a emite ordonanțe nu poate fi decât temporară. O abilitare generală sau de principiu este contrară reglementării constituționale, consecința fiind aceea că expirarea termenului până la care se pot emite ordonanțele, precizat obligatoriu în legea de abilitare, atrage imposibilitatea de a emite ordonanțe sau inexistența celor astfel emise; de aceea, Guvernul poate modifica sau abroga propriile ordonanțe numai în cadrul termenului de abilitare sau, eventual, pe baza unei noi abilitări. În plus, dacă legea de abilitare o cere, ordonanța se supune aprobării Parlamentului, potrivit procedurii legislative, până la împlinirea termenului de abilitare. Respectarea termenului de abilitare se stabilește în funcție de data când ordonanța a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I. Regimul particular al ordonanței de urgență este prevăzut în art. 115 alin. (4)-(6) din Constituție și reglementează: cazurile în care poate fi emisă – situații extraordinare a căror reglementare nu poate fi amânată, Guvernul având obligația de a motiva urgența în cuprinsul acesteia; intrarea în vigoare – numai după depunerea spre dezbatere în procedură de urgență la Camera competentă să fie sesizată și după publicarea ei în Monitorul Oficial al României, Partea I; domeniul ordonanței de urgență – acesta poate fi și de natura legilor organice, caz în care legea de adoptare se aprobă cu majoritatea prevăzută

de art. 76 alin. (1) din Constituție. Potrivit dispozițiilor art. 115 alin. (6) din Constituție, ordonanța de urgență nu poate fi însă adoptată în domeniul legilor constituționale, nu poate afecta regimul instituțiilor fundamentale ale statului, drepturile, libertățile și îndatoririle prevăzute de Constituție, drepturile electorale și nu poate viza măsuri de trecere silită a unor bunuri în proprietatea publică *(Decizia nr. 1189 din 20 septembrie 2011, M. Of. nr. 808 din 16 noiembrie 2011)*.

16. În ceea ce privește ierarhia actelor normative, un act normativ ierarhic inferior nu poate abroga un act normativ ierarhic superior sau prevederi din cuprinsul acestuia. De aceea, o lege ordinară sau o ordonanță simplă nu poate abroga o lege organică ori o ordonanță de urgență care reglementează norme în materii rezervate legii organice, însă poate abroga o ordonanță de urgență care reglementează în materia legii ordinare, aflându-se pe același palier ierarhic cu aceasta din urmă. *Mutatis mutandis*, o ordonanță de urgență care reglementează în materia rezervată legii organice poate abroga o lege organică și, cu atât mai mult, în virtutea principiului *qui potest plus potest minus*, poate abroga o lege ordinară sau o ordonanță simplă *(Decizia nr. 1189 din 20 septembrie 2011, M. Of. nr. 808 din 16 noiembrie 2011)*.

17. În anumite situații extreme, implicațiile financiare legate de punerea în executare a hotărârilor judecătorești se pot constitui într-o situație extraordinară în sensul art. 115 alin. (4) din Constituție, în condițiile în care asemenea măsuri sunt motivate, în mod fundamentat, de apărarea stabilității economice a statului român. O atare situație extraordinară, în mod evident, are un caracter temporar, regula în această materie fiind executarea hotărârilor judecătorești în conformitate cu dreptul comun în materie. Altfel, Guvernul nu poate uza de reglementarea, în viitor, în mod nelimitat, a unor proceduri derogatorii de la dreptul comun atunci când statul este debitor; este sarcina statului să găsească soluții pentru executarea conformă a hotărârilor judecătorești, potrivit dreptului comun. În caz contrar, nu ar mai exista o situație extraordinară în sensul art. 115 alin. (4) din Constituție, ci, mai degrabă, s-ar pune în evidență elemente de oportunitate legislativă *(Decizia nr. 432 din 7 aprilie 2011, M. Of. nr. 358 din 23 mai 2011)*.

18. Drepturile electorale formează o categorie distinctă între drepturile și libertățile cetățenilor. Deși sunt cuprinse în sfera drepturilor și libertăților prevăzute de Constituție, legiuitorul constituant a inserat distinct, alături de acestea, în cuprinsul alin. (6) al art. 115 din Legea fundamentală, categoria drepturilor electorale, pentru a sublinia că acestea se referă și la drepturile electorale menționate de legislația infraconstituțională. Alături de drepturile electorale fundamentale consacrate de Constituție se regăsesc și alte drepturi

electorale reglementate prin lege (dreptul alegătorilor de a face întâmpinări împotriva omisiunilor, a înscrierilor greșite sau a oricăror erori din Registrul electoral; dreptul alegătorilor de a verifica înscrierea în listele electorale, de a face întâmpinări împotriva omisiunilor, a înscrierilor greșite și a oricăror erori; dreptul alegătorilor de a face contestație cu privire la listele electorale; dreptul alegătorilor de a obține cartea de alegător; dreptul de contestare a candidaturilor; dreptul candidaților de a contesta operațiunile electorale; dreptul candidaților de a avea acces la mijloacele de informare în masă). Aceste drepturi sunt drepturi electorale procedurale ce țin de exercitarea drepturilor electorale fundamentale ale cetățenilor (dreptul de vot, dreptul de a fi ales, dreptul de a alege). În ceea ce privește interdicția cuprinsă la art. 115 alin. (6) din Constituție referitoare la „afectarea" drepturilor electorale pe calea ordonanțelor de urgență, această noțiune trebuie examinată cu anumite nuanțări, în special în ce privește acele drepturi care sunt legate de organizarea și desfășurarea procesului electoral, ținând seama și de anumite realități practice și reținând numai sensul juridic al noțiunii „a afecta", sub diferite nuanțe, cum ar fi: „a suprima", „a aduce atingere", „a prejudicia", „a vătăma", „a leza", „a antrena consecințe negative" *(Decizia nr. 319 din 3 martie 2011, M. Of. nr. 324 din 11 mai 2011).*

Capitolul V. Administrația publică

Secțiunea 1. Administrația publică centrală de specialitate

Articolul 116. Structura

(1) Ministerele se organizează numai în subordinea Guvernului.

(2) Alte organe de specialitate se pot organiza în subordinea Guvernului ori a ministerelor sau ca autorități administrative autonome.

Articolul 117. Înființarea

(1) Ministerele se înființează, se organizează și funcționează potrivit legii.

(2) Guvernul și ministerele, cu avizul Curții de Conturi, pot înființa organe de specialitate, în subordinea lor, numai dacă legea le recunoaște această competență.

(3) Autorități administrative autonome se pot înființa prin lege organică.

Notă. A se vedea și:
▶ Legea nr. 90/2001 privind organizarea și funcționarea Guvernului României și a ministerelor (M. Of. nr. 164 din 2 aprilie 2001).

Articolul 118. Forțele armate

(1) Armata este subordonată exclusiv voinței poporului pentru garantarea suveranității, a independenței și a unității statului, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale. În condițiile legii și ale tratatelor internaționale la care România este parte, armata contribuie la apărarea colectivă în sistemele de alianță militară și participă la acțiuni privind menținerea sau restabilirea păcii.
(2) Structura sistemului național de apărare, pregătirea populației, a economiei și a teritoriului pentru apărare, precum și statutul cadrelor militare, se stabilesc prin lege organică.
(3) Prevederile alineatelor (1) și (2) se aplică, în mod corespunzător, și celorlalte componente ale forțelor armate stabilite potrivit legii.
(4) Organizarea de activități militare sau paramilitare în afara unei autorități statale este interzisă.
(5) Pe teritoriul României pot intra, staționa, desfășura operațiuni sau trece trupe străine numai în condițiile legii sau ale tratatelor internaționale la care România este parte.

Notă. A se vedea și:
▶ Legea nr. 45/1994 a apărării naționale (M. Of. nr. 172 din 7 iulie 1994);
▶ Legea nr. 80/1995 privind statutul cadrelor militare (M. Of. nr. 155 din 20 iulie 1995);
▶ Legea nr. 395/2005 privind suspendarea pe timp de pace a serviciului militar obligatoriu și trecerea la serviciul militar pe bază de voluntariat (M. Of. nr. 1155 din 20 decembrie 2005);
▶ Legea nr. 446/2006 privind pregătirea populației pentru apărare (M. Of. nr. 990 din 12 decembrie 2006);
▶ Legea nr. 121/2011 privind participarea forțelor armate la misiuni și operații în afara teritoriului statului român (M. Of. nr. 427 din 17 iunie 2011);
▶ Lege nr. 122/2011 privind regimul armelor, dispozitivelor militare și muniților deținute de Ministerul Apărării Naționale și de forțele armate străine pe teritoriul României (M. Of. nr. 426 din 17 iunie 2011).

Articolul 119. Consiliul Suprem de Apărare a Țării

Consiliul Suprem de Apărare a Țării organizează și coordonează unitar activitățile care privesc apărarea țării și securitatea națională, partici-

parea la menținerea securității internaționale și la apărarea colectivă în sistemele de alianță militară, precum și la acțiuni de menținere sau de restabilire a păcii.

Notă. A se vedea și:
▶ Legea nr. 415/2002 privind organizarea și funcționarea Consiliului Suprem de Apărare a Țării (M. Of. nr. 494 din 10 iulie 2002).

Securitatea națională se realizează în cadrul ordinii democratice prin exercitarea deplină a drepturilor și libertăților cetățenești, asumarea conștientă a responsabilităților, perfecționarea capacității de decizie și de acțiune a statului, precum și afirmarea României ca membru activ al comunității internaționale. Ca instrument național ce dă forță și valoare concretă acestor exigențe, strategia de securitate națională reprezintă un factor integrator de sinteză, ce se concretizează printr-un ansamblu de decizii, planuri, măsuri și acțiuni menite să prevină și să contracareze eficient riscurile și amenințările ce pun în pericol valorile și interesele naționale, precum și valorile care dau identitate și unitate construcției europene. Dată fiind importanța unui asemenea document-program, se impune cu necesitate adoptarea sa în cadrul Consiliului Suprem de Apărare a Țării și aprobarea sa de către Parlament *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011).*

Secțiunea a 2-a. Administrația publică locală

Notă. A se vedea și:
▶ Legea nr. 215/2001 a administrației publice locale, republicată (M. Of. nr. 123 din 20 februarie 2007).

Articolul 120. Principii de bază

(1) Administrația publică din unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile descentralizării, autonomiei locale și deconcentrării serviciilor publice.

(2) În unitățile administrativ-teritoriale în care cetățenii aparținând unei minorități naționale au o pondere semnificativă se asigură folosirea limbii minorității naționale respective în scris și oral în relațiile cu autoritățile administrației publice locale și cu serviciile publice deconcentrate, în condițiile prevăzute de legea organică.

1. Organizarea administrativă a teritoriului înseamnă delimitarea acestuia, potrivit unor criterii economice, sociale, culturale, de mediu, populație etc., în unități administrativ-teritoriale, în scopul organizării și funcționării administrației publice locale în temeiul principiilor descentralizării, autonomiei locale și deconcentrării serviciilor publice, precum și al eligibilității autorităților administrației publice locale *(Decizia nr. 1177 din 12 decembrie 2007, M. Of. nr. 871 din 20 decembrie 2007)*.

2. Prevederilor constituționale ale art. 120 alin. (1) și ale art. 121 alin. (2) se referă la principiul autonomiei locale în cadrul organizării administrației publice din unitățile administrativ-teritoriale, iar nu la existența unei autonomii de decizie în afara cadrului legal, care este general obligatoriu. De altfel, însăși Carta europeană a autonomiei locale, adoptată la Strasbourg la 15 octombrie 1985, face referire, potrivit art. 3 pct. 1, la cadrul legal intern, prin reglementarea conceptului de autonomie locală ca „dreptul și capacitatea efectivă ale autorităților administrației publice locale de a soluționa și de a gestiona, în cadrul legii, în nume propriu și în interesul populației locale, o parte importantă a treburilor publice" *(Decizia nr. 566 din 20 decembrie 2004, M. Of. nr. 155 din 22 februarie 2004)*.

3. Principiului autonomiei locale, consacrat de art. 120 alin. (1) din Constituție, nu presupune totală independență și competența exclusivă a autorităților publice din unitățile administrativ-teritoriale, ci acestea sunt obligate să se supună reglementărilor legale general valabile pe întreg teritoriul țării, dispozițiilor legale adoptate pentru protejarea intereselor naționale *(Decizia nr. 1162 din 28 septembrie 2010, M. Of. nr. 747 din 9 noiembrie 2010)*.

4. Principiul autonomiei locale nu include și absolvirea autorităților administrației publice locale de la obligația respectării legilor cu caracter general și valabilitate pe întreg teritoriul țării *(Decizia nr. 123 din 25 aprilie 2001, M. Of. nr. 292 din 4 iunie 2001)*.

Articolul 121. Autorități comunale și orășenești

(1) Autoritățile administrației publice, prin care se realizează autonomia locală în comune și în orașe, sunt consiliile locale alese și primarii aleși, în condițiile legii.

(2) Consiliile locale și primarii funcționează, în condițiile legii, ca autorități administrative autonome și rezolvă treburile publice din comune și din orașe.

(3) Autoritățile prevăzute la alineatul (1) se pot constitui și în subdiviziunile administrativ-teritoriale ale municipiilor.

Notă. A se vedea și:
► Legea nr. 67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale, republicată (M. Of. nr. 333 din 17 mai 2007).

1. Autoritățile administrației publice locale prin care se realizează autonomia locală sunt consiliile locale alese și primarii aleși la nivelul comunelor și orașelor, precum și consiliul județean *(Decizia nr. 822 din 7 iulie 2008, M. Of. nr. 593 din 7 august 2008)*.

2. Articolul 121 din Constituție, care consacră, alături de art. 120, principiul autonomiei locale, stabilește că autoritățile administrației publice prin care acesta se realizează funcționează ca autorități administrative autonome, în condițiile legii. În consecință, legiuitorul are deplină legitimitate constituțională în reglementarea impozitelor și taxelor locale, inclusiv a exceptării anumitor imobile – clădiri și terenuri – de la plata acestora, ținând seama de natura bunurilor respective, care sunt de uz sau de interes public, aparținând domeniului public *(Decizia nr. 224 din 18 mai 2004, M. Of. nr. 554 din 24 iunie 2004)*.

3. Opțiunea legiuitorului de a atribui primarului general al municipiului București competența de a emite autorizații de construire pentru anumite lucrări nu contravine prin nimic prevederilor art. 121 din Constituție, care stabilesc autoritățile administrației publice prin care se realizează autonomia locală în comune și orașe *(Decizia nr. 918 din 23 iunie 2009, M. Of. nr. 544 din 5 august 2009)*.

4. Rațiunea legiuitorului atunci când a prevăzut dizolvarea de drept a consiliului local când acesta nu a adoptat în 3 ședințe ordinare consecutive nicio hotărâre a fost aceea că era necesară instituirea unei sancțiuni pentru neîndeplinirea rolului constituțional al acestei autorități administrative autonome, și anume acela de a rezolva treburile publice din comune și din orașe, așa cum prevede art. 121 alin. (2) din Legea fundamentală. Prin instituirea unui caz de dizolvare de drept a consiliului local pentru neîndeplinirea atribuțiilor ce îi revin, primarul nu dobândește prerogativele unui organ ierarhic superior consiliului local *(Decizia nr. 13 din 18 ianuarie 2011, M. Of. nr. 232 din 4 aprilie 2011)*.

Articolul 122. Consiliul județean

(1) Consiliul județean este autoritatea administrației publice pentru coordonarea activității consiliilor comunale și orășenești, în vederea realizării serviciilor publice de interes județean.

(2) Consiliul județean este ales și funcționează în condițiile legii.

Notă. A se vedea și:
► Legea nr. 67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale, republicată (M. Of. nr. 333 din 17 mai 2007).

Articolul 122 alin. (1) din Constituție consfințește competența de bază a consiliilor județene, dar nimic nu împiedică legiuitorul organic să le atribuie competențe specifice ca autorități ale administrației publice *(Decizia nr. 822 din 7 iulie 2008, M. Of. nr. 593 din 7 august 2008)*.

Articolul 123. Prefectul

(1) Guvernul numește un prefect în fiecare județ și în municipiul București.
(2) Prefectul este reprezentantul Guvernului pe plan local și conduce serviciile publice deconcentrate ale ministerelor și ale celorlalte organe ale administrației publice centrale din unitățile administrativ-teritoriale.
(3) Atribuțiile prefectului se stabilesc prin lege organică.
(4) Între prefecți, pe de o parte, consiliile locale și primari, precum și consiliile județene și președinții acestora, pe de altă parte, nu există raporturi de subordonare.
(5) Prefectul poate ataca, în fața instanței de contencios administrativ, un act al consiliului județean, al celui local sau al primarului, în cazul în care consideră actul ilegal. Actul atacat este suspendat de drept.

Notă. A se vedea și:
► Legea nr. 340/2004 privind prefectul și instituția prefectului, republicată (M. Of. nr. 225 din 24 martie 2008);
► Legea nr. 554/2004 a contenciosului administrativ, art. 3 (M. Of. nr. 1154 din 7 decembrie 2004).

1. Instituția tutelei administrative își găsește consacrarea la nivel constituțional în art. 123 alin. (5) din Legea fundamentală. Într-un stat de drept este de neconceput ca un act ilegal al unei autorități locale să nu poată fi atacat în fața instanței judecătorești de către prefect, ca reprezentant al Guvernului, având în vedere misiunea fundamentală a Guvernului de a asigura executarea legilor. De aceea, dreptul prefectului de a verifica legalitatea actelor administrative ale administrației publice și de a le ataca în fața instanței de contencios administrativ nu înlătură dreptul celorlalte persoane, fizice sau juridice, de a se adresa aceleași instanțe pentru a obține

recunoașterea dreptului pretins sau a interesului legitim, anularea actului și repararea pagubei *(Decizia nr. 314 din 14 iunie 2005, M. Of. nr. 694 din 2 august 2005)*.

2. Potrivit art. 123 alin. (5) din Constituție, numai prefectul, iar nu și primarul, are calitatea de a ataca în justiție actele ilegale ale consiliului local. Primarul este abilitat să reprezinte în justiție unitatea administrativ-teritorială, dar această dispoziție vizează numai raporturile colectivității locale cu terții, nu și pe cele cu consiliul local, care este organ al unității administrativ-teritoriale, ca și primarul, și are aceeași legitimitate cu acesta *(Decizia nr. 66 din 24 februarie 2004, M. Of. nr. 235 din 17 martie 2004)*.

3. Prin posibilitatea acordată de lege prefectului de a convoca ședința de constituire a consiliilor județene nu sunt încălcate dispozițiile art. 123 alin. (4) din Constituție, prefectul neavând drept de vot în adoptarea hotărârilor, ci un rol exclusiv organizatoric *(Decizia nr. 10 din 10 ianuarie 2006, M. Of. nr. 132 din 13 februarie 2006)*.

Capitolul VI. Autoritatea judecătorească

Secțiunea 1. Instanțele judecătorești

Articolul 124. Înfăptuirea justiției

(1) Justiția se înfăptuiește în numele legii.

(2) Justiția este unică, imparțială și egală pentru toți.

(3) Judecătorii sunt independenți și se supun numai legii.

1. Noțiunea de „lege", utilizată în Constituție în art. 124, este folosită în sensul său larg, care include și Constituția, ca Lege fundamentală, dar și toate celelalte acte normative, cu forță juridică echivalentă legii sau inferioară acesteia, care constituie ansamblul normativ pe care trebuie să se fundamenteze actul de justiție *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011)*.

2. Conceptul de „lege" are mai multe înțelesuri, în funcție de distincția ce operează între criteriul formal sau organic și cel material. Potrivit primului criteriu, legea se caracterizează ca fiind un act al autorității legiuitoare, ea identificându-se prin organul chemat să o adopte și prin procedura ce trebuie respectată în acest scop. Această concluzie rezultă din coroborarea

dispozițiilor art. 61 alin. (1) teza a II-a din Constituție, conform cărora „Parlamentul este (...) unica autoritate legiuitoare a țării", cu prevederile art. 76, art. 77 și art. 78, potrivit cărora legea adoptată de Parlament este supusă promulgării de către Președintele României și intră în vigoare la trei zile după publicarea ei în Monitorul Oficial al României, dacă în conținutul său nu este prevăzută o altă dată ulterioară. Criteriul material are în vedere conținutul reglementării, definindu-se în considerarea obiectului normei, respectiv a naturii relațiilor sociale reglementate. În ceea ce privește ordonanțele Guvernului, elaborând astfel de acte normative, organul administrativ exercită o competență prin atribuire care, prin natura ei, intră în sfera de competență legislativă a Parlamentului. Prin urmare, ordonanța nu reprezintă o lege în sens formal, ci un act administrativ de domeniul legii, asimilat acesteia prin efectele pe care le produce, respectând sub acest aspect criteriul material. În consecință, întrucât un act juridic normativ, în general, se definește atât prin formă, cât și prin conținut, legea, în sens larg, deci cuprinzând și actele asimilate, este rezultatul combinării criteriului formal cu cel material *(Decizia nr. 1089 din 14 iulie 2011, M. Of. nr. 777 din 3 noiembrie 2011)*.

3. Instanțele judecătorești nu au competența de a institui, modifica și abroga norme juridice de aplicare generală, misiunea lor constituțională fiind aceea de a realiza justiția, potrivit art. 124 alin. (1) din Legea fundamentală, adică de a soluționa, aplicând legea, litigiile dintre subiectele de drept cu privire la existența, întinderea și exercitarea drepturilor lor subiective *(Decizia nr. 1325 din 4 decembrie 2008, M. Of. nr. 872 din 23 decembrie 2008)*.

4. Potrivit art. 124 alin. (1) din Constituție, „Justiția se înfăptuiește în numele legii". Obiceiul sau cutuma nu poate reprezenta un izvor distinct al dreptului civil, regulile de conduită consacrate de acesta integrându-se în ipotezele și dispozițiile normelor de drept în măsura în care acestea din urmă fac trimitere expresă la obicei *(Decizia nr. 121 din 16 martie 2004, M. Of. nr. 324 din 15 aprilie 2004)*.

5. Justiția este o prerogativă care aparține statului și se realizează prin organele sale specializate, prevăzute de lege, care includ atât instanțele și judecătorii, cât și auxiliarii justiției. De aceea, justiția se înfăptuiește, potrivit art. 124 alin. (1) din Constituție, în numele legii, referirea fiind făcută inclusiv la aspectele procedurale *(Decizia nr. 50 din 13 ianuarie 2009, M. Of. nr. 112 din 25 februarie 2009)*.

6. Semnificația unicității justiției este aceea că aceasta se înfăptuiește de același sistem de organe, al instanțelor judecătorești, indiferent de

natura litigiului. În ceea ce privește egalitatea înfăptuirii justiției, aceasta, asemănător principiului egalității în drepturi a cetățenilor, nu presupune uniformitate, astfel că existența unor dispoziții legale cu caracter special, justificată de situațiile deosebite avute în vedere de legiuitor, nu înseamnă nesocotirea acestei cerințe constituționale *(Decizia nr. 83 din 26 ianuarie 2010, M. Of. nr. 209 din 2 aprilie 2010)*.

7. Semnificația prevederii cuprinse în art. 124 alin. (2) din Legea fundamentală este că justiția se înfăptuiește prin același sistem de organe, cel al instanțelor judecătorești – care, așa cum rezultă din prevederile art. 126 alin. (1) din Constituție, sunt numai cele stabilite prin lege –, și că toate persoanele au o vocație egală de a le fi aplicabile aceleași dispoziții legale, indiferent că este vorba de norme de fond sau de procedură *(Decizia nr. 50 din 13 ianuarie 2009, M. Of. nr. 112 din 25 februarie 2009)*.

8. Stabilirea de către legiuitor, în temeiul prerogativelor conferite acestuia de dispozițiile art. 126 alin. (2) din Constituție, a unor reguli procedurale privind competența curților de apel și a sentințelor ce pot fi atacate cu apel nu este de natură să aducă atingere principiului constituțional ce consacră unicitatea, egalitatea și imparțialitatea justiției, atât timp cât aceste reguli se aplică în mod egal tuturor persoanelor aflate în situații identice sau similare *(Decizia nr. 460 din 28 octombrie 2004, M. Of. nr. 1153 din 7 decembrie 2004)*.

9. Atât Constituția, cât și legea privind organizarea judiciară stabilesc, sub aspectul imparțialității, dreptul și obligația judecătorilor de a se supune numai legii, activitatea de judecată desfășurându-se, potrivit legii, strict în limitele cadrului legal. În ipoteza în care există dubii cu privire la imparțialitatea judecătorului în primă instanță, există mijloace de apărare prevăzute de lege care asigură suficiente garanții pentru o judecată echitabilă și imparțială *(Decizia nr. 1042 din 14 septembrie 2010, M. Of. nr. 664 din 28 septembrie 2010)*.

10. Imparțialitatea judecătorului nu este afectată atunci când, la propunerea unei părți sau a procurorului, conform procedurii stabilite de lege, dispune schimbarea încadrării juridice a faptei inculpatului, întrucât orice hotărâre adoptată se fundamentează pe aprecierea probelor existente în cauză. Cu acest prilej instanța nu își exprimă părerea cu privire la soluția care ar putea fi dată în cauză, ci face aplicarea principiilor procesual penale, în special a principiului aflării adevărului. Schimbarea încadrării juridice apare ca necesară tocmai pentru a se asigura o soluționare corectă a cauzei, în cadrul unui proces echitabil *(Decizia nr. 124 din 1 martie 2005, M. Of. nr. 245 din 24 martie 2005)*.

11. Formularea de către instanța de judecată a opiniei cu privire la excepția de neconstituționalitate constituie o formă de exprimare a legăturii ce trebuie să existe între judecătorul *a quo* și judecătorul *ad quem* în procesul de soluționare a excepției sau, altfel spus, între judecătorul instanței învestite cu judecarea procesului și cel al instanței de contencios constituțional care judecă excepția de neconstituționalitate ridicată în fața primei instanțe. Această legătură este mult mai manifestă, întrucât instanța judecătorească, judecătorul *a quo*, are chiar un rol de filtru al excepției de neconstituționalitate ridicate de părți, având obligația să respingă ca inadmisibile excepțiile de neconstituționalitate care nu îndeplinesc cerințele legii. Exprimarea opiniei de către instanță asupra excepției de neconstituționalitate nu poate avea semnificația unei antepronunțări interzise instanței de fond, de vreme ce nu ea este competentă să soluționeze excepția, această prerogativă aparținând în exclusivitate Curții Constituționale, conform dispozițiilor art. 146 lit. d) din Constituție *(Decizia nr. 353 din 29 iunie 2005, M. Of. nr. 693 din 2 august 2005)*.

12. Principiul independenței justiției, consacrat de art. 124 alin. (3) din Constituție, derivă din separația puterilor în stat, din necesitatea existenței unui echilibru între autoritățile care exercită puterea în stat. Este imperios necesar ca instanțele judecătorești să fie la adăpost de orice ingerință și, în consecință, independența judecătorilor reprezintă o garanție fundamentală a exercitării drepturilor omului. Controlul judiciar ce se exercită de către instanțele care soluționează căile de atac asupra instanțelor care au pronunțat hotărârile atacate nu reprezintă o limitare a independenței justiției, deoarece este întotdeauna posterior, nefiind posibil să îl influențeze pe judecătorul care a pronunțat hotărârea supusă controlului judiciar. În toate legislațiile se admite intervenția instanțelor superioare în cadrul sistemului căilor de atac, aceasta neîncălcând principiul independenței justiției. În același sens este și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la noțiunea de „instanță independentă", cuprinsă în art. 6 parag. 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale *(Decizia nr. 26 din 18 ianuarie 2011, M. Of. nr. 113 din 14 februarie 2011)*.

13. Principiul independenței judecătorului prezintă două aspecte, și anume independența funcțională și independența personală. Independența funcțională presupune, pe de o parte, ca organele care judecă să nu aparțină executivului sau legislativului, iar, pe de altă parte, ca instanțele judecătorești să fie independente, să nu fie supuse ingerințelor din partea puterii legislative, puterii executive sau justițiabililor. Independența personală vizează statutul care trebuie să i se asigure prin lege judecătorului. În principal, criteriile de apreciere a independenței personale sunt: modul de recru-

tare a judecătorilor; durata numirii; inamovibilitatea; colegialitatea; fixarea salariului judecătorilor prin lege; libertatea de expresie a judecătorilor și a dreptului de a forma organizații profesionale, menite să apere interesele lor profesionale; incompatibilitățile; interdicțiile; pregătirea continuă; motivarea hotărârilor; răspunderea judecătorilor. Așa fiind, principiul independenței instanțelor judecătorești nu poate fi legat doar de cuantumul remunerației judecătorilor stabilit prin legislație. Este necesară o evaluare complexă și sistemică în ceea ce privește conformitatea cu acest principiu. Există mai mulți factori care concură în același timp și în proporții diferite la realizarea independenței justiției și a magistraților și niciunul dintre aceștia nu trebuie nici nesocotit, nici absolutizat *(Decizia nr. 872 din 25 iunie 2010, M. Of. nr. 433 din 28 iunie 2010)*.

14. Atât independența justiției – componenta instituțională (conceptul „independenței judecătorilor" nereferindu-se exclusiv la judecători, ci acoperind sistemul judiciar în întregime) –, cât și independența judecătorului – componenta individuală – implică existența unor numeroase aspecte, cum ar fi: lipsa imixtiunii celorlalte puteri în activitatea de judecată, faptul că niciun alt organ decât instanțele nu poate decide asupra competențelor lor specifice prevăzute prin lege, existența unei proceduri prevăzute de lege referitoare la căile de atac ale hotărârilor judecătorești, existența unor fonduri bănești suficiente pentru desfășurarea și administrarea activității de judecată, procedura de numire și promovare în funcție a magistraților și, eventual, perioada pentru care sunt numiți, condiții de muncă adecvate, existența unui număr suficient de magistrați ai instanței respective pentru a evita un volum de muncă excesiv și pentru a permite finalizarea proceselor într-un termen rezonabil, remunerare proporțională cu natura activității, repartizarea imparțială a dosarelor, posibilitatea de a forma asociații ce au ca principal obiect protejarea independenței și a intereselor magistraților etc. Este indubitabil faptul că principiul independenței justiției nu poate fi restrâns numai la cuantumul remunerației (cuprinzând atât salariul, cât și pensia) magistraților, acest principiu implicând o serie de garanții, cum ar fi: statutul magistraților (condițiile de acces, procedura de numire, garanții solide care să asigure transparența procedurilor prin care sunt numiți magistrații, promovarea și transferul, suspendarea și încetarea funcției), stabilitatea sau inamovibilitatea acestora, garanțiile financiare, independența administrativă a magistraților, precum și independența puterii judecătorești față de celelalte puteri în stat. Pe de altă parte, independența justiției include securitatea financiară a magistraților, care presupune și asigurarea unei garanții sociale, cum este pensia de serviciu. În concluzie,

principiul independenței justiției apără pensia de serviciu a magistraților, ca parte integrantă a stabilității financiare, în aceeași măsură cu care apără celelalte garanții ale acestui principiu. Dispozițiile art. 124 alin. (3) din Constituție nu au un caracter declarativ, ci constituie norme constituționale obligatorii pentru Parlament, care are îndatorirea de a legifera instituirea unor mecanisme corespunzătoare de asigurare reală a independenței judecătorilor, fără de care nu se poate concepe existența statului de drept, prevăzută prin art. 1 alin. (3) din Constituție *(Decizia nr. 873 din 25 iunie 2010, M. Of. nr. 433 din 28 iunie 2010)*.

15. Independența justiției implică un statut special, adecvat al magistraților, menit să imprime o valoare de necontestat actului de justiție, prin protejarea membrilor corpului magistraților împotriva subiectivismului și a acțiunilor nejustificate sau abuzive ale organelor de urmărire penală competente care le-ar putea afecta credibilitatea *(Decizia nr. 391 din 5 octombrie 2004, M. Of. nr. 19 din 6 ianuarie 2005)*.

16. Principiul constituțional al independenței justiției nu poate fi interpretat ca exonerând pe cei care o înfăptuiesc de răspundere pentru erorile judiciare pe care le săvârșesc, având în vedere consecințele acestor erori atât pentru justițiabili, cât și pentru statul român *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011)*.

17. Legitimitatea constituțională a interpretării legii de către judecător derivă din dispozițiile art. 124 alin. (3), potrivit cărora „Judecătorii sunt independenți și se supun numai legii". Organul legislativ, emitent de norme juridice, poate să fie mai restrictiv, obligându-l pe judecător să fie mai apropiat de lege. Același legiuitor poate însă prefera, ținând seama de diversitatea și complexitatea relațiilor sociale, o redactare generală a legii, fără a intra în detalii, impunând judecătorului să determine semnificația concretă a normei legale în raport cu datele speței pe care o soluționează *(Decizia nr. 530 din 13 octombrie 2005, publicată în M. Of. nr. 1040 din 23 noiembrie 2005)*.

18. Aspectele privind situația de fapt și justificarea drepturilor subiective ale părților, precum și modul de interpretare și de aplicare a legii sunt de competența instanțelor de judecată *(Decizia nr. 311 din 10 iulie 2003, M. Of. nr. 577 din 12 august 2003)*.

19. Suspendarea reprezintă un incident procedural survenit în cursul desfășurării judecății și are ca efect sistarea temporară a procedurii de judecată ca urmare a apariției unor împrejurări voite de părți sau independente de

voința lor. În consecință, lăsarea măsurii suspendării la aprecierea judecătorului, atunci când dezlegarea pricinii depinde de existența unui drept care face obiectul unui proces aflat în curs, este menită să îi permită acestuia să își exercite rolul activ, sancționând eventualele tentative de exercitare abuzivă a drepturilor procesuale, incontestabil mai eficient decât în situația în care suspendarea ar avea caracter imperativ *(Decizia nr. 97 din 1 februarie 2011, M. Of. nr. 248 din 8 aprilie 2011)*.

20. Consacrarea în procedura penală a dreptului de a proba lipsa de temeinicie a probelor de vinovăție, de admitere a cererilor privind administrarea de probe, dacă acestea sunt concludente și utile, precum și de interzicere a mijloacelor de constrângere în scopul de a se obține probe nu reprezintă și nici nu poate fi considerată o încălcare a dreptului inculpatului de a se apăra. Este obligația constituțională a instanțelor judecătorești de a realiza justiția, obligație prevăzută la art. 124 alin. (1) din Legea fundamentală, în cadrul căreia se situează administrarea numai a acelor probe care sunt de natură să ducă la descoperirea adevărului. În același timp nu trebuie confundată „cererea pentru administrarea unei probe", pe care o poate face oricare dintre părți, cu „administrarea probei", care se face numai de către instanța de judecată *(Decizia nr. 539 din 7 decembrie 2004, M. Of. nr. 61 din 18 ianuarie 2005)*.

21. Revizuirea este o cale extraordinară de atac promovată pentru a îndrepta erorile de fapt, în scopul restabilirii adevărului în cauză, ceea ce este în deplină concordanță cu prevederile art. 124 din Constituție privind înfăptuirea justiției. Interesul legat de stabilitatea hotărârilor judecătorești definitive, precum și a raporturilor juridice care au fost supuse controlului instanțelor prin hotărârile respective a impus ca legea să stabilească riguros și limitativ cazurile și motivele pentru care se poate exercita această cale de atac, precum și modul în care ele pot fi probate *(Decizia nr. 3 din 18 ianuarie 2011, M. Of. nr. 192 din 21 martie 2011)*.

Articolul 125. Statutul judecătorilor

(1) Judecătorii numiți de Președintele României sunt inamovibili, în condițiile legii.

(2) Propunerile de numire, precum și promovarea, transferarea și sancționarea judecătorilor sunt de competența Consiliului Superior al Magistraturii, în condițiile legii sale organice.

(3) Funcția de judecător este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior.

Notă. A se vedea și:
► Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată (M. Of. nr. 826 din 13 septembrie 2005).

1. Articolul 125 alin. (3) din Constituție nu consacră un drept fundamental de a ocupa o funcție didactică în învățământul superior, ci doar stabilește o excepție de la regula incompatibilității funcției de judecător cu exercitarea unei alte funcții publice ori private *(Decizia nr. 379 din 22 martie 2011, M. Of. nr. 471 din 5 iulie 2011)*.

2. Funcția de judecător la Înalta Curte de Casație și Justiție nu este incompatibilă cu calitatea de membru al Biroului Electoral Central, întrucât aceasta din urmă reprezintă o împuternicire legală de a face parte dintr-un organism electoral. Incompatibilitatea presupune imposibilitatea exercitării concomitente a două funcții publice ireconciliabile. Or, judecătorul care este desemnat în calitate de membru al Biroului Electoral Central încetează să desfășoare activitatea de judecată în cadrul Înaltei Curți de Casație și Justiție, dar, în virtutea legii, el desfășoară o altă activitate în cadrul unei alte autorități publice. De altfel, în această perioadă de timp, el este considerat detașat, iar detașarea exclude existența situației de incompatibilitate, tocmai prin faptul că împiedică, pe o perioadă limitată de timp, exercitarea concomitentă a celor două funcții *(Decizia nr. 326 din 14 septembrie 2004, M. Of. nr. 1001 din 30 octombrie 2004)*.

Articolul 126. Instanțele judecătorești

(1) Justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege.

(2) Competența instanțelor judecătorești și procedura de judecată sunt prevăzute numai prin lege.

(3) Înalta Curte de Casație și Justiție asigură interpretarea și aplicarea unitară a legii de către celelalte instanțe judecătorești, potrivit competenței sale.

(4) Compunerea Înaltei Curți de Casație și Justiție și regulile de funcționare a acesteia se stabilesc prin lege organică.

(5) Este interzisă înființarea de instanțe extraordinare. Prin lege organică pot fi înființate instanțe specializate în anumite materii, cu posibilitatea participării, după caz, a unor persoane din afara magistraturii.

(6) Controlul judecătoresc al actelor administrative ale autorităților publice, pe calea contenciosului administrativ, este garantat, cu excepția celor care privesc raporturile cu Parlamentul, precum și a actelor

de comandament cu caracter militar. Instanțele de contencios administrativ sunt competente să soluționeze cererile persoanelor vătămate prin ordonanțe sau, după caz, prin dispoziții din ordonanțe declarate neconstituționale.

Notă. A se vedea și:
- Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată (M. Of. nr. 827 din 13 septembrie 2005);
- Codul de procedură civilă;
- Codul de procedură penală;
- Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004 (M. Of. nr. 1154 din 7 decembrie 2004).

1. Problemele ce țin de aplicarea legii, respectiv luarea deciziei asupra incidenței în cauză a unor texte de lege, revin instanței de judecată, potrivit dispozițiilor art. 126 alin. (1) din Constituție, iar nu instanței de contencios constituțional. Astfel, instanța de judecată este cea care poate dispune de instrumentele necesare pentru a decide care dintre legile puse în discuție sunt incidente, folosind toate principiile de interpretare a legii. Decizia instanței de judecată poate fi atacată la instanța superioară, iar, în cazul în care practica judiciară vădește o interpretare neunitară, Constituția, prin art. 126 alin. (3), dă Înaltei Curți de Casație și Justiție, iar nu Curții Constituționale, competența de a stabili interpretarea și aplicarea unitară a legii de către celelalte instanțe judecătorești *(Decizia nr. 126 din 11 februarie 2010, M. Of. nr. 149 din 8 martie 2010)*.

2. De principiu, nu intră în atribuțiile Curții Constituționale cenzurarea interpretării date de către instanțele judecătorești unei dispoziții legale, controlul judecătoresc realizându-se exclusiv în cadrul sistemului căilor de atac prevăzut de lege. O asemenea ingerință a Curții în activitatea de judecată ar fi neconstituțională, fiind contrară prevederilor art. 126 din Constituție, potrivit cărora justiția se înfăptuiește prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege *(Decizia nr. 143 din 15 martie 2005, M. Of. nr. 294 din 7 aprilie 2005)*.

3. Nu intră în atribuțiile Curții Constituționale cenzurarea aplicării legii de către organele de urmărire penală. Controlul judecătoresc sub acest aspect se realizează în cadrul căilor de atac prevăzute de lege. O asemenea ingerință a Curții în activitatea de judecată ar fi neconstituțională, contravenind prevederilor art. 126 din Constituție, potrivit cărora justiția se realizează prin

Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege *(Decizia nr. 205 din 14 aprilie 2005, M. Of. nr. 489 din 9 iunie 2005)*.

4. Articolul 126 alin. (1) din Constituție nu se referă la structura organizatorică a sistemului judiciar din România, ci statuează asupra principiului separației puterilor în stat, din care rezultă că justiția se realizează exclusiv prin autoritatea judecătorească, în a cărei componență intră Înalta Curte de Casație și Justiție și celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege. Prerogativa legiuitorului de a stabili competența și procedura de judecată este prevăzută de art. 126 alin. (2) din Constituție. Nicio autoritate nu poate controla, anula ori modifica o hotărâre a unei instanțe judecătorești sau o măsură dispusă de instanță ori de un judecător, în legătură cu activitatea de judecată *(Decizia nr. 127 din 27 martie 2003, M. Of. nr. 275 din 18 aprilie 2003)*.

5. Legiuitorul poate institui reguli speciale de procedură, ca și modalități de exercitare a drepturilor procedurale, fapt ce nu constituie o ingerință a puterii legiuitoare în activitatea judecătorească și nici nu contravine prevederilor art. 126 alin. (1) din Constituție *(Decizia nr. 100 din 1 februarie 2011, M. Of. nr. 242 din 7 aprilie 2011)*.

6. Instanțele de arbitraj comercial nu sunt instanțe judecătorești în sensul prevederilor art. 126 și ale art. 73 alin. (3) lit. l) din Constituția României, ci jurisdicții menționate expres de Legea fundamentală în art. 146 lit. d), iar înființarea acestora nu este condiționată de adoptarea unei legi organice *(Decizia nr. 1121 din 10 septembrie 2009, M. Of. nr. 727 din 27 octombrie 2009)*.

7. Arbitrajul constituie o excepție de la principiul potrivit căruia înfăptuirea justiției se realizează prin instanțele judecătorești și reprezintă acel mecanism juridic eficient, menit să asigure o judecată imparțială, mai rapidă și mai puțin formală, confidențială, finalizată prin hotărâri susceptibile de executare silită. Arbitrajul se organizează și se desfășoară potrivit convenției arbitrale încheiate între părți, cu respectarea principiului libertății de voință a acestora, sub rezerva respectării ordinii publice, a bunelor moravuri, precum și a dispozițiilor imperative ale legii. Prin urmare, părțile pot stabili, prin convenția arbitrală sau printr-un act adițional încheiat ulterior, normele privind constituirea tribunalului arbitral, numirea, revocarea și înlocuirea arbitrilor, termenul și locul arbitrajului, normele de procedură pe care tribunalul arbitral trebuie să le urmeze în judecarea litigiului și, în general, orice alte norme privind buna desfășurare a arbitrajului. În cazul în care părțile nu au convenit asupra unor asemenea norme, tribunalul arbitral va putea reglementa procedura ce urmează a fi aplicată *(Decizia nr. 1027 din 14 septembrie 2010, M. Of. nr. 739 din 5 noiembrie 2010)*.

8. Executarea titlurilor executorii nu reprezintă un act de înfăptuire a justiției, în sensul prevăzut de art. 126 alin. (1) din Constituție *(Decizia nr. 662 din 8 decembrie 2005, M. Of. nr. 100 din 2 februarie 2006)*.

9. Executorii judecătorești acționează în interesul unei bune administrări a justiției, reprezentând un organ auxiliar al acesteia, care are rolul de a pune în practică hotărârea pronunțată de instanță. În acord cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, „dreptul la un tribunal ar fi iluzoriu dacă ordinea juridică internă a unui stat contractant ar permite ca o decizie judiciară definitivă și obligatorie să rămână inoperantă, în detrimentul unei părți; într-adevăr, nu ar fi de înțeles ca art. 6 parag. 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale să descrie în detaliu garanțiile procedurii – echitate, publicitate și celeritate – acordate părților și să nu apere punerea în aplicare a deciziilor judiciare. Executarea unei sentințe sau a unei hotărâri, indiferent cărei jurisdicții ar aparține, trebuie deci considerată ca făcând parte integrantă din proces, în sensul art. 6 (Hotărârea din 19 martie 1997, pronunțată în cauza *Hornsby c. Greciei*). Or, este bine cunoscut că, prin pronunțarea hotărârii judecătorești, instanța legată cu soluționarea cauzei, prin rezolvarea acesteia, se dezînvestește. În aceste condiții, chiar dacă executarea hotărârii este circumscrisă noțiunii de „proces", nimic nu susține teza potrivit căreia această activitate trebuie îndeplinită tot de instanța care a soluționat litigiul, cu atât mai mult cu cât punerea în aplicare a hotărârii aparține sferei administrative a procesului civil. Astfel, este evident că executorul judecătoresc nu spune dreptul, deci nu realizează o activitate jurisdicțională, ci numai execută întocmai dispozițiile judecătorului, cuprinse în hotărârea instanței, potrivit competențelor atribuite de lege *(Decizia nr. 935 din 7 iulie 2011, M. Of. nr. 706 din 6 octombrie 2011)*.

10. Administrarea de către instanță numai a acelor probe care sunt concludente și utile rezolvării procesului penal nu reprezintă și nici nu poate fi considerată o încălcare a dreptului la apărare. Este obligația constituțională a instanțelor judecătorești de a realiza justiția, obligație prevăzută la art. 126 alin. (1) din Legea fundamentală, în cadrul căreia se situează administrarea numai a acelor probe care sunt de natură să ducă la descoperirea adevărului *(Decizia nr. 82 din 27 ianuarie 2011, M. Of. nr. 148 din 21 martie 2011)*.

11. Faptul că în sfera actelor împotriva cărora partea poate face plângere în fața instanței nu este inclus și rechizitoriul nu este de natură să aducă atingere principiului constituțional potrivit căruia justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești sta-

bilite de lege, câtă vreme rechizitoriul constituie chiar actul de sesizare a instanței de judecată, singura autoritate prin care se realizează justiția, în conformitate cu dispozițiile art. 126 alin. (1) din Constituție *(Decizia nr. 452 din 28 octombrie 2004, M. Of. nr. 1043 din 11 noiembrie 2004)*.

12. Stabilirea cuantumului și verificarea plății taxelor judiciare de timbru nu sunt acte propriu-zise de înfăptuire a justiției, însă acestea sunt strâns legate de actul de justiție, fiind chestiuni prejudiciale care țin pe loc ori chiar împiedică înfăptuirea actului de justiție. Soluționarea unei eventuale contestații privind modul de stabilire de către instanța judecătorească a obligației de plată și a cuantumului taxei judiciare de timbru constituie fără îndoială un act de înfăptuire a justiției. Prin urmare, darea în competența organelor Ministerului Finanțelor Publice a soluționării contestațiilor împotriva modului de stabilire, de către instanța judecătorească, a taxei judiciare de timbru este contrară principiului separației puterilor în stat și, în mod direct, dispozițiilor art. 126 alin. (1) din Constituție *(Decizia nr. 127 din 27 martie 2003, M. Of. nr. 275 din 18 aprilie 2003)*.

13. Anumite activități desfășurate de inspectorii de integritate au caracter jurisdicțional, deoarece, urmare a activităților de cercetare și verificare, creându-se o confuzie între funcția de anchetă și cea de judecată, inspectorul de integritate – pe baza liberei sale aprecieri în administrarea probelor, printr-o procedură care nu respectă contradictorialitatea – decide că o parte din avere este nejustificată și, prin urmare, dă un verdict, „spune dreptul" (*iuris dictio*), activitate permisă numai instanțelor de judecată, potrivit art. 126 alin. (1) din Legea fundamentală. De asemenea, organele care exercită aceste activități nu sunt instanțe judecătorești și nu se supun normelor de organizare și funcționare prevăzute în Capitolul VI „Autoritatea judecătorească" din Titlul III „Autoritățile publice" al Constituției, întrucât funcția de inspector de integritate este funcție publică cu statut special. Prin urmare, având în vedere, pe de o parte, statutul constituțional al justiției, iar, pe de altă parte, activitățile de anchetă și de judecată desfășurate de Agenția Națională de Integritate, autoritate administrativă autonomă, prin care inspectorii de integritate – ce dețin funcții publice cu statut special – analizează și decid dacă există diferențe vădite între averea dobândită pe parcursul exercitării funcției și veniturile realizate în aceeași perioadă și dacă dobândirea unei cote-părți din avere sau a anumitor bunuri determinate este justificată sau nu, în vederea sesizării instanței de judecată, solicitându-i acesteia confiscarea averii, sau a organelor de urmărire penală, sunt încălcate prevederile constituționale ale art. 124 alin. (2) și ale art. 126 alin. (1)

din Constituție privind înfăptuirea justiției *(Decizia nr. 415 din 14 aprilie 2010, M. Of. nr. 294 din 5 mai 2010)*.

14. Legea la care se referă art. 126 alin. (2) din Constituție nu este doar Codul de procedură civilă sau Legea pentru organizarea judecătorească, ci orice altă lege în care legiuitorul include și reguli de procedură, chiar derogatorii de la reglementările generale. Reglementarea procedurii de judecată nu face obiectul legilor organice. Ordonanțele Guvernului, emise pe baza unei legi speciale de abilitare adoptate de Parlament, sunt de nivelul legilor ordinare *(Decizia nr. 111 din 24 februarie 2005, M. Of. nr. 222 din 16 martie 2005)*.

15. Potrivit art. 126 alin. (2) din Constituție, legiuitorul are libertatea de a stabili competența instanțelor de judecată și normele de procedură judiciară, cu condiția implicită de a nu contraveni altor norme și principii constituționale *(Decizia nr. 436 din 26 octombrie 2004, M. Of. 1263 din 28 decembrie 2004)*.

16. Potrivit art. 126 alin. (2) din Constituție, competența instanțelor de judecată și procedura de judecată sunt prevăzute numai prin lege. În înțelesul acestei norme constituționale, legiuitorul este singurul abilitat să reglementeze, prin lege, competența instanțelor judecătorești și procedura de judecată, fără alte restricții decât cele rezultate din celelalte prevederi ale Constituției sau din actele normative internaționale arătate în art. 20 din Legea fundamentală *(Decizia nr. 23 din 27 ianuarie 2004, M. Of. nr. 117 din 10 februarie 2004)*.

17. Potrivit dispozițiilor art. 126 alin. (2) din Constituție, stabilirea competenței și a procedurii de judecată este atributul exclusiv al legiuitorului. În aplicarea acestor prevederi constituționale, legiuitorul stabilește componența completului de judecată și conduita pe care trebuie să o aibă acesta la soluționarea cauzelor ce îi sunt repartizate *(Decizia nr. 1042 din 14 septembrie 2010, M. Of. nr. 664 din 28 septembrie 2010)*.

18. Stabilirea competențelor instanțelor judecătorești, inclusiv în caz de indivizibilitate sau conexitate, constituie atributul exclusiv al legiuitorului. Acesta poate stabili, în considerarea unor situații deosebite, reguli speciale de procedură, precum și modalități de exercitare a drepturilor procedurale, fiind ținut, desigur, ca, în procesul de legiferare, să se circumscrie cadrului constituțional *(Decizia nr. 206 din 4 mai 2004, M. Of. nr. 471 din 26 mai 2004)*.

19. Potrivit dispozițiilor art. 126 alin. (2) din Constituție, procedura de judecată este prevăzută de lege, astfel încât stabilirea regulilor referitoare la competența teritorială alternativă, precum și la părțile care au dreptul de

a alege reprezintă o atribuție exclusivă a legiuitorului *(Decizia nr. 858 din 24 iunie 2010, M. Of. nr. 604 din 26 august 2010)*.

20. În conformitate cu dispozițiile art. 126 alin. (2) și ale art. 129 din Constituție, procedura de judecată și exercitarea căilor de atac împotriva hotărârilor judecătorești sunt stabilite numai prin lege. Din aceste norme constituționale reiese că legiuitorul are libertatea de a stabili condițiile în care părțile interesate și Ministerul Public pot exercita căile de atac, cu respectarea normelor și principiilor consacrate prin Legea fundamentală și prin actele juridice internaționale la care România este parte *(Decizia nr. 876 din 6 iulie 2010, M. Of. nr. 524 din 28 iulie 2010)*.

21. Potrivit art. 126 alin. (2) din Constituție, legiuitorul se bucură de atributul exclusiv de a stabili normele privind procedura de judecată, putând institui prevederi speciale în vederea reglementării unor situații deosebite. O situație deosebită o reprezintă și starea de insolvență cauzată de culpa debitorului și care, sub imperiul celerității specifice soluționării raporturilor comerciale, a impus adoptarea unei proceduri speciale ce are drept scop protejarea patrimoniului debitorului și reîntregirea acestuia, în cazurile în care a fost diminuat prin acte juridice frauduloase, urmărind, în același timp, valorificarea cu eficiență sporită a activelor debitorului, în vederea satisfacerii într-o măsură cât mai mare a creanțelor creditorilor *(Decizia nr. 55 din 27 ianuarie 2011, M. Of. nr. 244 din 7 aprilie 2011)*.

22. Prevederile referitoare la competența tribunalelor prin judecătorul-sindic, ca primă instanță, și a curților de apel pentru judecarea recursurilor declarate împotriva hotărârilor pronunțate de judecătorul-sindic au fost stabilite prin lege, în conformitate cu dispozițiile art. 126 alin. (2) din Constituție, iar nu prin încălcarea acestora. Opțiunea legiuitorului pentru stabilirea competenței curților de apel în soluționarea recursurilor a fost determinată de faptul că acestea sunt instanțele imediat superioare în grad tribunalelor în cadrul cărora funcționează judecătorul-sindic *(Decizia nr. 755 din 1 iunie 2010, M. Of. nr. 463 din 6 iulie 2010)*.

23. În condițiile în care, potrivit art. 126 alin. (2) din Constituție, legiuitorul ordinar este abilitat să reglementeze competența și procedura de judecată, stabilind cadrul organizatoric și funcțional în care se realizează accesul liber la justiție, instituirea cauțiunii nu aduce atingere principiului constituțional referitor la garantarea proprietății private. Sub acest aspect, procedura contestației la executare asigură garanții suficiente atât pentru ocrotirea accesului liber la justiție, cât și pentru protecția dreptului de proprietate al tuturor părților implicate în proces, prin însuși faptul că le

oferă posibilitatea de a contesta executarea, de a solicita suspendarea acesteia, iar în cazul admiterii contestației și desființării titlului executoriu sau a însești executării silite, persoanele interesate au dreptul la întoarcerea executării prin restabilirea situației anterioare acesteia *(Decizia nr. 227 din 18 mai 2004, M. Of. nr. 482 din 28 mai 2004)*.

24. În aplicarea art. 126 alin. (2) din Constituție, legiuitorul român a optat pentru regula generală de urmărire, judecare și sancționare din oficiu a infracțiunilor, ca fapte antisociale. Este dreptul constituțional al legiuitorului de a stabili și anumite excepții de la această regulă generală. Astfel, s-a prevăzut ca în anumite cazuri, datorită caracterului și conținutului concret al faptelor, statutului special al autorului faptei ori al persoanei vătămate sau relațiilor speciale dintre făptuitor și persoana lezată, punerea în mișcare a acțiunii penale să fie condiționată de existența plângerii prealabile a persoanei vătămate. Generalizarea acestei condiționări ar împiedica însă în mod evident protecția eficientă a societății, a intereselor generale față de faptele care prezintă pericol social, prevăzute de legea penală *(Decizia nr. 368 din 5 iulie 2005, M. Of. nr. 739 din 15 august 2005)*.

25. Înalta Curte de Casație și Justiție are obligația de a asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii de către toate instanțele judecătorești, cu respectarea principiului fundamental al separației puterilor, consacrat de art. 1 alin. (4) din Constituția României. Înalta Curte de Casație și Justiție nu are competența constituțională să instituie, să modifice sau să abroge norme juridice cu putere de lege ori să efectueze controlul de constituționalitate al acestora *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011)*.

26. Scopul reglementării competenței instanței supreme de a asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii de către celelalte instanțe judecătorești îl constituie promovarea unei corecte interpretări a normelor juridice în vigoare, iar nu elaborarea unor noi norme. Legiuitorul, având în vedere poziția Înaltei Curți de Casație și Justiție în sistemul instanțelor judecătorești, precum și rolul său prevăzut de Constituție, a instituit obligativitatea interpretării date de aceasta în scopul aplicării unitare de către instanțele judecătorești a unui text de lege, fără ca astfel instanța supremă să se substituie Parlamentului, unica putere legiuitoare în stat *(Decizia nr. 585 din 5 mai 2011, M. Of. nr. 617 din 31 august 2011)*.

27. Complexitatea unor cauze poate conduce, uneori, la aplicări diferite ale legii în practica instanțelor de judecată. Pentru a se elimina posibilele erori în calificarea juridică a unor situații de fapt și pentru a se asigura

aplicarea unitară a legii în practica tuturor instanțelor de judecată, a fost creată de legiuitor instituția recursului în interesul legii. Decizia de interpretare pronunțată în asemenea cazuri nu este *extra legem* și, cu atât mai mult, nu poate fi *contra legem*. Pronunțându-se asupra unui recurs în interesul legii, instanța supremă contribuie la asigurarea supremației Constituției și a legilor, prin interpretarea și aplicarea unitară a acestora pe întreg teritoriul țării, fapt de natură să concretizeze un alt principiu fundamental, prevăzut în art. 16 din Constituție, privind egalitatea în drepturi a cetățenilor, în înțelesul conferit de dispozițiile actelor internaționale privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte. De aceea, reprezintă o încălcare a acestor dispoziții orice diferență de tratament juridic săvârșită de stat între persoane aflate în situații analoage, fără o justificare obiectivă și rezonabilă *(Decizia nr. 360 din 25 martie 2010, M. Of. nr. 317 din 14 mai 2010)*.

28. Interpretarea legilor este o operațiune rațională, utilizată de orice subiect de drept, în vederea aplicării și respectării legii, având ca scop clarificarea înțelesului unei norme juridice sau a câmpului său de aplicare. Instanțele judecătorești interpretează legea, în mod necesar, în procesul soluționării cauzelor cu care au fost învestite, interpretarea fiind faza indispensabilă procesului de aplicare a legii. „Oricât de clar ar fi textul unei dispoziții legale – se arată într-o hotărâre a Curții Europene a Drepturilor Omului (cauza *C.R. c. Regatului Unit*, 1995) –, în orice sistem juridic există, în mod inevitabil, un element de interpretare judiciară (...)". Divergențele profunde de jurisprudență sunt susceptibile a crea un climat general de incertitudine și insecuritate juridică, aspect subliniat și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în jurisprudența sa. Astfel, de exemplu, în Hotărârea pronunțată în cauza *Păduraru c. României*, 2005, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, constatând că „divergențele de jurisprudență constituie, prin natura lor, consecința inerentă oricărui sistem judiciar care se sprijină pe un ansamblu de jurisdicții de fond care au autoritate asupra zonei lor teritoriale", a considerat că, în lipsa unui mecanism care să asigure coerența practicii jurisdicționale naționale, asemenea divergențe profunde de jurisprudență, care persistă în timp și cu privire la un domeniu care prezintă un mare interes social, sunt de natură să genereze o incertitudine permanentă și să facă să scadă încrederea publicului în sistemul judiciar, care este una dintre componentele fundamentale ale statului de drept". În acest context, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a mai arătat că „rolul unei jurisdicții supreme era tocmai cel de a reglementa contradicțiile de jurisprudență" (Hotărârea pronunțată în cauza *Zielinski și Pradal & Gonzalez și alții c. Franței*, 1999). Instituirea caracterului obligatoriu al dezlegărilor

date problemelor de drept judecate pe calea recursului în interesul legii nu face decât să dea eficiență rolului constituțional al Înaltei Curți de Casație și Justiție, contribuind la consolidarea statului de drept *(Decizia nr. 296 din 1 martie 2011, M. Of. nr. 497 din 12 iulie 2011)*.

29. Instituția recursului în interesul legii conferă judecătorilor instanței supreme dreptul de a da o anumită interpretare, unificând astfel diferențele de interpretare și de aplicare a aceluiași text de lege de către instanțele inferioare. Asemenea soluții interpretative, constante și unitare, care nu privesc anumite părți și nici nu au efect asupra soluțiilor anterior pronunțate, ce au intrat în puterea lucrului judecat, sunt invocate în doctrină ca „precedente judiciare", fiind considerate de literatura juridică „izvoare secundare de drept" sau „izvoare interpretative" *(Decizia nr. 360 din 25 martie 2010, M. Of. nr. 317 din 14 mai 2010)*.

30. Obligativitatea dezlegărilor date problemelor de drept prin soluționarea unui recurs în interesul legii înseamnă că judecătorul trebuie să se conformeze unei interpretări normative unitare date de instanța supremă *(Decizia nr. 8 din 18 ianuarie 2011, M. Of. nr. 186 din 17 martie 2011)*.

31. Asistenții judiciari nu au decât un rol consultativ, util judecății în vederea stabilirii adevărului cu privire la drepturile subiective ale părților în litigiu. Prezența la judecată a acestora, fără drept de vot deliberativ, constituie o problemă reglementată prin lege, potrivit art. 126 alin. (5) din Legea fundamentală, ceea ce exclude încălcarea în vreun fel a independenței judecătorilor, imparțialității justiției și, pe un plan mai general, a principiilor statului de drept *(Decizia nr. 655 din 30 aprilie 2009, M. Of. nr. 461 din 3 iulie 2009)*.

32. Articolul 126 alin. (5) teza a II-a din Constituție nu impune participarea persoanelor din afara magistraturii la toate tipurile de cauze, ci oferă legiuitorului posibilitatea să aprecieze cu privire la necesitatea ca, în anumite materii, în vederea creșterii calității actului de justiție, să se apeleze la specialiști care să ajute instanța să pronunțe soluții corect fundamentate din punct de vedere științific, nu doar juridic *(Decizia nr. 955 din 12 iulie 2011, M. Of. nr. 652 din 13 septembrie 2011)*.

33. Judecătorul-sindic nu este o instanță extraordinară. Urmând regulile generale ale procesului judiciar, prin care se asigură egalitatea părților și exercitarea de către acestea a dreptului la apărare, judecătorul-sindic constituie o instanță specializată, potrivit art. 126 alin. (5) din Constituție *(Decizia nr. 357 din 5 iulie 2005, M. Of. nr. 845 din 19 septembrie 2005)*.

34. Legiuitorului îi revine obligația constituțională de a reglementa procedura de judecată și, în acest cadru, compunerea completelor ce judecă diferitele categorii de infracțiuni. În exercitarea acestei competențe exclusive conferite de Legea fundamentală, legiuitorul poate institui, în considerarea unor situații deosebite, reguli speciale de procedură. Constituirea unor complete speciale pentru judecarea anumitor categorii de infracțiuni nu are semnificația instituirii unor instanțe extraordinare, întrucât, potrivit art. 126 alin. (1) din Constituție, „Justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege", iar judecătorii care compun completele specializate fac parte din instanțele judecătorești prevăzute de lege, îndeplinind cerințele de independență și imparțialitate impuse de prevederile constituționale. De altfel, niciun text constituțional nu interzice specializarea completelor de judecată, ci, dimpotrivă, Legea fundamentală permite chiar înființarea de instanțe specializate în anumite materii [art. 126 alin. (5) teza a II-a din Constituție] *(Decizia nr. 402 din 14 iulie 2005, M. Of. nr. 807 din 6 septembrie 2005)*.

35. Teza I a alin. (5) al art. 126 interzice „înființarea de instanțe extraordinare", iar teza a II-a din același alineat permite înființarea, prin lege organică, a unor „instanțe specializate în anumite materii". Caracterul distinct specific al unor materii, care justifică reglementarea competenței materiale a unor instanțe judecătorești specializate, poate fi determinat și de calitatea subiecților ca părți în litigiile supuse judecății, a justițiabililor, cum ar fi minorii, părțile raporturilor juridice de muncă, navigatorii, comercianții etc. În consecință, instanțele militare nu reprezintă instanțe extraordinare, deoarece, având competența materială, după calitatea persoanei, să judece cauzele penale în care învinuiții sau inculpații sunt militari, nu aplică reglementări legale cu caracter discriminatoriu, ci tratament juridic diferențiat justificat obiectiv prin situația diferită. Înființarea de instanțe extraordinare a fost interzisă de Constituție și înainte de revizuirea acesteia în 2003, iar instanțele și parchetele militare au existat și au funcționat, fără ca prin aceasta să fi fost încălcată vreo dispoziție sau vreun principiu constituțional *(Decizia nr. 375 din 6 iulie 2005, M. Of. nr. 591 din 8 iulie 2005)*.

36. Instanțele de arbitraj comercial nu întrunesc trăsăturile caracteristice instanțelor extraordinare, întrucât procedura urmată de acestea nu încalcă și nici nu restrânge drepturile procesuale ale părților prevăzute în Codul de procedură civilă și nici alte drepturi sau libertăți ale acestora. Însăși Constituția, în art. 146 lit. d), recunoaște existența instanțelor de arbitraj comercial, precizând că excepțiile de neconstituționalitate pot fi ridicate și în fața acestor instanțe, pe lângă cele judecătorești. Arbitrajul constituie o

excepție de la principiul potrivit căruia înfăptuirea justiției se realizează prin instanțele judecătorești și reprezintă acel mecanism juridic eficient, menit să asigure o judecată imparțială, mai rapidă și mai puțin formală, confidențială, finalizată prin hotărâri susceptibile de executare silită *(Decizia nr. 8 din 9 ianuarie 2007, M. Of. nr. 73 din 31 ianuarie 2007)*.

37. Desemnarea unor judecători de la Înalta Curte de Casație și Justiție în Biroul Electoral Central nu transformă această autoritate electorală în organ judecătoresc, hotărârile acestuia putând fi atacate la Înalta Curte de Casație și Justiție. Intervenind în faza de contencios electoral, prezența judecătorilor conferă un caracter de imparțialitate întregii activități a Biroului Electoral Central *(Decizia nr. 326 din 14 septembrie 2004, M. Of. nr. 1001 din 30 octombrie 2004)*.

38. În exercitarea competențelor atribuite prin lege, Autoritatea pentru Străini nu desfășoară o activitate jurisdicțională, ci exclusiv una administrativă, referitoare la circulația și evidența persoanelor străine pe teritoriul României. Activitatea de combatere a căsătoriei de conveniență încheiate în scopul eludării legii și procedurile de îndepărtare de pe teritoriul național a străinilor care au încălcat dispozițiile legale în vigoare nu pot constitui argumente pentru calificarea autorității administrative drept instanță extraordinară *(Decizia nr. 132 din 21 februarie 2006, M. Of. nr. 229 din 14 martie 2006)*.

39. În condițiile în care acțiunea în constatarea calității de lucrător al Securității este introdusă la o instanță de judecată, a cărei hotărâre poate fi atacată cu recurs, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității nu are rolul de instanță extraordinară *(Decizia nr. 546 din 28 aprilie 2011, M. Of. nr. 528 din 27 iulie 2011)*. **Notă.** Anterior abrogării Legii nr. 187/1999 privind accesul la propriul dosar și deconspirarea poliției politice comuniste prin O.U.G. nr. 24/2008, Curtea Constituțională s-a pronunțat cu privire la natura juridică a activității de jurisdicție desfășurate de Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității și de Colegiul Consiliului, arătând că, prin toate abaterile de la statutul constituțional al justiției și, mai cu seamă, prin confuzia între funcția de anchetă, cea de judecată și cea de soluționare a căilor de atac împotriva propriilor decizii, prin lipsa de contradictorialitate și publicitate a dezbaterilor, prin limitarea dreptului la apărare al persoanelor verificate, prin liberul arbitru în administrarea și aprecierea probelor, precum și prin posibilitatea de a da, în aceleași cauze, verdicte noi, contrare celor validate prin deciziile definitive ale instanțelor judecătorești, jurisdicția exercitată de Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității și de Colegiul Consiliului se definește ca o jurisdicție extraordinară, iar natura juridică a organelor care o exercită este cea a instanțelor extraordinare, interzise de art. 126 alin. (5) din Constituția României *(Decizia nr. 51 din 31 ianuarie 2008, M. Of. nr. 95 din 6 februarie 2008)*.

40. Din punct de vedere constituțional, art. 126 alin. (6) este singurul sediu al materiei cu privire la actele administrative exceptate de la controlul judecătoresc. Dispozițiile constituționale menționate trebuie interpretate restrictiv, în baza regulii *exceptio est strictissimae interpretationis*, orice altă excepție de la controlul judecătoresc al actelor administrative reprezentând o adăugare la Constituție, nepermisă de caracterul suprem al acesteia și de preeminența sa în raport cu ansamblul legislației infraconstituționale, așa cum reiese din art. 1 alin. (5) din Legea fundamentală *(Decizia nr. 302 din 1 martie 2011, M. Of. nr. 316 din 9 mai 2011)*.

41. Articolul 126 alin. (6) din Constituție nu exclude posibilitatea exercitării controlului judecătoresc al actelor administrative ale autorităților publice pe alte căi decât cea a contenciosului administrativ, ci doar garantează un asemenea control și îi delimitează sfera de aplicare *(Decizia nr. 1330 din 19 octombrie 2010, M. Of. nr. 795 din 29 noiembrie 2010)*.

42. Atribuția definitorie a puterii judecătorești este înfăptuirea justiției, iar, în materia actelor administrative emise de autorități publice, prevederile art. 126 alin. (6) din Constituție garantează controlul judecătoresc asupra acestora, exercitat pe calea contenciosului administrativ. A afirma că un asemenea control are semnificația încălcării principiului autonomiei locale, prin amestecul unei instanțe de judecată în „treburile interne ale administrației publice", echivalează cu negarea principiului separației puterilor în stat și al garantării liberului acces la justiție, principii ce condiționează existența și funcționarea efectivă a statului de drept într-o societate democratică. În plus, instanțele de judecată sunt învestite cu efectuarea controlului de legalitate și temeinicie asupra actelor administrative, acte ce, chiar dacă se bucură, până la proba contrarie, de prezumția de legalitate, nu pot fi sustrase cenzurii judecătorești sub aceste aspecte, fără ca astfel să se realizeze încălcarea competenței autorității publice, guvernată de principiul autonomiei locale *(Decizia nr. 225 din 9 martie 2010, M. Of. nr. 241 din 15 aprilie 2010)*.

43. Reținerea permisului de conducere este o măsură tehnico-administrativă dispusă de polițistul rutier în cazurile expres prevăzute de lege. În aceste condiții, eliberarea unei dovezi înlocuitoare cu sau fără drept de circulație nu este decât un rezultat al reținerii permisului de conducere, în condițiile legii. În consecință, reținerea permisului de conducere nu este o formă de control administrativ în sensul art. 126 alin. (6) din Constituție *(Decizia nr. 1117 din 23 septembrie 2010, M. Of. nr. 701 din 20 octombrie 2010)*.

Articolul 127. Caracterul public al dezbaterilor

Ședințele de judecată sunt publice, afară de cazurile prevăzute de lege.

Notă. A se vedea și:
- Codul de procedură penală, art. 290;
- Codul de procedură civilă, art. 121;
- Convenția europeană a drepturilor omului, art. 6 parag. 1;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 47 teza a II-a.

1. Principiul publicității implică, pe de o parte, desfășurarea ședințelor de judecată în prezența părților și în condiții care să garanteze posibilitatea publicului de a asista la dezbateri și, pe de altă parte, pronunțarea hotărârii prin care se soluționează cauza în ședință publică. El constituie premisa unei justiții independente și imparțiale, care asigură părților garanția respectării dreptului la un proces echitabil *(Decizia nr. 537 din 27 aprilie 2010, M. Of. nr. 353 din 28 mai 2010)*.

2. Referitor la principiul publicității ședinței de judecată, instanța de la Strasbourg a reținut că publicitatea procedurii de judecată prevăzută de art. 6 parag. 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale protejează cetățenii împotriva unor ședințe secrete care scapă cenzurii publicului, fiind de asemenea un mijloc de menținere a încrederii în justiție (Hotărârea din 14 noiembrie 2001, pronunțată în cauza *Riepan c. Austriei*). Cu toate acestea, art. 6 parag. 1 din Convenție nu exclude posibilitatea instanțelor, în funcție de particularitățile fiecărui caz în parte, de a deroga de la acest principiu. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut că circumstanțele excepționale care țin de natura soluționării cauzei pot justifica lipsa dezbaterilor publice, de exemplu, în cazul litigiilor preponderent tehnice care se pretează mai degrabă unor proceduri scrise, decât susținerilor orale, din imperative de eficacitate și economie (Hotărârea din 12 aprilie 2006, pronunțată în cauza *Martinie c. Franței*, și Hotărârea din 18 mai 2010, pronunțată în cauza *Udorovic c. Italiei*) *(Decizia nr. 1509 din 18 noiembrie 2010, M. Of. nr. 73 din 28 ianuarie 2011)*.

Articolul 128. Folosirea limbii materne și a interpretului în justiție

(1) Procedura judiciară se desfășoară în limba română.

(2) Cetățenii români aparținând minorităților naționale au dreptul să se exprime în limba maternă în fața instanțelor de judecată, în condițiile legii organice.

(3) Modalitățile de exercitare a dreptului prevăzut la alineatul (2), inclusiv prin folosirea de interpreți sau traduceri, se vor stabili astfel încât să nu împiedice buna administrare a justiției și să nu implice cheltuieli suplimentare pentru cei interesați.
(4) Cetățenii străini și apatrizii care nu înțeleg sau nu vorbesc limba română au dreptul de a lua cunoștință de toate actele și lucrările dosarului, de a vorbi în instanță și de a pune concluzii, prin interpret; în procesele penale acest drept este asigurat în mod gratuit.

Notă. A se vedea și:
- Codul de procedură penală, art. 7-8;
- Convenția europeană a drepturilor omului, art. 6 parag. 3.

Articolul 129. Folosirea căilor de atac

Împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și Ministerul Public pot exercita căile de atac, în condițiile legii.

1. Dispozițiile art. 129 din Constituție cuprind două teze: prima teză consacră dreptul subiectiv al oricărei părți a unui proces, indiferent de obiectul procesului, precum și dreptul Ministerului Public de a exercita căile de atac împotriva hotărârilor judecătorești considerate ca fiind nelegale sau neîntemeiate; cea de-a doua teză prevede că exercitarea căilor de atac se poate realiza în condițiile legii. Prima teză exprimă, de fapt, în alți termeni dreptul fundamental înscris în art. 21 din Constituție privind accesul liber la justiție (desigur, în înțelesul de acces liber la toate gradele de jurisdicție); această teză conține, așadar, o reglementare substanțială. Cea de-a doua teză se referă la reguli de procedură, care nu pot însă aduce atingere substanței dreptului conferit prin cea dintâi teză. Așa fiind, în privința condițiilor de exercitare a căilor de atac legiuitorul poate să reglementeze termenele de declarare a acestora, forma în care trebuie să fie făcută declarația, conținutul său, instanța la care se depune, competența și modul de judecare, soluțiile ce pot fi adoptate și altele de același gen, astfel cum, de altfel, prevede art. 126 alin. (2) din Constituție. Dar legiuitorul nu poate suprima dreptul – substanțial – al unei părți interesate de a exercita căile de atac și nici nu poate restrânge exercițiul acestui drept decât în condițiile restrictive stabilite prin art. 53 din Constituție. Într-adevăr, deși art. 129 din Constituție asigură folosirea căilor de atac „în condițiile legii", această dispoziție constituțională nu are semnificația că „legea" ar putea înlătura ori restrânge exercițiul altor

drepturi sau libertăți expres consacrate prin Constituție *(Decizia nr. 100 din 9 martie 2004, M. Of. nr. 261 din 24 martie 2004)*.

2. În măsura în care art. 129 din Constituție folosește termenul generic de „căi de atac", fără a le identifica și a le caracteriza, respectiv fără a se referi *in terminis* la apel și recurs, ipoteză în care respectarea acestor date de identificare ar fi fost convertită într-un criteriu de constituționalitate, legiuitorul ordinar este deplin îndreptățit ca, în considerarea anumitor particularități, să opteze pentru o cale de atac cu o identitate proprie, alta decât a celei de drept comun *(Decizia nr. 121 din 1 februarie 2011, M. Of. nr. 261 din 13 aprilie 2011)*.

3. Nicio dispoziție din Legea fundamentală sau din acte normative internaționale nu prevede obligativitatea instituirii unor căi de atac împotriva hotărârilor judecătorești, ci numai dreptul oricărei persoane de a se adresa instanțelor de judecată pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime. De asemenea, art. 129 din Constituție nu prevede obligativitatea instituirii căilor de atac în toate cazurile, ci folosirea de către părți și de Ministerul Public a căilor de atac stabilite prin lege *(Decizia nr. 23 din 27 ianuarie 2004, M. Of. nr. 117 din 10 februarie 2004)*.

4. În dispozițiile art. 129 din Constituție privind folosirea căilor de atac se prevede posibilitatea exercitării lor în condițiile legii, ceea ce nu implică obligativitatea stabilirii unor căi de atac împotriva tuturor actelor îndeplinite de judecător în cursul procesului, ci libera exercitare de către părțile interesate și de Ministerul Public a căilor de atac prevăzute de lege *(Decizia nr. 441 din 26 octombrie 2004, M. Of. nr. 8 din 4 ianuarie 2005)*.

5. Stabilirea competenței, inclusiv a celei după calitatea persoanei, precum și instituirea regulilor de desfășurare a procesului în fața instanțelor judecătorești, deci și reglementarea căilor de atac, sunt de competența exclusivă a legiuitorului. Acesta este sensul art. 129 din Constituție, text care face referire la „condițiile legii", atunci când reglementează exercitarea căilor de atac, ca de altfel și art. 126 alin. (2) din Constituție, care, referindu-se la competența instanțelor judecătorești și la procedura de judecată, stabilește că acestea „sunt prevăzute numai de lege" *(Decizia nr. 460 din 28 octombrie 2004, M. Of. nr. 1153 din 7 decembrie 2004)*.

6. Noțiunea de „proces echitabil" nu implică imperios existența mai multor grade de jurisdicție, a unor căi de atac ale hotărârilor judecătorești, nici, pe cale de consecință, posibilitatea exercitării acestor căi de atac de către toate părțile din proces *(Decizia nr. 481 din 9 noiembrie 2004, M. Of. nr. 1143 din 2 decembrie 2004)*.

7. Legea fundamentală nu consacră numărul gradelor de jurisdicție ale unui proces. Pe de altă parte, potrivit art. 126 alin. (2) coroborat cu art. 129 din Constituție, stabilirea căilor de atac este de competența exclusivă a legiuitorului *(Decizia nr. 320 din 14 septembrie 2004, M. Of. nr. 1027 din 8 noiembrie 2004)*.

8. Dispozițiile legale prin care se instituie excepții de la regula triplului grad de jurisdicție sunt o reflectare a prevederilor art. 126 alin. (2) și ale art. 129 din Constituție, care dau în competența exclusivă a legiuitorului stabilirea competenței, a procedurii de judecată și a căilor de atac împotriva hotărârilor judecătorești. De asemenea, în art. 2, intitulat „Dreptul la două grade de jurisdicție", din Protocolul nr. 7 adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale se prevede, la alin. (2), că acest drept poate face obiectul unor excepții în cazul infracțiunilor minore sau când cel interesat a fost judecat în primă instanță de către cea mai înaltă jurisdicție *(Decizia nr. 459 din 28 octombrie 2004, M. Of. nr. 43 din 13 ianuarie 2004)*.

9. Atât în sistemul nostru procedural, cât și în alte țări, legea exclude folosirea unor căi de atac, fie pentru a reduce cheltuielile ocazionate de proces datorită modicității obiectului în litigiu, fie din motive de celeritate sau de protecție a unor interese sociale, fie pentru că natura cauzei impune o rezolvare promptă și definitivă. Desigur, aceste excepții trebuie să fie expres prevăzute de lege și nu pot fi extinse prin analogie *(Decizia nr. 644 din 29 noiembrie 2005, M. Of. nr. 99 din 2 februarie 2006)*.

10. Instituția controlului judiciar își găsește reazemul constituțional în dispozițiile art. 129 din Legea fundamentală. Dacă judecătorii de la instanța de fond nu ar fi obligați să se supună îndrumărilor instanței de apel sau de recurs, putând reitera erorile comise prin soluția ce a fost desființată, s-ar ajunge la exercitarea repetată a căilor de atac și la prelungirea duratei soluționării cauzelor în mod nepermis și astfel s-ar încălca cerința soluționării proceselor într-un termen rezonabil *(Decizia nr. 26 din 18 ianuarie 2011, M. Of. nr. 113 din 14 februarie 2011)*.

11. Modul de reglementare a exercitării căilor de atac împotriva încheierilor de ședință este justificat de necesitatea de a asigura celeritatea procesului penal, exigență recunoscută cu valoare de principiu atât în sistemul nostru procesual, cât și în Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale *(Decizia nr. 554 din 16 decembrie 2004, M. Of. nr. 37 din 12 ianuarie 2005)*.

12. Instituirea unei căi de atac cu o fizionomie juridică diferită de aceea a căilor de atac de drept comun nu relevă niciun aspect de neconstituționalitate, fiind în deplină concordanță cu prevederile art. 129 din Constituție. Legiuitorul ordinar este deplin îndreptățit ca, în considerarea anumitor particularități, să opteze pentru o cale de atac cu o identitate proprie, alta decât cea de drept comun, o asemenea concluzie rezultând, de altfel, și din redactarea adoptată de legiuitorul constituțional, potrivit căreia stabilirea regimului juridic al căilor de atac este de competența exclusivă a legiuitorului ordinar, care, potrivit atribuțiilor prevăzute de art. 126 alin. (3) din Constituție, stabilește competența și procedura de judecată, evident cu condiția ca nicio normă de procedură să nu contravină .vreunei dispoziții constituționale *(Decizia nr. 447 din 26 octombrie 2004, M. Of. nr. 12 din 5 ianuarie 2004)*.

13. O soluție legislativă ce prevede soluționarea, de către aceeași instanță, a căii de atac împotriva propriei sale hotărâri nu relevă niciun fine de neconstituționalitate, cu condiția ca soluționarea cauzei să aparțină unor complete cu o compunere diferită *(Decizia nr. 702 din 25 mai 2010, M. Of. nr. 415 din 22 iunie 2010)*.

14. Restrângerea dreptului părții civile și al părții civilmente responsabile de a face apel în ce privește latura penală le privează pe acestea de posibilitatea de a-și apăra interesele lor legitime specifice, în vreme ce inculpatul își poate apăra nestânjenit propriile sale interese *(Decizia nr. 482 din 9 noiembrie 2004, M. Of. nr. 1200 din 15 decembrie 2004)*.

15. Instituirea unei căi de atac în procesul penal este obligatorie numai atunci când se soluționează fondul cauzei, or, în cazul strămutării, instanța soluționează o chestiune care ține de buna administrare a justiției *(Decizia nr. 213 din 14 aprilie 2005, M. Of. nr. 496 din 13 iunie 2005)*.

Articolul 130. Poliția instanțelor

Instanțele judecătorești dispun de poliția pusă în serviciul lor.

Secțiunea a 2-a. Ministerul Public

Articolul 131. Rolul Ministerului Public

(1) În activitatea judiciară, Ministerul Public reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor.

(2) Ministerul Public își exercită atribuțiile prin procurori constituiți în parchete, în condițiile legii.
(3) Parchetele funcționează pe lângă instanțele de judecată, conduc și supraveghează activitatea de cercetare penală a poliției judiciare, în condițiile legii.

Notă. A se vedea și:
▶ Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată, Titlul III (M. Of. nr. 827 din 13 septembrie 2005).

1. Prerogativele încredințate procurorului de către legiuitor privind administrarea și aprecierea probelor în cursul urmăririi penale reprezintă o expresie a rolului Ministerului Public, stabilit de prevederile art. 131 din Constituție, iar nu o încălcare a acestor dispoziții. Potrivit Constituției, Ministerul Public este o parte componentă a autorității judecătorești, și nu a puterii executive sau a administrației publice. În calitatea sa de reprezentant al intereselor generale ale societății și de apărător al ordinii de drept, al drepturilor și libertăților cetățenilor, Ministerului Public, prin procurori, îi revine sarcina ca în faza de urmărire penală să caute, să administreze și să aprecieze probele care servesc la constatarea existenței sau inexistenței infracțiunii, la identificarea persoanei care a săvârșit-o și la cunoașterea tuturor împrejurărilor pentru justa soluționare a cauzei *(Decizia nr. 1503 din 18 noiembrie 2010, M. Of. nr. 8 din 5 ianuarie 2011)*.

2. În procesul penal din România, procurorul acționează ca apărător al intereselor generale ale societății, dar și ale părții din proces, în spiritul legalității. Cele două noțiuni, ordinea de drept și ordinea publică, nu se exclud și nu se află în contradicție, fiind într-o relație de interdependență. Astfel, ordinea de drept se concretizează în ordinea publică prin asigurarea respectării legii penale *(Decizia nr. 983 din 8 iulie 2010, M. Of. nr. 551 din 5 august 2010)*.

3. În conformitate cu prevederile art. 131 din Constituție, în sistemul procesului penal român, cu excepțiile prevăzute de lege, procurorul este titularul acțiunii publice, iar nu persoana vătămată. Așa fiind și în conformitate cu interesele generale ale societății, procurorul este singurul în drept să dinamizeze procesul penal prin folosirea căilor de atac. Faptul că o persoană cercetată are calitatea de magistrat nu presupune existența unui conflict de interese între acesta și cel care îl cercetează ori judecă, deoarece între ei nu se află raporturi de prepușenie menite să afecteze imparțialitatea justiției. Aceasta, deoarece în materie penală răspunderea este personală, iar

procurorul, în calitate de reprezentant al Ministerului Public, apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor, indiferent de funcțiile pe care le îndeplinesc aceștia din urmă, singura calitate ce prevalează fiind doar aceea de cetățean *(Decizia nr. 376 din 13 aprilie 2010, M. Of. nr. 309 din 12 mai 2010)*.

4. În procesele penale, titularul acțiunii penale este Ministerul Public, însă exercitarea personală și în mod nemijlocit de către partea civilă sau de către partea civilmente responsabilă a dreptului de a ataca la instanța ierarhic superioară o hotărâre judecătorească pe care o consideră greșită, indiferent sub ce aspect, nu diminuează cu nimic rolul și atribuțiile Ministerului Public, ci, dimpotrivă, le completează în interesul aplicării corecte a legii *(Decizia nr. 482 din 9 noiembrie 2004, M. Of. nr. 1200 din 15 decembrie 2004)*.

5. Corespunzător atribuțiilor constituționale stabilite prin art. 131 alin. (1) din Constituție, Ministerul Public este singurul îndreptățit să ceară extinderea procesului penal, așa cum este singurul care întocmește actul de acuzare, în cazurile în care procesul penal este pornit din oficiu. Această simetrie juridică respectă accesul liber la justiție, deoarece împotriva măsurilor și actelor efectuate de procuror se poate formula plângere în justiție, respectându-se astfel dreptul de acces liber la justiție al oricărei persoane *(Decizia nr. 257 din 17 iunie 2004, M. Of. nr. 653 din 20 iulie 2004)*.

6. Faptul că numai procurorul are calitatea de subiect de sesizare a instanței supreme competente să hotărască asupra desemnării altei instanțe în cazul emiterii actului de inculpare își găsește justificarea în rolul constituțional al acestuia, așa cum este prevăzut de art. 131 alin. (1) din Constituție, sens în care organul de urmărire penală este obligat să aibă un rol activ pentru aflarea adevărului și lămurirea cauzei sub toate aspectele, în vederea unei juste soluționări, prin aceasta înțelegându-se și înlăturarea temeiurilor care pot constitui motiv de strămutare *(Decizia nr. 422 din 7 aprilie 2011, M. Of. nr. 402 din 8 iunie 2011)*.

7. Procurorul nu este parte în procesul civil decât în sens procesual, iar nu și în sens material, iar în îndeplinirea acestei atribuții – ca de altfel în îndeplinirea tuturor atribuțiilor sale – el are obligația, înscrisă în art. 132 alin. (1) din Constituție, de a fi imparțial. În toate cazurile de participare a procurorului în procesul civil, calitatea de parte în acest sens material aparține titularului dreptului subiectiv ce formează obiectul litigiului, care este liber să dispună de acest drept și să își exercite fără nicio constrângere toate drepturile procesuale. Procurorul este, fără îndoială, un organ al statului, dar el nu este un „reprezentant al statului" în procesul civil. Atunci

când statul are interese procesuale, ele sunt reprezentate prin autoritățile care administrează aceste interese – Ministerul Finanțelor Publice, instituțiile administrației publice cu personalitate juridică, societățile comerciale cu capital de stat ș.a. Ca și în procesul penal, procurorul este, în procesul civil, un exponent al intereselor generale ale societății, consacrate prin Constituție și prin legi. Procurorul apără ordinea normativă, iar în felul acesta nu dezechilibrează procesul în favoarea unuia sau altuia dintre titularii drepturilor supuse judecății. Ca și judecătorul, procurorul este un subiect oficial al procesului civil. El acționează întotdeauna din oficiu, și atunci când declanșează procesul, și atunci când intervine în proces, și în cererile pe care le adresează. Scopul acțiunii sale nu este acela de a obține pentru una dintre părți satisfacerea unei pretenții, ci de a veghea ca admiterea sau respingerea cererilor părților să se facă în conformitate cu legea. Procurorul nu este parte în proces, el este un organ al legii. În felul acesta, principiul oficialității în temeiul căruia acționează procurorul nu anihilează și nici măcar nu micșorează efectele principiului disponibilității care guvernează acțiunea și comportamentul părților în procesul civil. Independent de acțiunea Ministerului Public, părțile au în continuare libertatea să dispună de drepturile lor subiective, materiale sau procesuale *(Decizia nr. 68 din 3 februarie 2005, M. Of. nr. 145 din 17 februarie 2005)*.

8. În concordanță cu prevederile art. 131 alin. (1) din Constituție, posibilitatea recunoscută procurorului de a pune concluzii în orice proces civil și în oricare fază a acestuia nu constituie o încălcare a vreunui principiu constituțional. În măsura în care finalitatea urmărită de procuror este apărarea ordinii de drept, a drepturilor și intereselor cetățenilor, prezența sa în proces nu este susceptibilă de vreo conotație negativă. Chiar dacă, în condițiile în care procesul judiciar dă expresie unui conflict de interese contrare, dintre care, în principiu, doar unul este legitim, prin prisma cadrului juridic și a asigurării ordinii de drept, opțiunea procurorului este univoc favorabilă acestuia, o atare opțiune nu este apriorică și nici *intuitu personae*, ci este impusă de convingerea că cel în cauză are dreptate, altfel spus, că interesul său este cel căruia autoritatea publică îi datorează ocrotire. Sprijinindu-l în acest mod, procurorul îi potențează acestuia accesul liber la justiție, fără ca astfel să afecteze principiul egalității în drepturi, întrucât nu poate exista egalitate între titularul unui drept și cel care înțelege să îl conteste fără temei, între titularul unui interes legitim și cel care invocă același interes în mod arbitrar și fără legitimitate *(Decizia nr. 102 din 22 februarie 2005, M. Of. nr. 320 din 15 aprilie 2005)*.

9. Direcția Națională Anticorupție a fost concepută ca structură cu personalitate juridică în cadrul Ministerului Public, prin reorganizarea Parchetului Național Anticorupție. Astfel, potrivit art. 131 alin. (2) din Legea fundamentală, „Ministerul Public își exercită atribuțiile prin procurori constituiți în parchete, în condițiile legii", condiții care au stat și la fundamentarea organizării și funcționării Direcției Naționale Anticorupție. Dispozițiile care stabilesc faptul că procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție conduce Direcția Națională Anticorupție prin intermediul procurorului-șef al acestei direcții nu încalcă textele constituționale menționate. Dimpotrivă, având în vedere și prevederile art. 132 alin. (1) din Constituție, potrivit cărora procurorii își desfășoară activitatea pe baza principiilor legalității, imparțialității și controlului ierarhic, se poate constata că dispozițiile legale criticate nu constituie altceva decât o reflectare a principiilor constituționale menționate și o subliniere a naturii juridice a Direcției Naționale Anticorupție, aceea de magistratură specială instituită pentru combaterea infracțiunilor de corupție *(Decizia nr. 94 din 27 ianuarie 2011, M. Of. nr. 158 din 4 martie 2011).*

10. Articolul 131 alin. (2) din Legea fundamentală prevede că Ministerul Public își exercită atribuțiile prin procurori constituiți în parchete, „în condițiile legii". Aceste dispoziții constituționale au stat și la fundamentarea organizării și funcționării Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, ca structură în cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. Dispozițiile care stabilesc natura juridică a Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, ca structură specializată în combaterea criminalității organizate și terorismului, în cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, care este condusă de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție prin intermediul procurorului-șef al acestei direcții, nu reprezintă altceva decât o subliniere a caracterului specializat al Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, acela de magistratură instituită pentru combaterea anumitor infracțiuni, și o reflectare a principiilor constituționale cuprinse în art. 132 alin. (1) din Constituție, care dispun că procurorii își desfășoară activitatea potrivit principiului legalității, al imparțialității și al controlului ierarhic *(Decizia nr. 1551 din 25 noiembrie 2010, M. Of. nr. 60 din 25 ianuarie 2011).*

11. Prevederile art. 131 alin. (3) din Constituție, conform cărora „parchetele funcționează pe lângă instanțele de judecată", nu exclud posibilitatea ca pe lângă o instanță să funcționeze, în condițiile legii, mai multe parchete. Astfel, s-a putut prevedea că și Direcția Națională Anticorupție funcționează

pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, fără ca structurile sale teritoriale să fie arondate instanțelor judecătorești *(Decizia nr. 235 din 5 mai 2005, M. Of. nr. 462 din 31 mai 2005)*.

12. Ofițerii de poliție judiciară își desfășoară activitatea sub directa conducere, supraveghere și control al procurorului, ceea ce dă expresie prevederilor art. 131 alin. (3) din Constituție, potrivit cărora parchetele conduc și supraveghează activitatea de cercetare penală a poliției judiciare, în condițiile legii. Faptul că, în anumite cazuri, ofițerii de poliție judiciară ai Direcției Naționale Anticorupție efectuează acte de cercetare penală nu echivalează cu o încălcare a garanțiilor dreptului la un proces echitabil, prevăzut de dispozițiile art. 21 din Legea fundamentală, întrucât, pe de o parte, această poliție judiciară a fost creată în scopul efectuării cu celeritate și în mod temeinic a activităților de descoperire și de urmărire a infracțiunilor de corupție, iar, pe de altă parte, actele de cercetare ale acestor ofițeri se efectuează în numele procurorului și numai după dispoziția scrisă a acestui *(Decizia nr. 173 din 2 martie 2010, M. Of. nr. 167 din 16 martie 2010)*.

Articolul 132. Statutul procurorilor

(1) Procurorii își desfășoară activitatea potrivit principiului legalității, al imparțialității și al controlului ierarhic, sub autoritatea ministrului justiției.

(2) Funcția de procuror este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior.

Notă. A se vedea și:

▶ Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată (M. Of. nr. 826 din 13 septembrie 2005).

1. Principiul legalității este, în sensul atribuit de Legea fundamentală, specific activității procurorilor, care, în virtutea acestuia, au obligația ca, în exercitarea atribuțiilor prevăzute de lege, să urmeze în mod obligatoriu dispozițiile legii, fără posibilitatea de a acționa întemeindu-se pe criterii de oportunitate, fie în adoptarea unor măsuri, fie în alegerea procedurilor. Astfel, acționând pe baza principiului legalității, procurorul nu poate refuza începerea urmăririi penale sau punerea în mișcare a acțiunii penale în alte cazuri decât cele prevăzute de lege și nici nu are dreptul să solicite instanței de judecată achitarea unui inculpat vinovat de comiterea unei infracțiuni, pe motiv că interese politice, economice, sociale sau de altă natură fac

inoportună condamnarea acestuia. Ca o garanție a respectării de către procurori a acestor principii în activitatea lor, Constituția a consacrat și principiul unității de acțiune a membrilor Ministerului Public, sub forma controlului ierarhic, în virtutea căruia Ministerul Public este conceput ca un sistem piramidal, în care măsurile de aplicare a legii adoptate de procurorul ierarhic superior sunt obligatorii pentru procurorii din subordine, ceea ce conferă substanțialitate principiului exercitării ierarhice a controlului în cadrul acestei autorități publice *(Decizia nr. 385 din 13 aprilie 2010, M. Of. nr. 317 din 14 mai 2010)*.

2. Procurorul, indiferent de fapte sau făptuitori, este ținut de respectarea tuturor garanțiilor de legalitate și imparțialitate cerute de art. 132 din Constituție și este obligat ca, în cadrul activității judiciare, să reprezinte interesele generale ale societății, să apere ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor *(Decizia nr. 171 din 2 martie 2010, M. Of. nr. 167 din 16 martie 2010)*.

3. Imparțialitatea este un corolar al principiului legalității și răspunde, ca și acesta, exigenței asigurării egalității cetățenilor în fața legii, formulată în Constituție, cu statut de drept fundamental, în art. 16. Din acest principiu rezultă că procurorul, în calitatea sa de reprezentant al întregii societăți, de apărător al ordinii de drept, precum și al drepturilor și libertăților cetățenilor, are obligația să își exercite acțiunea cu obiectivitate, fără alt scop general prestabilit și fără părtinire în favoarea statului sau a vreuneia dintre părțile din procesele judiciare la care participă. Procurorul este liber să prezinte în instanță concluziile pe care le consideră întemeiate potrivit legii, iar faptul că, în raport cu noile probe administrate în cauză sau cu o altă perspectivă de evaluare a probelor administrate în cursul urmăririi penale – perspectivă deschisă de dezbaterile contradictorii din faza de judecată –, procurorul pune concluzii de achitare a inculpatului sau de încetare a procesului penal nu este de natură să creeze o poziție privilegiată acuzării, ci dă expresie statutului constituțional și legal al procurorului, care trebuie să vegheze ca organele la a căror activitate participă sau a căror activitate o supraveghează să aplice legea fără discriminare *(Decizia nr. 311 din 14 iunie 2005, M. Of. nr. 749 din 17 august 2005)*.

4. Principiul subordonării ierarhice, specific Ministerului Public, nu contravine principiului constituțional al imparțialității, întrucât în sistemul nostru juridic, la fel ca în toate sistemele în care funcționează instituția Ministerului Public, procurorul este liber să prezinte instanței de judecată concluziile pe care le consideră întemeiate potrivit legii și ținând seama

de probele administrate în cauză *(Decizia nr. 1273 din 12 octombrie 2010, M. Of. nr. 788 din 25 noiembrie 2010)*.

5. Faptul că în anumite cazuri se impune declinarea de competență de la un procuror la altul nu echivalează cu o încălcare a garanțiilor de legalitate, imparțialitate și control ierarhic conferite procurorilor prin dispozițiile art. 132 din Legea fundamentală, întrucât actele îndeplinite și măsurile dispuse emană tot de la un procuror. Împrejurarea că unele dintre acestea pot fi contrare dispozițiilor legale nu este o problemă de constituționalitate, ci de aplicare a legii, partea interesată având la îndemână posibilitatea de a le contesta legitimitatea *(Decizia nr. 161 din 10 februarie 2009, M. Of. nr. 133 din 3 martie 2009)*.

Secțiunea a 3-a. Consiliul Superior al Magistraturii

Notă. A se vedea și:

▶ Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii, republicată (M. Of. nr. 827 din 13 septembrie 2005).

Articolul 133. Rolul și structura

(1) Consiliul Superior al Magistraturii este garantul independenței justiției.

(2) Consiliul Superior al Magistraturii este alcătuit din 19 membri, din care:

a) 14 sunt aleși în adunările generale ale magistraților și validați de Senat; aceștia fac parte din două secții, una pentru judecători și una pentru procurori; prima secție este compusă din 9 judecători, iar cea de-a doua din 5 procurori;

b) 2 reprezentanți ai societății civile, specialiști în domeniul dreptului, care se bucură de înaltă reputație profesională și morală, aleși de Senat; aceștia participă numai la lucrările în plen;

c) ministrul justiției, președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție și procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

(3) Președintele Consiliului Superior al Magistraturii este ales pentru un mandat de un an, ce nu poate fi reînnoit, dintre magistrații prevăzuți la alineatul (2) litera a).

(4) Durata mandatului membrilor Consiliului Superior al Magistraturii este de 6 ani.

(5) Hotărârile Consiliului Superior al Magistraturii se iau prin vot secret.
(6) Președintele României prezidează lucrările Consiliului Superior al Magistraturii la care participă.
(7) Hotărârile Consiliului Superior al Magistraturii sunt definitive și irevocabile, cu excepția celor prevăzute la articolul 134 alineatul (2).

1. Alegerea reprezentanților societății civile în cadrul Consiliului Superior al Magistraturii trebuie să se întemeieze pe verificarea prealabilă a îndeplinirii cerințelor legale pentru ocuparea respectivei demnități, a competențelor profesionale, a reputației morale și a interdicțiilor și incompatibilităților izvorâte fie din statutul personal, fie din alte prevederi legale *(Decizia nr. 54 din 25 ianuarie 2011, M. Of. nr. 90 din 3 februarie 2011).*

2. Îndeplinirea rolului constituțional al Consiliului Superior al Magistraturii, acela de garant al independenței justiției, precum și a principalelor atribuții care privesc cariera și răspunderea disciplinară a magistraților presupune ca judecătorii și procurorii să aibă o pondere corespunzătoare imperativului constituțional consacrat de art. 133 alin. (1). Așa fiind, în virtutea atribuțiilor Consiliului Superior al Magistraturii, componența acestui organism trebuie să reflecte specificitatea activității, calitatea de magistrați a membrilor – așa cum o impune însăși titulatura acestui organism suprem de reprezentare, care cunosc în mod direct implicațiile activității desfășurate de această categorie profesională, fiind definitorie pentru hotărârile pe care le adoptă Consiliul *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011).*

3. Numirea reprezentanților societății civile de către Parlament, autoritatea legiuitoare, respectiv de către Președintele României, reprezentant al autorității executive, ar constitui o interferență a celorlalte puteri constituționale în activitatea autorității judecătorești, punând sub semnul întrebării rolul Consiliului Superior al Magistraturii de garant al independenței justiției. Astfel, majorarea numărului membrilor reprezentanților societății civile, deci a persoanelor din afara sistemului judiciar, și schimbarea proporției de reprezentare în Consiliu ar avea consecințe negative asupra activității sistemului judiciar. Mai mult, s-ar ajunge la situația în care acești membri dobândesc un rol important în domeniul răspunderii disciplinare a judecătorilor și procurorilor, ceea ce reprezintă o ingerință a politicului în justiție, împrejurare ce este de natură a anihila garanția constituțională referitoare la independența justiției *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011).*

4. Constituția României prevede, în art. 133 alin. (4), că durata mandatului membrilor Consiliului Superior al Magistraturii este de 6 ani. Dispozițiile Constituției sunt imperative și, potrivit principiilor statului de drept, sunt obligatorii *erga omnes*, inclusiv pentru Parlament, ca autoritate legiuitoare. Așadar, Parlamentul nu poate, fără încălcarea Constituției, să micșoreze durata mandatului membrilor Consiliului Superior al Magistraturii, nici printr-o dispoziție explicită și nici printr-o dispoziție a cărei aplicare produce un asemenea efect *(Decizia nr. 375 din 6 iulie 2005, M. Of. nr. 591 din 8 iulie 2005)*.

5. Prin calificarea hotărârilor Consiliului Superior al Magistraturii ca fiind definitive și irevocabile, art. 133 alin. (7) din Constituție are în vedere hotărârile cu caracter jurisdicțional, care, numai acestea, pot avea, prin natura lor, însușirea de a fi „definitive și irevocabile", iar nu și alte hotărâri, cu caracter administrativ, emise de Consiliul Superior al Magistraturii. Hotărârile prin care Plenul Consiliului Superior al Magistraturii dispune măsuri privind cariera magistraților nu intră sub incidența prevederilor art. 133 alin. (7) din Constituție, întrucât, nefiind hotărâri cu caracter jurisdicțional, nu pot fi „definitive și irevocabile". Aceste hotărâri sunt, prin natura lor, acte juridice cu caracter administrativ, supuse controlului judecătoresc *(Decizia nr. 518 din 31 mai 2007, M. Of. nr. 559 din 15 august 2007)*.

6. Consiliul Superior al Magistraturii îndeplinește rolul de instanță de judecată, în secții și în plen, în domeniul jurisdicției disciplinare a judecătorilor și procurorilor, fără votul ministrului justiției și al procurorului general, potrivit procedurii stabilite prin legea sa organică. Această dispoziție constituțională nu poate interzice accesul liber la justiție al persoanei judecate de această „instanță" extrajudiciară, fără încălcarea prevederilor art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale *(Decizia nr. 148 din 16 aprilie 2003, M. Of. nr. 317 din 12 mai 2003)*.

Articolul 134. Atribuții

(1) Consiliul Superior al Magistraturii propune Președintelui României numirea în funcție a judecătorilor și a procurorilor, cu excepția celor stagiari, în condițiile legii.

(2) Consiliul Superior al Magistraturii îndeplinește rolul de instanță de judecată, prin secțiile sale, în domeniul răspunderii disciplinare a judecătorilor și a procurorilor, potrivit procedurii stabilite prin legea sa organică. În aceste situații, ministrul justiției, președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție și procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție nu au drept de vot.

(3) Hotărârile Consiliului Superior al Magistraturii în materie disciplinară pot fi atacate la Înalta Curte de Casație și Justiție.
(4) Consiliul Superior al Magistraturii îndeplinește și alte atribuții stabilite prin legea sa organică, în realizarea rolului său de garant al independenței justiției. Art. 1

1. Articolul 134 alin. (1) din Constituție prevede atribuția Președintelui României de a-i numi în funcție pe judecători și pe procurori, cu excepția celor stagiari, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. În aplicarea acestor prevederi, legiuitorul are libertatea de a reglementa competența Președintelui României de a-i numi în funcție, inclusiv în funcții de conducere, și de a-i revoca pe toți magistrații la care textul constituțional se referă. Participarea Președintelui la constituirea în acest mod a autorității judecătorești concordă în egală măsură cu principiul echilibrului puterilor în stat, consacrat prin art. 1 alin. (4) din Constituție, și nu este de natură să afecteze în vreun fel independența judecătorilor, instituită prin dispozițiile art. 124 alin. (3) din Constituție, și exercitarea de către procurori a atribuțiilor lor, cu respectarea principiilor legalității și imparțialității prevăzute în art. 132 alin. (1) din Legea fundamentală *(Decizia nr. 551 din 9 aprilie 2009, M. Of. nr. 357 din 27 mai 2009)*.

2. Potrivit art. 134 alin. (2) din Constituția României, Consiliul Superior al Magistraturii îndeplinește rolul de instanță de judecată, prin secțiile sale, în domeniul răspunderii disciplinare a judecătorilor și procurorilor. Similar, în alte state europene, acțiunile disciplinare ale judecătorilor și procurorilor sunt de competența organismelor naționale echivalente Consiliului Superior al Magistraturii. Prin urmare, în materia răspunderii disciplinare a magistraților, legiuitorul român a adoptat o reglementare similară cu cea a altor țări din Europa, prevăzând – referitor la procedura disciplinară – o fază administrativă, cercetarea disciplinară efectuându-se de inspectorii din cadrul Serviciului de inspecție judiciară pentru judecători, respectiv din cadrul Serviciului de inspecție judiciară pentru procurori, și o fază jurisdicțională, care se desfășoară în fața secțiilor Consiliului Superior al Magistraturii, cu respectarea principiului contradictorialității, magistratul în cauză fiind citat, putând fi reprezentat de un alt judecător sau procuror ori asistat sau reprezentat de avocat, având dreptul să ia la cunoștință de toate actele dosarului și să solicite administrarea de probe în apărare *(Decizia nr. 128 din 1 februarie 2011, M. Of. nr. 248 din 8 aprilie 2011)*.

3. Împotriva hotărârii de sancționare a secțiilor Consiliului Superior al Magistraturii există o cale de atac, și anume recursul în fața Înaltei Curți

de Casație și Justiție. Acest „recurs" nu trebuie calificat ca fiind acea cale extraordinară de atac prevăzută de Codul de procedură civilă, ci ca o veritabilă cale de atac devolutivă împotriva hotărârii organului disciplinar (Consiliul Superior al Magistraturii, prin secțiile sale, având doar rolul unei instanțe de judecată), cale de atac soluționată de către o instanță judecătorească, Înalta Curte de Casație și Justiție, prin luarea în considerare a tuturor aspectelor și prin verificarea atât a legalității procedurii, cât și a temeiniciei hotărârii instanței disciplinare. Acesta este și sensul art. 134 alin. (3) din Constituție, potrivit căruia „Hotărârile Consiliului Superior al Magistraturii în materie disciplinară pot fi atacate la Înalta Curte de Casație și Justiție". Prin urmare, îndeplinind exigențele dreptului la un proces echitabil, prin asigurarea unei căi efective de atac la o instanță judecătorească, consacrate prin art. 21 alin. (3) din Constituție și prin art. 6 parag. 1 și art. 13 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, „recursul" din materia disciplinară a magistraților este o veritabilă și efectivă cale de atac împotriva hotărârii secțiilor Consiliului Superior al Magistraturii, cale de atac prin care instanța de judecată, ținând seama și de rolul activ pe care trebuie să îl aibă, poate soluționa cauza sub toate aspectele, atât asupra legalității procedurii disciplinare, cât și asupra temeiniciei hotărârii *(Decizia nr. 128 din 1 februarie 2011, M. Of. nr. 248 din 8 aprilie 2011)*.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITARA

Titlul IV. Economia și finanțele publice

Articolul 135. Economia

(1) Economia României este economie de piață, bazată pe libera inițiativă și concurență.

(2) Statul trebuie să asigure:

a) libertatea comerțului, protecția concurenței loiale, crearea cadrului favorabil pentru valorificarea tuturor factorilor de producție;

b) protejarea intereselor naționale în activitatea economică, financiară și valutară;

c) stimularea cercetării științifice și tehnologice naționale, a artei și protecția dreptului de autor;

d) exploatarea resurselor naturale, în concordanță cu interesul național;

e) refacerea și ocrotirea mediului înconjurător, precum și menținerea echilibrului ecologic;

f) crearea condițiilor necesare pentru creșterea calității vieții;

g) aplicarea politicilor de dezvoltare regională în concordanță cu obiectivele Uniunii Europene.

1. Dispozițiile art. 135 din Constituție privind „Economia" trebuie interpretate sistematic și prin luarea în considerare a finalității lor, fără a se absolutiza una dintre obligațiile ce revin statului conform alin. (2) din acest articol, până la înlăturarea celorlalte obligații la fel de importante *(Decizia nr. 566 din 20 decembrie 2004, M. Of. nr. 155 din 22 februarie 2004)*.

2. În considerarea specificului economiei de piață, statul nu mai este deținătorul exclusiv al tuturor pârghiilor economice, rolul său fiind limitat la crearea cadrului general, economic, social și politic, necesar pentru derularea activității agenților economici, ceea ce implică adoptarea unor reglementări restrictive, dar în limitele impuse de asigurarea respectării drepturilor și intereselor legitime ale tuturor *(Decizia nr. 15 din 22 ianuarie 2004, M. Of. nr. 118 din 10 februarie 2004)*.

3. Funcționarea economiei de piață și aplicarea principiilor care îi sunt proprii nu exclude, ci, dimpotrivă, presupune stabilirea și respectarea anumitor reguli de natură să îi protejeze pe toți participații la circuitul economic,

precum și viața cetățenilor *(Decizia nr. 211 din 4 mai 2004, M. Of. nr. 515 din 8 iunie 2004)*.

4. Noțiunea de concurență loială desemnează comportamentul comerciantului conform cu regulile de comerț *(Decizia nr. 98 din 4 martie 2004, M. Of. nr. 382 din 30 aprilie 2004)*.

5. Dispozițiile art. 135 alin. (2) lit. a) din Constituție instituie obligația statului de a asigura protecția concurenței loiale, obligație ce reprezintă garanția constituțională a libertății concurenței, iar libera concurență este reglementată la nivel de lege, și nu în plan constituțional *(Decizia nr. 59 din 17 ianuarie 2007, M. Of. nr. 98 din 8 februarie 2007)*.

6. Libertatea comerțului apare ca fiind o cerință fundamentală a economiei de piață, care se concretizează în participarea neîngrădită a comercianților la schimburile de mărfuri și servicii. Totodată, concurența presupune o confruntare loială între comercianții care acționează pe același segment de piață și oferă consumatorilor produse similare. În scopul creării cadrului favorabil pentru valorificarea tuturor factorilor de producție, statul trebuie să susțină o politică concurențială corectă, aceasta jucând un rol esențial în facilitarea liberei circulații a mărfurilor, în stimularea inițiativei participanților la activitatea de comerț, realizând și funcția de garanție a unei economii de piață *(Decizia nr. 230 din 14 martie 2007, M. Of. nr. 236 din 5 aprilie 2007)*.

7. În cadrul îndeplinirii obligațiilor statului prevăzute de Constituție în art. 43 alin. (1), referitoare la luarea măsurilor de dezvoltare economică, respectiv în art. 135 alin. (2) lit. a), referitoare la crearea cadrului favorabil pentru valorificarea tuturor factorilor de producție, legiuitorul are opțiunea liberă pentru a stabili măsurile de sprijinire, în diferite perioade, a anumitor ramuri ale economiei, a unor domenii de activitate, a anumitor categorii de întreprinzători și investiții. Opțiunea legiuitorului, în fiecare perioadă, este determinată de direcțiile politicii economice a statului, de nevoile de dezvoltare și de stimulare a diferitelor ramuri de activitate, de resursele materiale disponibile și de alți factori, fără ca măsurile de sprijin selective să aibă caracter discriminatoriu *(Decizia nr. 12 din 20 ianuarie 2004, M. Of. nr. 115 din 9 februarie 2004)*.

8. Dispozițiile art. 135 alin. (1) și alin. (2) lit. a) din Legea fundamentală dau suficientă claritate principiilor constituționale referitoare la economia de piață concurențială, al cărei motor îl constituie libera inițiativă. Or, obligațiile instituite în sarcina statului sunt în strânsă interdependență cu exercitarea liberei inițiative și accesul persoanei la o activitate economică, ce trebuie exercitate în condițiile stabilite de lege. Prin urmare, prin incriminarea faptei

de utilizare a creditelor sau a subvenţiilor în alte scopuri decât cele pentru care au fost acordate nu se aduce atingere dispoziţiilor constituţionale referitoare la economia de piaţă, ci, dimpotrivă, se asigură crearea cadrului favorabil dezvoltării economiei bazate pe libera iniţiativă şi concurenţă *(Decizia nr. 340 din 18 aprilie 2006, M. Of. nr. 416 din 15 mai 2006)*.

9. Într-o economie de piaţă, guvernată de regulile concurenţei loiale, ale liberului acces la activitatea economică şi ale liberei iniţiative, statul, urmând mecanismul propriu unui stat de drept, social şi democratic, nu poate să susţină şi să protejeze o societate comercială neviabilă, al cărei obiect de activitate este perturbat în realizarea sa prin lipsa de diligenţă, reaua-credinţă sau neînţelegerile grave dintre asociaţi. Este în interesul general al societăţii, dar şi o consecinţă firească a mecanismelor economiei de piaţă ca astfel de participanţi la activitatea economică să nu constituie subiecţi faţă de care statul trebuie să îşi asume îndeplinirea obligaţiilor prevăzute de art. 135 alin. (1) şi alin. (2) lit. a) din Constituţie, iar asupra lor să îşi producă efectul normele juridice referitoare la încetarea activităţii în una dintre modalităţile prevăzute în acestea *(Decizia nr. 829 din 23 iunie 2011, M. Of. nr. 661 din 16 septembrie 2011)*.

10. Prevederile constituţionale ale art. 135 alin. (1), potrivit cărora economia României este economie de piaţă, bazată pe libera iniţiativă şi concurenţă, trebuie interpretate şi aplicate în concordanţă cu cele ale alin. (2) lit. a) şi b) al aceluiaşi articol, care prevăd obligaţia statului de a asigura libertatea comerţului, protecţia concurenţei loiale, crearea cadrului favorabil pentru valorificarea tuturor factorilor de producţie, precum şi protejarea intereselor naţionale în activitatea economică. Impunerea de către stat a unui climat de disciplină economică reflectat în stabilirea de către legiuitor a momentului exigibilităţii accizelor nu contravine prevederilor constituţionale ale art. 1 alin. (3), art. 45 şi art. 135 alin. (2), ci se circumscrie obligaţiei statului de a asigura protejarea intereselor naţionale în activitatea economică, financiară şi valutară, ceea ce presupune posibilitatea statului de a reglementa orice măsuri în privinţa producerii şi comercializării produselor accizabile, inclusiv măsuri derogatorii de la regulile generale *(Decizia nr. 1355 din 21 octombrie 2010, M. Of. nr. 33 din 13 ianuarie 2011)*.

11. Instituirea în sarcina operatorilor de transport a obligaţiei obţinerii unei licenţe de traseu, necesară pentru a desfăşura activităţi de transport rutier public de persoane prin servicii regulate pe un traseu judeţean sau interjudeţean, nu nesocoteşte dispoziţiile constituţionale care statuează că economia României este o economie de piaţă, bazată pe libera iniţiativă

și concurență. Este firesc ca legiuitorul să impună îndeplinirea anumitor condiții care să asigure desfășurarea în deplină siguranță a acestui tip de transport *(Decizia nr. 477 din 6 mai 2008, M. Of. nr. 397 din 27 mai 2008)*.

12. Stabilirea, printr-un act normativ cu forță de lege, a unei obligații în sarcina unui organ al autorității administrației publice locale nu poate reprezenta prin ea însăși o nesocotire a principiilor economiei de piață statuate de art. 135 din Constituție. Această concluzie este întărită de o altă prevedere a Legii fundamentale, și anume aceea a art. 137 alin. (1), potrivit căreia „Formarea, administrarea, întrebuințarea și controlul resurselor financiare ale statului, ale unităților administrativ-teritoriale și ale instituțiilor publice sunt reglementate prin lege" *(Decizia nr. 802 din 9 noiembrie 2006, M. Of. nr. 11 din 8 ianuarie 2007)*.

13. Stabilirea unei contravenții și sancționarea acesteia cu amendă reprezintă o opțiune legitimă a legiuitorului, care dă expresie preocupării statului pentru a asigura libertatea comerțului, protecția concurenței loiale și crearea cadrului favorabil pentru valorificarea tuturor factorilor de producție. Aplicarea și executarea unor sancțiuni pecuniare, cu toate că determină în mod direct diminuarea patrimoniului celui sancționat, nu încalcă dispozițiile constituționale privind ocrotirea proprietății private, întrucât sunt consecința unor încălcări ale legii *(Decizia nr. 245 din 17 februarie 2011, M. Of. nr. 278 din 20 aprilie 2011)*.

14. Aplicarea în mod legal a unei amenzi de către organele de control abilitate pentru o contravenție săvârșită este consecința legitimă a încălcării unei norme legale, fapt ce nu contravine art. 135 alin. (2) din Constituție *(Decizia nr. 530 din 25 noiembrie 2004, M. Of. nr. 1 din 3 ianuarie 2005)*.

15. Garantarea libertății economice trebuie să aibă loc, în mod egal, pentru toți cei care desfășoară o activitate economică. Astfel, garantarea drepturilor comercianților debitori nu poate aduce prejudicii drepturilor creditorilor. Prin urmare, limitarea exercițiului unor drepturi ale debitorilor care nu și-au exercitat voluntar obligațiile de plată apare ca justificată cu prilejul desfășurării procedurii insolvenței, ce urmărește tocmai acoperirea pasivului acestora prin satisfacerea creanțelor creditorilor. Restrângerea anumitor drepturi ale debitorului nu duce însă la dispariția totală a acelor drepturi *(Decizia nr. 707 din 25 mai 2010, M. Of. nr. 463 din 6 iulie 2010)*.

16. Măsurile pozitive pe care statul trebuie să le adopte pentru valorificarea tuturor factorilor de producție nu echivalează cu lipsa oricărei preocupări a acestuia de protecție a celor ce reprezintă partea inferioară economic în raporturile de muncă în sensul art. 41 alin. (2) din Constituție *(Decizia nr. 150 din 25 februarie 2010, M. Of. nr. 164 din 15 martie 2010)*.

17. Instituirea în sarcina agenţilor economici care realizează activităţi de colectare a deşeurilor industriale reciclabile de la persoane fizice a anumitor obligaţii nu contravine principiului constituţional conform căruia economia României este economie de piaţă, bazată pe libera iniţiativă şi concurenţă. De asemenea, nu se poate susţine nici că legiuitorul ar fi nesocotit obligaţia statului de a asigura libertatea comerţului, protecţia concurenţei loiale şi crearea cadrului favorabil pentru valorificarea tuturor factorilor de producţie, statuată la art. 135 alin. (2) lit. a) din Legea fundamentală. Dimpotrivă, stabilirea unor reguli care disciplinează desfăşurarea activităţii de colectare a deşeurilor industriale dă expresie obligaţiei statului prevăzute de textul constituţional amintit *(Decizia nr. 91 din 13 februarie 2007, M. Of. nr. 190 din 20 martie 2007)*.

18. Obligaţia statului de a asigura „libertatea comerţului" concomitent cu „protejarea intereselor naţionale în activitatea economică, financiară şi valutară", prevăzută de art. 135 alin. (2) lit. a) şi b) din Constituţie, se îndeplineşte prin reglementări legale corespunzătoare. Astfel, condiţiile de exercitare a comerţului, importul, taxele vamale, scutirile de la plata acestora, precum şi comercializarea produselor în moneda naţională sau în valută trebuie reglementate prin lege *(Decizia nr. 232 din 25 mai 2004, M. Of. nr. 598 din 2 iulie 2004)*.

19. Obligaţia statului de a proteja interesele naţionale în activitatea financiară, conform art. 135 alin. (2) lit. b) din Constituţie, justifică necesitatea asigurării certitudinii în constituirea ritmică a resurselor financiare ale statului. Este în afară de orice îndoială că încasarea impozitelor şi taxelor constituie sursa principală de venituri a statului, fiind una dintre expresiile cele mai evidente ale apărării intereselor naţionale pe plan financiar. Numai dacă dispune de aceste resurse bugetare, statul va fi în măsură să îşi îndeplinească obligaţiile sale faţă de cetăţeni şi agenţii economici, care au fost stabilite în art. 135 alin. (2) lit. a) şi b) din Constituţie *(Decizia nr. 875 din 10 iulie 2008, M. Of. nr. 535 din 30 iulie 2008)*.

20. Adoptarea unui regim juridic special în materia creanţelor bugetare îşi găseşte fundamentul constituţional în dispoziţiile art. 135 alin. (2) lit. b) din Constituţie, conform cărora statul trebuie să asigure, printre altele, protejarea intereselor naţionale în activitatea financiară. Acest temei constituţional justifică un drept special de preferinţă în favoarea statului în ceea ce priveşte efortul de încasare a creanţelor bugetare şi de asigurare a veniturilor publice la bugetul de stat. Numai dacă dispune de aceste resurse bugetare, statul va fi în măsură să îşi îndeplinească două dintre obligaţiile

fundamentale ce i-au fost prescrise prin art. 47 alin. (1) și art. 135 alin. (2) lit. f) din Constituție: să adopte măsuri de protecție socială, apte să asigure cetățenilor un nivel de trai decent, și să creeze condițiile necesare pentru creșterea calității vieții *(Decizia nr. 1495 din 18 noiembrie 2010, M. Of. nr. 55 din 21 ianuarie 2011)*.

21. Drumurile publice fac parte din sistemul național de transport, care prin importanța sa este de interes public. Legiuitorul are legitimarea constituțională să instituie reguli obligatorii privind administrarea, întreținerea și exploatarea drumurilor publice pentru a transpune în practică dispozițiile cuprinse la art. 135 alin. (2) lit. b) din Constituție, potrivit cărora statul trebuie să asigure protejarea intereselor naționale în activitatea economică *(Decizia nr. 152 din 21 februarie 2008, M. Of. nr. 207 din 18 martie 2008)*.

22. Potrivit art. 135 alin. (2) din Legea fundamentală, statul este obligat să protejeze interesele naționale, iar în baza lit. f) a aceluiași alineat, să creeze condițiile necesare pentru creșterea calității vieții, de care să poată beneficia inclusiv angajații care nu au încheiat contractul colectiv de muncă. În consecință, obligația prevăzută de lege în sarcina angajatorilor de a asigura tuturor salariaților, inclusiv celor care nu au încheiat contracte colective de muncă, un nivel minim privind salarizarea și alte drepturi și obligații ce decurg din raporturile de muncă rezultă tocmai din prevederile constituționale menționate referitoare la atribuțiile statului *(Decizia nr. 396 din 25 martie 2008, M. Of. nr. 316 din 22 aprilie 2008)*.

23. Instituirea de taxe și cauțiuni în legătură cu procedurile judiciare reprezintă un atribut exclusiv al legiuitorului, pe care acesta și-l exercită fie din rațiuni legate de descurajarea exercitării cu rea-credință a drepturilor procesuale – în cazul cauțiunilor –, fie în considerarea unor situații concrete în care se impune gratuitatea serviciului public al justiției sau, dimpotrivă, stabilirea în sarcina părților din proces a unor obligații fiscale – în cazul taxelor judiciare de timbru și al timbrului judiciar. Scutirea instituțiilor publice implicate în procesul de privatizare de la plata taxelor de timbru și a celorlalte taxe în cazurile determinate de lege își are justificarea în strânsa legătură a acțiunilor în justiție, pentru care textul criticat prevede scutirea, cu bugetul de stat (alimentat, printre altele, și prin încasarea taxelor judiciare), precum și în interesul general pe care îl prezintă aceste instituții publice, nefiind încălcate prevederile art. 135 alin. (2) lit. b) din Constituția României, potrivit căruia statul are obligația să asigure protejarea intereselor naționale în activitatea economică, financiară și valutară *(Decizia nr. 24 din 27 ianuarie 2004, M. Of. nr. 173 din 27 februarie 2004)*.

24. Scutirea de la plata de taxe şi impozite pe clădirile şi terenurile din parcurile industriale, ştiinţifice şi tehnologice se justifică prin importanţa strategică, prevăzută de lege, pentru îndeplinirea sarcinilor statului consfinţite la art. 135 alin. (2) lit. c) şi d), şi anume stimularea cercetării ştiinţifice şi tehnologice naţionale, precum şi exploatarea resurselor naturale, în concordanţă cu interesul naţional *(Decizia nr. 764 din 24 iunie 2008, M. Of. nr. 538 din 16 iulie 2008)*.

Articolul 136. Proprietatea

(1) Proprietatea este publică sau privată.

(2) Proprietatea publică este garantată şi ocrotită prin lege şi aparţine statului sau unităţilor administrativ-teritoriale.

(3) Bogăţiile de interes public ale subsolului, spaţiul aerian, apele cu potenţial energetic valorificabil, de interes naţional, plajele, marea teritorială, resursele naturale ale zonei economice şi ale platoului continental, precum şi alte bunuri stabilite de legea organică, fac obiectul exclusiv al proprietăţii publice.

(4) Bunurile proprietate publică sunt inalienabile. În condiţiile legii organice, ele pot fi date în administrare regiilor autonome ori instituţiilor publice sau pot fi concesionate ori închiriate; de asemenea, ele pot fi date în folosinţă gratuită instituţiilor de utilitate publică.

(5) Proprietatea privată este inviolabilă, în condiţiile legii organice.

Notă. A se vedea şi:

► Legea nr. 213/1998 privind bunurile proprietate publică (M. Of. nr. 448 din 24 noiembrie 1998).

1. Inalienabilitatea bunurilor care constituie obiect al dreptului de proprietate publică impune nu numai soluţia interdicţiei înstrăinării lor, ci, ca o consecinţă, şi imposibilitatea dobândirii acestora de către terţi prin oricare alt mod de dobândire reglementat de lege *(Decizia nr. 627 din 12 mai 2011, M. Of. nr. 517 din 22 iulie 2011)*.

2. Bunurile proprietate publică, potrivit art. 136 alin. (4) din Constituţie, „sunt inalienabile". Inalienabilitatea nu exclude, dimpotrivă, presupune o integrare în circuitul economic şi juridic a acestor bunuri, de aceea, textul constituţional prevede că, „în condiţiile legii organice, ele pot fi date în administrarea regiilor autonome ori instituţiilor publice sau pot fi concesionate ori închiriate". Realizarea concesionării presupune, prin forţa împrejurărilor, crearea de bunuri care ţin de domeniul proprietăţii publice,

precum și de domeniul privat, înțelegându-se că, la încetarea concesiunii, acestea din urmă vor rămâne în proprietatea fostului concesionar. Delimitarea se va face însă în concret, pe baza criteriilor prevăzute de lege *(Decizia nr. 160 din 22 martie 2005, M. Of. nr. 416 din 17 mai 2005)*.

3. Îngrădirea dreptului de dispoziție al autorităților publice, prin înlăturarea posibilității acestora de a dispune liber de bunurile aflate în proprietatea publică a statului sau a unităților-administrativ teritoriale, de a opta liber asupra concesionării terenurilor, aduce atingere și prevederilor constituționale cuprinse la art. 136 alin. (2) din Constituție, care consacră principiul constituțional potrivit căruia proprietatea publică este garantată și ocrotită prin lege *(Decizia nr. 823 din 7 iulie 2008, M. Of. nr. 551 din 22 iulie 2008)*.

4. Măsura ridicării dreptului debitorului de a-și mai conduce activitatea, de a-și administra bunurile și de a dispune de acestea nu are semnificația unui transfer de proprietate, operându-se numai o indisponibilizare a bunurilor, care nu afectează în esență dreptul de proprietate al debitorului, nefiind încălcate dispozițiile art. 136 alin. (5) din Constituție, care, de altfel, prevăd inviolabilitatea proprietății private „în condițiile legii organice" *(Decizia nr. 318 din 14 septembrie 2004, M. Of. nr. 992 din 28 octombrie 2004)*.

5. Posibilitatea chiriașilor de a cumpăra locuințele la construirea cărora au contribuit direct sau indirect în vechiul sistem statal-juridic este conformă literei și spiritului art. 44 și art. 136 din Constituție și legitimată din punct de vedere economic, social și moral. Obligația de vânzare către chiriași a acestor locuințe este o obligație *in rem*, deci în considerarea obiectului (locuința construită din fondurile unității economice sau bugetare), iar nu o obligație *in personam*, care ar fi avut în considerare societatea comercială ce a luat naștere pe calea privatizării *(Decizia nr. 104 din 9 martie 2004, M. Of. nr. 328 din 16 aprilie 2004)*.

6. Dispozițiile legale prin care se arată că terenurile pe care se situează rețelele electrice sunt și rămân în proprietatea publică a statului se justifică prin prevederile art. 136 alin. (3) din Constituție, potrivit cărora fac obiectul exclusiv al proprietății publice „(...) și alte bunuri stabilite de legea organică". De asemenea, ele dau expresie și prevederilor constituționale cuprinse în alin. (2) și (4) ale art. 136, potrivit cărora proprietatea publică aparține statului sau unităților administrativ-teritoriale și este inalienabilă *(Decizia nr. 284 din 1 iulie 2004, M. Of. nr. 882 din 27 septembrie 2004)*.

Articolul 137. Sistemul financiar

(1) Formarea, administrarea, întrebuinţarea şi controlul resurselor financiare ale statului, ale unităţilor administrativ-teritoriale şi ale instituţiilor publice sunt reglementate prin lege.

(2) Moneda naţională este leul, iar subdiviziunea acestuia, banul. În condiţiile aderării la Uniunea Europeană, prin lege organică se poate recunoaşte circulaţia şi înlocuirea monedei naţionale cu aceea a Uniunii Europene.

Notă. A se vedea şi:

- Legea nr. 500/2002 privind finanţele publice (M. Of. nr. 597 din 13 august 2002);
- Legea nr. 273/2006 privind finanţele publice locale (M. Of. nr. 618 din 18 iulie 2006);
- Legea nr. 348/2004 privind denominarea monedei naţionale (M. Of. nr. 664 din 23 iulie 2004).

1. Legiuitorul este în drept să prevadă domeniile, activităţile, bunurile, persoanele fizice şi juridice care sunt obligate la plata unor impozite şi taxe centrale sau locale, limitele în cadrul cărora pot fi stabilite impozitele şi taxele respective, iar în considerarea unor situaţii deosebite, obiective sau subiective, în conformitate cu interesul general şi obligaţiile statului, prevăzute de art. 135 alin. (2) din Constituţie, poate institui şi unele înlesniri, aşa cum este scutirea unor contribuabili de la plata anumitor impozite şi taxe, diminuarea cuantumului acestora ori eşalonarea plăţii lor *(Decizia nr. 731 din 24 octombrie 2006, M. Of. nr. 979 din 7 decembrie 2006)*.

2. Prin Hotărârea din 10 iulie 2003, pronunţată în cauza C-11/00, *Comisia c. Banca Centrală Europeană*, şi Hotărârea din 10 iulie 2003, pronunţată în cauza C-15/00, *Comisia c. Banca Europeană de Investiţii*, Curtea de Justiţie de la Luxembourg a definit noţiunea „interese financiare" ca incluzând nu numai veniturile/cheltuielile din bugetul Comunităţii (în prezent al Uniunii), dar şi veniturile/cheltuielile din bugetul organizaţiilor/oficiilor/agenţiilor prevăzute de tratat, întrucât protecţia intereselor financiare se referă nu numai la administrarea alocărilor bugetare, ci şi la totalitatea măsurilor care afectează sau pot afecta activele acestora. Din această perspectivă, legiuitorul român este ţinut de necesitatea adoptării în legislaţia internă a unei reglementări care să răspundă exigenţelor minimale instituite în sensul Actului Consiliului din 26 iulie 1995 referitor la adoptarea Convenţiei privind protecţia intereselor financiare ale Comunităţii Europene (cunoscută şi sub numele de Convenţia „PIF"), cu cele 3 protocoale adiţionale adoptate în baza

art. 325 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (ex-articolul 280 din TCE), întrucât Uniunea Europeană și statele membre combat frauda care afectează interesele sale financiare prin măsuri care se referă la aplicarea dreptului penal intern *(Decizia nr. 859 din 23 iunie 2011, M. Of. nr. 639 din 7 septembrie 2011)*.

3. Faptul că în reglementarea criteriului valorii materiale a pagubei cauzate se face trimitere la moneda euro vizează asigurarea rigurozității și a continuității în soluționarea cauzelor penale, având în vedere fluctuațiile monedei naționale, și nu încalcă prevederile constituționale potrivit cărora moneda națională a României este leul *(Decizia nr. 647 din 28 iunie 2007, M. Of. nr. 569 din 20 august 2007)*.

Articolul 138. Bugetul public național

(1) Bugetul public național cuprinde bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat și bugetele locale ale comunelor, ale orașelor și ale județelor.

(2) Guvernul elaborează anual proiectul bugetului de stat și pe cel al asigurărilor sociale de stat, pe care le supune, separat, aprobării Parlamentului.

(3) Dacă legea bugetului de stat și legea bugetului asigurărilor sociale de stat nu au fost adoptate cu cel puțin 3 zile înainte de expirarea exercițiului bugetar, se aplică în continuare bugetul de stat și bugetul asigurărilor sociale de stat ale anului precedent, până la adoptarea noilor bugete.

(4) Bugetele locale se elaborează, se aprobă și se execută în condițiile legii.

(5) Nicio cheltuială bugetară nu poate fi aprobată fără stabilirea sursei de finanțare.

1. Bugetul se constituie ca un plan financiar al statului, aprobat prin lege, prin care sunt prevăzute veniturile și cheltuielile publice stabilite în fiecare an, necesare îndeplinirii funcțiilor și sarcinilor statului *(Decizia nr. 1657 din 28 decembrie 2010, M. Of. nr. 33 din 13 ianuarie 2011)*.

2. Potrivit alin. (2) al art. 138 din Constituție, bugetul se elaborează anual, acest principiu aplicându-se atât actului denumit buget, cât și componentelor sale, care, însumate, nu pot fi diferite de el *(Decizia nr. 1657 din 28 decembrie 2010, M. Of. nr. 33 din 13 ianuarie 2011)*.

3. Alocațiile pentru efectuarea cheltuielilor, stabilindu-se numai prin buget, sunt supuse principiului anualității și, ca o consecință, este neconstitu-

ţională stabilirea prin lege a unei alocaţii bugetare cu caracter permanent *(Decizia nr. 562 din 16 decembrie 2004, M. Of. nr. 202 din 10 martie 2004)*.

4. Alocaţiile bugetare prevăzute în buget la nivelul diferitelor autorităţi publice pot fi modificate în sensul suplimentării, fie din fondul de rezervă bugetară la dispoziţia Guvernului, fie, după caz, prin rectificare bugetară *(Decizia nr. 515 din 24 noiembrie 2004, M. Of. nr. 1195 din 14 decembrie 2004)*.

5. Cerinţa constituţională a art. 138 alin. (5) impune stabilirea concomitentă a unei cheltuieli cu sursa de finanţare, adică a venitului necesar pentru suportarea ei, spre a se evita consecinţele economice şi sociale profund negative ale stabilirii unei cheltuieli bugetare fără acoperire *(Decizia nr. 1657 din 28 decembrie 2010, M. Of. nr. 33 din 13 ianuarie 2011)*.

Articolul 139. Impozite, taxe şi alte contribuţii

(1) Impozitele, taxele şi orice alte venituri ale bugetului de stat şi ale bugetului asigurărilor sociale de stat se stabilesc numai prin lege.

(2) Impozitele şi taxele locale se stabilesc de consiliile locale sau judeţene, în limitele şi în condiţiile legii.

(3) Sumele reprezentând contribuţiile la constituirea unor fonduri se folosesc, în condiţiile legii, numai potrivit destinaţiei acestora.

Notă. A se vedea şi:

- Legea nr. 571/2003 – Codul fiscal (M. Of. nr. 927 din 23 decembrie 2003);
- O.G. nr. 92/2003 – Codul de procedură fiscală, republicată (M. Of. nr. 513 din 31 iulie 2007).

1. Principiul enunţat de art. 139 alin. (1) din Constituţie, şi anume stabilirea prin lege a impozitelor, taxelor şi oricăror altor venituri ale bugetului de stat, reprezintă o garanţie constituţională a dreptului de proprietate privată. Din bugetul de stat, ca şi din bugetul asigurărilor sociale de stat se finanţează cheltuieli de ordin naţional, ceea ce reclamă o anumită grijă, un anumit nivel de reglementare a surselor sale de venituri, în primul rând a impozitelor şi taxelor. Pentru a se înlătura posibilitatea proliferării actelor normative de ordin administrativ în această materie, Constituţia a consacrat regula după care impozitele şi taxele pentru bugetul de stat (bugetul asigurărilor sociale de stat) se stabilesc numai prin act ce are forţa juridică a legii, pe când impozitele şi taxele la bugetele locale se stabilesc prin acte administrative, emise de consiliile locale sau judeţene, în limitele şi în condiţiile legii *(Decizia nr. 883 din 6 iulie 2010, M. Of. nr. 551 din 5 august 2010)*.

2. Termenul „numai" folosit de prevederile alin. (1) al art. 139 din Constituție are semnificația de a interzice posibilitatea stabilirii de impozite și taxe pentru bugetul de stat prin acte normative inferioare, ca forță juridică, legii. În această categorie nu intră ordonanțele emise de Guvern, ci hotărârile Guvernului, care se emit pentru organizarea executării legilor, ordinele miniștrilor etc. A spune că expresia „numai" exclude posibilitatea adoptării de ordonanțe, fiind un domeniu rezervat legii organice, înseamnă a adăuga la Constituție *(Decizia nr. 123 din 1 februarie 2011, M. Of. nr. 280 din 21 aprilie 2011)*.

3. Fiscalitatea trebuie să fie nu numai legală, ci și proporțională, rezonabilă, echitabilă și să nu diferențieze impozitele pe criteriul grupelor sau categoriilor de cetățeni. Stabilirea prin lege a unui impozit trebuie să respecte cel puțin patru criterii: echitate, proporționalitate, rezonabilitate și nediscriminare. Întrunirea cumulativă a acestor patru criterii legitimează din punct de vedere constituțional stabilirea unui impozit. Printr-o atare conduită, legiuitorul respectă întru totul dispozițiile art. 56 și art. 139 din Constituție, fără a afecta alte drepturi și libertăți fundamentale. În schimb, nerespectarea acestor criterii cu valoare constituțională duce implicit la încălcarea dreptului fundamental aplicabil în cauză. Cu privire la rezonabilitatea și echitabilitatea impozitului, legiuitorul este în drept să stabilească impozite pentru a alimenta în mod constant și ritmic bugetul de stat, însă trebuie să manifeste o deosebită atenție atunci când stabilește materia impozabilă. În ceea ce privește proporționalitatea impozitului, Curtea nu poate decât să observe îndrituirea constituțională a legiuitorului de a stabili taxe și impozite, fără a putea cenzura cuantumul acestora decât în situația în care afectează substanța dreptului *(Decizia nr. 940 din 6 iulie 2010, M. Of. nr. 524 din 28 iulie 2010)*.

4. Rațiunea art. 139 alin. (1) din Constituție este aceea de a crea un sistem unitar de impunere la nivel național prin prevederea în cuprinsul actelor de reglementare primară a tuturor impozitelor, taxelor sau a altor contribuții care se fac venit la bugetul de stat. Deși textul de referință nu vizează și stabilirea în concret a cuantumului taxei, acest lucru nu echivalează, însă, cu posibilitatea acordată Guvernului ca printr-un act de reglementare secundară să impună un cuantum exagerat sau excesiv al taxei, pentru că, în acest caz, s-ar încălca art. 56 alin. (2) din Constituție. Din contră, cuantumul taxei trebuie să fie unul echitabil și să reflecte valoarea contraprestației la care este îndrituit plătitorul unei asemenea taxe *(Decizia nr. 374 din 22 martie 2011, M. Of. nr. 317 din 9 mai 2011)*.

5. Regula generală în materia impozitelor şi taxelor este cuprinsă în art. 139 alin. (1) din Constituţie. De asemenea, potrivit art. 56 din Constituţie, contribuţia cetăţenilor la cheltuielile publice constituie o îndatorire fundamentală a acestora, neputându-se reţine, în consecinţă, că prin stabilirea pe cale legală a unui impozit s-ar leza dreptul de proprietate al unei persoane. Din aceste reglementări constituţionale rezultă că stabilirea impozitelor şi taxelor datorate bugetului de stat intră în competenţa exclusivă a legiuitorului, acesta având dreptul exclusiv de a stabili cuantumul impozitelor şi taxelor şi de a opta pentru acordarea unor exceptări sau scutiri de la aceste obligaţii în favoarea anumitor categorii de contribuabili şi în anumite perioade de timp, în funcţie de situaţiile conjuncturale, dar, evident, şi în raport cu situaţia economico-financiară a ţării în perioadele respective *(Decizia nr. 1052 din 14 iulie 2011, M. Of. nr. 728 din 17 octombrie 2011)*.

6. Legiuitorul, având competenţa exclusivă în stabilirea impozitelor, taxelor şi a oricăror alte venituri ale bugetului de stat şi ale bugetului asigurărilor sociale de stat, este în drept să determine veniturile supuse impozitării, categoriile de persoane fizice şi juridice care au calitatea de contribuabili sau/şi serviciile publice condiţionate de plata unor taxe de beneficiari. În virtutea aceleiaşi competenţe, legiuitorul poate stabili şi excepţii, constând în scutirea unor servicii publice sau a anumitor categorii de persoane de la obligaţia plăţii taxelor, iar instituirea unor asemenea excepţii nu este contrară prevederilor constituţionale dacă a fost făcută în considerarea unor situaţii deosebite, păstrându-se tratamentul juridic egal pentru situaţii identice *(Decizia nr. 651 din 29 noiembrie 2005, M. Of. nr. 51 din 19 ianuarie 2006)*.

7. Autorităţile administraţiei publice locale nu au totală independenţă în privinţa stabilirii impozitelor şi taxelor locale. Astfel, potrivit art. 139 alin. (2) din Constituţie, „Impozitele şi taxele locale se stabilesc de consiliile locale sau judeţene, în limitele şi în condiţiile legii". Această prevedere constituţională obligă legiuitorul să determine, la modul general, domeniile, activităţile şi veniturile pentru care consiliile locale sau judeţene sunt competente să stabilească impozite şi taxe locale. În acelaşi sens, legea poate prevedea domeniile, activităţile, veniturile sau categoriile de persoane scutite de la plata impozitelor ori taxelor locale. Stabilirea obligaţiei de plată a impozitelor şi taxelor locale, precum şi scutirea de la plata unor impozite sau taxe pentru anumite bunuri ori venituri sau pentru anumite categorii de contribuabili se întemeiază pe principiul aşezării juste a sarcinilor fiscale, prevăzut de art. 56 alin. (2) din Constituţie *(Decizia nr. 154 din 30 martie 2004, M. Of. nr. 466 din 25 mai 2004)*.

8. Deși, potrivit legii, amenzile se fac venit la bugetul de stat, stabilirea lor pentru săvârșirea contravențiilor nu are aceeași semnificație cu stabilirea impozitelor și taxelor sau a altor contribuții ale bugetului de stat, în sensul textului constituțional al art. 139 alin. (1), cu caracter obligatoriu și prestabilit. Spre deosebire de plata impozitelor și taxelor sau a altor contribuții ale bugetului de stat, a cărei obligație constituțională a cetățenilor este prevăzută de art. 56 din Constituție, în sensul că aceștia contribuie prin impozite și taxe la finanțarea cheltuielilor publice, amenda nu face parte din categoriile de venituri prevăzute de art. 139 alin. (1) din Constituție; ea nu este o sursă de venit dacă legea este respectată, ceea ce reprezintă situația normală, dezirabilă. Specificul derivă din caracterul de sancțiune al amenzii, de consecință a încălcării unei norme legale prin săvârșirea unei contravenții. Faptul generator al raportului juridic al obligației de plată a amenzii îl constituie comiterea contravenției *(Decizia nr. 228 din 21 aprilie 2005, M. Of. nr. 524 din 21 iunie 2005)*.

Articolul 140. Curtea de Conturi

(1) Curtea de Conturi exercită controlul asupra modului de formare, de administrare și de întrebuințare a resurselor financiare ale statului și ale sectorului public. În condițiile legii organice, litigiile rezultate din activitatea Curții de Conturi se soluționează de instanțele judecătorești specializate.

(2) Curtea de Conturi prezintă anual Parlamentului un raport asupra conturilor de gestiune ale bugetului public național din exercițiul bugetar expirat, cuprinzând și neregulile constatate.

(3) La cererea Camerei Deputaților sau a Senatului, Curtea de Conturi controlează modul de gestionare a resurselor publice și raportează despre cele constatate.

(4) Consilierii de conturi sunt numiți de Parlament pentru un mandat de 9 ani, care nu poate fi prelungit sau înnoit. Membrii Curții de Conturi sunt independenți în exercitarea mandatului lor și inamovibili pe toată durata acestuia. Ei sunt supuși incompatibilităților prevăzute de lege pentru judecători.

(5) Curtea de Conturi se înnoiește cu o treime din consilierii de conturi numiți de Parlament, din 3 în 3 ani, în condițiile prevăzute de legea organică a Curții.

(6) Revocarea membrilor Curții de Conturi se face de către Parlament, în cazurile și condițiile prevăzute de lege.

Notă. A se vedea şi:
▶ Legea nr. 94/1992 privind organizarea şi funcţionarea Curţii de Conturi, republicată (M. Of. nr. 282 din 29 aprilie 2009). Legea nr. 94/1992 a fost abrogată prin O.U.G. nr. 43/2006 privind organizarea şi funcţionarea Curţii de Conturi (M. Of. nr. 525 din 19 iunie 2006), dar Curtea Constituţională, prin Decizia nr. 544/2006 (M. Of. nr. 568 din 30 iunie 2006), a constatat neconstituţionalitatea acestui din urmă act normativ.

B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

1. Prin rolul său, Curtea de Conturi face parte din instituţiile fundamentale ale statului, activitatea sa fiind indispensabilă asigurării suportului financiar al funcţionării tuturor organelor statului. Natura Curţii de Conturi de instituţie fundamentală a statului este deopotrivă subliniată de statutul constituţional al acesteia, ca şi de faptul că organizarea şi funcţionarea sa, adică regimul său juridic, se reglementează, potrivit art. 73 alin. (3) lit. l) din Constituţie, prin lege organică. Luând în considerare aceste elemente definitorii, reglementarea organizării şi funcţionării Curţii de Conturi prin ordonanţă de urgenţă a Guvernului contravine prevederilor art. 115 alin. (6) din Constituţie, conform cărora ordonanţele de urgenţă „nu pot afecta regimul instituţiilor fundamentale ale statului" *(Decizia nr. 544 din 28 iunie 2006, M. Of. nr. 568 din 30 iulie 2006).*

2. Activitatea completului din cadrul Curţii de Conturi nu este o activitate de judecată, de înfăptuire a justiţiei, specifică doar instanţelor judecătoreşti, aşa cum prevede art. 124 din Constituţie, ci această structură din cadrul Curţii de Conturi, denumită de legiuitor „complet", are doar posibilitatea de a sesiza instanţele de judecată în vederea stabilirii răspunderii juridice potrivit legii. Potrivit art. 140 alin. (1) teza finală din Constituţie, litigiile rezultate din activitatea Curţii de Conturi sunt soluţionate de către instanţele judecătoreşti specializate, iar faptul că o structură din cadrul Curţii de Conturi, denumită complet, sesizează – printr-un act, denumit încheiere – instanţele judecătoreşti competente a stabili răspunderea juridică nu echivalează cu o încălcare a prevederilor constituţionale sus-menţionate *(Decizia nr. 182 din 6 martie 2007, M. Of. nr. 292 din 3 mai 2007).*

Articolul 141. Consiliul Economic şi Social

Consiliul Economic şi Social este organ consultativ al Parlamentului şi al Guvernului în domeniile de specialitate stabilite prin legea sa organică de înfiinţare, organizare şi funcţionare.

Notă. A se vedea și:
▶ Legea nr. 62/2011 a dialogului social – Titlul V „Consiliul Economic și Social" (M. Of. nr. 322 din 10 mai 2011).

1. Articolul 141 din Constituție prevede doar rolul Consiliului Economic și Social – „organ consultativ al Parlamentului și al Guvernului în domeniile de specialitate stabilite prin legea sa organică de înființare, organizare și funcționare" –, rămânând în sarcina legiuitorului să dezvolte această dispoziție constituțională *(Decizia nr. 383 din 23 martie 2011, M. Of. nr. 281 din 21 aprilie 2011)*.

2. Este obligația Consiliului Economic și Social să avizeze proiectele de acte normative care vizează sfera sa de competență, iar neîndeplinirea acestei atribuții mai ales în privința actelor normative cu un impact social major constituie o înțelegere greșită a rolului său legal și constituțional, fără a fi însă afectată constituționalitatea legii asupra căreia nu a fost dat avizul Consiliului Economic și Social *(Decizia nr. 383 din 23 martie 2011, M. Of. nr. 281 din 21 aprilie 2011)*.

3. Articolul 141 din Constituție, exprimând sintetic rolul pur consultativ pentru Parlament și Guvern al Consiliului Economic și Social, nu face niciun fel de referire expresă la obligația inițiatorilor proiectelor de acte normative de a solicita avizul consultativ al acestuia și nici cu privire la mecanismele de consultare, acestea fiind tratate în legea de organizare și funcționare, la care Legea fundamentală face trimitere. Dacă voința legiuitorului constituant ar fi fost în sensul impunerii obligativității solicitării avizului, atunci aceasta ar fi fost exprimată în cuprinsul art. 141 din Legea fundamentală într-un mod asemănător celui folosit la redactarea art. 79 pentru reglementarea rolului și atribuțiilor Consiliului Legislativ *(Decizia nr. 83 din 15 ianuarie 2009, M. Of. nr. 187 din 25 martie 2009)*.

BCU IAȘI

Titlul V. Curtea Constituțională

Notă. A se vedea și:

► Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, republicată (M. Of. nr. 807 din 3 decembrie 2010).

Articolul 142. Structura

(1) Curtea Constituțională este garantul supremației Constituției.

(2) Curtea Constituțională se compune din nouă judecători, numiți pentru un mandat de 9 ani, care nu poate fi prelungit sau înnoit.

(3) Trei judecători sunt numiți de Camera Deputaților, trei de Senat și trei de Președintele României.

(4) Judecătorii Curții Constituționale aleg, prin vot secret, președintele acesteia, pentru o perioadă de 3 ani.

(5) Curtea Constituțională se înnoiește cu o treime din judecătorii ei, din 3 în 3 ani, în condițiile prevăzute de legea organică a Curții.

Rolul Curții Constituționale este, potrivit art. 142 alin. (1) din Legea fundamentală, acela de „garant al supremației Constituției". Ea nu aparține niciuneia dintre puterile statului, însă, prin competențele conferite de Constituție și de legea sa de organizare și funcționare, sprijină buna funcționare a acestor puteri, în cadrul raporturilor constituționale de separație, echilibru, colaborare și control reciproc. Acest sprijin, concretizat în interpretarea și aplicarea textelor constituționale, texte care, reglementând principiul separației și echilibrului puterilor în stat, asigură, printr-un sistem complex de controale și îngrădiri, premisele legislative necesare funcționării democratice a statului, se exercită cu respectarea unor reguli de competență expres și limitativ prevăzute de Constituție și de Legea nr. 47/1992. Niciuna dintre aceste competențe nu poate fi interpretată în sensul conferirii posibilității Curții de a substitui vreuna dintre puteri și nici în sensul dobândirii de către aceasta a unui rol de decident în cadrul unor eventuale dispute politice dintre puterile statului sau autoritățile care le reprezintă. În materia conflictelor dintre autorități, Constituția prevede, prin dispozițiile art. 146 lit. e), o singură competență a Curții Constituționale, și anume aceea de a soluționa „conflictele juridice de natură constituțională

dintre autoritățile publice (...)" *(Decizia nr. 1 din 4 ianuarie 2011, M. Of. nr. 135 din 23 februarie 2011).*

Articolul 143. Condiții pentru numire

Judecătorii Curții Constituționale trebuie să aibă pregătire juridică superioară, înaltă competență profesională și o vechime de cel puțin 18 ani în activitatea juridică sau în învățământul juridic superior.

Articolul 144. Incompatibilități

Funcția de judecător al Curții Constituționale este incompatibilă cu oricare altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul juridic superior.

Articolul 145. Independența și inamovibilitatea

Judecătorii Curții Constituționale sunt independenți în exercitarea mandatului lor și inamovibili pe durata acestuia.

Articolul 146. Atribuții

Curtea Constituțională are următoarele atribuții:

a) se pronunță asupra constituționalității legilor, înainte de promulgarea acestora, la sesizarea Președintelui României, a unuia dintre președinții celor două Camere, a Guvernului, a Înaltei Curți de Casație și Justiție, a Avocatului Poporului, a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori, precum și, din oficiu, asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;

b) se pronunță asupra constituționalității tratatelor sau altor acorduri internaționale, la sesizarea unuia dintre președinții celor două Camere, a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori;

c) se pronunță asupra constituționalității regulamentelor Parlamentului, la sesizarea unuia dintre președinții celor două Camere, a unui grup parlamentar sau a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori;

d) hotărăște asupra excepțiilor de neconstituționalitate privind legile și ordonanțele, ridicate în fața instanțelor judecătorești sau de arbitraj comercial; excepția de neconstituționalitate poate fi ridicată și direct de Avocatul Poporului;

e) soluționează conflictele juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice, la cererea Președintelui României, a unuia dintre

președinții celor două Camere, a primului-ministru sau a președintelui Consiliului Superior al Magistraturii;
f) veghează la respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României și confirmă rezultatele sufragiului;
g) constată existența împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcției de Președinte al României și comunică cele constatate Parlamentului și Guvernului;
h) dă aviz consultativ pentru propunerea de suspendare din funcție a Președintelui României;
i) veghează la respectarea procedurii pentru organizarea și desfășurarea referendumului și confirmă rezultatele acestuia;
j) verifică îndeplinirea condițiilor pentru exercitarea inițiativei legislative de către cetățeni;
k) hotărăște asupra contestațiilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid politic;
l) îndeplinește și alte atribuții prevăzute de legea organică a Curții.

1. Neconstituționalitatea reprezintă o stare organică a unei norme juridice legale și nu poate fi dedusă dintr-o interpretare discutabilă, realizată în procesul de aplicare a sa la o situație concretă, care constituie obiectul competenței exclusive a instanțelor de judecată *(Decizia nr. 85 din 10 februarie 2005, M. Of. nr. 363 din 28 aprilie 2005).*

2. Neconstituționalitatea unei reglementări constituie o stare intrinsecă a acesteia și nu poate fi dedusă pe calea unei interpretări *per a contrario*, operație care presupune a atribui legiuitorului ceea ce acesta nu a prevăzut *in terminis (Decizia nr. 122 din 16 martie 2004, M. Of. nr. 367 din 27 aprilie 2004).*

3. Examinarea constituționalității unui text de lege are în vedere compatibilitatea acestui text cu dispozițiile constituționale pretins violate, iar nu compararea prevederilor mai multor legi între ele și raportarea concluziei ce ar rezulta din această comparație la dispoziții ori principii ale Constituției. Procedându-se altfel s-ar ajunge, inevitabil, la concluzia că, deși fiecare dintre dispozițiile legale este constituțională, numai coexistența lor ar pune în discuție constituționalitatea uneia dintre ele. Rezultă deci că nu ne aflăm în prezența unei chestiuni privind constituționalitatea, ci a unei simple contrarietăți între norme legale din același domeniu, coordonarea legislației în vigoare fiind de competența autorității legiuitoare *(Decizia nr. 101 din 22 februarie 2005, M. Of. nr. 270 din 1 aprilie 2005).*

4. Se poate solicita controlul de constituționalitate numai al acelor dispoziții legale care, în cazuri concrete, sunt incidente pentru soluționarea

litigiilor aflate pe rolul instanțelor, legi sau ordonanțe în ansamblu ori doar anumite reglementări din cuprinsul acestora. Instituirea acestei proceduri de control al constituționalității legii aplicabile în cauza dedusă judecății instanței de fond, ca modalitate de acces la justiție, implică în mod necesar asigurarea posibilității de a o utiliza pentru toți cei care au un drept, un interes legitim, capacitate și calitate procesuală. Condiția ca dispoziția legală criticată pentru neconstituționalitate să aibă legătură cu soluționarea cauzei este, evident, necesară, dar și suficientă *(Decizia nr. 766 din 15 iunie 2011, M. Of. nr. 549 din 3 august 2011)*.

5. Controlul de constituționalitate se efectuează numai prin raportare la prevederile și principiile Constituției, coordonarea, formularea și explicitarea legislației în vigoare fiind de competența autorității legiuitoare *(Decizia nr. 292 din 24 februarie 2011, M. Of. nr. 246 din 7 aprilie 2011)*.

6. Exercitarea controlului de constituționalitate asupra unor lacune ale textelor de lege criticate excedează competenței Curții Constituționale, care se pronunță numai asupra constituționalității actelor cu privire la care a fost sesizată, fără a putea modifica sau completa prevederile supuse controlului. Instanța de contencios constituțional nu se poate substitui legiuitorului cu prilejul soluționării unor excepții de neconstituționalitate al căror obiect privește lacune legislative ori în cazul unor reglementări legale despre care se pretinde că ar fi incomplete ori nesatisfăcător redactate *(Decizia nr. 30 din 25 ianuarie 2005, M. Of. nr. 164 din 24 februarie 2005)*.

7. Nu intră în competența Curții controlul aplicării dispozițiilor unei legi sub raportul acțiunii lor în timp, ci numai constatarea dacă aceste dispoziții sunt în concordanță cu Constituția *(Decizia nr. 181 din 17 decembrie 1998, M. Of. nr. 65 din 16 februarie 1999)*.

8. În sistemul român de control concret al constituționalității legilor, declanșarea controlului *a posteriori* operează doar pe cale incidentală, prin intermediul excepției de neconstituționalitate ridicate în fața instanțelor judecătorești sau de arbitraj comercial, iar nu printr-o *actio popularis*, pe baza sesizării directe de către orice persoană. Rezultă, așadar, că se poate solicita controlul de constituționalitate numai al acelor dispoziții legale care, în cazuri concrete, sunt incidente pentru soluționarea litigiilor aflate pe rolul instanțelor, legi sau ordonanțe în ansamblu ori doar anumite reglementări din cuprinsul acestora. Instituirea acestei proceduri de control al constituționalității legii aplicabile în cauza dedusă judecății instanței de fond, ca modalitate de acces la justiție, implică în mod necesar asigurarea posibilității de a o utiliza pentru toți cei care au un drept, un interes legitim, capacitate

și calitate procesuală. Condiția ca dispoziția legală criticată pentru neconstituționalitate să aibă legătură cu soluționarea cauzei este, evident, necesară, dar și suficientă. Or, adăugarea la acestea a unei condiții suplimentare – dispoziția legală să fie și formal în vigoare, a cărei neîndeplinire are semnificația drastică a unui veritabil fine de neprimire a cererii de sesizare a instanței constituționale cu respectiva excepție de neconstituționalitate, constituie o îngrădire a accesului liber la justiția constituțională, contravenind astfel prevederilor art. 21 alin. (1), (2) și (3) coroborate cu cele ale art. 146 lit. d) din Constituție. Aceasta, cu atât mai mult cu cât scoaterea sau ieșirea formală din vigoare a unei norme juridice nu înseamnă neapărat și în toate situațiile inaplicabilitatea sa. Conform principiului general, o normă juridică acționează în timp din momentul intrării ei în vigoare și până în momentul ieșirii sale din vigoare și se bucură de prezumția de constituționalitate. Sunt și excepții de la acest principiu general, cum sunt retroactivitatea și ultraactivarea legii penale și contravenționale mai favorabile sau ultraactivarea legii penale temporare. Chiar și legea civilă poate ultraactiva în unele situații, potrivit principiului *tempus regit actum*. Astfel, o lege posterioară nu poate atinge dreptul născut sub imperiul legii anterioare, aceasta urmând să guverneze dreptul respectiv, inclusiv soluționarea litigiului legat de realizarea acelui drept, chiar și ulterior ieșirii sale din vigoare. Legea nouă – normă de drept material, care abrogă expres legea anterioară, chiar dacă ar conține dispoziții asemănătoare cu cele abrogate, nu poate guverna raportul juridic existent între părți, nefiind aplicabilă cauzei deduse judecății; controlul de constituționalitate asupra acestor noi dispoziții nu ar prezenta niciun fel de relevanță asupra soluționării litigiului, efectuarea unui asemenea control echivalând cu ridicarea din oficiu de către Curtea Constituțională a excepției de neconstituționalitate cu privire la alte texte decât cele criticate de autorul excepției, ceea ce este inadmisibil, fiind contrar dispozițiilor art. 146 lit. d) din Constituție. Prin urmare, controlul de constituționalitate vizează doar dispozițiile aplicabile cauzei, chiar dacă acestea nu mai sunt în vigoare. Prin aplicarea rigidă a condiției ca legea sau ordonanța să fie „în vigoare" la data ridicării excepției, ca și la data soluționării acesteia de Curtea Constituțională, se înlătură de la controlul de constituționalitate dispozițiile legale determinante în soluționarea cauzei. Sintagma „în vigoare" poate fi înțeleasă în sensul că instanța de contencios constituțional este abilitată să garanteze supremația Constituției numai în raport cu legile și ordonanțele în vigoare, iar nu și în raport cu legile și ordonanțele care nu mai sunt în vigoare, chiar dacă în temeiul acestora s-au născut raporturi juridice care continuă să producă efecte și ulterior. În asemenea situații, instanța judecătorească are

două posibilități: aplică dispozițiile legale respective, chiar dacă acestea contravin în mod flagrant prevederilor constituționale, sau refuză aplicarea lor pe motiv că sunt neconstituționale. În prima ipoteză, interpretând că dispoziția legală criticată prin excepția de neconstituționalitate trebuie să fie în vigoare la data judecării excepției de către Curte, înseamnă să se admită că o parte într-un proces judiciar pendinte își poate întemeia pretențiile pe o dispoziție legală vădit contrară Constituției, întrucât constituționalitatea acestei dispoziții nu mai poate fi examinată, legea criticată fiind între timp abrogată sau, în cazul legilor cu caracter temporar, încetându-și aplicarea. Aceeași interpretare implică admiterea situației ca un justițiabil să își vadă iremediabil încălcate drepturile sale printr-o dispoziție legală contrară Legii fundamentale, cu justificarea că dispoziția neconstituțională a avut caracter temporar sau a fost abrogată între timp, eventual în cursul procesului ori chiar după sesizarea Curții Constituționale, dar înainte ca aceasta să judece excepția de neconstituționalitate. Or, într-o atare ipoteză, încălcarea Constituției apare cu evidență. În cea de-a doua ipoteză, instanța judecătorească, refuzând aplicarea dispozițiilor legale pe motiv că sunt neconstituționale, se subrogă în atribuțiile Curții Constituționale, care, potrivit art. 142 alin. (1) din Constituție, „este garantul supremației Constituției", iar potrivit art. 1 alin. (2) din Legea nr. 47/1992, „este unica autoritate de jurisdicție constituțională în România". Pe de altă parte, potrivit art. 147 din Constituție, efectul *ex nunc* al actelor Curții constituie o aplicare a principiului neretroactivității, garanție fundamentală a drepturilor constituționale de natură a asigura securitatea juridică și încrederea cetățenilor în sistemul de drept, o premisă a respectării separației puterilor în stat, contribuind în acest fel la consolidarea statului de drept. Dispozițiile art. 147 alin. (1) din Constituție nu instituie o limită a controlului de constituționalitate sub aspectul activității în timp a legii. Astfel, folosirea sintagmei „dispoziții din legile și ordonanțele în vigoare" limitează incidența normei constituționale la această unică ipoteză, prin referire la efectul suspensiv al deciziilor prin care se constată neconstituționalitatea unor astfel de dispoziții. Or, apare cu evidență faptul că numai dispozițiile care sunt în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, a deciziei Curții Constituționale prin care li se constată neconstituționalitatea sunt susceptibile de a fi suspendate și, ulterior, după 45 de zile, de a înceta să producă efecte juridice. În ceea ce privește deciziile prin care se constată neconstituționalitatea unor dispoziții care nu mai sunt în vigoare, acestea nu produc efecte retroactive, ci exclusiv pentru viitor. Dispozițiile neconstituționale nu se vor mai aplica în cauza în care a fost invocată excepția de neconstituționalitate și nici în cauzele

pendinte în fața instanțelor judecătorești în care respectivele dispoziții sunt aplicabile. Așa fiind, efectele deciziei de admitere se limitează exclusiv asupra aplicării în timp a dispoziției sancționate, căreia i se refuză ultra-activitatea întemeiată pe principiul *tempus regit actum*, iar nu și asupra existenței normei în dreptul pozitiv, care, în urma abrogării sau ajungerii la termen survenite anterior momentului în care se realizează controlul de constituționalitate, a trecut în stare pasivă. Cu alte cuvinte, decizia Curții prin care se admite excepția de neconstituționalitate este general obligatorie și are putere numai pentru viitor în toate situațiile juridice în care norma care nu mai este în vigoare continuă să își producă efectele juridice neconstituționale, în virtutea principiului *tempus regit actum*. Dintr-o atare perspectivă, limitarea caracterului definitiv și obligatoriu al deciziilor prin care se constată neconstituționalitatea unei legi sau ordonanțe ori a unei dispoziții dintr-o lege sau dintr-o ordonanță doar la acele decizii care sancționează texte de lege care sunt în vigoare apare ca fiind contrară Constituției *(Decizia nr. 766 din 15 iunie 2011, M. Of. nr. 549 din 3 august 2011)*.

9. Examinarea constituționalității unui act normativ sub aspectul competenței, al condițiilor și al formei de adoptare se poate face numai prin raportare la prevederile constituționale în vigoare la momentul adoptării respectivului act normativ, iar nu în raport cu cele existente în momentul soluționării excepției de neconstituționalitate *(Decizia nr. 370 din 5 iulie 2005, M. Of. nr. 699 din 3 august 2005)*.

10. Sesizarea Curții Constituționale cu o excepție de neconstituționalitate nu poate fi făcută în mod legal decât de una dintre instanțele judecătorești enumerate de lege *(Decizia nr. 127 din 1 februarie 2011, M. Of. nr. 248 din 8 aprilie 2011)*.

11. În cadrul controlului constituționalității legilor prevăzut de dispozițiile art. 146 lit. d) din Constituție, sesizarea instanței de contencios constituțional în vederea declanșării controlului poate fi făcută numai pe calea ridicării excepției de neconstituționalitate în fața instanței judecătorești, cu condiția ca soluționarea cauzei să depindă de legea sau ordonanța ori dispoziția dintr-o lege sau dintr-o ordonanță criticată ca neconstituțională *(Decizia nr. 335 din 28 iunie 2005, M. Of. nr. 812 din 7 septembrie 2005)*.

12. Excepția de neconstituționalitate poate fi ridicată de o persoană dacă aceasta are calitatea de parte în proces, caz în care poate formula cererea personal sau prin mandatari, avocați sau consilieri juridici. Totuși, Curtea Constituțională poate fi sesizată și cu o excepție de neconstituționalitate ridicată de o persoană care nu era parte în proces, cu condiția ca aceasta să

justifice un interes în dobândirea calității de parte *(Decizia nr. 1042 din 14 iulie 2009, M. Of. nr. 660 din 5 octombrie 2009)*.

13. Procedura de selectare doar a acelor excepții de neconstituționalitate care, potrivit legii, pot face obiectul controlului de constituționalitate exercitat de Curtea Constituțională, unica autoritate de jurisdicție constituțională, nu face posibilă respingerea sau admiterea excepției de neconstituționalitate de către instanța judecătorească, ci doar pronunțarea în situațiile date asupra oportunității sesizării Curții Constituționale *(Decizia nr. 1058 din 16 septembrie 2010, M. Of. nr. 662 din 27 septembrie 2010)*.

14. Instanța de judecată are rol de filtru al excepției de neconstituționalitate ridicate de părți, având obligația de a le respinge ca inadmisibile pe cele care nu îndeplinesc cerințele legii. Condițiile pe care o excepție de neconstituționalitate trebuie să le îndeplinească pentru a fi admisibilă sunt strict prevăzute de lege, astfel că instanța de judecată nu poate respinge ca inadmisibilă excepția pentru alte motive decât cele limitativ enumerate. În acest sens trebuie interpretat și rolul instanței de a se pronunța asupra oportunității sesizării instanței de contencios constituțional. Astfel, în exercitarea rolului său de filtru, instanța nu poate respinge excepția de neconstituționalitate pe motive ce țin de temeinicia sau netemeinicia acesteia, suprapunându-se astfel competenței instanței de contencios constituțional, ci doar cu privire la motive ce țin strict de îndeplinirea condițiilor de admisibilitate. În plus, în anumite situații, instanța este cea mai în măsură să aprecieze asupra condițiilor de admisibilitate, așa cum este legătura care trebuie să existe între textele de lege criticate și fondul cauzei *(Decizia nr. 755 din 12 mai 2009, M. Of. nr. 516 din 28 iulie 2009)*.

15. Instanța de judecată în fața căreia s-a invocat o excepție de neconstituționalitate (judecătorul *a quo*) nu analizează constituționalitatea dispozițiilor de lege criticate, adică nu examinează conformitatea acestora cu prevederi sau principii din Legea fundamentală, ci doar constată dacă sunt îndeplinite cerințele prevăzute de lege, situație în care sesizarea Curții Constituționale (judecătorul *ad quem*) cu excepția de neconstituționalitate invocată este obligatorie. În cazul în care constată că nu sunt îndeplinite cerințele prevăzute de lege, excepția de neconstituționalitate fiind astfel inadmisibilă, instanța de judecată va respinge cererea de sesizare a Curții Constituționale. Prin urmare, în niciun caz instanța de judecată nu soluționează excepția de neconstituționalitate *(Decizia nr. 1383 din 26 octombrie 2010, M. Of. nr. 822 din 19 decembrie 2010)*.

16. Atunci când obiect exclusiv al acțiunii principale introduse la instanța de judecată este constatarea neconstituționalității unei ordonanțe simple sau ordonanțe de urgență a Guvernului, excepția de neconstituționalitate este transformată într-o veritabilă acțiune, pierzându-și astfel natura sa de excepție, înțeleasă ca un mijloc de apărare care nu pune în discuție fondul pretenției deduse judecății *(Decizia nr. 1241 din 22 septembrie 2011, M. Of. nr. 840 din 28 noiembrie 2011).*

17. Cadrul procesual specific soluționării excepției de neconstituționalitate este cel stabilit prin încheierea instanței de judecată prin care este sesizată Curtea Constituțională și nu poate fi modificat direct în fața acesteia *(Decizia nr. 224 din 9 martie 2010, M. Of. nr. 241 din 15 aprilie 2010).*

18. Neindicarea de către autorul excepției a normelor constituționale în raport cu care consideră că sunt neconstituționale dispozițiile legale criticate constituie un motiv de respingere, întrucât excepția ridicată nu este, în sensul constituțional al termenului, o excepție de neconstituționalitate. Dacă instanța de contencios constituțional s-ar socoti competentă să se pronunțe asupra unei asemenea excepții, ea s-ar substitui părții în ceea ce privește invocarea motivului de neconstituționalitate ridicat, exercitând astfel din oficiu controlul de constituționalitate, ceea ce este inadmisibil *(Decizia nr. 162 din 22 martie 2005, M. Of. nr. 355 din 27 aprilie 2005).*

19. Sesizările de neconstituționalitate adresate Curții, inclusiv excepțiile, fără a fi motivate, trebuie respinse ca inadmisibile, Curtea neputându-se substitui subiectelor îndreptățite să o sesizeze, întrucât ar exercita un control din oficiu, ceea ce este contrar sistemului nostru constituțional *(Decizia nr. 189 din 31 martie 2005, M. Of. nr. 531 din 22 iunie 2005).*

20. O simplă enumerare a unor texte constituționale ori din tratate internaționale presupus afectate de normele criticate nu reprezintă o veritabilă critică, instanța de contencios constituțional neputându-se substitui autorului în motivarea acesteia *(Decizia nr. 1374 din 26 octombrie 2010, M. Of. nr. 801 din 30 noiembrie 2010).*

21. Motivarea excepției de neconstituționalitate, cu indicarea dispozițiilor încălcate prin textul de lege criticat, trebuie făcută anterior sesizării Curții, și anume în momentul ridicării excepției în fața instanței de judecată *(Decizia nr. 372 din 5 iulie 2005, M. Of. nr. 792 din 31 august 2005).*

22. Invocarea în fața Curții Constituționale, în cadrul unei excepții de neconstituționalitate, a unui alt temei, care nu are nicio legătură cu cel invocat în sesizare și nici nu este o dezvoltare a acestuia, are semnificația ridicării unei excepții de neconstituționalitate direct în fața Curții, eludându-se astfel

prevederile art. 146 lit. d) din Constituție și ale art. 10 alin. (2) din Legea nr. 47/1992, republicată, ceea ce este inadmisibil *(Decizia nr. 1126 din 8 septembrie 2011, M. Of. nr. 711 din 10 octombrie 2011)*.

23. Termenul „lege" prevăzut la lit. d) a art. 146 din Constituție nu este folosit în sens larg, cuprinzând toate actele normative, ci doar în sensul său strict, de lege, prin care se înțelege actul legislativ adoptat de Parlament și promulgat de Președintele României, și de ordonanță, care reprezintă actul adoptat de Guvern pe baza unei delegări legislative. Conceptul de lege rezultă din îmbinarea criteriului formal cu cel material, întrucât conținutul legii este determinat de importanța acordată de legiuitor aspectelor reglementate. Astfel, este evident că soluționarea excepției de neconstituționalitate privind alte acte normative nu este de competența Curții Constituționale, aceste acte fiind controlate, sub aspectul legalității, de instanțele de contencios administrativ *(Decizia nr. 435 din 13 septembrie 2005, M. Of. nr. 924 din 17 octombrie 2005)*.

24. Hotărârile Guvernului nu pot constitui obiect al controlului de constituționalitate exercitat de Curtea Constituțională, acestea putând fi atacate numai pe calea contenciosului administrativ. Instanța judecătorească trebuie să respingă o astfel de excepție printr-o încheiere motivată, fără a mai sesiza Curtea Constituțională *(Decizia nr. 283 din 7 iunie 2005, M. Of. nr. 657 din 25 iulie 2005)*.

25. Verificarea conținutului ordinelor emise de miniștri intră în competența instanțelor judecătorești de contencios administrativ, care pot să statueze, cu ocazia controlului specific, asupra conformității dispozițiilor acestora cu actul normativ cu forță juridică superioară, respectiv legea *(Decizia nr. 77 din 26 februarie 2004, M. Of. nr. 219 din 12 martie 2004)*.

26. Potrivit dispozițiilor art. 146 lit. d) din Constituție, Curtea Constituțională decide asupra excepțiilor privind neconstituționalitatea unei legi sau ordonanțe ori a unei dispoziții dintr-o lege sau dintr-o ordonanță, astfel încât normele metodologice nu pot forma obiectul controlului de constituționalitate *(Decizia nr. 956 din 12 iulie 2011, M. Of. nr. 687 din 28 septembrie 2011)*.

27. Curtea Constituțională nu are competența de a efectua un control de conformitate între o directivă și actul normativ național prin care aceasta este transpusă, iar o eventuală neconformitate a actului național cu cel european nu atrage, în mod implicit, și neconstituționalitatea actului național de transpunere. Astfel, nimic nu împiedică legiuitorul național să acorde sau să prevadă un grad mai mare de protecție în dreptul național față

de reglementarea incidentă a Uniunii Europene *(Decizia nr. 415 din 7 aprilie 2011, M. Of. nr. 471 din 5 iulie 2011)*.

28. Nu intră în competența Curții Constituționale, astfel cum este aceasta prevăzută de Constituție și de legea sa de organizare și funcționare, controlul de constituționalitate al deciziilor pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție în soluționarea recursurilor în interesul legii cu care este învestită *(Decizia nr. 778 din 16 iunie 2011, M. Of. nr. 668 din 20 septembrie 2011)*.

29. Împrejurarea că printr-o decizie pronunțată într-un recurs în interesul legii se dă unui text legal o anumită interpretare nu este de natură a fi convertită într-un fine de neprimire care să oblige Curtea ca, în pofida rolului său de garant al supremației Constituției, să nu mai analizeze textul în cauză în interpretarea dată de instanța supremă. Din perspectiva raportării la prevederile Constituției, Curtea Constituțională verifică constituționalitatea textelor legale aplicabile în interpretarea consacrată prin recursurile în interesul legii. A admite o teză contrară contravine însești rațiunii existenței Curții Constituționale, care și-ar nega rolul său constituțional acceptând ca un text legal să se aplice în limite ce ar putea intra în coliziune cu Legea fundamentală *(Decizia nr. 854 din 23 iunie 2011, M. Of. nr. 672 din 21 septembrie 2011)*.

30. Eventualele abuzuri ale organelor de urmărire penală sau întârzierile în soluționarea plângerilor adresate acestora nu pot constitui motive de neconstituționalitate a prevederilor de lege și, prin urmare, nu pot fi cenzurate de instanța de contencios constituțional *(Decizia nr. 838 din 23 iunie 2011, M. Of. nr. 648 din 12 septembrie 2011)*.

31. O eventuală eroare cu privire la dispozițiile ce ar putea fi incidente fondului poate fi cenzurată doar de instanța de judecată, controlul de contencios constituțional, în acord cu prevederile art. 124 alin. (1) și ale art. 126 alin. (1) din Constituție, neputând fi convertit într-un control judiciar chemat să înfăptuiască justiția. Curtea Constituțională nu face parte din autoritatea judecătorească, ci este unica autoritate de jurisdicție constituțională, care asigură, printre altele, pe calea excepției, controlul legilor sau ordonanțelor ori dispozițiilor dintr-o lege sau ordonanță în vigoare, care încalcă dispozițiile sau principiile Legii fundamentale, și nicidecum pe cele ale celorlalte acte normative *(Decizia nr. 1433 din 4 noiembrie 2010, M. Of. nr. 12 din 6 ianuarie 2011)*.

32. Este inadmisibil ca în anumite faze procesuale să se ridice excepții de neconstituționalitate care să vizeze alte faze procesuale *(Decizia nr. 560 din 3 mai 2011, M. Of. nr. 403 din 8 iunie 2011)*.

33. În accepțiunea art. 146 lit. a) teza I din Constituție, Curtea Constituțională nu este competentă să controleze fapte materializate în acțiuni sau inacțiuni, ci numai conformitatea extrinsecă și intrinsecă a actului normativ adoptat cu Constituția *(Decizia nr. 1237 din 6 octombrie 2010, M. Of. nr. 785 din 24 noiembrie 2010)*.

34. Conform art. 146 lit. a) din Constituție, controlul de constituționalitate *a priori* se exercită de Curtea Constituțională numai asupra legilor înainte de promulgarea acestora, iar nu și asupra dispozițiilor unei legi în vigoare. Indiferent de conexiunile ce se pot face între textul modificator și textul modificat, Curtea Constituțională, în temeiul art. 146 lit. a) din Constituție, nu se poate pronunța în cadrul controlului *a priori* decât asupra textului modificator al legii care urmează să fie supusă promulgării și nu poate extinde controlul de neconstituționalitate și asupra textului modificat dintr-o lege în vigoare. În cazul legilor în vigoare, controlul de constituționalitate al acestora se exercită de Curtea Constituțională, potrivit art. 146 lit. d), numai pe calea excepțiilor. A proceda altfel ar însemna să nu se respecte dispozițiile constituționale privind tratamentul diferit ce se aplică în cazul controlului de constituționalitate, după cum acesta se referă la legi înainte de promulgare sau la legi promulgate, publicate în Monitorul Oficial al României și intrate în vigoare *(Decizia nr. 498 din 8 iunie 2006, M. Of. nr. 554 din 27 iunie 2006)*.

35. Nu pot face obiectul controlului de constituționalitate *a priori*, prevăzut de art. 146 lit. a), prevederile abrogatoare ale legii de aprobare referitoare la acele dispoziții din ordonanța de urgență aprobată care au fost constatate ca fiind neconstituționale printr-o decizie anterioară a Curții Constituționale *(Decizia nr. 1610 din 15 decembrie 2010, M. Of. nr. 863 din 23 decembrie 2010)*.

36. Este necesar ca legea de revizuire adoptată de Parlament, înainte de a fi supusă referendumului în condițiile art. 151 alin. (3) din Legea fundamentală, să fie examinată de Curtea Constituțională pentru a constata, pe de o parte, dacă a fost respectată decizia Curții privind proiectul de lege sau propunerea de revizuire a Constituției și, pe de altă parte, dacă modificările și completările aduse proiectului sau propunerii de revizuire în procedura de dezbatere și adoptare parlamentară respectă principiile și dispozițiile constituționale referitoare la revizuire *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011)*.

37. O eventuală încălcare a dispozițiilor regulamentelor celor două Camere ale Parlamentului prin hotărârea Birourilor permanente nu poate

constitui obiect al analizei Curții Constituționale în temeiul art. 146 lit. a) din Constituție *(Decizia nr. 383 din 23 martie 2011, M. Of. nr. 281 din 21 aprilie 2011)*.

38. În lipsa unei competențe exprese și distincte, Curtea Constituțională nu își poate extinde controlul și asupra actelor de aplicare a regulamentelor Parlamentului, întrucât ar încălca însuși principiul autonomiei regulamentare a celor două Camere, instituit prin art. 64 alin. (1) teza I din Legea fundamentală. În virtutea acestui principiu fundamental, aplicarea regulamentului este o atribuție a Camerei, așa încât contestațiile privind actele concrete de aplicare a prevederilor regulamentului sunt de competența exclusivă a Camerei, aplicabile în acest caz fiind căile și procedurile parlamentare stabilite prin propriul regulament, după cum și desfășurarea procedurii legislative parlamentare depinde hotărâtor de prevederile aceluiași regulament, care, evident, trebuie să concorde cu normele și principiile fundamentale. Analiza Curții este una în drept, fără a viza aspecte de fapt ale procedurii parlamentare *(Decizia nr. 1237 din 6 octombrie 2010, M. Of. nr. 785 din 24 noiembrie 2010)*.

39. Potrivit dispozițiilor art. 146 lit. c) din Constituție, sesizarea Curții în vederea declanșării controlului de constituționalitate a regulamentelor Parlamentului se poate face de către președinții celor două Camere ale Parlamentului, un grup parlamentar sau de către un anumit număr de deputați sau de senatori. În prezența acestor dispoziții imperative, președintele grupului nu poate ca, prin reprezentare, să se substituie grupului parlamentar în relația cu instanța de jurisdicție constituțională, deoarece Constituția nu cuprinde nicio dispoziție referitoare la exercitarea atribuțiilor grupului parlamentar de către președintele acestuia *(Decizia nr. 142 din 24 martie 2004, M. Of. nr. 286 din 1 aprilie 2004)*.

40. Potrivit dispozițiilor art. 146 lit. c) din Constituție, Curtea Constituțională se pronunță asupra constituționalității regulamentelor Parlamentului, la sesizarea unuia dintre președinții celor două Camere ale Parlamentului, a unui grup parlamentar sau a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori. Aceste dispoziții se coroborează cu cele ale art. 61 și art. 64 din Constituție privind rolul și structura Parlamentului, respectiv organizarea internă a fiecărei Camere a Parlamentului, texte constituționale care consacră principiul autonomiei parlamentare, concretizată într-o triplă autonomie: regulamentară, instituțională și financiară. Astfel fiind, chiar dacă dispozițiile constituționale nu o precizează expres, membrii uneia dintre Camerele Parlamentului nu au calitate activă în controlul constituționalității

dispozițiilor regulamentului celeilalte Camere *(Decizia nr. 1009 din 7 iulie 2009, M. Of. nr. 542 din 4 august 2009).*

41. Un conflict juridic de natură constituțională presupune acte sau acțiuni concrete prin care o autoritate sau mai multe își arogă puteri, atribuții sau competențe care, potrivit Constituției, aparțin altor autorități publice ori omisiunea unor autorități publice, constând în declinarea competenței sau în refuzul de a îndeplini anumite acte care intră în obligațiile lor. Textul art. 146 lit. e) din Constituție stabilește competența Curții de a soluționa în fond orice conflict juridic de natură constituțională ivit între autoritățile publice, iar nu numai conflictele de competență născute între acestea. Prin urmare, potrivit jurisprudenței Curții, conflictele juridice de natură constituțională nu se limitează numai la conflictele de competență, pozitive sau negative, care ar putea crea blocaje instituționale, ci vizează orice situații juridice conflictuale a căror naștere rezidă în mod direct în textul Constituției *(Decizia nr. 901 din 17 iunie 2009, M. Of. nr. 503 din 21 iulie 2009).*

42. În categoria autorităților publice care sunt susceptibile de a fi părți implicate într-un conflict juridice de natură constituțională nu se încadrează partidele politice, persoane juridice de drept public care, potrivit prevederilor art. 8 alin. (2) din Constituție, „(...) contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor (...)". Așadar, partidele politice nu sunt autorități publice. De asemenea, nici grupurile parlamentare nu sunt autorități publice, ele sunt structuri ale Camerelor Parlamentului. Un eventual conflict între un partid politic sau un grup parlamentar și o autoritate publică nu intră în categoria conflictelor a căror soluționare este dată în competența Curții Constituționale de art. 146 lit. e) din Constituție. Conflictul juridic de natură constituțională între autorități publice presupune acte sau acțiuni concrete prin care o autoritate sau mai multe își arogă puteri, atribuții sau competențe care, potrivit Constituției, aparțin altor autorități publice ori omisiunea unor autorități publice, constând în declinarea competenței sau în refuzul de a îndeplini anumite acte care intră în obligațiile lor. Opiniile, judecățile de valoare sau afirmațiile titularului unui mandat de demnitate publică – așa cum este Președintele României, autoritate publică unipersonală, ori cum este conducătorul unei autorități publice – referitoare la alte autorități publice nu constituie prin ele însele conflicte juridice între autorități publice. Părerile sau propunerile privind modul cum acționează ori ar trebui să acționeze o anumită autoritate publică sau structurile acesteia, chiar critice fiind, nu declanșează blocaje instituționale, dacă nu sunt urmate de acțiuni sau inacțiuni de natură să împiedice îndeplinirea atribuțiilor constituționale

ale acelor autorități publice *(Decizia nr. 53 din 28 ianuarie 2005, M. Of. nr. 144 din 17 februarie 2005)*.

43. Atribuțiile Curții Constituționale, stabilite de Legea fundamentală, nu îi permit acesteia să examineze și să soluționeze conflicte de natură politică. Soluționarea acestor conflicte revine partidelor politice sau autorităților publice aflate în astfel de conflicte, inclusiv Președintelui României, care trebuie să vegheze la respectarea Constituției, la buna funcționare a autorităților publice și să exercite funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate *(Decizia nr. 98 din 7 februarie 2008, M. Of. nr. 140 din 22 februarie 2008)*.

44. Potrivit textului în vigoare în prezent, Curtea Constituțională este competentă să soluționeze în fond orice conflicte juridice de natură constituțională născute între autoritățile publice, iar nu numai conflictele pozitive sau negative de competență de natură constituțională dintre autoritățile publice, cum ar fi fost firesc. Pentru a se evita antrenarea Curții în soluționarea unor conflicte care au ca sursă dispute politice sau altă sorginte decât cea juridică, Curtea consideră că se impune modificarea textului constituțional în sensul circumscrierii atribuției Curții numai cu privire la soluționarea conflictelor de autoritate, respectiv conflictele pozitive sau negative de competență *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011)*.

45. Aspectele de oportunitate care determină actul retragerii de către unii dintre semnatari a susținerii moțiunii de cenzură depuse ca urmare a angajării răspunderii Guvernului asupra unui proiect de leg, act care a determinat ca moțiunea să nu mai respecte condițiile constituționale pentru a fi prezentată și dezbătută și, implicit, renunțarea la un instrument de control parlamentar al Guvernului prevăzut de Constituție, nu intră în competența de examinare a Curții Constituționale, întrucât vizează însăși decizia politică de adoptare a legii în cauză, decizie care nu este susceptibilă a fi supusă controlului Curții, câtă vreme, potrivit art. 61 alin. (1) din Constituție, „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării" *(Decizia nr. 1 din 4 ianuarie 2011, M. Of. nr. 135 din 23 februarie 2011)*.

46. Potrivit textului constituțional al art. 146 lit. f), Curtea Constituțională este competentă să soluționeze cererile de anulare a alegerilor prezidențiale. Prin urmare, judecarea cererilor de anulare a alegerilor prezidențiale aparține competenței exclusive a Curții Constituționale și nu angajează în niciun fel instanțele judecătorești. Astfel, atunci când instanțele judecătorești

sunt sesizate în mod greșit cu judecarea unor cereri de anulare a alegerilor prezidențiale, acestea în mod obligatoriu trebuie să își decline competența în favoarea Curții Constituționale *(Hotărârea nr. 1 din 16 februarie 2010, M. Of. nr. 143 din 4 martie 2010)*.

47. Atribuțiile Curții Constituționale în ansamblul procesului electoral referitor la alegerea Președintelui României nu presupun vreuna referitoare la renumărarea voturilor *(Hotărârea nr. 1 din 16 februarie 2010, M. Of. nr. 143 din 4 martie 2010)*.

48. Curtea Constituțională este o autoritate independentă de toate celelalte autorități publice sau puteri, care își găsește reglementarea în cuprinsul Legii fundamentale, având ca scop garantarea supremației acesteia. Prevederile constituționale ale art. 146 lit. l) stabilesc că instanța constituțională îndeplinește și alte atribuții prevăzute de legea sa organică. În sensul acestor prevederi constituționale, au fost completate dispozițiile din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, stabilindu-se o nouă competență, anume controlul constituționalității hotărârilor Plenului Camerei Deputaților, hotărârilor Plenului Senatului și hotărârilor plenului celor două Camere reunite ale Parlamentului. Pot fi supuse controlului de constituționalitate numai hotărârile Parlamentului adoptate după conferirea noii competențe, hotărâri care afectează valori, reguli și principii constituționale sau, după caz, organizarea și funcționarea autorităților și instituțiilor de rang constituțional *(Decizia nr. 54 din 25 ianuarie 2011, M. Of. nr. 90 din 3 februarie 2011)*.

Articolul 147. Deciziile Curții Constituționale

(1) Dispozițiile din legile și ordonanțele în vigoare, precum și cele din regulamente, constatate ca fiind neconstituționale, își încetează efectele juridice la 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale dacă, în acest interval, Parlamentul sau Guvernul, după caz, nu pun de acord prevederile neconstituționale cu dispozițiile Constituției. Pe durata acestui termen, dispozițiile constatate ca fiind neconstituționale sunt suspendate de drept.

(2) În cazurile de neconstituționalitate care privesc legile, înainte de promulgarea acestora, Parlamentul este obligat să reexamineze dispozițiile respective pentru punerea lor de acord cu decizia Curții Constituționale.

(3) În cazul în care constituționalitatea tratatului sau acordului internațional a fost constatată potrivit articolului 146 litera b), acesta nu poate face obiectul unei excepții de neconstituționalitate. Tratatul sau

acordul internațional constatat ca fiind neconstituțional nu poate fi ratificat.

(4) Deciziile Curții Constituționale se publică în Monitorul Oficial al României. De la data publicării, deciziile sunt general obligatorii și au putere numai pentru viitor.

1. Dispozițiile art. 147 alin. (1) din Constituție disting – cu privire la obligația de a pune de acord prevederile neconstituționale cu dispozițiile Constituției – între competența Parlamentului, pentru dispozițiile din legi, pe de o parte, și cea a Guvernului, pentru dispozițiile din ordonanțe ale acestuia, pe de altă parte. Ca atare, pe o perioadă de 45 de zile de la data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, a deciziei, Guvernul nu poate adopta o ordonanță de urgență pentru a pune de acord prevederile legii constatate ca fiind neconstituționale cu dispozițiile Constituției, dar poate iniția un proiect de lege în acord cu cele stabilite prin decizie *(Decizia nr. 415 din 14 aprilie 2010, M. Of. nr. 294 din 5 mai 2010)*.

2. Ridicarea unei excepții de neconstituționalitate pentru motive deja lămurite de către Curtea Constituțională în jurisprudența sa tinde la înfrângerea caracterului general obligatoriu al deciziei Curții Constituționale, care se atașează inclusiv deciziilor prin care se constată neconstituționalitatea legilor sau a ordonanțelor ori a unor dispoziții din acestea. Indiferent de interpretările ce se pot aduce unui text, atunci când Curtea Constituțională a hotărât că numai o anumită interpretare este conformă cu Constituția, menținându-se astfel prezumția de constituționalitate a textului în această interpretare, atât instanțele judecătorești, cât și organele administrative trebuie să se conformeze deciziei Curții și să o aplice ca atare. Puterea de lucru judecat ce însoțește actele jurisdicționale, deci și deciziile Curții Constituționale, se atașează nu numai dispozitivului, ci și considerentelor pe care se sprijină acesta. În consecință, atât Parlamentul, cât și Guvernul și toate celelalte autorități și instituții publice urmează să respecte întru totul atât considerentele, cât și dispozitivul deciziei *(Decizia nr. 536 din 28 aprilie 2011, M. Of. nr. 482 din 7 iulie 2011)*.

3. Deciziile pronunțate în cadrul soluționării excepțiilor de neconstituționalitate nu produc doar efecte relative, *inter partes*, în cadrul procesului în care a fost ridicată excepția de neconstituționalitate, ci produc efecte absolute, *erga omnes*. Instanța judecătorească în fața căreia se ridică o excepție de neconstituționalitate referitoare la o lege sau la o ordonanță (ori la una sau mai multe dispoziții dintr-o lege ori ordonanță), a cărei neconstituționalitate fusese constatată de Curtea Constituțională printr-o

decizie publicată anterior ridicării excepției de neconstituționalitate, are obligația de a face aplicarea acelei decizii anterioare a Curții Constituționale. Nu produc efecte *erga omnes*, ci doar *inter partes* (efecte relative) acele decizii ale Curții Constituționale prin care au fost respinse excepțiile de neconstituționalitate. Desigur, aceleași părți și pentru aceleași motive nu pot reitera excepția de neconstituționalitate, întrucât s-ar încălca autoritatea lucrului judecat. Dar într-un alt proces excepția poate fi reiterată, dându-se astfel posibilitatea reanalizării de către Curtea Constituțională a aceleiași probleme de neconstituționalitate, ca urmare a invocării unor temeiuri noi ori a intervenirii altor elemente noi, care să determine modificarea jurisprudenței Curții. Ca o consecință a caracterului obligatoriu *erga omnes* al deciziilor Curții Constituționale, pronunțate în baza art. 146 lit. d) din Constituție, prin care se constată neconstituționalitatea unei legi sau a unei ordonanțe, prevederea normativă a cărei neconstituționalitate a fost constatată nu mai poate fi aplicată de niciun subiect de drept (cu atât mai puțin de autoritățile și instituțiile publice), încetându-și de drept efectele pentru viitor, și anume de la data publicării deciziei Curții Constituționale în Monitorul Oficial al României, potrivit tezei a II-a din fraza întâi a art. 147 alin. (1) din Constituție. Fără îndoială că, în urma pronunțării unei decizii prin care Curtea Constituțională constată neconstituționalitatea unei legi sau a unei ordonanțe, Parlamentul sau, după caz, Guvernul are obligația de a interveni în sensul modificării sau abrogării actului normativ declarat ca fiind neconstituțional. Dar aceasta nu înseamnă că, în situația în care o asemenea intervenție nu s-ar produce ori ar întârzia, decizia Curții Constituționale și-ar înceta efectele. Dimpotrivă, aceste efecte se produc în continuare, fiind opozabile *erga omnes*, în vederea asigurării supremației Constituției *(Decizia nr. 71 din 8 februarie 2005, M. Of. nr. 380 din 5 mai 2005)*.

4. Potrivit dispozițiilor art. 147 alin. (4) din Constituție, deciziile pronunțate de Curtea Constituțională sunt general obligatorii și au putere numai pentru viitor, adică vizează cu aceleași efecte toate autoritățile publice și toate subiectele individuale de drept. Decizia prin care Curtea Constituțională, în exercitarea controlului concret, posterior, admite excepția de neconstituționalitate este obligatorie și produce efecte *erga omnes*, și nu numai *inter partes litigantes (Decizia nr. 1018 din 19 iulie 2010, M. Of. nr. 511 din 22 iulie 2010)*.

5. Decizia de constatare a neconstituționalității face parte din ordinea juridică normativă, prin efectul acesteia prevederea neconstituțională încetându-și aplicarea pentru viitor *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011)*.

6. Indiferent de interpretările ce se pot aduce unui text, atunci când Curtea Constituțională a hotărât că numai o anumită interpretare este conformă cu Constituția, menținându-se astfel prezumția de constituționalitate a textului în această interpretare, atât instanțele judecătorești, cât și organele administrative trebuie să se conformeze deciziei Curții și să o aplice ca atare. În interpretarea legii, instanțele judecătorești, între care și Înalta Curte de Casație și Justiție, trebuie să respecte cadrul constituțional, iar sancționarea depășirii/încălcării acestuia revine în exclusivitate Curții Constituționale *(Decizia nr. 536 din 28 aprilie 2011, M. Of. nr. 482 din 7 iulie 2011).*

7. În măsura în care instanța constituțională a constatat constituționalitatea textului criticat într-o anumită interpretare, ce rezultă fie direct din dispozitivul deciziei, fie indirect din coroborarea considerentelor cu dispozitivul deciziei, prin ridicarea din nou a unei excepții de neconstituționalitate cu privire la același text și cu o motivare identică se tinde la înfrângerea caracterului general obligatoriu al deciziei Curții Constituționale, care se atașează inclusiv deciziilor prin care se constată constituționalitatea legilor sau a ordonanțelor ori a unor dispoziții din acestea. Dacă în cel de-al doilea caz, pentru a da o forță sporită deciziei și fără a marca o reconsiderare a jurisprudenței sale, Curtea este competentă să se pronunțe chiar în sensul admiterii excepției formulate și constatării neconstituționalității textului contestat în interpretarea contrară deciziei anterioare, în primul caz devin incidente dispozițiile art. 29 alin. (3) din Legea nr. 47/1992, potrivit cărora „nu pot face obiectul excepției prevederile constatate ca fiind neconstituționale printr-o decizie anterioară a Curții Constituționale". Rațiunea aplicării acestor dispoziții legale constă în faptul că, indiferent de interpretările ce se pot aduce unui text, atunci când Curtea Constituțională a hotărât în dispozitivul deciziei pronunțate în cadrul competenței prevăzute de art. 146 lit. d) din Constituție că numai o anumită interpretare este conformă cu Constituția, se menține prezumția de constituționalitate a textului în această interpretare, dar sunt excluse din cadrul constituțional toate celelalte interpretări posibile *(Decizia nr. 898 din 30 iunie 2011, M. Of. nr. 706 din 6 octombrie 2011).*

8. Puterea de lucru judecat ce însoțește actele jurisdicționale, deci și deciziile Curții Constituționale, se atașează nu numai dispozitivului, ci și considerentelor pe care se sprijină acesta. Atât considerentele, cât și dispozitivul deciziilor sale sunt general obligatorii și se impun cu aceeași forță tuturor subiectelor de drept. În consecință, Parlamentul, Guvernul, instanțele judecătorești, respectiv autoritățile și instituțiile publice urmează, în aplicarea legii criticate, să respecte cele stabilite de Curtea Constituțională în considerentele și dispozitivul deciziei *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011*

asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011).

9. Numai dispozițiile care sunt în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, a deciziei Curții Constituționale prin care li se constată neconstituționalitatea sunt susceptibile de a fi suspendate și, ulterior, după 45 de zile, de a înceta să producă efecte juridice. În ceea ce privește deciziile prin care se constată neconstituționalitatea unor dispoziții care nu mai sunt în vigoare, acestea nu produc efecte retroactive, ci exclusiv pentru viitor. Dispozițiile neconstituționale nu se vor mai aplica în cauza în care a fost invocată excepția de neconstituționalitate și nici în cauzele pendinte în fața instanțelor judecătorești în care respectivele dispoziții sunt aplicabile. Așa fiind, efectele deciziei de admitere se limitează exclusiv asupra aplicării în timp a dispoziției sancționate, căreia i se refuză ultraactivitatea întemeiată pe principiul *tempus regit actum*, iar nu și asupra existenței normei în dreptul pozitiv, care, în urma abrogării sau ajungerii la termen survenite anterior momentului în care se realizează controlul de constituționalitate, a trecut în stare pasivă. Cu alte cuvinte, decizia Curții prin care se admite excepția de neconstituționalitate este general obligatorie și are putere numai pentru viitor în toate situațiile juridice în care norma care nu mai este în vigoare continuă să își producă efectele juridice neconstituționale, în virtutea principiului *tempus regit actum (Decizia nr. 766 din 15 iunie 2011, M. Of. nr. 549 din 3 august 2011).*

BCU IASI/CENTRAL

Titlul VI. Integrarea euroatlantică

Articolul 148. Integrarea în Uniunea Europeană

(1) Aderarea României la tratatele constitutive ale Uniunii Europene, în scopul transferării unor atribuţii către instituţiile comunitare, precum şi al exercitării în comun cu celelalte state membre a competenţelor prevăzute în aceste tratate, se face prin lege adoptată în şedinţa comună a Camerei Deputaţilor şi Senatului, cu o majoritate de două treimi din numărul deputaţilor şi senatorilor.

(2) Ca urmare a aderării, prevederile tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, precum şi celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu, au prioritate faţă de dispoziţiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actului de aderare.

(3) Prevederile alineatelor (1) şi (2) se aplică, în mod corespunzător, şi pentru aderarea la actele de revizuire a tratatelor constitutive ale Uniunii Europene.

(4) Parlamentul, Preşedintele României, Guvernul şi autoritatea judecătorească garantează aducerea la îndeplinire a obligaţiilor rezultate din actul aderării şi din prevederile alineatului (2).

(5) Guvernul transmite celor două Camere ale Parlamentului proiectele actelor cu caracter obligatoriu înainte ca acestea să fie supuse aprobării instituţiilor Uniunii Europene.

Notă. A se vedea şi:

► Legea nr. 157/2005 pentru ratificarea Tratatului dintre Regatul Belgiei, Republica Cehă, Regatul Danemarcei, Republica Federală Germania, Republica Estonia, Republica Elenă, Regatul Spaniei, Republica Franceză, Irlanda, Republica Italiană, Republica Cipru, Republica Letonia, Republica Lituania, Marele Ducat al Luxemburgului, Republica Ungară, Republica Malta, Regatul Ţărilor de Jos, Republica Austria, Republica Polonă, Republica Portugheză, Republica Slovenia, Republica Slovacă, Republica Finlanda, Regatul Suediei, Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord (state membre ale Uniunii Europene) şi Republica Bulgaria şi România privind aderarea Republicii Bulgaria şi a României la Uniunea Europeană, semnat de România la Luxemburg la 25 aprilie 2005 (M. Of. nr. 465 din 1 iunie 2005).

1. Curtea de Justiţie a Uniunii Europene, pronunţând o hotărâre în Cauza C-402/09 *Ioan Tatu c. României*, a statuat că folosirea unei norme de drept european în cadrul controlului de constituţionalitate ca normă interpusă

celei de referință implică, în temeiul art. 148 alin. (2) și (4) din Constituția României, o condiționalitate cumulativă: pe de o parte, această normă să fie suficient de clară, precisă și neechivocă prin ea însăși sau înțelesul acesteia să fi fost stabilit în mod clar, precis și neechivoc de Curtea de Justiție a Uniunii Europene și, pe de altă parte, norma trebuie să se circumscrie unui anumit nivel de relevanță constituțională, astfel încât conținutul său normativ să susțină posibila încălcare de către legea națională a Constituției – unica normă directă de referință în cadrul controlului de constituționalitate *(Decizia nr. 802 din 21 iunie 2011, M. Of. nr. 603 din 26 august 2011)*.

2. Întrucât Curtea Constituțională nu este nici legiuitor pozitiv și nici o instanță judecătorească cu competență de a interpreta și aplica dreptul european în litigiile ce antamează drepturile subiective ale cetățenilor și fără a-și reconsidera jurisprudența menționată anterior, Curtea observă că folosirea unei norme de drept european în cadrul controlului de constituționalitate ca normă interpusă celei de referință implică, în temeiul art. 148 alin. (2) și (4) din Constituția României, o condiționalitate cumulativă: pe de o parte, această normă să fie suficient de clară, precisă și neechivocă prin ea însăși sau înțelesul acesteia să fi fost stabilit în mod clar, precis și neechivoc de Curtea de Justiție a Uniunii Europene și, pe de altă parte, norma trebuie să se circumscrie unui anumit nivel de relevanță constituțională, astfel încât conținutul său normativ să susțină posibila încălcare de către legea națională a Constituției – unica normă directă de referință în cadrul controlului de constituționalitate. Într-o atare ipoteză, demersul Curții Constituționale este distinct de simpla aplicare și interpretare a legii, competență ce aparține instanțelor judecătorești și autorităților administrative, sau de eventualele chestiuni ce țin de politica legislativă promovată de Parlament sau Guvern, după caz *(Decizia nr. 668 din 18 mai 2011, M. Of. nr. 487 din 8 iulie 2011)*.

3. Curtea Constituțională nu are atribuția de a interpreta normele comunitare pentru a clarifica ori stabili conținutul acestora, întrucât această atribuție revine Curții de Justiție a Uniunii Europene. Cu toate acestea, având în vedere locul pe care reglementările comunitare îl ocupă, potrivit art. 148 alin. (2) din Constituție, în raport cu legile interne, Curtea Constituțională este chemată să invoce în jurisprudența sa actele obligatorii ale Uniunii Europene de fiecare dată când acestea vor fi relevante cauzei, atât timp cât conținutul lor nu este echivoc și nu se solicită o interpretare proprie *(Decizia nr. 383 din 23 martie 2011, M. Of. nr. 281 din 21 aprilie 2011)*.

4. Nu este de competența Curții Constituționale să analizeze conformitatea unei dispoziții de drept național cu textul Tratatului privind funcțio-

narea Uniunii Europene prin prisma art. 148 din Constituție. O atare competență, și anume aceea de a stabili dacă există o contrarietate între legea națională și Tratat, aparține instanței de judecată, care, pentru a ajunge la o concluzie corectă și legală, din oficiu sau la cererea părții, poate formula o întrebare preliminară în sensul art. 267 din Tratat la Curtea de Justiție a Uniunii Europene. În situația în care Curtea Constituțională s-ar considera competentă să se pronunțe asupra conformității legislației naționale cu cea europeană, s-ar ajunge la un posibil conflict de jurisdicții între cele două instanțe, ceea ce, la acest nivel, este inadmisibil *(Decizia nr. 1596 din 26 noiembrie 2009, M. Of. nr. 37 din 18 ianuarie 2010)*.

5. Faptul că legislația comunitară în materie este, spre deosebire de dreptul intern, mai permisivă sau mai blândă nu atrage *ipso facto* neconstituționalitatea dispoziției legale naționale. În acest sens, chiar textul art. 148 prevede, în alin. (2), că, urmare a aderării, „celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actului de aderare". Chiar dacă natura intrinsecă a dreptului comunitar și autonomia sa în raport cu sistemele juridice naționale fac foarte dificilă receptarea sa în dreptul intern, urmare a specificității sale, dreptul comunitar impune monismul și, ca o consecință peremptorie desprinsă din jurisprudența Curții Europene de Justiție, aplicabilitatea directă de către autoritățile și jurisdicțiile naționale ca atare. Așa fiind, numai judecătorul de drept comun ca judecător național al dreptului comunitar poate, potrivit art. 267 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, să își exercite atribuțiile în cadrul aceleiași ordini juridice comunitare, sens în care judecătorul constituțional nu are o asemenea competență *(Decizia nr. 311 din 23 martie 2010, M. Of. nr. 294 din 5 mai 2010)*.

6. În conformitate cu dispozițiile art. 148 alin. (4) din Constituție, autoritățile statului român s-au angajat să garanteze ducerea la îndeplinire a obligațiilor rezultate din tratatele constitutive ale Uniunii Europene, din reglementările comunitare cu caracter obligatoriu și din actul de aderare. În acest sens, Guvernul este abilitat din punct de vedere constituțional ca, prin mijloacele pe care le are la îndemână, să garanteze îndeplinirea obligațiilor României față de Uniunea Europeană. Astfel, folosirea ordonanțelor de urgență pentru punerea de acord a legislației naționale cu cea comunitară în situația în care era iminentă declanșarea procedurii de *infringement* în fața Curții de Justiție este pe deplin constituțională *(Decizia nr. 1596 din 26 noiembrie 2009, M. Of. nr. 37 din 18 ianuarie 2010)*.

Articolul 149. Aderarea la Tratatul Atlanticului de Nord

Aderarea României la Tratatul Atlanticului de Nord se face prin lege adoptată în ședința comună a Camerei Deputaților și Senatului, cu o majoritate de două treimi din numărul deputaților și senatorilor.

Notă. A se vedea și:

▶ Legea nr. 540/2004 pentru ratificarea Acordului privind statutul Organizației Tratatului Atlanticului de Nord, al reprezentanților naționali și al personalului internațional, adoptat la Ottawa la 20 septembrie 1951, și a Acordului privind statutul misiunilor și reprezentanților statelor terțe pe lângă Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, adoptat la Bruxelles la 14 septembrie 1994 (M. Of. nr. 1150 din 6 decembrie 2004).

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITARA

Titlul VII. Revizuirea Constituției

Articolul 150. Inițiativa revizuirii

(1) Revizuirea Constituției poate fi inițiată de Președintele României la propunerea Guvernului, de cel puțin o pătrime din numărul deputaților sau al senatorilor, precum și de cel puțin 500.000 de cetățeni cu drept de vot.

(2) Cetățenii care inițiază revizuirea Constituției trebuie să provină din cel puțin jumătate din județele țării, iar în fiecare din aceste județe sau în municipiul București trebuie să fie înregistrate cel puțin 20.000 de semnături în sprijinul acestei inițiative.

Notă. A se vedea și:

► Legea nr. 189/1999 privind exercitarea inițiativei legislative de către cetățeni, republicată (M. Of. nr. 516 din 8 iunie 2004).

Dispozițiile art. 150 din Constituție, care reglementează titularii dreptului de inițiere a revizuirii Constituției (Președintele României, deputați și senatori, respectiv cetățeni), instituie și o serie de condiții cu privire la exercitarea acestui drept. În cazul Președintelui României, dispozițiile menționate condiționează exercitarea dreptului în cauză doar de formularea unei propuneri în acest sens din partea Guvernului. Stabilind că revizuirea „poate fi inițiată de Președintele României", textul constituțional nu distinge referitor la competențele Președintelui României în calitate de titular al dreptului de inițiativă a revizuirii Constituției și nici nu instituie vreo obligație sau interdicție în ceea ce îl privește. Prin urmare, Președintele României, primind propunerea Guvernului de revizuire a Constituției, are deplina libertate de a decide să inițieze revizuirea Constituției sau să nu o inițieze, iar, în cazul în care decide inițierea acesteia, să își însușească întocmai, numai în parte sau să completeze propunerea Guvernului. O altă interpretare a textului constituțional, în sensul atribuirii unui rol pur formal Președintelui României în cadrul acestei proceduri, respectiv acela de a transmite Parlamentului un proiect de lege privind revizuirea Constituției astfel cum a fost propus de Guvern, ar fi de natură să golească de conținut dreptul său de inițiativă. Or, acest drept i-a fost conferit de legiuitorul constituant tocmai în considerarea rolului și a poziției pe care Președintele

României o ocupă în cadrul sistemului politic al societății, care îi permite să cunoască evoluția acesteia și perspectivele sale de dezvoltare și să valorifice aceste constatări, inclusiv pe calea inițierii unui proces de modificare a Legii fundamentale a statului, atunci când, prin propunerea Guvernului în acest sens, se realizează un acord al celor doi reprezentanți ai puterii executive cu privire la inițierea unui astfel de proces *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011).*

Articolul 151. Procedura de revizuire

(1) Proiectul sau propunerea de revizuire trebuie adoptată de Camera Deputaților și de Senat, cu o majoritate de cel puțin două treimi din numărul membrilor fiecărei Camere.

(2) Dacă prin procedura de mediere nu se ajunge la un acord, Camera Deputaților și Senatul, în ședință comună, hotărăsc cu votul a cel puțin trei pătrimi din numărul deputaților și senatorilor.

(3) Revizuirea este definitivă după aprobarea ei prin referendum, organizat în cel mult 30 de zile de la data adoptării proiectului sau a propunerii de revizuire.

Notă. A se vedea și:

▶ Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului, art. 6-7 (M. Of. nr. 84 din 24 februarie 2000).

Articolul 152. Limitele revizuirii

(1) Dispozițiile prezentei Constituții privind caracterul național, independent, unitar și indivizibil al statului român, forma republicană de guvernământ, integritatea teritoriului, independența justiției, pluralismul politic și limba oficială nu pot forma obiectul revizuirii.

(2) De asemenea, nici o revizuire nu poate fi făcută dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.

(3) Constituția nu poate fi revizuită pe durata stării de asediu sau a stării de urgență și nici în timp de război.

Notă. A se vedea și:

▶ Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului, art. 3 (M. Of. nr. 84 din 24 februarie 2000).

Textul art. 152 din Constituție prevede condiții de fond ale inițiativei de revizuire [alin. (1) și (2)] și condiții de formă a acesteia [alin. (3)]. Sub aspectul condițiilor de formă, privitoare la normalitatea împrejurărilor revizuirii Constituției, textul art. 152 alin. (3) din Legea fundamentală, care interzice revizuirea Constituției pe durata stării de asediu sau a stării de război, se coroborează cu cel al art. 63 alin. (4) teza a II-a din Constituție, potrivit căruia revizuirea Constituției nu se poate realiza în perioada în care mandatul Camerelor se prelungește până la întrunirea legală a noului Parlament *(Decizia nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, publicată în M. Of. nr. 440 din 23 iunie 2011)*.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Titlul VIII. Dispoziţii finale şi tranzitorii

Articolul 153. Intrarea în vigoare

Prezenta Constituţie intră în vigoare la data aprobării ei prin referendum. La aceeaşi dată, Constituţia din 21 august 1965 este şi rămâne în întregime abrogată.

Articolul 154. Conflictul temporal de legi

(1) Legile şi toate celelalte acte normative rămân în vigoare, în măsura în care ele nu contravin prezentei Constituţii.

(2) Consiliul Legislativ, în termen de 12 luni de la data intrării în vigoare a legii sale de organizare, va examina conformitatea legislaţiei cu prezenta Constituţie şi va face Parlamentului sau, după caz, Guvernului, propuneri corespunzătoare.

Articolul 155. Dispoziţii tranzitorii

(1) Proiectele de legi şi propunerile legislative în curs de legiferare se dezbat şi se adoptă potrivit dispoziţiilor constituţionale anterioare intrării în vigoare a legii de revizuire.

(2) Instituţiile prevăzute de Constituţie, existente la data intrării în vigoare a legii de revizuire, rămân în funcţiune până la constituirea celor noi.

(3) Prevederile alineatului (1) al articolului 83 se aplică începând cu următorul mandat prezidenţial.

(4) Dispoziţiile cu privire la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie vor fi aduse la îndeplinire în cel mult 2 ani de la data intrării în vigoare a legii de revizuire.

(5) Judecătorii în funcţie ai Curţii Supreme de Justiţie şi consilierii de conturi numiţi de Parlament îşi continuă activitatea până la data expirării mandatului pentru care au fost numiţi. Pentru asigurarea înnoirii Curţii de Conturi din 3 în 3 ani, la expirarea mandatului actualilor consilieri de conturi aceştia vor putea fi numiţi pentru încă un mandat de 3 ani sau de 6 ani.

(6) Până la constituirea instanţelor judecătoreşti specializate, litigiile rezultate din activitatea Curţii de Conturi vor fi soluţionate de către instanţele judecătoreşti ordinare.

Notă. A se vedea și:
▶ O.U.G. nr. 117/2003 privind preluarea activității jurisdicționale și a personalului instanțelor Curții de Conturi de către instanțele judecătorești (M. Of. nr. 752 din 27 octombrie 2003).

Articolul 155 alin. (5) din Constituție are o valoare de principiu în definirea conceptului de inamovibilitate a judecătorilor, prevăzut de art. 125 alin. (1). Din acest text se desprinde clar ideea – care nu poate fi decât unitară, adică aplicabilă în toate cazurile de inamovibilitate – că, în cazul schimbării duratei mandatului, fie prin Constituție, fie prin lege, magistrații în funcție își continuă activitatea până la data expirării mandatului pentru care au fost numiți *(Decizia nr. 375 din 6 iulie 2005, M. Of. nr. 591 din 8 iulie 2005)*.

Articolul 156. Republicarea Constituției

Legea de revizuire a Constituției se publică în Monitorul Oficial al României în termen de 5 zile de la data adoptării. Constituția, modificată și completată, după aprobarea prin referendum, se republică de către Consiliul Legislativ, cu reactualizarea denumirilor, dându-se textelor o nouă numerotare.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITAR CAROL I

Legea educației naționale

actualizată 1 decembrie 2011

Îngrijitor ediție - Prof. univ. dr. Tudorel TOADER

978-606-522-666-1
17 lei, 256 p.

Lucrarea de față cuprinde Legea educației naționale nr. 1/2011, astfel cum a fost modificată și completată prin Legea nr. 166/2011, precum și trimiteri la acte normative subsecvente (metodologii, norme metodologice, regulamente, instrucțiuni), emise de Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului.

Cartea conține și o tablă de materii, precum și un index detaliat, care nu fac parte din textul oficial, ci au fost întocmite pentru a ușura consultarea celor 365 de articole ale legii.

Deoarece Legea educației naționale se interpretează, se aplică și poate fi modificată numai cu respectarea valorilor, principiilor și regulilor constituționale, au fost incluse în această ediție și unele dintre deciziile pronunțate de către Curtea Constituțională în domeniul educației. Deciziile prin care sunt respinse obiecțiile ori, după caz, excepțiile de neconstituționalitate constată conformitatea legii cu valorile constituționale, deciziile interpretative arată sensul constituțional pe care îl au normele juridice criticate, în timp ce deciziile de constatare a neconstituționalității fac parte din ordinea juridică normativă.

BCU IAȘI LIBRARY

Infracțiunile prevăzute în legile speciale • reglementare • doctrină • decizii ale Curții Constituționale • jurisprudență, ed. a 4-a

Tudorel Toader

978-606-522-429-2
45 lei, 520 p.

Lucrarea de față aduce în atenția celor interesați infracțiunile prevăzute în legislația specială care cuprinde dispoziții penale – legi, ordonanțe sau ordonanțe de urgență ale Guvernului –, incriminări excesiv de numeroase și supuse unor frecvente modificări, prin care se protejează valorile sociale specifice domeniului de reglementare.

Prin raportare la partea specială a Codului penal, legile prezentate au fost cuprinse în 13 titluri, având același criteriu de sistematizare natura și importanța valorilor sociale ocrotite.

Alături de normele de incriminare sunt redate decizii ale Curții Constituționale, soluții din practica instanțelor naționale, doctrina de specialitate în materie, precum și acte normative conexe, la elaborarea cărții fiind avute în vedere modificările legislative survenite până la data de 31 martie 2011.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2011/1275
49

Patrimoniul constituțional jurisprudențial este opera tuturor judecătorilor, creată prin activitatea desfășurată, împreună cu magistrații-asistenți, în cei aproape 20 de ani de constituționalizare a dreptului.

Deciziile prin care au fost respinse obiecțiile ori, după caz, excepțiile de neconstituționalitate constată conformitatea legii cu valorile, principiile și regulile constituționale, deciziile interpretative arată sensul constituțional pe care îl au normele juridice criticate, în timp ce deciziile de constatare a neconstituționalității fac parte din ordinea juridică normativă.

Concomitent cu deciziile pronunțate în fiecare cauză, raportându-se la principiile și valorile constituționale, jurisprudența a creat și un set de reguli general valabile. Fără a ne raporta la obiectul excepțiilor și criticile de neconstituționalitate, demersul nostru încearcă să surprindă temeiurile și soluțiile cu valoare de principiu constituțional, aplicabile și altor situații, similare celor avute în vedere la adoptarea deciziilor Curții Constituționale.

Prof. univ. dr. **Tudorel TOADER** este decanul Facultății de Drept din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza" Iași și judecător la Curtea Constituțională a României.

Preț: 49 lei

ISBN 978-606-522-568-8

9 786065 225688

reduceri de până la 30%
pentru comenzi on line
www.hamangiu.ro